

ΕΚΚΛΗΣΙΑ

ΕΠΙΣΗΜΟΝ ΔΕΛΤΙΟΝ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΕΤΟΣ ΜΑ | ΑΘΗΝΑΙ, ΦΙΛΟΘΕΗΣ 19. — Τηλ. 227-689 | 1-15 ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΥ 1964 | ΑΡΙΘ. 17-18

Θ Α ΕΙΝΑΙ ΧΩΡΗ

Πρώην Υπουργός του Συντονισμού, όμιλών προσφάτως, έδήλωσεν, ότι ό σκοπός τής παρατάξεώς του είναι ό «οικονομικός εκδημοκρατισμός» και γενικώτερον ό «έξευρωπαϊσμός τής Ελλάδος». Δέχεται δηλαδή ως υπανάπτυκτον τήν χώραν μας. Καί προβάλλει ως ιδανικόν εις τούς νέους τής Ελλάδος, οί όποιοι διψοῦν διά νέας ιδέας, τόν έξευρωπαϊσμόν, τήν μίμησιν δηλαδή του Δυτικού τρόπου ζωής.

Ο έκσυγχρονισμός αυτός, εις τό επίπεδον τών προηγμένων τεχνικώς και οικονομικώς ευρωπαϊκῶν λαῶν αποτελεί — κατά βάσιν — και τόν κύριον σκοπόν τών νέων εκπαιδευτικῶν νομοσχεδίων, πού συζητοῦνται κατ' αὐτάς· και διά τών όποίων επιδιώκεται, ως διακηρύττεται, ή αναμόρφωσις και ή αναγέννησις τής χώρας μας. Καί όρθως. Διότι λαοί άπροσάρμοστοι εις τās συγχρόνους προόδους, και εις τās νέας μεθόδους παραγωγής, βιομηχανίας και έμπορίου, κινδυνεύουν — δυστυχῶς — ν' άποβοῦν εύκολος λεία άλλων προκεχωρημένων λαῶν. Διότι ό τεχνικός πολιτισμός είναι βεβαίως άξιοθαύμαστος. Άλλά δέν θεμελιώνει εις τās συνειδήσεις τό αίσθημα τής έλευθερίας και τής αξιοπρεπειάς του ανθρώπου. Καί ή μονόπλευρος καλλιέργεια τών θετικῶν έπιστημῶν καταλήγει εις τήν επικράτησιν του όρθολογισμού και του ώφελιμισμού! Πάντως, ή χορήγησις τετρακοσίων όλοκλήρων εκατομμυρίων διά τήν Παιδείαν, τά όποια, ως έδηλώθη, «πορεύονται προς τό ήμισυ δισεκατομμύριον», αποτελεί γενναίον και άξιον πά-

σης έξάρσεως μέτρον. Διότι κατανοεΐται, ότι ή δημιουργικώτερα επένδυσις και δαπάνη είναι ό φωτισμός του νοῦ.

Αί στήλαι αὐται δέν θα εισέλθουν εις τήν έρευναν τών θεσπιζομένων εκπαιδευτικῶν μεταρρυθμίσεων, ή κριτική τών όποίων, ως προς τήν άρτιότητα και τήν πληρότητα των, άνήκει εις τούς ειδικούς. Καί εύχόμεθα μόνον όλοψύχως, να είναι άποτελεσματικά. Καί ν' άρθοῦν δι' αὐτῶν αί αναμφισβήτητοι άνωμαλίας· και έλλείψεις τής διαρθρώσεως και του προγράμματος τής Έλληνικῆς Παιδείας.

Πιστεύομεν όμως άκραδάντως, ότι δέν άρκει ό έξευρωπαϊσμός τής Ελλάδος, ούτε και ή άνύψωσις απλῶς τής στάθμης του βιοτικού επιπέδου, διά να δημιουργηθῆ ή νέα εποχή, τήν όποιαν όραματίζονται οί νομοθετοῦντες. Κρίνομεν βεβαίως ως άπαραίτητα τά σύγχρονα τεχνικά μέσα. Άλλά και πιστεύομεν, ότι διά να είναι άρραγῆ τά θεμέλια τής εκπαιδευτικῆς μας αναγεννήσεως, και διά να όδηγηθῶμεν σταθερῶς προς μίαν νέαν Έλληνικὴν άκτινοβολίαν, πρέπει να έμπεδωθῆ εις τās συνειδήσεις τών Έλληνοπαίδων τό χριστιανικόν αίσθημα, πού δημιουργεῖ ή θος. Καί να χαραχθῆ ως «γραμμή πλεύσεως» ή Έλληνορθόδοξος αντίληψις τής ζωής, ή άνυψούσα τόν άνθρωπον, ως τήν υπερτάτην άξίαν του κόσμου και τής ιστορίας.

Δυστυχῶς εις τόν σύγχρονον τεχνοκρατούμενον κόσμον άπισχναίνεται συνεχῶς τό

ΑΙ ΑΠΑΙΤΟΥΜΕΝΑΙ ΥΠΟ ΤΩΝ ΙΕΡΩΝ ΚΑΝΟΝΩΝ ΔΙΑΤΥΠΩΣΕΙΣ ΔΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΣΕΛΕΥΣΙΝ ΕΙΣ ΤΗΝ ΟΡΘΟΔΟΞΟΝ ΕΚΚΛΗΣΙΑΝ ΠΑΝΤΟΣ ΔΙΡΕΤΙΚΟΥ

Τὰ ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας ὡς πρὸς τὸ Ἅγιον Βάπτισμα ὀριζόμενα καθορίζουν σαφῶς, ὅτι τοῦτο ὄχι μόνον δὲν ἐπεβάλλετο διὰ τῆς βίας, ἀλλὰ τοῦναντίον ἐθεωρεῖτο ὡς ἐπιβράβευσις τῆς τελείας ἀλλαγῆς τοῦ βίου καὶ ὡς ἐπιστέγασμα τῆς ἐπὶ μακρὰ ἔτη ἐντατικῆς προπαρασκευῆς τοῦ μέλλοντος νὰ βαπτισθῆ. Τὸ ἐξόχως δὲ ἐνδιαφέρον ὡς πρὸς τὸ θέμα ἡμῶν εἶναι, ὅτι ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας ἐδίδοτο ὄλως ἰδιαιτέρα προσοχὴ καὶ κατεβάλλετο πᾶσα προσπάθεια, ἵνα ἐξακριβωθῆ, ἐὰν ἡ προαίρεσις τοῦ μελλο-

φωτίστου ἦτο ὄχι μόνον ἐλευθέρως, ἀλλὰ καὶ καταφανῶς εἰλικρινῆς. Τοιοῦτοτρόπως, ὑπὸ τοῦ Στ' Κανόνος τῆς ἐν Νεοκαισαρεῖα Συνόδου, ὡς ἀπαραίτητος προϋπόθεσις τῆς ἀποδοχῆς τινος εἰς τὸ ἱερὸν Βάπτισμα, θεωρεῖται ἐπὶ λέξει «τὸ ἐκάστου ἰδίαν τὴν προαίρεσιν τὴν ἐπὶ ὁμολογίᾳ δεῖκνυσθαι»¹⁵.

Ἡ ἐξαιρετικὴ σπουδαιότης, ἡ ὁποία ἀπεδίδοτο ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας εἰς τὴν ἐξ ἀπολύτως ἐλευθέρως

15. ΡΠ, ΙΙΙ, 79.

θηρσκευτικὸν συναίσθημα, καὶ ἀπολείπει ὁσημέραι ἢ ζωσα χριστιανικὴ πίστις, ὡς λυτρωτικὴ δύναμις καὶ ὡς ὁδηγητικὸν φῶς τῆς γῆινης πορείας. Καὶ οἱ λαοὶ τῆς Δύσεως, ἀπολέσαντες τὸν θεμελιακὸν τῶν προσανατολισμὸν, αἰσθάνονται τὴν ἐλευθερίαν ὡς πολιτικὴν μόνον τοιαύτην, καθοριζομένην ἐντὸς νομικῶν διατάξεων. Καὶ ὄχι ὡς ἱερὸν καὶ ἀναφαίρετον δικαίωμα τοῦ ἀνθρώπου. Καὶ ὅμως ἡ ἐλευθερία, ὡς ἐλληνορθόδοξον βίωμα, ὑπερβάλλει τὴν στενότητα τῆς ἐθνικῆς συνειδήσεως καὶ περιλαμβάνει τὴν λυτρωτικὴν χάραν ὁλοκλήρου τῆς ἀνθρωπότητος.

Εἰς τὴν Δύσιν, κατωλίσθησαν εἰς ἀπολυταρχικὰ διοικητικὰ συστήματα — τὸν ἐθνικοσοσιαλισμὸν καὶ τὸν φασισμὸν — πού ὠδήγησαν, ὡς γνωστὸν, εἰς τὸν καταστροφικὸν καὶ προξενήσαντα ἀνηκούστους συμφορὰς πόλεμον. Καὶ εἰς τὰς ἡμέρας μας ἀκόμη αὐτάς, στηρίζουν καὶ ἐνισχύουν τὸν βάρβαρον καὶ ἀλλόθρησκον Ἀσιάτην ἐναντίον τῶν χριστιανῶν ἀδελφῶν μας Κυπρίων, πού ἀγωνίζονται διὰ τὴν ἐλευθερίαν καὶ τὴν αὐτοδιάθεσιν τῶν παραθεωρουμένου καὶ ὑπονομευομένου τοιοῦτοτρόπως τοῦ Χριστιανικοῦ στοιχείου τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ πολιτισμοῦ. Καὶ τὸ ἐντελῶς μάλιστα παράδοξον καὶ θλιβερόν εἶναι, ὅτι λαοὶ ἀλλόθρησκοι καὶ ἄλλοι διατελοῦντες ὑπὸ τὴν στυγνὴν κυριαρχίαν τοῦ ἀντιθέου κομμουνισμοῦ συντάσσονται, πλήρεις συμπαθείας καὶ κατανοήσεως, πρὸς τὸ δίκαιον αἵτημα τῶν ἀγωνιζομένων Κυπρίων!

★

Ἐπιβάλλεται ὅθεν ν' ἀντιταχθῆ ὁ Χριστὸς ὡς πηγὴ φωτιστικῆς δυνάμεως. Καὶ νὰ

θεωρηθῆ ἡ σταυρωθεῖσα ὑπὲρ τοῦ κόσμου ζωὴ του ὡς τὸ ἀληθινὸν ἰδεῶδες, πρὸς τὸ ὁποῖον ὀφείλουν νὰ κατευθύνουν οἱ λαοὶ τὴν ἐκπολιτιστικὴν τῶν πορείαν. Μόνον οὕτω θ' ἀποβῆ ἡ ἐλευθερία λυτρωτικὴ δύναμις. Θὰ ἐξαστραψῆ ὡς φῶς. Καὶ θὰ ἐμφανισθῆ ὡς ἐκουσία θυσία ὑπὲρ τοῦ ἀγαθοῦ καὶ ὡς ἡμέρωσις, δικαιοσύνη καὶ ἀγάπη, διὰ τῶν ὁποίων θὰ ἱεραρχοποιηθῆ ἡ ζωὴ καὶ θὰ ἐξυπηρετηθοῦν ἀρτίως καὶ θὰ προαχθοῦν ὅλαί αἱ βιοτικαὶ ἀνάγκαι.

Ὁ Ἑλληνοχριστιανισμὸς δὲν θεωρεῖ τὴν ἐλευθερίαν, ὡς ἀφρημένην ἔννοιαν καὶ ἀξίαν. Ἄλλ' ὡς ἀπόλυτον ἀγαθόν, ὡς τὸν οὐσιώδη καὶ θεμελιώδη χαρακτήρα τοῦ ἀνθρώπου, καὶ ὡς δῶρημα τέλειον, πού καταδεικνύει τὴν εὐγένειαν καὶ τὴν θεῖαν του προέλευσιν. Καὶ ὁ τίμιος Σταυρὸς τοῦ Κυρίου, μὲ τὴν ἑναστρον ἐπιταγὴν τῶν οὐρανῶν «ἐν τούτῳ νίκα» ὑπῆρξε τὸ ἐμπνέον σύμβολον καὶ τὸ τρισάγιον λάβαρον τῆς αἰωνοπόρου πορείας του.

★

Ἰδοῦ, ἐν ὀλίγοις, διατὶ θὰ θεωρήσωμεν ὡς *χωλὴν* πᾶσαν προσπάθειαν ἐθνικῆς ἀναγεννήσεως, διὰ τῆς παροχῆς μονοπλεύρου παιδείας. Καὶ *χωρὶς τὴν παράλληλον καὶ ἰσότιμον ἐνίσχυσιν* τῆς Ὀρθόδοξου Ἐκκλησίας μας, πρὸς πραγμάτων τῆς ὑψηλῆς τῆς ἀποστολῆς. Ἡ ἱστορία μᾶς διδάσκει, ὅτι αὕτη ἤσκησε πάντοτε τὸ ἀναγεννητικὸν τῆς ἔργον, μὲ ἀπόλυτον σεβασμὸν τῶν ἀνθρώπων καὶ τῶν λαῶν. Καὶ θὰ ἦτο μέγα ἀληθῶς σφάλμα, νὰ παραθεωρηθῆ ἡ μορφωτικὴ καὶ Ἐθνοποιὸς τῆς δυνάμεις.

ΘΕΟΔΟΣΙΟΣ ΣΠΕΡΑΝΤΣΑΣ

προαιρέσεως προσέλκυσιν εἰς τὸ Ἅγιον Βάπτισμα, καταφαίνεται καὶ ἐκ τῶν ἰδιαιτέρων φροντίδων, αἱ ὁποῖαι κατεβάλλοντο πρὸς ἐξακρίβωσιν τοῦ ἔαν πραγματικῶς ἢ προαίρεσις ἦτο ἐλευθέρως ἀκριβῶς εἰς ἐκείνας ἐκ τῶν περιπτώσεων, εἰς τὰς ὁποίας ἦτο δυνατόν νὰ ὑπάρξῃ ἀμφιβολία τις ὡς πρὸς αὐτήν.

Ἐπὶ παραδείγματι, ἐπειδὴ λόγῳ τοῦ ἀπὸ τῆς ἀρχαιότητος ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν ἐμφανιζομένου ἀντισημιτισμοῦ εἶναι δυνατόν ἢ προαίρεσις Ἰουδαίου νινὸς ἢ Σαμαρείτου, προσερχομένου εἰς τὸν Χριστιανισμόν, νὰ ὑποκρύπτῃ καὶ ἄλλα, ξένα πρὸς τὴν χριστιανικὴν πίστιν κίνητρα, ὁ Ἡ' Κανὼν τῆς Ζ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου ὀρίζει, ὅτι, ἐφ' ὅσον πρόκειται περὶ Ἰουδαίου, μόνον τότε γίνεται οὗτος δεκτὸς εἰς τὸ Βάπτισμα, ὅταν «ἐξ εἰλικρινοῦς πίστεως ἐπιστρέψῃ τις αὐτῶν καὶ ὁμολογήσῃ ἐξ ὅλης καρδίας»¹⁶. Διὰ τοὺς Σαμαρείτας, ἢ ἑκατοστὴ τεσσαρακοστὴ τετάρτη Νεαρά τοῦ Ἰουστινιανοῦ ὠρίζεν, ὅτι «καλῶς ἔχειν δοκεῖ τὸ μηδὲ προχειρῶς αὐτοὺς (δηλαδὴ τοὺς Σαμαρείτας) εἰσδέχσθαι τῶ ἀχράντῳ Βαπτίσματι». Ὁμοίως, ἐπειδὴ ἦτο πιθανὸν οἱ λόγῳ βαρείας ἀσθενείας ἐπισπεύδοντες τὴν προσέλευσιν των εἰς τὸ Ἅγιον Βάπτισμα, νὰ εἶχον ἐπηρεασθῆ πῶς εἰς τὴν ἀπόφασιν των ταύτην ὑπὸ τοῦ περιβάλλοντός των καὶ ἐπομένως ἢ προσέλευσιν των νὰ μὴ προήρχετο ἐξ οἰκείας προθύμου καὶ ἀπολύτως ἐλευθέρως προαιρέσεως, κατὰ τὸν ΜΕ' Κανὼνα τῆς ἐν Κερθαγένῃ, Συνόδου, δὲν ἦτο ἀρκετὴ ἢ μαρτυρία τῶν περὶ αὐτοὺς περὶ τῆς ὑπάρξεως ἐπιθυμίας τοῦ ἀσθενοῦντος ἵνα βαπτισθῆ. Ἐβαπτίζοντο τότε μόνον ὅτε οἱ ἀσθενοῦντες ἦτο δυνατόν, ἵνα κατὰ τὴν ἔκφρασιν τοῦ Κανόνος «τῇ αὐτῶν προαίρεσει τὴν περὶ αὐτῶν μαρτυρίαν κινδύνῳ ἰδίῳ εἴπωσι»¹⁷. Μίαν μόνον ἐξαιρέσιν ἐπὶ τοῦ σημείου τούτου γνωρίζουν οἱ ἱεροὶ Κανόνες. Εἶναι ἢ εἰς τοὺς ἤδη κατηχομένους ἀναφερομένη καὶ ὑπὸ τοῦ Δ' Κανόνος τοῦ ἁγίου Τιμοθέου Ἀλεξανδρείας μνημονευομένη. Κατὰ τὸν Κανὼνα τούτου, ἐπιτρέπεται νὰ βαπτισθῆ τις, «ἐὰν κατηχούμενος ὦν, ἀσθενῶν γένηται ἐκφρενής», οἱ δὲ συγγενεῖς του παρακαλοῦν, ὅπως γράφει ὁ Κανὼν, «ἵνα λάβῃ τὸ Ἅγιον βάπτισμα ἕως ζῆ»¹⁸. Ἐπιτρέπεται, δηλαδὴ, ἵνα δοθῆ τὸ ἱερὸν Βάπτισμα εἰς παράφρονος, ἐφ' ὅσον οὗτοι, ὑγιεῖς ὄντες, διὰ τῆς αἰτήσεώς των, ἵνα καταταγοῦν εἰς τὴν τάξιν τῶν κατηχομένων, εἶχον ἐλευθέρως ἐκδηλώσει τὴν προαίρεσιν των, ἵνα προσέλθουν εἰς τὸν Χριστιανισμόν.

Τὴν ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας ἀποδιδόμενην σπουδαιότητα, ὡς πρὸς τὴν ἐξ ἀπολύτως ἐλευθέρως προαιρέσεως τῶν κατηχομένων προσέλευσιν αὐτῶν εἰς τὸ Ἅγιον Βάπτισμα, ἀποδίδουν λίαν χαρακτηριστικῶς καὶ τὰ ὑπὸ τοῦ ΙΒ' Κανόνος τῆς ἐν Νεοκαισαρείᾳ Συνόδου ὀριζόμενα. Ὡς καὶ πρὸ ὀλίγου

ἐσημειώσαμεν, ἐν περιπτώσει παρεπιπτούσης βαρείας ἀσθενείας, ἐπιτρέπεται ἢ πρὸ τοῦ καθωρισμένου χρόνου προσέλευσις τοῦ κατηχομένου εἰς τὸ Βάπτισμα. Ἐν τούτοις, ἐπειδὴ ἦτο δυνατόν νὰ ὑπῆρχε καὶ σκίχ τις μόνον ὑπονοίας, ὅτι ὁ κατηχούμενος τὴν τελικὴν του ἀπόφασιν ἵνα δεχθῆ τὸ Βάπτισμα ἔλαβεν ὑπὸ τὴν ψυχολογικὴν πίεσιν τῆς βαρείας νόσου, καὶ ἐπομένως ἢ τοιαύτη ἀπόφασίς του δυνατόν νὰ ἐθεωρεῖτο ὡς μὴ προερχομένη ἐξ ἀπολύτως ἀνεπηρεάστου προαιρέσεως, ἀλλὰ κατὰ τὴν ἔκφρασιν τοῦ Κανόνος, «ἐξ ἀνάγκης», τὸ μὲν οὕτω δοθὲν Βάπτισμα ἦτο ἔγκυρον, ἐν περιπτώσει ὅμως κατὰ τὴν ὁποίαν ἐπέζη ὁ βαπτισθεὶς ἀσθενὴς καὶ ἐπεθύμει μετὰ ταῦτα νὰ χειρονοτηθῆ, δὲν ἐπιτρέπεται νὰ λάβῃ οὗτος τὴν ἱερωσύνην. Ἐὰν ὅμως, μετὰ τὴν ἀνάρρωσίν του κατὰ τὸν ἐφεξῆς βίον του, εἶχεν οὗτος ἐπιδείξει ἐξαιρετικὸν θρησκευτικὸν ζῆλον, καὶ συνεπῶς εἶχεν ἐκ τῶν ὑστέρων ἐπιβεβαιώσει τὴν ἀγνότητα τῆς προαιρέσεώς του, ἡδύνατο νὰ χειρονοτηθῆ, πάλιν ὅμως μόνον ἐν τῇ περιπτώσει, καθ' ἣν ὑπῆρχεν, ὡς σημειοῖ ὁ Κανὼν, «σπάνις ἀνθρώπων», ἐχόντων πλήρη πάντα τὰ διὰ τὴν ἱερωσύνην ἀπαιτούμενα προσόντα¹⁹.

Ἀσφαλῶς δὲ δὲν πρέπει ἐπίσης νὰ θεωρηθοῦν ὡς ἀσχετα πρὸς τὴν ἐξασφάλισιν ὅσον τὸ δυνατόν μεγαλυτέρας βεβαιότητος περὶ τὴν γνησιότητα καὶ τὴν πλήρη ἐλευθερίαν τῆς προαιρέσεως τῶν κατηχομένων ὄχι μόνον τὸ γεγονὸς αὐτῆς τῆς ὑπάρξεως τῆς τάξεως ταύτης, ἀλλὰ καὶ ἢ μακρὰ παραμονὴ των εἰς αὐτήν. Ἡ μακρὰ των παραμονὴ εἰς τὴν τάξιν τῶν κατηχομένων ἔδιδε τὴν δυνατότητα καὶ εἰς αὐτοὺς τοὺς ζητήσαντας νὰ προσέλθουν εἰς τὸν χριστιανισμόν, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, νὰ ἐλέγξουν τὴν σταθερότητα τῆς προθέσεώς των, δεδομένου ὅτι οἱ μέλλοντες νὰ βαπτισθῶν, συμφώνως πρὸς τὰς ρητὰς διατάξεις τῶν ἱερῶν Κανόνων, ὠφείλον ἐπὶ ὀλόκληρον τριετίαν²⁰, ἢ τὸ ὀλιγώτερον διετίαν²¹ νὰ παραμείνουν κατηχομένοι. Ἐὰν μάλιστα συνέπιπτεν, ὥστε κατηχομένους τις, διὰ τῆς πτώσεώς του εἰς τὴν ἀμάρτημα βαρῦ, νὰ παράσχη τὸ ἐνδόσημον, ὅτι ἢ πίστις του δὲν προέρχεται ἐξ ὅλως ἐλευθέρως καὶ ἀπολύτως ἀδεσμεύτου προαιρέσεως, παρετεινέτο ἢ εἰς τὴν τάξιν τῶν κατηχομένων παραμονὴ του ἐπὶ μίαν εἰσέτι τριετίαν, συμφώνως πρὸς τὸν ΙΔ' Κανὼνα τῆς Α' Οἰκουμενικῆς Συνόδου²². Ἡ παρακολούθησις των καὶ

19. ΡΠ, ΙΙΙ, 88.

20. Πρβλ. Ἅγιου Παύλου Κανὼν 18' (ΡΠ, ΙV, 400): «Κατηχούμενος τριετίαν κατηχέσθω. Ἄν δὲ σπουδαῖος, προσδεχέσθω, οὐ τοῦ χρόνου ἀλλὰ τοῦ τρόπου σκοπομένου».

21. Πρβλ. Νεαράν ΡΜΔ', κεφ. β' «Φαμέν δὴ τοὺς μὲν τῆς χρηστῆς διδασκαλίας ὅλως ἀισθομένους ἐπὶ ἐνιαυτοὺς δύο κατηχέσθαι, μανθάνειν τε τὰς γραφὰς κατὰ τὸ δυνατόν, καὶ τότε προσφέρεσθαι τῶ τῆς ἀπολυτρώσεως ἁγίῳ βαπτίσματι, τῇ μετανοίᾳ τοῦ τοσούτου χρόνου καρπούμενους τὴν ὡς ἀληθῶς ἀπολύτρωσιν».

22. «Περὶ τῶν κατηχομένων, καὶ παραπεσόντων, ἔδοξε τῇ ἁγίᾳ καὶ μεγάλῃ συνόδῳ, ὥστε τριῶν ἐτῶν αὐτοὺς ἀκροωμένους μόνον, μετὰ ταῦτα εὐχεσθαι μετὰ τῶν κατηχομένων» (ΡΠ, ΙΙ, 144).

16. ΡΠ, ΙΙ, 583.

17. ΡΠ, ΙΙΙ, 412.

18. ΡΠ, ΙV, 333

ΠΟΙΜΑΝΤΙΚΗ ΤΟΥ ΜΕΤΑΝΑΣΤΟΥ

17. ΠΡΟΕΤΟΙΜΑΣΙΑ ΔΙΑ ΜΙΑΝ ΕΥΣΕΒΕΙΑΝ ΣΤΕΡΕΑΝ

Οἱ περισσότεροι ἐργαζόμενοι ἐπὶ τῶν ἡμερῶν μας ἀπομακρύνονται. Σκορπίζονται τοπικῶς, διαλύονται, καὶ ἡ ἀπόστασις μεταξὺ τοῦ στενοῦ κύκλου, ὅπου ἀνετράφησαν καὶ ἔζησαν, μεγαλώνει. Ἐναντι τῆς ἀλλαγῆς αὐτῆς ἐπιβάλλονται ὠρισμένα μέτρα: Ἡ μόρφωσις ἑνὸς Χριστιανισμοῦ συνειδητοποιημένου καὶ προσωπικοῦ, διότι ὁ χαρακτήρ τοῦ νέου κοινωνικοῦ περιβάλλοντος, ὅπου ὁ μετανάστης θὰ ζήσει, δὲν παρέχει καμμίαν εὐνοϊκὴν συνθήκην μιάς εὐσεβείας ὁμαδικῆς.

Ἡ προσωπικότης ὑφίσταται ἀλλοίωσιν. Ἡ γλῶσσα τοῦ ξένου τόπου τὸν ἀπομονώνει. Τὸ εἶδος τῆς νέας κατοικίας, ἡ ἄγνοια ἠθῶν καὶ ἐθίμων, ἡ ἔλλειψις ἐσωτερικῶν δεσμῶν μὲ πρόσωπα τὰ ὁποῖα τὸν ἀντιλαμβάνονται, ὅλα αὐτὰ συγκροτοῦν μίαν συνισταμένην παραμορφώσεως τῆς προσωπικότητος τοῦ ἀποδημοῦ. Εἰδικοὶ κοινωνιολόγοι ἐπεσήμαναν τοὺς διαφόρους τομεῖς οἱ ὁποῖοι συγκροτοῦν τὴν ζωὴν τοῦ ἐργαζομένου: Οἰκογένεια, ἐργασία, διασκέδασεις, ἐκπαιδεύσεις, κοινωνικὴ ζωὴ καὶ θρησκεία.

ἡ «ἐν ἄρκουντι χρόνῳ», κατὰ τὴν ἔκφρασιν τῆς ἑκατοστῆς τεσσαρακοστῆς τετάρτης Νεαρῶς, γινόμενη κατήχησις, ἀπετέλει ἐγγύησιν, ὅτι τὸ Βάπτισμα δὲν ἐγένετο βεβιασμένως καὶ ἄνευ ἐπαρκοῦς ἐλέγχου τῆς ἐλευθερίας τῆς ἀποφάσεως καὶ τοῦ ἀδεσμεύτου τῶν ἐλατηρίων τοῦ μέλλοντος νὰ δεχθῆ αὐτό. Τὸ νὰ κατηχηθοῦν μόνον «ἐν ὀλίγῳ χρόνῳ» καὶ νὰ ὀδηγηθοῦν εὐθὺς ἀμέσως «ἐπὶ τὸ πνευματικὸν λουτρόν», οἱ μόλις γνωρίσαντες τὸν Χριστιανισμόν, θεωρεῖται ὑπὸ τοῦ Β' Κανόνος τῆς Α' Οἰκουμενικῆς Συνόδου ὡς γινόμενον «παρὰ τὸν κανόνα»²³.

Σημειωτέον ὅμως, ὅτι καὶ πάλιν οἱ κατηχούμενοι, μετὰ τὸ πέρασ τῆς μακρᾶς δοκιμασίας των καὶ τῆς χριστιανικῆς ἐκπαιδεύσεώς των, δὲν ἀπέκταν αὐτομάτως τὸ δικαίωμα τῆς εἰσδοχῆς εἰς τὴν τάξιν τῶν πιστῶν. Κατὰ τὸν ΟΗ' Κανόνα τῆς ΣΤ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου²⁴, ὁ ὁποῖος ἀποτελεῖ αὐτολεξεί ἐπανάληψιν τοῦ ΜΣΤ' Κανόνος τῆς ἐν Λαοδικείᾳ Συνόδου²⁵, ἔπρεπε οἱ κατηχούμενοι πρῶτον νὰ ὑποστοῦν ἐπιτυχεῖς ἐξετάσεις εἴτε ἐνώπιον τοῦ ἐπισκόπου, εἴτε ἐν ἀπουσίᾳ τούτου, ἐνώπιον τῶν πρεσβυτέρων.

(Ἀπόσπασμα ἐκ τοῦ ἐναρκτηρίου λόγου τοῦ ἀρχιμ. Ἱερωνύμου Κοτσώνη, καθηγητοῦ Παν/μίου Θεσσαλονίκης. Περ. «Γρηγόριος Παλαμάς», τόμ. ΜΓ' 1960, σ. 197-200).

23. ΡΠ, II, 116-117. Πρβλ. καὶ Ζωναράν (ΡΠ, II, 117): «οἱ πατέρες οὗτοι ὀρίζουσι μῆτε τὸν τῆ πίστει προσερχόμενον αὐτίκα βαπτίζεσθαι, εἰ μὴ ἄρκουντως κατηχηθεῖς, μῆτε βαπτισθέντα εὐθὺς εἰς κλήρον κατατάσσεσθαι», ὡς καὶ Βαλαμῶνα (ΡΠ, II, 119): «Ὁ δὲ παρῶν κανὼν προστίθησι... μὴ δὲ ἀπιστὸν τινα βαπτίζεσθαι πρὸ τοῦ ἱκανῶς κατηχηθῆναι, διὰ τὸ δεῖσθαι ταῦτα χρόνου εἰς δοκιμασίαν».

24. ΡΠ, II, 485.

25. ΡΠ, III, 214.

Εἰς παλαιότερους χρόνους καὶ τὰ ἐξ αὐτὰ θέματα συνέβαινον εἰς ἓνα καὶ τὸν αὐτὸν τόπον: Τὸ χωριὸν ἢ τὴν πόλιν. Ἐκεῖ εἶχον τὸ κέντρον τῆς ὅλης ζωῆς των. Συνήντων τὰ ἴδια πρόσωπα, καὶ κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον, ἐξέφραζον τὰ ἴδια φρονήματα. Ἀπὸ τῆς διασπάσεως ὅμως τῆς ἐργασίας καὶ τῆς ἀπομακρύνσεως ἀπὸ τὸν παραδοσιαρικὸν αὐτὸν τόπον, ἓνας ἐκ τῶν ἄνω ἐξ ὀμῶν πραγματοποιεῖται κεχωρισμένως. Ἀκόμη καὶ εἰς μίαν οἰκογένειαν συχνὰ οἱ σύζυγοι μεταξὺ των δὲν γνωρίζουν τὰς ἀπασχολήσεις καὶ τὰς τάσεις τοῦ ἄλλου προσώπου. Πόσαι σύζυγοι δὲν γνωρίζουν τὰς ἀπασχολήσεις τοῦ ἀνδρός των καὶ τὸ ποῦ δαπανᾷ τὰς ὥρας μετὰ τὴν ἐργασίαν του!

Αὐτὸν λοιπὸν τὸν διχοτομημένον ἄνθρωπον ἔχει ἡ Ἐκκλησία ν' ἀντικρύσῃ σήμερον. Ἡ εὐθύνη μας συνίσταται νὰ εὐρωμεν τὸ νῆμα τῆς Ἀριάδνης εἰς ἓνα τοιοῦτον λαβύρινθον καὶ τὴν ἐνωτικὴν δύναμιν, ἡ ὁποία θὰ συγκρατῆ ἀδιάσπαστον τὴν προσωπικότητα τοῦ ἀνθρώπου.

Εἰς τοῦτο πολὺ θὰ βοηθήσῃ ἡ ὑπόμνησις, ὅτι δὲν εἶναι ἀνεύθυνος, τελείως χειραφετημένος καὶ ἐλεύθερος νὰ κάμῃ ὅ,τι θέλει. Ὅπουδῆποτε καὶ ἂν μεταβαίνῃ, τὸν συνοδεῖον εὐθύνη. Ἡ φυγὴ πρὸς τὴν μοναξιάν δὲν εἶναι λύσις. Ὅ,τι ἐνδείκνυται εἶναι, νὰ συγκρατῆσθαι τὴν ἐσωτερικὴν του ἐνότητα καὶ ν' ἀντιμετωπίσῃ ἠθικῶς ἐξωπλισμένως τὴν νέαν κατάστασιν. Καὶ πρὸς τοῦτο πρέπει νὰ τονίζεται, ὅτι δὲν ἄρκει νὰ εἴμεθα παθητικοὶ δέκται τῶν ἀγαθῶν τοῦ ἱεροῦ Βαπτίσματος ἐντὸς μᾶς κοινωνίας, ὅπου ὁ Χριστιανισμὸς κινδυνεύει ν' ἀποχρωματισθῆ. Ἐπιβάλλεται δι' ὅλης του τῆς ζωῆς καὶ συμπεριφορᾶς ν' ἀποδείξῃ, ὅτι ὁ καθείς μας εἶναι τοποθετημένος καὶ ὑπὲρ τῶν ἄλλων. Συνεχίζει ἕκαστός μας τὸ ἔργον τοῦ Χριστοῦ, ὅπως λέγει ἡ πρὸς Ἑβραίους ἐπιστολή: «Λαμβανόμενος ὑπὲρ ἀνθρώπων... ἵνα προσφέρῃ...» (ε', 1).

Ὅχι μόνον δὲν τοῦ ἐπιτρέπεται νὰ παρακολουθῇ ψυχρῶς τὰ γύρω του συμβαίνοντα, περιοριζόμενος εἰς ἄκαρπον καὶ στεῖραν κριτικὴν τῶν ἀταξιῶν καὶ τυχόν ἀσχημιῶν. Ὅχι μόνον δὲν θ' ἀνήκῃ εἰς τὴν τάξιν τῶν «δορυφόρων» ἢ «συνοδοιπόρων» τοῦ ρεύματος τῆς χαμηλῆς ἠθικῆς, ἀλλὰ θὰ ἀναδειχθῆ πρωτοπόρος, ἀνοίγων δρόμους καὶ δεικνύων νέους ὀρίζοντας πρὸς τοὺς ἄλλους, ἐνθυμούμενος τὰς ὑπὸ τοῦ Βαπτίσματος εὐθύναις του, ὡς «προφήτου, ἱερέως καὶ βασιλέως» (Α' Πέτρ. β' 4-10).

Ἡ ἐνεργὸς αὐτῆ ἐπέμβασις τῶν πιστῶν ἐπιβάλλεται τοσοῦτο μᾶλλον, ὅσον ἡ νέα σύνθεσις τῆς κοινωνίας μας ἀποβαίνει ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον διαλυτικὴ, χωριστικὴ. Ἐνα παράδειγμα ἄρκει.

Παλαιότερον ὁ καθείς μας διὰ τὰς μετακινήσεις του ἐχρησιμοποιοῖ τὸν σιδηρόδρομον. Κατὰ τὴν διαδρομὴν ἐγνώριζε οἰκεῖα πρόσωπα. Ἀσυναίσθητως ἐπηρέαζεν ἄλλους καὶ ἐπηρεάζετο ὑπὸ τῶν ἄλλων. Σήμερον οἱ περισσότεροι ταξιδεύουν μὲ τὰ ἰδιωτικὰ αὐτοκίνητὰ

των. Ὁ καθεὶς μεταβαίνει ὅπου θέλει. Δυσκόλως συναντᾶται μὲ γνωστά του πρόσωπα. Ἄγνωστος ἐν μέσῳ ἀγνώστων. Δὲν πρόκειται, κατὰ ταῦτα, νὰ κυνηγῶμεν τὰ κέντρα τῶν συναντήσεών των, ἀλλὰ μᾶλλον ἐπιβάλλεται ὅπως θωρακίζωμεν καὶ προετοιμάζωμεν καταλλήλως ἕκαστον. Ἄδύνατος ἀποβαίνει ἡ παρακολούθησις τῶν πολλῶν. Προέχει ὁ πλήρης ἐξοπλισμὸς ἐνὸς ἐκάστου ἰδιαιτέρως.

Τὸ τιθέμενον ἐπομένως πρόβλημα εἶναι, ὅτι ἐνώπιον τῶν περιπλανωμένων συνεχῶς πρὸς ἄγρην τύχης, τῆς νομαδικῆς μορφῆς καὶ τοῦ ἐξωστροφισμοῦ, ὁ γνήσιος χριστιανὸς δεόν νὰ γίνῃ ἐργάτης ἐνοποιήσεως, συνδέσμου, γεφυρώσεως τῶν διαλυομένων καὶ σκορπισμένων. Τόσον εἰς τὴν οἰκογενειακὴν ζωὴν ὅσον καὶ εἰς τὴν εὐρυτέραν τῶν κοινωνικῶν σχέσεων, χρειάζεται ἡ παρουσία τῶν πιστῶν ὡς συνδετικῶν κρίκων, ὡς φορέων καὶ παραγόντων ψυχικῆς ἐπαφῆς, προσφορᾶς, συμπαθείας, ὥστε ὁ πλησίον νὰ μὴ νομίζῃ ὅτι εἶναι μόνος καὶ ὅτι ζῆ μόνος¹.

Ἔσα φυτὰ μεταφυτεύονται ἀπὸ ἕνα χῶμα εἰς τὸ ἄλλο, ἔχουν ἀνάγκη ἀπὸ βαθείας ρίζας διὰ τὸν μετακλιματισμὸν των. Τότε μόνον ἡμποροῦν ν' ἀνθέξουν καὶ νὰ ἐπιζήσουν. Οἱ συνεχῶς μετακινούμενοι καὶ μετακοινοῦντες ἄνθρωποι τῆς ἐποχῆς μας ἔχουν ἀνάγκη περισσότερο ἢ ἄλλοτε μιᾶς πίστεως προσωπικῆς, στερεωτέρας. Διότι πρόκειται νὰ ριφθοῦν εἰς ἕνα κλίμα μεγαλυτέρας ἐλευθερίας ἀνεξελέχτου. Ἡ προσωπικότης καὶ ὁ χαρακτήρ των δεόν νὰ εἶναι ἱκανὸς ν' ἀντικρύσῃ ὅλα τὰ ἰσχυρὰ ρεύματα καὶ τοὺς ἀντιθέτους ἀνέμους.

Δράματα ἐπαναλαμβάνόμενα

Ὁ θαυμασμὸς διὰ τοὺς προγόνους δὲν γεννᾶται μόνον μὲ τὴν ψυχρὰν ἱστορικὴν μελέτην προσώπων καὶ γεγονότων. Τοὺς νοιώθει ἐγγύτερον καὶ βαθύτερον ὅταν εἰσέρχεται ὁ σύγχρονος μελετητὴς εἰς τὰς προσωπικὰς των λεπτομερείας καὶ εἰς τὸν τρόπον ἀντιμετωπίσεως διαφόρων κοινωνικῶν προβλημάτων. Ἀνάγκη νὰ συμπορεύεται τὸ ἱστορικὸν ἐνδιαφέρον μὲ τὴν ἐπαφὴν εἰς τὰς διαφόρους πτυχὰς τῆς προσωπικότητός των, τὰς κρίσεις καὶ τοὺς κλυδωνισμοὺς των. Πῶς ἐφέροντο εἰς τὴν πατρίδα, καὶ πῶς ἐφέροντο ὁσάκις εὐρίσκοντο εἰς χώρας μακρυνὰς μεταξὺ ζένων.

Ὁ Ἰ. Βλαχογιάννης εἰς τὸ πρῶτον διήγημά του πρὸς τὸν «Ξενητευμένον», δημοσιευθὲν τῷ 1893 μὲ τὸ ψευδώνυμον Γιάννος Ἐπαχτίτης, παρουσιάζει μιὰ γριὰ Σουλιώτισσα βυθισμένην εἰς τὸ πέλαγος τοῦ πόνου. Μὲ στοργὴν ἀλλὰ καὶ μὲ πεῖραν συμβουλεῖει τὸν ἔτοιμον νὰ ταξιδεῦσιν εἰς τὸ ἀγνωστον. Προβλέπει τοὺς κινδύνους τοῦ χωρισμοῦ καὶ προγεύεται τὰς πικρίας δι' ἀμφοτέρους.

Ἄλλὰ καὶ ὁ Ἀλέξανδρος Παπαδιαμάντης δὲν ἐμύωπασε ἐνώπιον τοῦ μεγάλου ρεύματος τῶν Μετανα-

στῶν εἰς τὰς ἡμέρας του. Ὁ Σκιαθίτης πεζογράφος, ζῶν εἰς τὸ ἀπομακρυσμένον νησί τῶν Βορείων Σποράδων, βλέπει μὲ πόνον τοὺς κατοίκους καὶ ἰδιαιτέρως τοὺς νέους βλαστοὺς, νὰ ξενητεύονται. Δὲν σταματᾷ εἰς ἐκδήλωσιν τῶν ἀτομικῶν του μόνον συναισθημάτων, ἀλλὰ ἀγκαλιάζει τὸ θέμα εὐρύτατα, δι' αὐτὸ καὶ ἔχει ἐπικαιρότητα.

Ὁ εἰς παρεκίνει τὸν ἄλλον διὰ τὴν μετανάστευσιν. Εἰς τὴν Σκιαθὸν δὲν ἔμειναν παρὰ ὀλίγοι γέροντες καὶ ἀνίκανοι. Εἰς μιαν ἐπιστολὴν του πρὸς τοὺς ἰδιικούς του, γράφει διὰ τὸν ἔτοιμον ν' ἀναχωρήσῃ ἀνεψιὸν του : «Γῶ περιέγραψα μὲ μελανὰ χρώματα τὴν τύχην καὶ τὴν κατάντια τῶν ξενητευμένων».

Θαυμασιὰν ἀνάλυσιν τῶν σκέψεών του ἐν προκειμένῳ, συναντᾷ ὁ μελετητὴς εἰς τὰ διηγήματά του : «Σταχομαζώχτρα», «Ξομπλιαστήρα», «Μαῦρα κούτσουρα», «Πανδρολόγος», «Γυνὴ πλεύουσα» κ.ἄ.

Ἐμφανίζει ἕνα ξενητευμένον ἐπιστρέφοντα πλοῦσιον, ἀλλὰ κίτρινον σὰν τὰς λίρας ποῦ ἔφερεν μαζί του.

Πολλοὶ τρέχουν εἰς τὸν μπάριμπα Ἀλέξανδρον, ὡς ἄνθρωπον γραμματισμένον, γιὰ νὰ τοὺς διαβάσῃ τὰ γράμματα ποῦ λαμβάνουν ἀπὸ τοὺς ξενητευμένους. Ἰδοὺ ἕνα ἀπόσπασμα ἀπὸ τὴν «Σταχομαζώχτρα» : «Ἐγὼ ἀρρώστησα δυὸ φορές ἀπὸ κακὰς ἀσθένειες τοῦ τόπου ἐδῶ καὶ ἔκαμα πολὺν καιρὸ εἰς τὰ σπιτάλια. Τὸ ὅ,τι εἶχα καὶ δὲν εἶχα ἐπήγγαν εἰς τὴν ἀσθένειαν καὶ μόλις ἐγλύτωσα τὴν ζωὴν μου. Εἶχα ὑπανδρευθῆ πρὸ δέκα χρόνων κατὰ τὴν συνήθειαν τοῦ τόπου ἐδῶ, ἀλλὰ τώρα εἶμαι ἀπόχηρος καὶ ἄλλο καλύτερον δὲν ζητῶ παρὰ νὰ πιάσω ὀλίγα χρήματα νὰ ἔλθω εἰς τὴν πατρίδα, ἂν προφθάσω τοὺς γονεῖς μου νὰ μ' εὐλογήσουν».

Ἐκεῖ ὅπου ὅμως τὸ θέμα τῆς ξενητείας προσλαμβάνει τραγικότητα εἶναι ὅταν μιὰ νέα κόρη ἀρραβωνιασμένη ματαίως περιμένει τὴν ἐπιστροφὴν τοῦ μνηστῆρος της. Εἰς «Τὰ ρόδινα ἀρογιάλια» ἡ Μυρσούδα, μετὰ ἀπὸ ὑπομονὴν 30 ἐτῶν, γηρασμένη, ἀκλόνητη ὅμως ὡς βράχος καὶ πιστὴ εἰς τὸν ξενητευμένον, εἰς τὸν ὁποῖον ἐχάρισε τὴν καρδιά της, κατεβαίνει εἰς τὸν τάφον. Ἀκόμη καὶ ἡ πεθερὰ της τὴν λυπάται. Ὁ σπαραγμὸς μιᾶς μάνας διὰ τὸ ξενητευμένο παιδί της διατηρεῖ μιὰν τραγικὴν ἐπικαιρότητα :

«Ἀχ! γιέ μου, καὶ πότε θαρθῆς, γιὰ νὰ μ' εὐφράνης κι' ἐμένα, ποῦ γέρασα καὶ μοῦ ἔπεσαν τὰ δόντια... Νὰ στεφανωθῆς διὰ ν' ἀποκτήσῃς παιδιὰ, νὰ μὲ παρηγορήσουν εἰς τὸ γῆρας μου, ποῦ ἄσπρισαν τὰ μαλλιά μου. Νὰ τ' ἀναθρέψω μὲ μύσκο, μέλι καὶ φιλιὰ, νὰ μοῦ δίνουν τὸ χεράκι νὰ πηγαίνω στὴν ἐκκλησίαν, ποῦ κόντηναν τὰ γόνανά μου καὶ δὲν μπορῶ νὰ περιπατήσω... Πότε θὰ ἔρθῃς γιόκα μου, νὰ σὲ ἰδῶ, νὰ χαρῶ, νὰ μοῦ σφαλίσῃς τὰ ματάκια μου ποῦ θάμπωσαν καὶ τρέχουν ὀλοένα ἀπ' τὸν καημὸ μου, πότε θὰ ἔρθῃς!»... Κι' ἐτέλειωνε τὸ γράμμα μὲ ἕνα δίστιχον, ὅπως τὸ ἐπόμενον, πλήρης σπαραγμοῦ καὶ ὀδύνης :

«Ἀλλοίμονον κι' ἄλλοι καημὸς
τοῦ γεμιτζῆ ὁ ξενητεμὸς».

★

Χωρὶς νὰ ἐκληφθοῦν ὡς θρηνηλογίαι τῆς ἐλληνικῆς

1. Ἐν προκειμένῳ πολῦτιμος εἶναι ἡ συλλογικὴ μελέτη εἰδικευμένων στελεχῶν τῆς Γαλλίας ἐπὶ τοῦ νευραλγικοῦ τούτου θέματος. «Migrations et Pastorale», Fleurs, 1963. Union des Oeuvres Catholique de France.

ψυχῆς καὶ τῆς μεσογειακῆς ψυχολογίας, τὰ αἰσθήματα αὐτὰ κρύπτουν τὸν πόνο τῶν ἀποχωριζομένων γονέων ἀπὸ τοὺς βλαστοὺς των, καὶ τοὺς φανεροὺς φόβους τοῦ ἀγνώστου κόσμου πρὸς τὸν ὁποῖον διευθύνονται, συχνότατα μὲ τόσῃ ἀπερισκεψίαν καὶ ἀχαρακτήριστον ἐπιπολαιότητα. Τὰ πονεμένα αὐτὰ διηγήματα τοῦ Παπαδιαμάντη καὶ τόσων ἄλλων διηγηματογράφων ἐρμηνεύουν τὴν ἐπερχομένην καταιγίδα καὶ τοὺς κτύπους τῆς καρδιάς μιᾶς καλῆς Μάνας ἐμπρὸς εἰς τὸ ἀγνώστον καὶ ἀβέβαιον τῆς ξενητείας.

Εἰς τὰ δημοτικὰ τραγούδια, βλέπομεν πόσον ἡ ξενητεία περιγράφεται μὲ ὀδυνην ψυχῆς :

«Τὴν ξενητεία, τὴν ὄρφανιά, τὴν πίκρα,
τὴν ἀγάπη
τὰ τέσσερα τὰ ζύγιασαν, βαρύτερα
εἶν' τὰ ξένα».

Ἡ ἀκόμη ἐντονώτερον εἰς ἄλλο τραγούδι:

«Ὁ ξένος εἰς τὴν ξενητεία πρέπει νὰ
βάνῃ μαῦρα,
γιὰ νὰ ταιριάξῃ ἢ φορεσιά μὲ τῆς
καρδιάς τὴν λαύρα».

18. Ο ΕΛΕΥΘΕΡΟΣ ΚΑΙΡΟΣ

Εἰς ἓνα κύκλον κοινωνιολόγων συνεζητεῖτο τελευταίως μὲ ζωηρὸν τόνον ποῖον εἶναι τὸ θέμα τὸ πλέον κρίσιμον, ὅπερ θὰ ἔχῃ ν' ἀντιμετώπιση προσεχῶς ὁ Ἀμερικανικὸς λαός. Ἐπ' αὐτοῦ ἐδόθησαν διάφοροι ἀπαντήσεις. Εἰς ἐτόνισε τὸν συνεχιζόμενον ψυχρὸν ἰδεολογικὸν πόλεμον. Ἄλλος ἀνέφερε τὰς κοινωνικὰς ταραχὰς καὶ ἐπαναστάσεις τῆς Λατινικῆς Ἀμερικῆς. Ἄλλος τὸ φιλετικὸν ζήτημα τῶν Νέγρων καὶ τὰς ἀξιώσεις των διὰ μίαν ἐξίσωσιν. Ἄλλος τὸ θέμα τοῦ διχασμένου Βερολίνου εἰς Ἀνατολικὸν καὶ Δυτικόν. Τέλος, κάποιος χωρὶς περιστροφὰς ἐδήλωσεν, ὅτι ὁ χειρότερος κίνδυνος, ὅστις μέλλει νὰ ἐπαπειλήσῃ τὸ θεμέλιον τοῦ Ἀμερικανικοῦ Ἔθνους, τόσον εἰς τὸ ἐγγύς ὅσον καὶ εἰς τὸ ἀπώτερον μέλλον, εἶναι ἡ μείωσις ὠρῶν ἐργασίας καὶ ἡ συνεχῆς αὐξήσις τῶν μέσων ψυχαγωγίας καὶ ἡ ἀνεπαρκὴς προετοιμασία περὶ τὴν ὀρθὴν ἐκτίμησιν καὶ χρῆσιν των. Μὲ ἄλλας λέξεις, εἶναι ὁ ἐλεύθερος χρόνος, ὑποδιαιρούμενος εἰς ἡμέρας καὶ ὥρας.

Ἡ διαπίστωσις αὐτῆ, ὅσον ὑπερβολικὴ καὶ ἀσχετος ἢ πρόωρος καὶ ἐὰν φαίνεται εἰς μερικοὺς ἐκ τῶν ἡμετέρων, διὰ τὴν ἰδικὴν μας περίπτωσιν εἶναι δυστυχῶς ἀληθής. Ὀλίγοι ἐσκέφθησαν πόσον τὸ πρόβλημα αὐτὸ προβάλλει καὶ δι' ἡμᾶς σήμερον. Καὶ ἀκόμη ὀλιγώτερον ἐσκέφθησαν πόσας ὕψεις καὶ τί ἀντίκτυπον εἰς τὴν ὄλην προσωπικότητα τοῦ ἀνθρώπου ἐμφανίζει τὸ δίλημμα τῆς χρήσεως τοῦ ἐλευθέρου χρόνου, καὶ κατὰ συνέπειαν, μία διασκέδασις καὶ ψυχαγωγία. Ἀκόμη ὀλιγώτεροι ἐμελέτησαν ἀπὸ ἠθικῆς καὶ θρησκευτικῆς πλευρᾶς τὸ πρόβλημα τοῦ ἐλευθέρου χρόνου. Ποῦ καὶ πῶς θὰ περάσῃ τὰς ὥρας του ὁ ἐργάτης μόλις σχολάζῃ μετὰ τὴν ἐβδομαδιαίαν ἀργίαν του ἀπὸ τὴν Παρασκευὴν ἐσπέρας μέχρι τῆς Δευτέρας πρωῒ; Διασκεδάσεις

ζητοῦν καὶ κυνηγοῦν οἱ πλεῖστοι. Τὰς ζητεῖ ὁ φοιτητὴς τὸ Σαββατοκύριακον διὰ νὰ ξεχάσῃ τὰ μαθήματά του. Πῶς θὰ περάσῃ τὰς σχολικὰς τριμήνους διακοπὰς του καὶ ὁ μαθητής, ὅταν μάλιστα στερῆται καὶ τῶν πλέον στοιχειωδῶν μέσων παραθερισμοῦ; Διασκεδάσεις ζητεῖ καὶ ὁ τουρίστας, ἡμέτερος καὶ ξένος, ὅταν ἀφήνῃ τοὺς ἰδικούς του διὰ νὰ λάβῃ τὴν ἀγούσαν εἰς πολυσύχναστα ἐξοχικὰ κέντρα ἢ εἰς ἄλλας χώρας, ὡς ἀνώνυμος μονάς.

Ὁ κόσμος σήμερον μετακινεῖται διὰ νὰ γεμίσῃ τὸν ἐλεύθερον χρόνον του. Καὶ ὁ πτωχότερος ἀκόμη ταξιδεύει. Τὴν γεωγραφίαν τὴν μακθάνει ἐν τῇ πράξει. Τὰ ταξίδια κατήντησαν προσιτὰ εἰς κάθε βαλάντιον, τὸ συνηθέστερον πᾶγμα.

Ἄλλ' ὁ σύγχρονος ἄνθρωπος ἔχει, λόγῳ τῆς πολιτικῆς του ὀριμάνσεως, καὶ μεγαλυτέραν συναίσθησιν τῶν δικαιωμάτων του. Τοῦ τὰ ἐξασφαλίζουν αἱ διεθνεῖς ἐργατικαὶ νομοθεσίαι καὶ ἡ Κοινωνικὴ Πρόνοια παντοῦ.

Ὀλιγώτεροι ὄροι ἐργασίας καὶ περισσώτεροι ὄροι ἀναπαύσεως καὶ ἀργίας εἶναι καὶ τὸ σύνθημα τῆς τεχνολογίας τοῦ 20οῦ αἰῶνος. Μὲ τὴν ἐξάπλωσιν τοῦ αὐτοματισμοῦ εἰς τὴν βιομηχανίαν προβλέπεται διὰ τὸ προσεχὲς μέλλον ἡ ἐβδομάς τῶν 25 ἢ τῶν 30 ὠρῶν! Θέλομεν δὲν θέλομεν, πρὸς τὰ ἐκεῖ βαδίζομεν. Ἀντὶ ἐπομένως ἐκπλήξωμεν, θρηνηλογίῳν καὶ ἀσκόπου κριτικῆς, καλούμεθα νὰ προσγειωθῶμεν καὶ νὰ ἐτοιμαζώμεθα, συγχρόνως ἐτοιμάζοντες καὶ τὸν λαὸν μας.

Ἴδου λοιπὸν ἓνα πρόβλημα ἐπεῖγον, μὴ ἐπιδεχόμενον ἀναβολήν.

Διὰ τὸ πρόβλημα τοῦτο ἀπὸ τώρα πρέπει νὰ προετοιμαζώμεθα ὡς Ἐκκλησία. Διάφοροι ἱστορικοὶ ἀπεφάνθησαν, ὅτι ὑπάρχει στενὴ σχέσηισ μεταξὺ τῆς χρήσεως ἢ τῆς καταχρήσεως τοῦ ἐλευθέρου χρόνου ἀφ' ἑνός, καὶ τῆς παρακμῆς ἑνός Ἔθνους ἢ πολιτισμοῦ ἀφ' ἑτέρου. Ἡ ἀπειλὴ ἐπομένως τῆς καταρρέουσας μιᾶς γενεᾶς εἶναι εἰς ἐχθρὸς κρυμμένος, ἐσωτερικός, δι' αὐτὸ καὶ περισσώτερον ἐπικίνδυνος. Τὸ ὄνομα τοῦ ἐχθροῦ δὲν εἶναι ἐμφύλιος πόλεμος ἢ κοινωνικὴ ἀναρχία, ἀλλ' ἡ ἀπώλεια τοῦ χρόνου, τόσον πολυτίμου, διαφεύγοντος μὲ τόσῃ ἐλαφρότητα καὶ μὴ ἐπιστρέφοντος.

★

Παραλλήλως μὲ τὴν αὐξήσιν τῶν συγχρόνων ἀνεσεων, τὸ πλέον χαρακτηριστικὸν φαινόμενον τῆς ἐποχῆς μας εἶναι ἡ αὐξήσις ὠρῶν ἐλευθέρων, χρόνου κενοῦ. Ἰποφέρομεν ἀπὸ ὑποαπασχόλησιν. Τὸν περασμένον αἰῶνα ἢ ἐβδομάς τῆς ἐργασίας ὑπελογίζετο συνολικῶς εἰς 70 ὥρας. Σήμερον ἢ ἡμερησία ἐργασία δὲν ρυθμίζεται πλέον ὅπως ἄλλοτε ἀπὸ τὴν ἀνατολήν καὶ τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου. Ἡ πεντάωρος ἐργασία δὲν εἶναι οὐτοπία, ἀλλὰ τὸ ἰδανικὸν διὰ μερικοὺς. Δι' ἄλλους εἶναι μία ἀπειλὴ ὀλονέν καὶ πλησιάζουσα μακρόθεν εἰς τὴν Εὐρώπην. Ὁ Edward Bellamy εἰς τὸ ἔργον του «Looking Backward», κατόπιν ἀκριβῶν ὑπολογισμῶν προβλέπει, ὅτι τὸ 2000 ὁ ἄνθρωπος θὰ γίνεται συναξιούχος μόλις εἰς ἡλικίαν 45 ἐτῶν!

Τόσον νέος θὰ θεωρηταί ἀπόμαχος τῆς ἐργασίας.

Ἄλλοτε αἱ ψυχαγωγίαι ἦσαν προνόμιον τῶν ὀλίγων. Σήμερον τὰ πάντα δημοκρατικοποιοῦνται. Γενικεύονται καὶ αἱ διασκεδάσεις, αἱ ἀδειαι μετ' ἀποδοχῶν, τὰ ταξίδια ἀναψυχῆς. Καὶ ὁ κατώτερος ἐργάτης ἢ ὁ ὑπάλληλος δικαιούται μηνιαίας ἀδείας. Ὅ,τι συγχρόνως ἄλλοτε εὕρισκετο εἰς τὴν περιφέρειαν, τώρα μετατίθεται καὶ ἀπορροφᾷ ὀλόκληρον τὸν ἐσωτερικὸν κόσμον τοῦ ἀνθρώπου. Εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο ἀκριβῶς ἀρχίζει τὸ νοσηρὸν μέρος τοῦ ζητήματος.

Ὁ κόσμος παλαιότερον ἐκινδύνευεν ἀπὸ τὸ ἄγχος νὰ ἐξασφαλίσῃ τὸν ἐπιούσιον. Κατῆντα νὰ ζῆ διὰ νὰ ἐργάζεται. Σήμερον ἐργάζεται διὰ νὰ καλοζῆ, νὰ καλοπερνᾷ. Ἐργάζεται καὶ ἀποταμιεύει διὰ τὴν εὐχέρειαν ἀποκτήσεως περισσοτέρων διασκεδάσεων, πολυδαπαναιτέρων καὶ μὲ νέας ποικιλίας καὶ περιπετείας. Ἡ ἄνεσις καὶ ἡ ψυχαγωγία κατανατοῦν νὰ γίνωνται σκοπός. Ἡ ἐποχὴ μας εἶναι ἡ ἐποχὴ τῶν ἀνέσεων. Ἄλλὰ συγχρόνως καὶ τοῦ ἀδιεξόδου, τοῦ κόρου, τῆς κοπώσεως, καὶ τοῦ ἐξαντλητικοῦ κυνηγητοῦ διαρκῶς νέας, καὶ πάλιν ἄλλης νέας ἀπολαύσεως. Ἄλλοτε ἐθεοποίησαν τὴν ἐργασίαν. Σήμερον θεοποιοῦν τὴν διασκέδαση. Ἡ διασκέδασις ὑποκαθιστᾷ τὴν ἐργασίαν.

Ἀναντιρρήτως ἐπικροτοῦμεν τὸ δίκαιον αἴτημα διὰ τὴν καταπολέμησιν τῆς ἀθλιότητος καὶ τὴν ἐξύψωσιν τοῦ βιοτικῆς ἐπιπέδου. Εἶναι εἰς εὐγενῆς ἀγῶν πανανθρώπινος. Ἄλλ' οὐδέποτε ἐσκέφθημεν τί θ' ἀντικρούσωμεν κατόπιν, ὅταν θὰ ἔχη κατατροπωθῆ ὁ ἐχθρὸς αὐτός. Διότι δὲν συνελάβαμεν τὴν πλήρη ἔννοιαν τῆς νίκης, ἀφοῦ ὁ ἐλεύθερος χρόνος θὰ στερῆται περιεχομένου.

Ἡ νέα αὐτὴ ἐπαναστατικὴ διαμόρφωσις τῆς κοινωνίας δὲν δύναται ἐπομένως νὰ διαφύγῃ τῆς προσοχῆς τῆς Χριστιανικῆς Ἠθικῆς. Διότι αἱ διασκεδάσεις σήμερον περισσώτερον ἀπὸ ὅ,τι νομίζομεν, ἀπασχολοῦν τὸν τομέα τῆς δράσεως τοῦ ἀνθρώπου, ὅποτε οὗτος ἐλευθέρως ἐκλέγει τὸ ποῦ, τὸ μὲ ποιούς καὶ τὸ πῶς θὰ διασκεδάσῃ. Ἡ πνευματικὴ του εὐεξία στενωτάτα συνδέεται μὲ τὸ εἶδος τῶν διασκεδάσεων.

Τὸ ἠθικὸν δὲ αὐτὸ πρόβλημα δὲν εἶναι ἀπλοῦν πρόβλημα ἀρεσκείας, ὀρέξεως, προτιμήσεως. Ἀρχίζει ἀπὸ τὴν στιγμήν, καθ' ἣν ἄνευ ἐξουχίσεως, προβλέψεως τῶν συνεπειῶν, τὸ ἄτομον χωρὶς νὰ σταθμίσῃ τὰς συνεπείας, ἀκολουθεῖ μὲ ἀβουλίαν τὸ μεγάλο κύμα. Ὁδηγός δὲν εἶναι ἡ προσωπικὴ του ἐκλογή, ἡ συνείδησίς του, ἀλλὰ τὸ πλῆθος. Μεταβαίνει ἐκεῖ ὅπου μεταβαίνουν καὶ οἱ ἄλλοι. Μιμεῖται τοὺς ἄλλους. Καὶ οἱ ἄλλοι, οἱ ἐρχόμενοι μετ' αὐτόν, ἀκολουθοῦν ὡσάν τὰ πρόβατα, μιμητικῶς καὶ ἄνευ ἐξετάσεως τὸν ἴδιον δρόμον. Φαῦλος κύκλος. Δὲν ὑπάρχει ἐδῶ χώρος κριτικῆς ἀναλύσεως καὶ ἐκλογῆς. Ἄτονεῖ ἡ νοημοσύνη. Ἐπικρατεῖ, μαγνητίζει καὶ παρασύρει τὸ ἀνώνυμον αὐτὸ σύνολον.

Ἡ ποιμαντικὴ μας θεολογία δὲν ἡσχολήθη ὅσον ἔπρεπε μὲ ἓνα τόσον ζωτικὸν πρόβλημα. Ἐρχεται κάπως καθυστερημένη, καθ' ἣν στιγμήν ταχεῖαι κοινωνικαὶ μεταβολαὶ συμβαίνουν γύρω μας. Τὸ πόσον δὲ ἔχει ἀποφιλωθῆ ὁ ἄνθρωπος ἀπὸ ἠθικὰ κίνητρα φαίνεται ἀπὸ τὴν τόσον κοινὴν ἔκφρασιν ἐν σχέσει μὲ τὰς ψυχαγωγίας : «Σκοτώνω τὸν καιρὸν μου». Ἄλλὰ φόνος τοῦ χρόνου εἶναι εἶδος ὀλεθρίου φόνου. Εἶναι ἐγκλημα. Σημαίνει καταπάτησιν κάθε υἱοῦς καὶ ἀφελίμου ἐπιδιώξεως εἰς τὴν διασκέδασην, ὅπου ὀδηγεῖ εἰς τὸ τέλος εἰς τὴν ἄρησιν αὐτοῦ τοῦ Χορηγοῦ παντός ἀγαθοῦ.

Ὁ σύγχρονος ἄνθρωπος ἀποφεύγει τὴν πραγματικότητα. Εἰσέρχεται εἰς τὸ καταφύγιον τοῦ ἀσκόπου, τοῦ ἀφηρημένου, τοῦ ἀπροσδιορίστου, διὰ νὰ μείνῃ εἰς τὸ τέλος ἀπαγορευμένος, ἀνικανοποίητος, καὶ νὰ αἰσθανθῆ ἀκόμη ἐντονώτερον τὸ κενὸν μέσα του. Ἐξηγεῖται λοιπὸν διατὶ οἱ περισσώτεροι ἐπιστρέφουν τὴν Κυριακὴν βράδυ κατάκοποι, δύσθυμοι, ἀηδιασμένοι καὶ ἀνικανοποίητοι. Τὰ περισσώτερα ἐγκλήματα καὶ αἱ ἠθικαὶ παρεκτροπαὶ εἰς τὸ φανερόν ἢ ἐν τῷ κρυπτῷ καὶ αἱ αὐτοκτονίαι ἄλλωστε, συμβαίνουν τὸ Σαββατοκύριακον. Τὸ νευρικὸν σύστημα, παρετηρήθη ἀπὸ ψυχιάτρους, ἀνέρχεται εἰς τὸ ἀπόγειον τῆς ὑπερεντάσεως καὶ τοῦ ἐρεθισμοῦ, διὰ νὰ φανοῦν πλέον ἐκδηλὰ εἰς τὸ τμήμα τῆς ἐργασίμου ἐβδομάδος, ἡ ὁποία ἀρχίζει μὲ δυσθυμίαν καὶ ἔλλειψιν ὀρέξεως. Κατὰ ταῦτα, πρόκειται περὶ πλαστογραφίας καὶ ὑπερβασιῶν καὶ οὐχὶ περὶ πραγματικῆς ψυχαγωγίας. Θὰ ἦτο πολὺ τραγικὸν ὁ ἄνθρωπος, ἀντὶ νὰ ἐπανεύρῃ τὸ ὀρθὸν εἶδος τῆς ψυχαγωγίας, νὰ αὐτοτιμωρῆται, ἐπιβάλλων ὁ ἴδιος εἰς τὸν ἑαυτόν του εἶδος φρικτῶν κολάσεως. Ὁ Bernard Shaw δίκαιον εἶχεν ὅταν ἔγραφε διὰ τὰς τοιοῦτου εἶδους διασκεδάσεις σαρκαστικῶς τὰ ἑξῆς : «Ἡ κόλασις εἶναι μία ἑορτὴ χωρὶς τέλος, ὅπου αἰωνίως μὲ οὐδὲν θ' ἀσχολοῦνται, καὶ ὅπου πολὺ χρῆμα θὰ καταξοδεύεται διὰ τὸ οὐδὲν αὐτό!».

Τὸ μεταπολεμικὸν ἄγχος ἀντανάκλᾳ ἀκριβῶς εἰς τὴν ταραγμένην καὶ νοσοῦσαν ψυχὴν τοῦ ἀνθρώπου. Οὐδέποτε ἄλλοτε τόσοι ἀσθενεῖς ἀπὸ τὰ νεῦρα καὶ ἀπὸ ψυχικὰ τραύματα.

Τὸ πρόβλημα τοῦ ἐλευθέρου χρόνου συνδέεται μὲ τὸ γενικώτερον πρόβλημα τῆς ἀξιολογήσεως τῆς ζωῆς. Καὶ θὰ εὔρη τὴν λύσιν τοῦ μόνου ἐν συσχέτισει μὲ τὸ πλήρες νόημα τῆς ζωῆς. Εἶναι προέκτασις καὶ τμήμα τοῦ ἐσωτερικοῦ μας κόσμου. Ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν τοποθέτησιν τοῦ ὅλου θέματος τοῦ τελικοῦ προορισμοῦ μας ἐπὶ τῆς γῆς. Ἀχρήστευσις τοῦ χρόνου ἰσοδυναμεῖ μὲ τὴν ἀχρήστευσιν πολυτίμων κεφαλαίων, τὰ ὁποῖα περιμένουν ἀξιοποίησιν καὶ κυκλοφορίαν παραγωγικὴν.

(Συνεχίζεται)

† Ὁ Μελὸς ΑΙΜΙΛΙΑΝΟΣ

ΑΝΕΠΙΣΗΜΟΣ ΣΥΝΑΝΤΗΣΙΣ ΟΡΘΟΔΟΞΩΝ ΚΑΙ ΑΝΤΙΧΑΛΚΗΔΟΝΕΙΩΝ ΘΕΟΛΟΓΩΝ

Πρωτοβουλία τοῦ Παγκοσμίου Συμβουλίου τῶν Ἐκκλησιῶν καὶ ἐν συναρτήσῃ πρὸς ταυτόχρονον συνεδρίασιν τῆς Ἐπιτροπῆς αὐτοῦ περὶ «Πίστεις καὶ Τάξεις» (Faith and Order) ἐπραγματοποιήθη ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τοῦ Aarhus τῆς Δανίας ἀπὸ 11 μέχρι 15 Αὐγούστου 1964 ἀνεπίσημος συνάντησις καὶ σύσκεψις Ἑλλήνων καὶ Ρώσων Ὀρθοδόξων θεολόγων ἀπ' ἐνὸς καὶ ἀπ' ἐτέρου θεολόγων τῶν Μονοφυσιτιζουσῶν ἢ Ἀντιχάλκηδονείων λεγομένων Ἐκκλησιῶν τῆς Ἀνατολῆς, ἤτοι τῆς Ἀρμενικῆς, τῆς Συροϊακωβιτικῆς, τῆς Μαλαμπαρικῆς, τῆς Κοπτικῆς καὶ τῆς Αἰθιοπικῆς. Μετασχόντες τῆς συσκέψεως ταύτης θεωροῦμεν καθῆκον ἡμῶν, ὅπως ἐκθέσωμεν τὰ κατ' αὐτὴν ἐνταῦθα διὰ βραχέων, ἐπιφυλασσόμενοι νὰ δημοσιεύσωμεν ἐκτενεστέραν εἰδικὴν μελέτην ἐν τῇ «Θεολογία» μετὰ τῆς εἰσηγήσεως ἡμῶν πρὸς τὴν ἐν λόγῳ σύσκεψιν περὶ τῆς βάσεως τῆς συνδιαλλαγῆς καὶ ἐπανενώσεως τῶν Ὀρθοδόξων καὶ τῶν Ἀντιχάλκηδονείων.

★

Ὡς γνωστόν, τὸ πρῶτον σοβαρὸν σχίσμα ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Καθολικῇ Ἐκκλησίᾳ ἀπετέλεσεν ἡ βαθμιαία ἀπ' αὐτῆς ἀποσχίσις καὶ διαμόρφωσις τῶν ἐλασσόνων ἀνατολικῶν Ἐκκλησιῶν, ἤτοι τῆς Ἀρμενικῆς, τῆς Συροϊακωβιτικῆς καὶ τῆς ἐξ αὐτῆς προελθούσης Μαλαμπαρικῆς ἐν νοτίῳ Ἰνδία, ὡς καὶ τῆς Κοπτικῆς μετὰ τῆς ἐξ αὐτῆς προελθούσης Αἰθιοπικῆς. Ἐκ τούτων, ἀμέσως μὲν ἡ Ἀρμενικὴ, ἡ Συροϊακωβιτικὴ καὶ ἡ Κοπτικὴ Ἐκκλησία, ἐμμέσως δὲ ἡ Μαλαμπαρικὴ καὶ ἡ Αἰθιοπικὴ, ἀποσχισθεῖσαι ἀπὸ τῆς ἀρχαίας Ἐκκλησίας συνεπέα τοῦ μεγάλου ἐκκλησιαστικοῦ σχίσματος τοῦ ε' αἰῶνος ἐξ ἀφορμῆς τῆς Μονοφυσιτικῆς αἰρέσεως καὶ ὀργανωθεῖσαι μετὰ ταῦτα βαθμιαίως, δὲν ἀνεγνώρισαν τὴν Δ' ἐν Χαλκηδόνι Οἰκουμενικὴν Σύνοδον τοῦ 451 καὶ τὸν ὑπ' αὐτῆς καθορισμὸν τοῦ δόγματος περὶ τῆς ὑποστατικῆς ἐνώσεως τῶν δύο ἐν Χριστῷ φύσεων, προσκλίναςαι οὕτως ἐν μέρει εἰς τὸν Μονοφυσισμὸν, τῇ συρροῇ καὶ ἐπιδράσει καὶ πολλῶν ἄλλων μὴ θεολογικῶν παραγόντων: πολιτικῶν, ἐθνικῶν, φιλετικῶν, κοινωνικῶν, πολιτιστικῶν κ.λ.π. Φαίνεται μάλιστα πιθανωτέρα ἡ γνώμη, ὅτι οἱ τελευταῖοι οὗτοι παράγοντες ἀπετέλεσαν τὴν κυρίαν καὶ βαθυτέραν αἰτίαν τῆς ἀποσχίσεως αὐτῶν. Πάντως αἱ Ἐκκλησίαι αὗται χαρακτηρίζονται τοῦτο μὲν ὡς Μονοφυσιτικαὶ κοινῶς, ἢ ὡς Μονοφυσιτιζούσαι ὑφ' ἡμῶν, διότι, καίτοι καταδικάζουσι τὸν ἀρχηγὸν τοῦ ἀκράτου καὶ ἀμιγῶς Μονοφυσισμοῦ Εὐτυχῆ καὶ τὴν περὶ συγχύσεως καὶ τροπῆς τῶν δύο ἐν Χριστῷ φύσεων διδασκαλίαν αὐτοῦ, ἐν τούτοις ὑπερτονίζουσι τὴν «μίαν φύσιν» μετὰ τὴν ἑνωσιν, ἤτοι τὴν θεϊαν, καταλείπουσαι ἐν τῇ σιᾷ τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν τοῦ Κυρίου, ἣν ὅμως δὲν ἀρνοῦνται, ὅπως ὁ Εὐτυχῆς, καὶ γενικῶς ἔχουσι ἐν τῷ κέντρῳ τῆς χριστολογικῆς διδασκαλίας αὐτῶν

τὴν φράσιν καὶ διδασκαλίαν τοῦ ἁγίου Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας («μία φύσις τοῦ Θεοῦ ἁπλοῦς ἡ ἐκ τῶν δύο φύσεων τοῦ Θεοῦ ἁπλοῦς καὶ ἀντιχάλκηδονεῖοι Ἐκκλησίαι, διότι, ὡς εἶπομεν, ἀπέριψαν τὴν Δ' ἐν Χαλκηδόνι Οἰκουμενικὴν Σύνοδον ὡς νεστοριανίσασαν δῆθεν, καὶ ἐπομένως συναπέριψαν καὶ τὸν δογματικὸν ὄρον αὐτῆς, εἰ καὶ ἡ διαφωνία αὐτῶν φαίνεται ὅτι ἀναφέρεται οὐχὶ τόσο εἰς τὴν οὐσίαν, ὅσον εἰς τὴν διατύπωσιν τῆς περὶ ἐνώσεως τῶν δύο φύσεων διδασκαλίας τῆς Συνόδου ἐκείνης, μέχρι τοῦ σημείου μάλιστα ὥστε τινὲς ἐξ αὐτῶν ἐπειράθησαν ἐπ' ἐσχάτων νὰ ἐπιτύχωσι συνδυασμὸν τινὰ τῶν δύο τύπων: χάλκηδονεῖοι καὶ ἀντιχάλκηδονεῖοι. Καθόλου εἰπεῖν, αἱ Ἐκκλησίαι αὗται ἐμμένουσιν ἐν τῇ διδασκαλίᾳ τῶν τριῶν πρώτων Οἰκουμενικῶν Συνόδων καὶ ἔχουσι τὴν συνείδησιν, ὅτι δὲν ἀπεμακρύνθησαν ἀπὸ τῆς Ὀρθοδοξίας, δι' ἧς καὶ αὐτοτιτλοφοροῦνται ὡς «ὀρθόδοξοι».

Ἐξ ἄλλου δὲ καὶ ἡ κατ' ἀνατολὰς Ὀρθόδοξος Καθολικὴ Ἐκκλησία, θεωροῦσα αὐτὰς ὡς κατὰ πάντα τὰ ἄλλα «ὀρθοδόξους» οὐσας, ἐξαιρέσει τῆς εἰρημένης χριστολογικῆς διαφορᾶς, καὶ ἄρα ὡς ἀνηκούσας εἰς τὸ ἐαυτῆς σῶμα, ἤρξαστο ἐπ' ἐσχάτων ἀντιμετωπίζουσα ἀνεπισήμως διὰ θεολόγων τῆς τὸ δυνατόν τῆς διευθετήσεως τῆς ὡς ἄνω διαφορᾶς καὶ τῆς ἐπανενώσεως τῶν Ἐκκλησιῶν τούτων μεθ' ἐαυτῆς. Πάνυ δὲ εὐλόγως· διότι ἐν ἐποχῇ καθ' ἣν ἡ Ἐκκλησία ἡμῶν, μετέγουσα ἀπὸ τῶν πρώτων δεκαετηρίδων τοῦ παρόντος αἰῶνος τῆς Οἰκουμενικῆς Κινήσεως, προῆλθεν εἰς φιλενωτικὰ συζητήσεις καὶ σχέσεις μετὰ τῶν Προτεσταντικῶν Ἐκκλησιῶν καὶ Ὁμολογιῶν, ἐπ' ἐσχάτων δὲ ἀπεφάσισε τὴν ἑναρξιν διαλόγου καὶ μετὰ τῆς Ρωμαιοκαθολικῆς Ἐκκλησίας, πραγματοποιηθεῖσης ἅμα καὶ συναντήσεως τῶν Προκαθημένων τῶν δύο τούτων πρεσβυγενῶν Ἐκκλησιῶν, καὶ ἐπὶ πλέον ἀντιμετώπισεν ἤδη καὶ τὴν ἑναρξιν ἰδιαιτέρου διαλόγου καὶ μετὰ τῆς Ἀγγλικανικῆς καὶ τῆς Παλαιοκαθολικῆς Ἐκκλησίας, δὲν εἶναι ἐπιτετραμμένον νὰ μὴ πράξῃ τὸ αὐτὸ καὶ μετὰ τῶν ἀρχαίων Μονοφυσιτιζουσῶν τούτων Ἐκκλησιῶν τῆς Ἀνατολῆς. Ἀφοῦ δηλαδὴ διεξάγει αὕτη θεολογικὰς φιλενωτικὰς συζητήσεις μετὰ τῶν πολὺ περισσότερων ἀφισταμένων ἀπ' αὐτῆς δογματικῶς καὶ λειτουργικοκοινωνικῶς δυτικῶν Ἐκκλησιῶν καὶ Ὁμολογιῶν, καὶ μάλιστα τῶν Προτεσταντικῶν, δὲν δύναται νὰ μὴ προσέλθῃ εἰς ὁμοίως θεολογικὰς συζητήσεις καὶ φιλενωτικὰς διαπραγματεύσεις καὶ μετὰ τῶν ἐκ πασῶν τῶν ἑτεροδόξων Ἐκκλησιῶν ἐγγύτερον πρὸς αὐτὴν ἱσταμένων κατὰ τε τὸ δόγμα καὶ τὴν λατρείαν καὶ τὸ πολίτευμα καὶ εἰς τὸ σῶμα αὐτῆς ὀργανικῶς ἀνηκουσῶν ἀρχαίων ἀνατολικῶν τούτων Ἐκκλησιῶν, τῶν ἐχουσῶν κοινὴν μετ' αὐτῆς τὴν ἀρχαίαν ἀνατολικὴν ἐκκλησιαστικὴν παράδοσιν καὶ κληρονομίαν καὶ ζωὴν.

Διότι πράγματι ὁ ἀντικειμενικῶς καὶ ἀπροκατα-

λήπτως ἐρευνηθῆσαν τὰ ἐκκλησιαστικά γεγονότα τοῦ πέμπτου μ.Χ. αἰῶνος ἐξ ἀφορμῆς τοῦ Μονοφυσιτισμοῦ, ὡς καὶ τὰς μετέπειτα προσχωρησάσας ἐν μέρει εἰς αὐτόν, ὅσον ἀφορᾷ μόνον εἰς τὸ δόγμα τῆς Χαλκηδόνος, ἐλάσσονας ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας, διαπορεῖ μὴ ἀνευρίσκων ἀποχρῶντά τινα δογματικοεκκλησιαστικὸν λόγον τῆς ἀποσχίσεως αὐτῶν ἀπὸ τοῦ κορμοῦ τῆς κατ' ἀνατολὰς Ὁρθοδόξου Καθολικῆς Ἐκκλησίας. Ἐξετάζων δ' ἐν συνείδησει καὶ τὴν κατὰ τὴν διαδρομὴν τῶν μετέπειτα δέκα πέντε αἰώνων διαμορφωθεῖσαν δογματικὴν διδασκαλίαν καὶ λατρείαν καὶ ἐκκλησιαστικὴν διάρθρωσιν καὶ διακυβέρνησιν αὐτῶν, ἐκπλησσεταί διαπιστῶν τὴν ἐν πᾶσι σχεδὸν τοῖς «necessariis» συμφωνίαν αὐτῶν πρὸς τὴν Ὁρθόδοξον Καθολικὴν Ἐκκλησίαν, ἐξαίρεσει ἀσαφεῖς τινας καὶ φραστικῆς μᾶλλον διαφωνίας περὶ τὴν λεκτικὴν διατύπωσιν τοῦ Χαλκηδονείου δόγματος. Οὕτως αἱ Ἐκκλησίαι αὗται φαίνονται ἡμῖν σήμερον, ὅτι, ἐνῶ καταδικάζουσιν ὁμοίως μετὰ τῆς Ὁρθοδόξου Καθολικῆς Ἐκκλησίας τὸν αἰρεσιάρχη Εὐτυχή καὶ τὸν ἄκρατον καὶ ἀμιγῆ μονοφυσιτισμὸν αὐτοῦ, ἐξακολουθοῦσιν οὐδὲν ἥττον νὰ ἀποδέχωνται ἰδιότυπὸν τινα μετριοπαθῆ Μονοφυσιτισμὸν (οὕτω δυνάμενον καταχρηστικῶς νὰ ὀνομασθῆ¹), περιοριζόμενον εἰς τὴν ἀποδοχὴν μιᾶς μόνον θεανθρωπίνης φύσεως ἐν τῷ Χριστῷ ἡνωμένης καὶ συνθέτου, τ.ἔ. μιᾶς οὐσίας, καὶ ὀφειλόμενον πιθανῶς εἰς παρεξήγησιν τῶν ἑλληνορθόδοξων δογματικῶν ὄρων καὶ ἐνοιῶν «οὐσία», «φύσις», «πρόσωπον», «ὑπόστασις», «ὑποστατικὴ ἕνωσις», «Λόγος» κ.λ.π., ἄρα εἰς τὴν ὀρολογία καὶ διατύπωσιν μᾶλλον τοῦ χριστολογικοῦ δόγματος καὶ τὴν ἐκατέρωθεν χρησιμοποιοῦμένην διάφορον θεολογικὴν γλῶσσαν, οὐχὶ δὲ εἰς τὴν οὐσίαν αὐτοῦ. Οὕτως ἡ μόνη αὕτη κυρία δογματικὴ διαφορὰ μετὰ τῶν Ὁρθοδόξων καὶ τῶν ὀπαδῶν τῶν εἰρημένων πρεσβυγενῶν ἀνατολικῶν Ἐκκλησιῶν, ἀτονήσασα σημαντικῶς σὺν τῇ παρόδῳ τῶν αἰώνων, δύναται νὰ λεχθῆ, ὅτι ἤδη περιορίζεται ἐν τῇ πραγματικότητι εἰς διαφορὰν μᾶλλον λέξεων καὶ φραστικῶν διατυπώσεων, ἐπιτεινομένη καὶ ἐκ τῆς ἀσαφείας τῆς δογματικῆς ἐν γένει διδασκαλίας τῶν Ἀντιχαλκηδονείων καὶ ἐκ τῆς διακοπῆς τῆς περαιτέρω δογματικῆς καὶ θεολογικῆς καθόλου ἀναπτύξεως αὐτῶν, ὡς καὶ ἐκ τινῶν ἄλλων δευτερευουσῶν καὶ ἐπουσιωδῶν διαφορῶν περὶ τὸν ἀριθμὸν τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων, περὶ τοὺς τιμωμένους Πατέρας τῆς Ἐκκλησίας καὶ περὶ ἑτέρας τινὰς λειτουργικὰς καὶ κανονικὰς διακρίσεις καὶ ἔθιμα.

Οὐ μόνον δὲ ἡ διδασκαλία, ἀλλὰ καὶ ἡ πολυκύμαντος ἱστορία τῶν μαρτυρικῶν τούτων ἀρχαίων Ἐκκλησιῶν καθιστᾷ αὐτὰς ἐξαιρετικῶς συμπαθεῖς καὶ προσφιλεῖς καὶ αἰδεσίμους εἰς τὴν Ὁρθόδοξον Καθολικὴν Ἐκκλησίαν, ἐπειδὴ αὐπέστησαν σκληροῦς διωγμοῦ καὶ δοκιμασίας καὶ ἱστορικὰς περιπετείας διὰ μέσου τῶν αἰώνων, ἀναδειχθεῖσαι ἀληθῶς Ἐκκλησιαί μαρτύρων. Ἀναμφιβόλως δὲ εἶναι πρὸς τιμὴν

1. Πρβλ. καὶ Β. Στεφανίδου, Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία, Ἀθήναι 1948, σ. 205.

αὐτῶν, ὅτι κατάρθωσαν ἐν μέσῳ τῶν διωγμῶν νὰ διατηρήσωσι τὸν Χριστιανισμὸν εἰς τὸ ὀρθόδοξον σχῆμα, καὶ δὴ ἐν μέσῳ ἑτεροθρήσκων εἰδωλωατρικῶν λαῶν, καὶ μέχρι τοῦ βαθμοῦ ὥστε ἐκ πασῶν τῶν χριστιανικῶν Ἐκκλησιῶν καὶ Ὁμολογιῶν νὰ ἴστανται αὗται, ὡς ἐλέχθη, ἐγγύτερον πρὸς τὴν Ὁρθόδοξον Καθολικὴν Ἐκκλησίαν κατὰ τε τὸ δόγμα καὶ τὴν λατρείαν καὶ τὸ πλῆτευμα καὶ τὴν εὐσέβειαν καὶ τὰ χριστιανικὰ ἥθη καὶ ἔθιμα καὶ βιώματα. Ἐκπροσωποῦσιν αὗται τὸν ἀρχέγονον Χριστιανισμὸν τῶν τριῶν πρώτων Οἰκουμενικῶν Συνόδων, μὴ παρακολουθήσασαι τὸν μετὰ ταῦτα γενόμενον ὑπὸ τῶν τελευταίων τεσσάρων Οἰκουμενικῶν Συνόδων δογματικὸν καθορισμὸν καὶ τὰς λοιπὰς ἐξελίξεις ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ καὶ τῇ Θεολογίᾳ². Ἐφ' ᾧ καὶ ἔχουσιν αὗται κοινὴν μετὰ τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας τὴν ἐκκλησιολογίαν καὶ τὴν παράδοσιν καὶ βιοῦσι τὴν αὐτὴν ἐκκλησιαστικὴν ζωὴν καὶ πνευματικότητα, κατ' ὅσον ἀναπνεύουσι τὴν αὐτὴν πνευματικὴν ἀτμοσφαιραν τῆς ἀνατολικῆς εὐσεβείας καὶ ἀντλοῦσιν ἐκ τῶν αὐτῶν πηγῶν τῆς ἀρχαιοτάτης χριστιανικῆς παραδόσεως.

Παρομοία γνώμη αἰωρεῖται ἀπὸ τοῦ ε' μέχρι τοῦ κ' αἰῶνος καὶ παρὰ πολλοῖς ὀπαδοῖς αὐτῶν, ὡς καὶ πολλοῖς Ὁρθοδόξοις, ὅπως δύναται νὰ συναχθῆ ἐκ τῆς συμμετοχῆς Ἀρμενίων τινῶν ἐπισκόπων εἰς τὰς Οἰκουμενικὰς Συνόδους Ε', ΣΤ' καὶ Ζ', ἐκ τῶν περὶ τῶν Ἀρμενίων κανόνων τῆς Πενθέκτης Οἰκουμενικῆς Συνόδου³, ἐκ τῆς ὑπὸ τῶν Ἀντιχαλκηδονείων ἀποδοχῆς τῆς καταδικῆς τῶν «τριῶν κεφαλαίων» ὑπὸ τῆς Ε' Οἰκουμενικῆς Συνόδου, ἐκ τῆς γνωστῆς ἐγκυκλίου τοῦ Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως Φωτίου «πρὸς τοὺς τῆς Ἀνατολῆς ἀρχιερατικοὺς θρόνους» τοῦ 866⁴, ἐκ τῶν κατὰ τὸν ιβ' αἰῶνα φιλενωτικῶν διαπραγματεύσεων μετὰ τῶν Βυζαντινῶν καὶ τῶν Ἀρμενίων καὶ μάλιστα τῆς γνωστῆς «διαλέξεως» τοῦ Βυζαντινοῦ φιλοσόφου Θεωριανοῦ καὶ τοῦ Ἀρμενίου Καθολικοῦ Νερσῆ Δ'⁵, ἐκ τῆς ὑπὲρ τῶν Ἀντιχαλκηδονείων διακηρύξεως τῆς ἐν Ἱεροσολύμοις ὀρθοδόξου τοπικῆς⁶ Συνόδου τοῦ 1672⁶, ἐκ τῶν θερμῶν καὶ ἰσαδέλφων ἐκδη-

2. Ἰω. Καρμίρη, Τὸ πρόβλημα τῆς ἐνώσεως τῆς Αἰθιοπικῆς Ἐκκλησίας μετὰ τῆς Ὁρθοδόξου, ἐν «Ἐκκλησίᾳ» 36(1959)170.

3. Βλέπ. Ἰω. Καρμίρη, τὰ Δογματικὰ καὶ Συμβολικὰ Μνημεῖα τῆς Ὁρθοδόξου Καθολικῆς Ἐκκλησίας, Ἀθήναι 1960, τ. Ι', σ. 231, 233, 234.

4. Αὐτόθι, σ. 322.

5. Ὁλόκληρον τὴν ἀδιάλειπτον μετὰ τοῦ Θεωριανοῦ καὶ τοῦ Νερσῆ Δ' καὶ τῶν σὺν αὐτῷ Ἀρμενίων βλέπ. ἐν Migne P.G. 133, 119—297. Ἀθανασίου Παρίου, Ἐπιτομὴ τῶν θείων τῆς πίστεως δογμάτων, Λειψία 1806, σ. 441—516. Γρηγορίου Χίου, Περὶ τῆς ἐνώσεως τῶν Ἀρμενίων μετὰ τῆς Ἀνατολικῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, Κωνσταντινούπολις 1871, σ. 26—35.

6. Παρὰ Ἰω. Καρμίρη, μν. ἔ.τ. II, σ. 731: «Περὶ μὲν τοῦ σκοποῦ καὶ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἱερῶν Μυστηρίων καὶ τῶν εἰρημένων ἡμῖν ἀνωτέρω ἀπάντων, καὶ σαφέστατα ἰδίως περὶ τοῦ σημερινομένου τῆς μετουσιώσεως, ὡσαύτως πιστεύουσι (τῇ Ὁρθοδόξῳ) Καθολικῇ Ἐκκλησίᾳ, ὡς αὐτοῖς ἕμμεσι δόξαι ὄρασι βλέπομεν καὶ αἰσθῆσαι καὶ λόγῳ μανθάνομεν ἐνταῦθα ἐν τῇ ἁγίᾳ πόλει Ἱερουσαλὴμ, ἐν ἧ' ἀπὸ πάντων καὶ οἰκοῦσι καὶ

λώσεων κατά τὴν συνάντησιν Ὁρθοδόξων καὶ Ἀντιχαλκηδονεῶν ἀντιπροσώπων ἐν τῇ Α' Πανορθοδόξῳ Διασκέψει τῆς Ρόδου τὸ 1961 καὶ ἐκ πολλῶν ἄλλων. Π.χ. ὑπὸ τοῦ κλασικοῦ δογματικοῦ τῆς Ὁρθοδόξου Καθολικῆς Ἐκκλησίας Ἰωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ, ἐκφράζοντος ἐν προκειμένῳ τὴν περὶ τῶν Ἀντιχαλκηδονεῶν χριστιανῶν κοινὴν γνώμην τῶν Ὁρθοδόξων, χαρακτηρίζονται οὕτοι ὡς μόνον «προφάσει τοῦ ἐν Χαλκηδόνι συντάγματος τοῦ τόπου ἀποσχισάντες τῆς (Ὁρθοδόξου) Ἐκκλησίας, τὰ δὲ ἄλλα πάντα Ὁρθόδοξοι ὑπάρχοντες»⁷. Παραλείποντες ἐτέρας ὁμοίας κρίσεις μεταγενεστέρων Ὁρθοδόξων περὶ τῶν Ἀντιχαλκηδονεῶν, περιοριζόμεθα νὰ ἐξετάσωμεν συντόμως τὰς μεταξὺ αὐτῶν σχέσεις κατὰ τὴν σύγχρονον ἐποχὴν ἡμῶν, ὡς καὶ τὰ κατὰ τὴν εἰρημένην συνάντησιν τοῦ Aarhus τοῦ παρελθόντος μηνός.

★

Ἦδη ἀπὸ τῆς δευτέρας δεκαετηρίδος τοῦ παρόντος αἰῶνος ἐγένοντο ἀνεπίσημοί τινες συναντήσεις Ὁρθοδόξων καὶ Ἀντιχαλκηδονεῶν θεολόγων ἐν τοῖς συνεδρίοις τῆς Οἰκουμενικῆς Κινήσεως, καθ' ἃς ἐξεδηλώθη ἑκατέρωθεν ὁ κοινὸς πόθος πρὸς προσέγγισιν καὶ συνεννόησιν καὶ συνεργασίαν αὐτῶν καί, εἰ δυνατὸν, μελλοντικὴν ἐπανένωσιν τῶν διεστώτων. Ἀλλ' ἐπισήμως ἡσχολήθη περὶ τὸ θέμα τοῦτο ἡ συνελθοῦσα ἐν Ἀγίῳ Ὁρει τὸ 1930 Διορθόδοξος Ἐπιτροπὴ, ἥτις ἀνέγραψεν ὡς θέμα τῆς μελλούσης Πανορθοδόξου Προσυνόδου: «σχέσεις τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας ἐν πνεύματι ἀγάπης, ἥτις κατὰ τὸν Ἀπόστολον «πάντα ἐλπίζει», μετὰ τῶν ἑτεροδόξων Ἐκκλησιῶν: Ἀρμενίων, Κοπτῶν, Ἀβησσυνῶν, Χαλδαίων, Ἰακωβιτῶν... ὅσαι τείνουσι νὰ προσεγγίσωσι πρὸς τὴν Ὁρθόδοξον Ἐκκλησίαν»⁸. Ἐπειτα τὸ 1951 τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ τῆς 1500ῆς ἐπετείου τῆς Δ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου, στηριχθὲν κυρίως ἐπὶ τῆς ἀνωτέρω ὀρθῆς κρίσεως τοῦ Ἰωάννου Δαμασκηνοῦ καὶ ἐπαναλαβὸν αὐταῖς λέξεσι ταύτην, ἀπηύθυνε μὴνυμα ἀγάπης πρὸς «τὰς ἀπὸ τοῦ σώματος τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας ὅπως ποτὲ ἔκτοτε ἀποσπασθείσας καὶ οὐδὲν ἦττον ἀπὸ τῆς ἀποστολοπαραδότου πίστεως καὶ διδασκαλίας κατὰ τὰ ἄλλα οὐδὲ ὡς ἢ μικρὸν τι ἀπομακρυνθείσας χριστιανικὰς Ἐκκλησίας τῆς Ἀνατολῆς», καλέσαν αὐτὰς πρὸς ἐπανένωσιν μετὰ τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, ἐφ' ὅσον αἱ ὑφιστάμεναι διαφοραὶ καὶ δυσχέρειαι «οὐκ εἰσὶ το-

πάντοτε ἐπιδημοῦσι πλεῖστοι ὅσοι παρ' αὐτῶν, σοφοί τε, ὅσον τὸ κατ' αὐτούς, καὶ ἰδιώται».

7. Ἰωάννου Δαμασκηνοῦ, Περὶ Αἰρέσε. πγ'. Migne P.G. 94, 741.

8. Πρακτικὰ τῆς προκαταρκτικῆς Ἐπιτροπῆς τῶν ἁγίων Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν, τῆς συνελθοῦσης ἐν τῇ ἐν Ἀγίῳ Ὁρει ἱερᾷ μεγίστῃ μονῇ τοῦ Βατοπεδίου 8—23 Ἰουνίου 1930, Κωνσταντινούπολις 1930, σ. 144, βλέπ. καὶ σ. 70, 124, 128, 73—74: «Δημιουργία σχέσεων καὶ ἐνώσεως μετὰ τῶν κειρωρισμένων Ἐκκλησιῶν τῆς Ἀνατολῆς, τ.ε. Ἀρμενικῆς, Κοπτικῆς, Ἀβησσυνιακῆς, Ἰακωβιτικῆς, αἰτίνες χωρισθεῖσαι ἀφ' ἡμῶν πρὸ αἰῶνων, εὐρίσκονται πλησιέστερον πρὸς ἡμᾶς ἢ ἄλλαι Ἐκκλησίαι, μεθ' ὧν ἐπιθυμοῦμεν τὴν ἑνωσιν. Τὸ ζήτημα τοῦτο εἶναι κξίον νὰ ἀπασχολήσῃ Οἰκουμενικὴ Σύνοδος».

σοῦτον μεγάλα, ὅσον συνήθως ὑπολαμβάνεται καὶ νομίζεται», ἀρκεῖ μόνον ἐξ ὅλων τῶν ἐνδιαφερομένων μερῶν νὰ «καταβληθῇ πᾶσα μέριμνα καὶ σπουδὴ πρὸς ἄρσιν τῶν ἐπιπροσθουσῶν τῇ προσεγγίσει καὶ τῇ ἐνώσει δυσχερεῶν»⁹.

Βραδύτερον διεξήχθησαν ἐν Kottayam τῶν Ἰνδιῶν τὸ 1953—54 σοβαραὶ θεολογικαὶ συζητήσεις μεταξὺ («Συρορθοδόξων») τοῦ Μαλαμπάρ καὶ Ρώσων Ὁρθοδόξων θεολόγων, καθ' ἃς ἐπετεύχθη ἀξιόλογος πρόοδος καὶ προσέγγισις τῶν ἑκατέρωθεν ἀπόψεων, ὡς ἐμφαίνεται ἐν τῇ δημοσιευθείσῃ κοινῇ ἐκθέσει αὐτῶν, εἰ καὶ τινὰ ἐκ τῶν ἐκεῖ γραφομένων δὲν θὰ ἦδυνάμεθα νὰ προσυπογράψωμεν¹⁰. Τὸ δὲ 1959, ἐπ' εὐκαιρίᾳ τῆς ἐπισκέψεως τῶν Ἑλλήνων βασιλέων εἰς Αἰθιοπίαν, ἐδημοσιεύσαμεν καὶ ἡμεῖς σχετικὸν ἄρθρον ἐν τῇ «Ἐκκλησίᾳ», ἐν συνεχείᾳ πρὸς ἕτερον ὅμοιον ἐν αὐτῇ τοῦ ἔτους 1951, προτείναντες τὸν διορισμὸν μικτῆς θεολογικῆς ἐπιτροπῆς ἐξ ἀντιπροσώπων τῶν Ὁρθοδόξων καὶ τῶν Ἀντιχαλκηδονεῶν Ἐκκλησιῶν πρὸς μελέτην τῶν μεταξὺ αὐτῶν διαφορῶν καὶ διεξαγωγὴν ἐνωτικῶν διαπραγματεύσεων. Ἀλλ' ὅμως δὲν εὗρομεν τὴν θέουσαν ἀνταπόκρισιν, οὔτε ἡμεῖς οὔτε ὁ παρεμβὰς εἰς τὴν συζήτησιν μητροπολίτης Ἀζώμης Νικόλαος¹¹.

Μετὰ διετίαν ὅμως ἐπελήφθη τοῦ ζητήματος τῶν Ἀντιχαλκηδονεῶν Ἐκκλησιῶν ἐπισήμως πλέον ἢ Α' Πανορθόδοξος Διάσκεψις τῆς Ρόδου, ἥτις ἀνέγραψεν ὡς θέμα τῆς μελλούσης Πανορθοδόξου Προσυνόδου τὴν «μελέτην τῶν τρόπων προσεγγίσεως καὶ ἐνότητος τῶν ἐλασσόνων ἀρχαίων ἀνατολικῶν Ἐκκλησιῶν, διὰ τῆς καλλιέργειας φιλικῶν σχέσεων πρὸς ἀποκατάστασιν τῆς ἐνώσεως μετ' αὐτῶν, διὰ τῆς ἀνταλλαγῆς ἐπισκέψεων, δι' ἀνταλλαγῆς καθηγητῶν καὶ σπουδαστῶν, δι' ἐπαφῶν θεολογικοῦ χαρακτῆρος, διὰ τῆς μελέτης τῆς ἱστορίας, τῆς πίστεως, τῆς λατρείας καὶ τῆς διοικήσεως τῶν Ἐκκλησιῶν τούτων, ὡς καὶ τῆς συνεργασίας μετ' αὐτῶν ἐν τοῖς συνεδρίοις οἰκουμενικοῦ χαρακτῆρος καὶ ἐν ζητήμασι πρακτικῆς φύσεως». Εἰς τὴν Διάσκεψιν ταύτην, προσκληθέντες ὑπὸ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, παρέστησαν ὡς ἐπίση-

9. «Ὁρθοδοξία» 26 (1951) 483, 490. Πρβλ. καὶ Ἰω. Καρμίρη, μν. ἔ. τ. Ι', σ. 172. Τοῦ αὐτοῦ, «Ἡ Δ' Οἰκουμενικὴ Σύνοδος, ἐν «Ἐκκλησίᾳ» 28 (1951) 291.

10. «Ὁρθοδοξία» 32 (1957) 333—361. Οὐχ ἦττον προσυπογράφομεν τὸ τέλος τοῦ συμπράσματος τῆς κοινῆς ἐκθέσεως, καθ' ἃ οἱ Ὁρθόδοξοι καὶ οἱ Ἀντιχαλκηδόνειοι ἀντιπροσωπεύουσι δύο διαφόρους παραδόσεις ἐντὸς τῆς Ἀνατολικῆς Ὁρθοδοξίας, καὶ ἡ ἀποτυχία τῆς ἀναγνωρίσεως τοῦ ὅλου σπουδαίου τούτου γεγονότος προὐκάλεσεν ἐν τῷ παρελθόντι τὴν διάρρηξιν τῆς κοινωνίας μεταξὺ ἀλλήλων. Ἡ εἰλικρινὴς ἀποδοχὴ τῆς υπάρξεως τῶν δύο παραδόσεων, μεθ' ὅλων τῶν πρακτικῶν συνεπειῶν αὐτῶν, θὰ ἀποτελέσῃ σπουδαῖον βῆμα ἐπὶ τὰ πρόσω πρὸς παγίωσιν τῆς ἀμοιβαίας κατανόσεως μεταξὺ τούτων, δύναται δὲ νὰ ὀδηγήσῃ ἐν τέλει, ὑπὸ τὴν καθοδήγησιν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, εἰς τὴν πλήρη συμφιλίωσιν αὐτῶν» (σ. 348).

11. Ἰω. Καρμίρη, Τὸ πρόβλημα τῆς ἐνώσεως τῆς Αἰθιοπικῆς Ἐκκλησίας μετὰ τῆς Ὁρθοδόξου, ἐν «Ἐκκλησίᾳ» 36 (1959) 169 ἐξ., 371, 105 ἐξ., 369 ἐξ. Βλέπ. καὶ «Ἐκκλησία» 28 (1951) 291.

μοι ἀπεσταλμένοι παρατηρηταὶ 4 τῆς Κοπτικῆς Ἐκκλησίας, 2 τῆς Αἰθιοπικῆς, 1 τῆς Ἀρμενικῆς, 4 τῆς Συροιακωβιτικῆς καὶ 2 τῆς Μαλαμπαρακῆς τῶν νοτίων Ἰνδιῶν. Κατὰ τὴν διάρκειαν δὲ τῶν ἐργασιῶν τῆς Διασκέψεως ἐδόθη ἡ εὐκαιρία σοβαρῶν ἐπαφῶν καὶ συζητήσεων καὶ θερμῶν φιλενωτικῶν ἐκδηλώσεων ἐκατέρωθεν, ἐκφρασθείσης ἐκ μέρους τῶν συνομιλητῶν τῆς προθέσεως ὅπως προπαρασκευασθῆ καὶ συγκληθῆ εἰδικὴ σύσκεψις Ὁρθοδόξων καὶ Ἀντιχαλκηδονεῶν θεολόγων πρὸς συζήτησιν τοῦ δυνατοῦ τῆς ἄρσεως τῆς μεταξὺ αὐτῶν ἀπὸ 15 αἰῶνων διαστάσεως.¹²

Ἄλλὰ δυστυχῶς τὸ ἡγούμενον τῆς Ὁρθοδόξου Καθολικῆς Ἐκκλησίας Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον δὲν ἠδυνήθη νὰ ἀναλάβῃ ἀμέσως τὴν πρωτοβουλίαν τῆς ἐνάρξεως τοῦ ἐπιθυμητοῦ ἐκατέρωθεν καὶ ἐπιβαλλομένου διαλόγου μετὰ τῶν ἀνατολικῶν τούτων Ἐκκλησιῶν. Ἐνῶ ἀδιαμφισβητήτως ἀπέτελει πάντοτε σκέψιν καὶ πρόθεσιν τοῦ Οἰκουμενικοῦ θρόνου, ὅπως ἐγκαινισθῶσιν ὀργανωμέναι θεολογικαὶ καὶ ἄλλαι ἐπαφαὶ μεταξὺ ἐκπροσώπων τῶν Ἐκκλησιῶν (τούτων) ἐντὸς τοῦ κλίματος αὐτοῦ ἢ καὶ ἀλλαγῆ, ὡς διαφαίνεται.... διὰ τοῦ μνημειώδους ἐν ἔτει 1951 διαγέλυματος αὐτοῦ ἐπ' εὐκαιρίᾳ τῆς 1500ῆς ἐπετείου τῆς Δ' ἐν Χαλκηδόνι Οἰκουμενικῆς Συνόδου καὶ δι' ἄλλων αὐτοῦ μερικωτέρων ἀποφάσεων, πλὴν παρομαρτοῦσαι εἰς τὸν σκοπὸν τούτον δυσκολία τινὲς διορθοδόξου φύσεως καὶ ἄλλαι συνέτεινον ἵνα ἀναβάλληται διαρκῶς ἡ ἐφαρμογὴ τῆς σκέψεως ταύτης καθ' ἑαυτήν, χωρὶς ἐν τούτοις νὰ ἐγκαταλείπηται ἡ πρόθεσις»¹³.

Παρὰ ταῦτα κατὰ τὴν ἐπακολούθησάν τὴν Ἀ' Πανορθόδοξον Διάσκεψιν τῆς Ρόδου διετίαν ὠρίμασεν

12. Βλέπ. Ἰω. Καρμίρη. Ἡ Πανορθόδοξος Διάσκεψις Ρόδου, Ἀθήναι 1961, σ. 8—9, 17. Κατὰ κοινὴν ἐκτίμησιν, «la présence des Eglises orientales à Rhodes fut l' un des faits marquants de la Conférence. Je crois qu' effectivement une des conséquences les plus heureuses de la réunion aura été de tirer ces Eglises, appelées mineures, de leur isolement et de les associer au grand mouvement de l' unité. Les observateurs furent l' objet d' une fraternelle sollicitude. Il y eut des réunions communes. Sans aller jusqu' à prendre de décisions communes — les observateurs n' avaient pas mandat pour cela,— tous, orthodoxes et chrétiens orientaux, se sont réunis de l' atmosphère de charité et d' affection mutuelle de ces réunions». (A. Wenger, Sur les chemins de l' unité. Rhodes. Ἐν «La Croix» 24 Octobre 1961). Καὶ κατὰ τὴν κρίσιν τοῦ Fr. House, αἱ ἐν Ρόδῳ μεταξὺ τῶν Ὁρθοδόξων καὶ τῶν Μονοφυσιτῶν συνομιλίαι ὑπῆρξαν ἐκτάκτου οἰκουμενικῆς σπουδαιότητος... Ἐὰν τὰ καθορισθέντα σχέδια εἶναι ὅλως ἀνεπίσημα περὶ συνεχίσεως προκαταρκτικῶν συνομιλιῶν, ἐν τούτοις ἡ ἀπαρχὴ μιᾶς κινήσεως πρὸς ἐπανάωσιν τῆς Ὁρθοδοξίας μετὰ τῶν ἀρχαίων Ἀνατολικῶν Ἐκκλησιῶν ἴσως ἀποδείξῃ, ὅτι ἀπετέλεσε μίαν ἐκ τῶν πλέον ἀξιοπροσέκτων ἐπιτυχιῶν τῆς ἐν Ρόδῳ Συνδιασκέψεως». (Ἄρθρον εἰς τὸ «Μηνιαῖον Δελτίον» τῆς Ἀντιπροσωπείας τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου παρὰ τῷ Παγκοσμίῳ Συμβουλίῳ Ἐκκλησιῶν, ἀριθ. 46, Σεπτέμβριος—Ὀκτώβριος 1961, σ. 3—4).

13. Χρυσόστομος Κωνσταντινίδου, Αἱ ἐν Kottayam τῶν Ἰνδιῶν θεολογικαὶ συνομιλίαι μετὰ τῶν Ὁρθοδόξων τοῦ Μαλαμπάρ καὶ Ὁρθοδόξων θεολόγων καὶ ἡ ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ δημοσιευθεῖσα κοινὴ ἐκθεσις, ἐν «Ὁρθοδοξία» 32 (1957) 337.

ἢ ἐκεῖ ριφθεῖσα ἰδέα περὶ διεξαγωγῆς ἀμέσων φιλενωτικῶν συζητήσεων μετὰ τῶν Ἀνατολικῶν Ἐκκλησιῶν, καὶ οὕτω κατὰ τὰς συνεδριάσεις τοῦ τμήματος «Πίστις καὶ Τάξις» καὶ ἄλλων ἐπιτροπῶν τοῦ Παγκοσμίου Συμβουλίου τῶν Ἐκκλησιῶν ἐν Montreal καὶ Rochester τὸ θέρος τοῦ παρελθόντος ἔτους 1963 ἐπραγματοποιήθησαν νέαι συναντήσεις καὶ συζητήσεις ἀφ' ἐνός μὲν μετὰ τῶν ἀντιπροσώπων τῶν Ὁρθοδόξων καὶ τῶν Ἀντιχαλκηδονεῶν Ἐκκλησιῶν, ἀφ' ἑτέρου δὲ τρεῖς ἰδιαίτεραι συσκέψεις τῶν Ὁρθοδόξων ἀντιπροσώπων, καθ' ἃς συνεζήτησαν οὗτοι λεπτομερῶς τὸν τρόπον τῆς προπαρασκευῆς τῆς παρούσης συναντήσεως καὶ συσκέψεως Ὁρθοδόξων καὶ Ἀντιχαλκηδονεῶν θεολόγων. Πρὸς τοῦτο ὤρισαν τριμελῆ προπαρασκευαστικὴν ἐπιτροπὴν ἐκ τῶν ἐν Γενεύῃ ἐδρευόντων παρὰ τῷ Παγκοσμίῳ Συμβουλίῳ τῶν Ἐκκλησιῶν Ἑλληνοθεολόγου Ν. Νησιώτη, τοῦ Μαλαμπαρανοῦ Paul Verghese καὶ τοῦ γραμματέως τῆς ὀργανώσεως «Πίστις καὶ Τάξις» Lukas Vischer. Ἡ ἐπιτροπὴ αὕτη ἀρχικῶς ἐσχεδίαζεν, ὅπως ἡ παρούσα σύσκεψις ἡμῶν πραγματοποιηθῆ ἐν Κύπρῳ, ἀλλ' ἔνεκα τῆς ἐπικρατούσης ἀνωμάλου ἐν τῇ νήσῳ καταστάσεως ἐγκαίρως ὤρισεν ὡς τόπον αὐτῆς τὴν πόλιν τῆς Δανίας Aarhus καὶ ὡς χρόνον τὸ πενθήμερον ἀπὸ 11—15 Αὐγούστου 1964, ἵνα συμπέσῃ αὕτη μετὰ τῆς εὐθὺς μετ' αὐτὴν ἀπὸ 15—27 Αὐγούστου ὁμοίως ἐν Aarhus συνεδριάσεως ἐπιτροπῆς τῆς ὀργανώσεως «Πίστις καὶ Τάξις».

Οὕτω λοιπὸν τὸ ἑσπέρας τῆς 11 Αὐγούστου ἐ.ἔ. ἐγένετο ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τοῦ Aarhus ἡ πρώτη συνάντησις Ὁρθοδόξων καὶ Ἀντιχαλκηδονεῶν θεολόγων, καθ' ἣν παρήσαν ἀφ' ἐνός μὲν 8 Ὁρθόδοξοι θεολόγοι, ἦτοι 5 Ἑλληνοθεολόγοι: ὁ ἐπίσκοπος Μελόης Αἰμιλιανός, ἀντιπρόσωπος τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου παρὰ τῷ Παγκοσμίῳ Συμβουλίῳ τῶν Ἐκκλησιῶν, ὁ ἱερεὺς Ι. Ρωμανίδης, καθηγητῆς τῆς Ἑλληνικῆς Θεολογικῆς Σχολῆς ἐν Brookline Ἀμερικῆς, οἱ καθηγηταὶ τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν Ι. Καρμίρης καὶ Γ. Κονιδάρης καὶ ὁ καθηγητῆς τοῦ ἐν Γενεύῃ Οἰκουμενικοῦ Ἰνστιτούτου Ν. Νησιώτης, ὡς καὶ 3 Ρῶσοι: οἱ ἱερεῖς καὶ καθηγηταὶ G. Florovsky, V. Borovoi καὶ J. Meyendorff, ἀφ' ἑτέρου δὲ 10 Ἀντιχαλκηδόνεοι θεολόγοι, ἦτοι οἱ Ἀρμένιοι ἐπίσκοποι Tiran καὶ Sarkissian, ὁ Σύρος ἐπίσκοπος Mar Severius Zakka Iwas, οἱ Μαλαμπαρανοὶ ἐπίσκοποι Mar Thoma Dionysius καὶ οἱ ἱερεῖς N.J. Thomas καὶ P. Verghese, ὁ Κόπτης καθηγητῆς Karam Nazir Khella καὶ οἱ Αἰθίοπες ἱερεῖς Like Siltanat Habte Mariam Worquineh καὶ V. C. Samuel μετὰ τοῦ καθηγητοῦ Getachen Haile. Δυστυχῶς δὲν ἠδυνήθησαν νὰ προσέλθωσιν ἐκ Κωνσταντινουπόλεως οἱ Πατριαρχικοὶ ἀντιπρόσωποι.

Κατὰ τὴν πρώτην ταύτην συνεδρίασιν ἐν ἀρχῇ μὲν προσεφώνησε τοὺς συνέδρους ἐξ ὀνόματος τοῦ Παν. Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου Ἀθηναγόρου ὁ προεδρεύσας ἐπίσκοπος Μελόης Αἰμιλιανός, εἶτα δὲ ὡμίλησαν οἱ Ν. Νησιώτης καὶ L. Vischer, ἐκθέσαντες τὸ ἱστορικὸν τῆς παρουσίας συναντήσεως καὶ τὸ πρό-

γραμμα τῶν ἐργασιῶν, ἐφ' οὗ διεξήχθη συζήτηση. Τὴν 12 Αὐγούστου ἀνέγνωσαν τὰς εἰσηγήσεις τῶν ὁ Ρώσος καθηγητῆς J. Meyendorff με θέμα: «Χαλκηδόνειοι καὶ Μονοφυσῖται μετὰ τὴν Χαλκηδόνα», ὁ Αἰθίοψ καθηγητῆς V. Samuel με θέμα: «μία φύσις τοῦ Θεοῦ Λόγου σσαρκωμένη», καὶ ὁ Ἕλλην καθηγητῆς Γ. Κονιδάρης με θέμα: «ἀλληλεπίδρασις μεταξύ ἱστορικῶν καὶ δογματικῶν παραγόντων ἐν τῷ σχίσματι τῶν Ἀνατολικῶν Ἐκκλησιῶν ἀπὸ τῆς ἀρχαίας Καθολικῆς Ἐκκλησίας». Τὴν 13 Αὐγούστου ἀνέγνωσαν ὁμοίως τὰς εἰσηγήσεις τῶν ὁ Ἕλλην καθηγητῆς I. Καρμίρης με θέμα: «τὸ πρόβλημα τῆς ἐνώσεως τῶν Ἀντιχαλκηδονείων Ἀνατολικῶν Ἐκκλησιῶν μετὰ τῆς Ὁρθοδόξου ἐπὶ τῇ βάσει τῆς διδασκαλίας τοῦ ἁγίου Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας «μία φύσις τοῦ Θεοῦ Λόγου σσαρκωμένη» καὶ γενικώτερον τῆς Χριστολογίας αὐτοῦ», ὁ Ἕλλην καθηγητῆς I. Ρωμανίδης με θέμα: «μία φύσις ἢ ὑπόστασις τοῦ Θεοῦ Λόγου σσαρκωμένη», καὶ ὁ Ἀρμένιος ἐπίσκοπος Karekin Sarkissian με θέμα: «ἡ διδασκαλία περὶ τοῦ προσώπου τοῦ Χριστοῦ ἐν τῇ Ἀρμενικῇ Ἐκκλησίᾳ—βραχεῖα ἐπισκόπησις μετ' εἰδικῆς ἀναφορᾶς εἰς τὴν ἑνωσὶν τῶν δύο φύσεων». Τὴν 14 Αὐγούστου ἀνέγνωσαν τὰς εἰσηγήσεις τῶν ὁ Ἀρμένιος ἐπίσκοπος Tiran (Nersoyan) με θέμα: «ἡ ἐτυμολογία τῆς Ἰστορίας», ὁ Κόπτης καθηγητῆς Karam Nazir Khella με θέμα: «θεολογικὴ προσέγγισις εἰς τὴν μίαν φύσιν—Χριστολογία τῆς ε' ἑκατονταετηρίδος», καὶ ὁ Ρώσος καθηγητῆς Vitaly Boronoi με θέμα: «τὸ ζήτημα τῆς συνδιαλλαγῆς καὶ ἐπανενώσεως τῶν ἀρχαίων ἀνατολικῶν Ἐκκλησιῶν μετὰ τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας».

Σημειώτεον ὅτι μετὰ τὴν ἀνάγνωσιν ἐκάστης εἰσηγήσεως διεξήγοντο ἐργώδεις συζητήσεις, παρείχοντο ἐξηγήσεις ὑπὸ τῶν εἰσηγητῶν καὶ διεπιστοῦντο τὰ σημεῖα συμφωνίας καὶ διαφωνίας μεταξύ τῶν Ἐκκλησιῶν. Κυρίως ἡ μεταξύ τῶν συζητητῶν ἐπιτευχθεῖσα συμφωνία ἐστηρίχθη ἐπὶ τῆς χριστολογικῆς διδασκαλίας τοῦ ἁγίου Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας καὶ ἰδίως ἐπὶ τῆς φράσεως αὐτοῦ «μία φύσις τοῦ Θεοῦ Λόγου σσαρκωμένη», ἀλλ' ὀρθοδόξως καὶ οὐχὶ μονοφυσικῶς ἐρμηνευομένης, καὶ δὴ ἐπὶ τῇ βάσει χωρίων τοῦ ἁγίου Κυρίλλου, αὐτοερμηνεύοντος ἑαυτόν, ἅτινα προσέκομισε καὶ ἀνέπτυξεν ὁ γράφων. Τὰ πρακτικὰ τῶν συζητήσεων καὶ πᾶσαι αἱ ἀνωτέρω εἰσηγήσεις τῶν ὁμιλητῶν θὰ δημοσιευθῶσιν ἀγγλιστὶ ἐν τῷ ἐπιστημονικῷ περιοδικῷ τῆς ἐν Brookline τῆς Ἀμερικῆς Ἑλληνικῆς Θεολογικῆς Σχολῆς «Greek Orthodox Theological Review», καὶ θὰ ὑποβληθῶσι, μετὰ τῆς κατωτέρω δημοσιευομένης κοινῆς ἐκθέσεως τῶν συνέδρων, ἐν ἧ περιέχονται τὰ συμπεράσματα καὶ ἡ ἐπελθούσα συμφωνία αὐτῶν, πρὸς πάσας τὰς Ὁρθοδόξους καὶ τὰς Ἀντιχαλκηδονείους Ἐκκλησίας. Ἐν τέλει οἱ μετασχόντες τῆς συσχέσεως ταύτης θεολόγοι ἠσχολήθησαν κατὰ τὸ ἐσπέρας τῆς 14 καὶ τὴν πρωτῆν τῆς 15 Αὐγούστου (μετὰ τὴν τελεσεθεῖσαν Ὁρθόδοξον Λειτουργίαν) περὶ τὴν σύνταξιν καὶ ἐκδοσὶν τῆς ὑπαρχούσης βιβλιογραφίας περὶ τῶν Ἀνατολικῶν Ἐκκλησιῶν, ὡς καὶ περὶ τὴν σύν-

ταξιν τῆς κοινῆς ἐκθέσεως τῶν συμπερασμάτων αὐτῶν, τὸ κείμενον τῆς ὁποίας ἔχει ὡς ἀκολούθως:

«Ἦδη ἀπὸ τῆς δευτέρας δεκαετηρίδος τοῦ αἰῶνος ἡμῶν ἀντιπρόσωποι τῶν ἡμετέρων Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν, ἐκ τῶν ὁποίων ἀποδέχονται ἄλλαι μὲν ἑπτὰ Οἰκουμενικὰς Συνόδους, ἄλλαι δὲ τρεῖς, συνητηθήσαν πολλάκις εἰς οἰκουμενικὰς συνελεύσεις. Ὁ πόθος, ὅπως γνωρίσωμεν ἀλλήλους καὶ ἀποκαταστήσωμεν τὴν ἐνότητα ἡμῶν ἐν τῇ μιᾷ Ἐκκλησίᾳ τοῦ Χριστοῦ, ηἰξάνετο καθ' ὅλα τὰ ἔτη ταῦτα. Ἡ συνάντησις ἡμῶν ἐν τῇ Πανορθοδόξῳ Διασκέψει τῆς Ρόδου τὸ 1961 ἐπεβεβαίωσε τὸν πόθον τοῦτον.

Ἐντεῦθεν προῆλθεν ἡ ἡμετέρα ἀνεπίσημος αὐτῆ συνάντησις 15 θεολόγων ἐξ ἀμφοτέρων τῶν πλευρῶν διὰ τριημέρους ἀνεπισήμους συζητήσεις ἐν Aarhus τῆς Δανίας, ἐν συναρτήσῃ πρὸς τὴν συνεδρίασιν τῆς Ἐπιτροπῆς περὶ «Πίστεως καὶ Τάξεως». Συνεζητήσαμεν ἐν τῇ εἰλικρινείᾳ τῆς ἀγάπης καὶ ἐν τῇ πεποιθήσῃ τῆς ἀληθείας καὶ ἐγνωρίσαμεν ἀλλήλους. Αἱ κληρονομηθεῖσαι ἡμῖν παρεξηγήσεις ἤρχισαν νὰ ἀποσαφηνίζονται. Ἀνεγνωρίσαμεν ἐν ἀλλήλοις τὴν μίαν ὀρθόδοξον πίστιν τῆς Ἐκκλησίας. Δέκα πέντε αἰῶνες ἀπομονώσεως δὲν παρεπλάνησαν ἡμᾶς ἔξω τῆς πίστεως τῶν Πατέρων ἡμῶν.

Ἐν τῇ κοινῇ μελέτῃ τῆς Συνόδου τῆς Χαλκηδόνας ὑφ' ἡμῶν ἡ γνωστὴ φράσις, ἡ χρησιμοποιοηθεῖσα ὑπὸ τοῦ κοινῶ Πατρὸς ἡμῶν ἐν Χριστῷ Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας, «μία φύσις (ἢ μία ὑπόστασις) τοῦ Θεοῦ Λόγου σσαρκωμένη», μετὰ τῶν ἀκολουθιῶν αὐτῆς, ἦτο ἐν τῷ κέντρῳ τῶν συζητήσεων ἡμῶν. Ἐν τῇ οὐσίᾳ τοῦ χριστολογικοῦ δόγματος εὗρομεν ἑαυτοὺς ἐν πλήρει συμφωνίᾳ. Διὰ μέσου τῆς διαφόρου ὀρολογίας, τῆς χρησιμοποιοιμένης ὑφ' ἐκάστης πλευρᾶς, εἶδομεν ἐκφραζομένην τὴν αὐτὴν ἀλήθειαν. Ἐφ' ὅσον συμφωνοῦμεν ἄνευ ἐπιφυλάξεων ἐν τῇ ἀπορρίψει τόσο τῆς διδασκαλίας τοῦ Εὐτυχοῦς ὅσον καὶ τῆς διδασκαλίας τοῦ Νεστορίου, ἡ ἀποδοχὴ ἢ ἡ μὴ ἀποδοχὴ τῆς Χαλκηδόνας δὲν συνεπάγεται τὴν ἀποδοχὴν εἴτε τῆς μιᾶς εἴτε τῆς ἄλλης αἰρέσεως. Ἀμφότεραι αἱ πλευραὶ εὗρον ἑαυτὰς βασικῶς ἀκολουθοῦσας τὴν ὑπὸ τοῦ ἁγίου Κυρίλλου διατυπωθεῖσαν χριστολογικὴν διδασκαλίαν τῆς μιᾶς ἀδιαίρετου Ἐκκλησίας.

Διεπιστώσαμεν, ὅτι ἡ Σύνοδος τῆς Χαλκηδόνας (451) δύναται νὰ ἐννοηθῇ ὡς ἐπικυρούσα τὰς ἀποφάσεις τῆς Συνόδου τῆς Ἐφέσου (431), ὡς καὶ ὑπὸ τὸ φῶς τῆς μεταγενεστέρης Συνόδου τῆς Κωνσταντινουπόλεως (553). Ἀνεγνωρίσαμεν, ὅτι πᾶσαι αἱ Σύνοδοι δεόν νὰ θεωρῶνται ὡς στάδια μιᾶς ἀκεραίας ἀναπτύξεως καὶ ὅτι οὐδεμία Σύνοδος ἢ κείμενον δεόν νὰ ἐξετάζονται μεμονωμένως. Ὁ σημαντικὸς ρόλος τῶν πολιτικῶν, κοινωνικῶν καὶ πνευματικῶν παραγόντων ἐν τῇ δημιουργίᾳ τῶν ἐντάσεων μεταξύ τῶν μερίδων ἐν τῷ παρελθόντι θὰ ἔδει νὰ ἀναγνωρίζεται καὶ νὰ σπουδάζηται ὁμοῦ, ἀλλ' ἐν πάσῃ περιπτώσει δὲν πρέπει οὗτοι νὰ ἐξακολουθῶσι νὰ διαιρῶσιν ἡμᾶς.

Διεπιστώσαμεν τὴν ἀνάγκην, ὅπως πορευθῶμεν ὁμοῦ πρὸς τὰ ἔμπροσ. Τὸ προκείμενον ζήτημα εἶναι κρίσιμος σημασίας διὰ πάσας ὁμοίως τὰς Ἐκκλησίας

ΠΑΤΕΡΙΚΑ ΜΕΛΕΤΗΜΑΤΑ

Η ΘΕΟΛΟΓΙΑ ΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΚΑΤΑ ΤΟΝ ΚΛΗΜΕΝΤΑ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΑ

Ἡ ἱστορία, ὡς μία χρονική διαδοχή τῶν ἀτομικῶν καὶ πρὸ παντὸς τῶν συλλογικῶν συμβεβηκότων τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς, ἀνεκαθεν ὑπῆρξεν τὸ ἀντικείμενον τῆς περιέργου μελέτης καὶ ἐρεύνης τοῦ ἀνθρώπινου νοῦ.

Ποῖον τὸ τέλος, ποία ἡ ἔννοια καὶ ἡ ἀξία τοῦ παρόντος χρόνου καὶ ἡ σχέσις αὐτοῦ πρὸς τὴν αἰωνιότητα; Ὡσαύτως, ποία τῆς ἱστορίας ἡ σχέσις πρὸς τὸ αἰώνιον, καὶ ποία ἡ ἐπίδρασις καὶ ἡ ἐσωτέρα σχέσις τῶν γεγονότων καὶ τῶν ἐπιτευγμάτων τῶν αἰώνων καὶ τῶν γενεῶν πρὸς τὰ ἀνεκδιήγητα μεγαλεῖα, τὰ συνιστῶντα τὴν Βασιλείαν τοῦ Θεοῦ;

Τοιαῦτα ἐρωτήματα ἐβασάνισαν ἐξ ἀρχῆς καὶ βασανίζουν τὸν ἀνθρώπον, τὴν ἐπιστήμην, τὴν φιλοσοφίαν, οὐχ ἤττον δὲ καὶ τὴν θεολογίαν, σήμερον καὶ πάντοτε, διότι αὐτὴ ἡ ζωὴ τοῦ ἀνθρώπου ἀνατέλλει, μεσουρανεῖ, γηράσκει καὶ δύνει ἐντὸς τοῦ χρόνου καὶ τοῦ πεπερασμένου τοῦ γράφοντός τὴν ἱστορίαν τῶν πράξεων καὶ τῶν ἔργων αὐτοῦ. Εἶναι, λοιπόν, φυσικὸν νὰ φιλοσοφῇ πάντοτε ὁ ἀνθρώπος ἐπὶ τῆς σημασίας καὶ τῆς σκοπιμότητος τοῦ χρόνου, τοῦ οὕτως εἰπεῖν παρόντος, μέλλοντος καὶ παρελθόντος, ὡς στενωτάτα συνυφασμένης καὶ ὑφαινομένης μετ' αὐτοῦ τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς καὶ δραστηριότητος. Καὶ δεδικαιολογημένως, ἐπίσης, τὸ πρόβλημα τοῦ χρόνου ἀποτελεῖ τὸ

αἰώνιον καὶ, πιθανόν, τὸ μοναδικὸν ἀντικείμενον τῆς ἀνθρωπίνης σχέψεως καὶ ἀδημονίας.

Εἰδικῶς δὲ ἡ θεολογία τῆς ἱστορίας ἔργον αὐτῆς ἔχει ἵνα προσανατολίσῃ καὶ ἱκανοποιήσῃ τὴν ἐνδόμυχον ταύτην ἀδημονίαν καὶ νοσταλγίαν τοῦ ἀνθρώπου πρὸς ἐπάνοδον εἰς τὸν «χαμένον Παράδεισον»!

Κατὰ ταῦτα, αὕτη μελετᾷ καὶ σπουδάζει τὴν ἱστορίαν ὡς τὸ θέατρον τῆς θείας Ἀποκαλύψεως καὶ Προνοίας, ὡς ἓν στάδιον τῆς θρησκευτικῆς σωτηρίας τῆς ἀνθρωπότητος, τὸν παρόντα δὲ χρόνον ὡς ἓν ἄνθος, τοῦ ὁποῦ οὗ καρπὸς εἶναι ἡ αἰωνιότης.

Ἦδη εἰς τὰ συγγράμματα τῶν Ἀποστολικῶν Πατέρων καὶ τῶν Ἀπολογητῶν, ἡ τοιαύτη περὶ τῆς ἱστορίας ἀντίληψις ἀποτελεῖ τὴν διήκουσαν ιδέαν τῆς περὶ κόσμου ἐν γένει καὶ ζωῆς διδασκαλίας αὐτῶν, ἰδιαιτάτα τοῦ Ἰουστίνου καὶ τοῦ Εἰρηναίου, περὶ ὧν θέλομεν ἀσχοληθῆ ἓν καιρῶ.

Ἐν τῇ παρουσίᾳ μελέτῃ ἡμῶν, θὰ τολμήσωμεν ἵνα ἐξετάσωμεν τὰς σχετικὰς πρὸς τὸ θέμα τοῦτο ιδέας καὶ πνευματικὰς ἐμπειρίας ἐνὸς τῶν ἡγετῶν Ἀλεξανδρινῶν Πατέρων, τοῦ Κλήμεντος Ἀλεξανδρέως. Λέγομεν ὅτι θὰ τολμήσωμεν, ἐπειδὴ τοιαύτη μελέτη ἀντιπροσωπεύει μύησιν, τοῦλάχιστον παρ' ἡμῖν, γνωστῆς οὔσης τῆς ἐλλείψεως παρομοίας ἐργασίας.

Τὸ πρόβλημα, ὅπερ κυρίως καθιστᾷ τὴν πένναν τοῦ

τῆς Ἀνατολῆς καὶ τῆς Δύσεως, ὡς καὶ διὰ τὴν ἐνόητα τῆς ὅλης Ἐκκλησίας τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ.

Τὸ Ἅγιον Πνεῦμα, τὸ ἐνοικοῦν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὡς ὁδηγὴ ἡμᾶς ὁμοῦ εἰς τὴν πληρότητα τῆς ἀληθείας καὶ τῆς ἀγάπης. Πρὸς τοῦτο ὑποβάλλομεν εἰσεβάστωσις εἰς τὰς Ἐκκλησίας ἡμῶν τὸν καρπὸν τοῦ κοινοῦ τριήμερου ἔργου ἡμῶν. Ἵπολείπονται βεβαίως πολλὰ πρακτικὰ προβλήματα. Ἀλλὰ τὸ αὐτὸ Πνεῦμα, τὸ ὁποῖον ὠδήγησεν ἡμᾶς ὁμοῦ ἐνταῦθα, πιστεύομεν, ὅτι θὰ ἐξακολουθήσῃ ὁδηγοῦν τὰς Ἐκκλησίας ἡμῶν εἰς τὴν κοινὴν λύσιν αὐτῶν».

Ἐκ τῆς ἐπισταμένης μελέτης τῆς ἀνωτέρω κοινῆς ἐκθέσεως, τῆς γενομένης ὁμοφώνως ἀποδεκτῆς μετὰ πολλῆς τῆς ἱκανοποιήσεως ἐξ ἀμφοτέρων τῶν πλευρῶν, καταφαίνεται τὸ πνεῦσαν ἐν τῇ συσκέψει ταύτῃ πνεῦμα τῆς συνδιαλλαγῆς, ὡς καὶ τὰ ἐνθαρρυντικὰ συμπεράσματα καὶ τὸ θετικὸν καθόλου ἔργον τῶν συνατηθέντων ἀνεπισήμως θεολόγων ἐκατέρωθεν. Ἀλλ' ἡ συνάντησις αὕτη ἀποτελεῖ ἀπλῶς τὸ πρῶτον βήμα, ἀπομένει δὲ νὰ διανυθῇ εἰσέτι μακρὰ πορεία μέχρι τῆς πλήρους συμφωνίας τῶν δισταμένων Ἐκκλησιῶν καὶ τῆς τελικῆς, σὺν Θεῷ, ἐπανενώσεως αὐτῶν. Νῦν ἀπόκειται ταῖς Ὀρθόδοξοις καὶ ταῖς Ἀντιχαλκηδονεῖσι Ἐκκλησίαις, ὅπως ἀποφανθῶσιν ἐπὶ τῶν πε-

πραγμένων ἐν Aarhus καὶ προβῶσιν εἰς σύστασιν ἐπισημοῦ μικτῆς ἐπιτροπῆς ἐξ Ὀρθόδοξων καὶ Ἀντιχαλκηδονεῶν εἰδικῶν θεολόγων πρὸς περαιτέρω βαθυτέραν μελέτην πασῶν τῶν διαφορῶν μεταξὺ τῶν Ἀνατολικῶν Ἐκκλησιῶν καὶ ὑπόδειξιν τοῦ τρόπου διευθετήσεως καὶ ἄρσεως αὐτῶν. Ἡμεῖς προσωπικῶς ἔχομεν καταλήξει εἰς τὸ συμπέρασμα ἕκ τε τῶν ἰδιαιτέρων θεολογικῶν μελετῶν ἡμῶν καὶ ἐκ τῶν μετὰ τῶν Ἀντιχαλκηδονεῶν ἐπαφῶν καὶ συζητήσεων ἐν Aarhus καὶ ἀλλαχοῦ, ὅτι ἡ μεταξὺ τῶν Ἀνατολικῶν Ἐκκλησιῶν συνεννόησις καὶ συμφωνία καὶ ἐπανένωσις εἶναι δυνατή, ἀρκεῖ μόνον ἐξ ὅλων τῶν ἐνδιαφερομένων μερῶν νὰ ἀκαταβληθῇ πᾶσα μέριμνα καὶ σπουδὴ πρὸς ἄρσιν τῶν ἐπιπροσθουσῶν τῇ προσεγγίσει καὶ τῇ ἐνώσει δυσχερειῶν, κατὰ τὸ Πατριαρχικὸν μήνυμα, καὶ γενικῶς ἀντιμετωπισθῇ ἡ ἱερὰ αὕτη ὑπόθεσις ἐν πνεύματι συγκαταβάσεως καὶ ἀγάπης, ἀλλ' ἅμα καὶ σεβασμοῦ πρὸς τὴν ἀλήθειαν, ὡς αὕτη φέρεται ἐν τῇ Ἁγίᾳ Γραφῇ καὶ τῇ Ἱερᾷ Παραδόσει, διὰ νὰ ἐκπληρωθῇ οὕτως ἡ θεία βουλὴ καὶ ἐπιταγὴ: «ἵνα πάντες ἐν ὧσιν»¹⁴.

ΙΩΑΝΝΗΣ ΚΑΡΜΙΡΗΣ

Καθηγητῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν

14. Ἰωάν. 17, 12-23.

μαθητοῦ καὶ διαδόχου τοῦ Πανταίνου δξύνουν, ἐξ οὗ δὲ καταυγάζεται ἡ περὶ τῆς ἱστορίας ἀντίληψις αὐτοῦ, εἶναι: «Αἱ σχέσεις μεταξύ Ἑλληνισμοῦ καὶ Χριστιανισμοῦ, γνώσεως καὶ πίστεως».

Εἶναι, ὡσαύτως, τὸ πρόβλημα, ὅπερ καθωδήγησε τὸ Διδασκαλεῖον τῆς Ἀλεξανδρείας πρὸς τὸ μοναδικὸν τέλος τοῦ γινώσκειν τὸν Θεὸν διὰ τῆς νοητῆς καὶ ὁρατῆς δημιουργίας. Μολοντί σπέρματα τῆς λύσεως τοῦ προβλήματος τούτου εὐρίσκομεν εἰς τὰ φιλοσοφικὰ συστήματα τῶν ἐκλεκτικῶν, γνωστικῶν, στωϊκῶν, ἰδεαλιστῶν τῆς ἐποχῆς ταύτης, ἢ Χριστιανικῆ Σχολῆ τῆς Ἀλεξανδρείας συνέβαλε πληρέστερον εἰς τὴν τελικὴν ταύτου λύσιν, διότι ἀποστολὴν αὐτῆς εἶχε τᾶξει τὴν κατοχύρωσιν καὶ ὑπεράσπισιν τῆς βασικῆς ἀρχῆς καὶ ἀληθείας, ὅτι ὁ Θεὸς ὑπερκείμενος παντὸς εἶδους ὑπάρξεως καὶ πάσης κατηγορίας σκέψεως εἶναι ἐν ταῦτοις παρῶν, οἰκεῖος πρὸς πάντα τὰ ὄντα καὶ γνώριμος διὰ τῶν δημιουργημάτων Αὐτοῦ, εἰς τρόπον ὥστε ἡ ἀρχέγονος ἐνόησις τῶν πάντων ἐν Αὐτῷ οὐδόλως ἀλλοιοῦται, Αὐτοῦ ὑπάρχοντος τοῦ Δημιουργοῦ καὶ τοῦ Αἰτίου τῆς τε νοητῆς καὶ ὁράτου Κτίσεως, χρησιμεύουσης ὡς ὄργανον ἐκδιηγήσεως τῆς Χριστιανικῆς Πίστεως.

1. Τὰ σπέρματα τοῦ Λόγου καὶ ὁ Λόγος: Ὁ Προτρεπτικὸς καὶ ὁ Παιδαγωγός.

Ἡ παρότρυνσις πρὸς τοὺς Ἐθνικοὺς ἵνα ἐγκαταλείψωσι τὴν εἰδωλολατρείαν, ἢ διαπαιδαγωγῆσι εἰτα αὐτῶν κατὰ τὰς ἐντολάς τοῦ Χριστοῦ, καὶ ἡ διαφωτισίς καὶ καταύγασις, τέλος, αὐτῶν διὰ τῆς ἐκθέσεως τῆς χριστιανικῆς διδασκαλίας καὶ τοῦ δόγματος, ταῦτα συνιστοῦν τὰ θέματα τῆς σωτηρίας, τῆς ὑπὸ τοῦ Κυρίου ἀναληφθείσης¹ καὶ ὑπὸ τοῦ Κλήμεντος περιγραφομένης εἰς τὴν τριλογίαν αὐτοῦ, ἧτοι τὸν Προτρεπτικόν, τὸν Παιδαγωγὸν καὶ τοὺς Στρωματεῖς.

Αἱ μυθικαὶ Σειρήνες, τὰ μυθικὰ ἄσματα τοῦ Ὀρφέως, τοῦ Εὐνομίου, κ.ά., διὰ τῆς μουσικῆς των συνθέσεως ἀπεπλάνησαν καὶ διέφθειραν τὴν ἀνθρωπότητα². Ἄλλ' ἀπὸ τῆς ἐλεύσεως τοῦ Χριστοῦ ἀνέτειλεν ἐπὶ τῆς ἀγλήρας τοῦ μύθου ἐξ οὐρανοῦ φῶς ἡλίου καθαρώτερον, ζωῆς τῆς ἐνταῦθα γλυκύτερον... τὰ πάντα φῶς ἀκοίμητον γέγονεν καὶ ἡ δύσις εἰς ἀνατολὴν περιέστηκεν³. Ἐξ ἐνὸς ἄλλου ὄρους, τῆς Σιών, ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ, ὁ Χριστός, ἐστεφανωμένος ἐν μέσῳ τοῦ θεάτρου ὅλου τοῦ κόσμου⁴, «ἐπιλάμπει φαιδρότερον ἡλίου»⁵ καὶ ἄδει ἄσμα καινὸν καὶ ἀκήρατον, ὑπερ-ἀνανεώνει καὶ μεταρσιώνει πρὸς τὸν οὐρανὸν τοὺς ἀνθρώπους, ἀναπαύων αὐτοὺς ἐκ τοῦ κόπου καὶ τοῦ φόρτου τῶν παθῶν αὐτῶν, ἄσμα θεῖον, δι' οὗ συμφωνία καὶ ἀρμονία ἀναδίδεται πρὸς τε τὸν Δημιουργὸν Πατέρα καὶ τὸν ἄνθρωπον⁶, καθ' ὅτι ἐκ γένους τοῦ

ἐπιγείου βασιλέως Δαυὶδ προσελθὼν ὁ Θεάνθρωπος, ἐθεράπευσεν τὰς ἡμετέρας ἀσθενείας, συνεφιλίωσεν καὶ ἐπανάφερεν εἰς τὸν οἶκον τοῦ Πατρὸς τοὺς πεπλανημένους, ἐδίδασκεν τὴν ὑπερτάτην τέχνην τοῦ πῶς θὰ ἠδύναντο οἱ ἄνθρωποι νὰ γίνουν Θεοί⁷. Πρὸ τοῦ ἀνεπιγείου τούτου μυστηρίου τῆς ἀπέριου πρὸς τὸ ἀνθρώπινον γένος ἀγάπης καὶ συγκαταβάσεως τοῦ Θεοῦ, ἴσταται ὁ Κλήμης ἐμπλεως θαυμασμοῦ καὶ ἀρρήτου συγκινήσεως, χρησιμοποιοῦ δὲ ταύτην, λίαν εὐστόχως, ὡς βασικὸν ἐπιχείρημα τῆς κριτικῆς του κατὰ τῶν θρησκευτικῶν πεποιθήσεων τῶν ἐθνικῶν καὶ εἰδωλολατρῶν, στερουμένων τοῦ Μεγάλου Θεοῦ τῆς Ἀγάπης, τῆς Συγγνώμης, τῆς οἰκειότητος καὶ τῆς ἀνεξικατίας.

Παραλλήλως πρὸς τὴν τοιαύτην κριτικὴν, ἴσταται ἢ περὶ ἐθνικῆς φιλοσοφίας καὶ ποιήσεως κριτικῆ τοῦ Κλήμεντος. Φιλόσοφοι, καθὼς ὁ Θαλῆς, Παρμενίδης, Ἴππασος, Ἡράκλειτος, Ἐμπεδοκλῆς, ἐπλανήθησαν ἐν τῇ περὶ τῆς φύσεως τοῦ Θεοῦ ἀντιλήψει αὐτῶν. Τινὲς ὅμως, διδάξαντες τὸν μονοθεϊσμόν, προσήγγισαν πρὸς τὸν ἀλήθειαν, ὑπεξαιρέσαντες ταύτην ἐκ τῶν Ἐβραίων. Τοιοῦτοι ὑπῆρξαν οἱ: Ἀντισθένης, Ξενοφῶν, Πυθαγόρας, καὶ πρὸ πάντων ὁ Πλάτων. Ἐκ δὲ τῶν ποιητῶν οἱ: Ἡσίοδος, Εὐριπίδης, Ὀμηρος καὶ πλεῖστοι ἄλλοι. Εἰς ὅλους αὐτοὺς ἐνυπῆρχον θεῖα σπέρματα, ἅτινα ἔλαβον ὡς σπινθῆρας παρὰ τοῦ Θεοῦ Λόγου, μετὰ τῆς Θείας παραχωρήσεως ὅπως ἀποκαλύψωσιν ἐν ἐλάχιστον μέρος τοῦ ὅλου τῆς ἀληθείας, ἧτις διαλάμπει καὶ ἀκτινοβολεῖ ἐν τῇ πληρότητι καὶ ἀκεραιότητι αὐτῆς μόνον ἐν τῇ Ἁγίᾳ Γραφῇ.

Ὁθεν, ἡ ἐπιτακτικὴ ἀνάγκη, τονίζει θριαμβευτικῶς ὁ Κλήμης, τῆς ὑπὸ τῶν ἐθνικῶν ἀπαρνήσεως τῶν πλανῶν αὐτῶν καὶ τοῦ ἐκκεντρισμοῦ αὐτῶν εἰς τὴν καλλιέλαιον τοῦ Χριστοῦ⁸, ὅστις εἶναι ὁ μοναδικὸς διδάσκαλος τῆς Ἀληθείας καὶ τὸ τέλος ἐν ταῦτῳ ὑπόδειγμα τῆς πραγματικῆς ἐκπληρώσεως ταύτης, ἢ παιδαγωγία δὲ τῶν ὑποδειγμάτων τῶν ἀναπτυσσομένων ἐν τῷ δευτέρῳ μέρει τῆς τριλογίας, ἧτοι ἐν τῷ Παιδαγωγῷ⁹, παιδαγωγία ἧτις πάντας προσάγει τοὺς λυτρωθέντας εἰς τὴν μοναδικὴν Ἐκκλησίαν, τὴν ὑπὸ τοῦ Θεοῦ ἰδρυθεῖσαν διὰ τὴν σωτηρίαν τῶν ἀνθρώπων, τὴν μοναδικὴν ταύτην παρθένον καὶ μητέρα ἐν ταῦτῳ, διότι «γάλα οὐκ ἔσχεν ἡ μήτηρ αὐτῆ μόνη, ὅτι μόνη μὴ γέγονεν γυνή, παρθένος δὲ ἅμα καὶ μήτηρ ἐστίν, ἀκήρατος μὲν ὡς παρθένος, ἀγαπητικὴ δὲ ὡς μήτηρ, καὶ τὰ αὐτῆς παιδιὰ προσκαλουμένη ἁγίῳ τιθηνεῖται γάλακτι, τῷ βρεφάδει λόγῳ. Διὸ οὐκ ἔσχε γάλα, ἦν τὸ παιδίον τοῦτο καλὸν καὶ οἰκεῖον, τὸ σῶμα τοῦ Χριστοῦ, τὴν νεολαίαν ὑποτροφοῦσα τῷ λόγῳ, ἦν αὐτὸς ἐκύνησεν ὁ κύριος ὠδίνι σαρκικῇ, ἦν αὐτὸς ἐσπαργάωσεν ὁ κύριος αἵματι τιμίῳ»¹⁰.

Τὸ ἔργον τοῦ Κλήμεντος «Παιδαγωγός» τελευ-

1. Παιδαγωγός, I, 1.
2. Προτρεπτικός, XII, 118.
3. Αὐτόθι, XI, 114.
4. Στρωμ., VII, κεφ. 3, 20, 3 ἐ.
5. Προτρ., XII, 119, 3 ἐ.
6. Προτρ., XII, 119—121.

7. Αὐτόθι, XII, 120, 4—5. I, 5—6 κ.ε.
8. Στρωμ., VI, κεφ. 15, 118, 1—2.
9. Παιδαγ., I, κεφ. 2, 1—2.
10. Παιδαγ., I, κεφ. 6, 42, 1—3..

τῶ μὲ ἓνα ὠραιότατον καὶ κατανυκτικώτατον ὕμνον πρὸς τὸν Σωτῆρα Χριστόν, ὕμνον ἐξ οὗ ἐνεπνεύσθησαν ἀργότερον οἱ ὕμνογράφοι τῆς Ἐκκλησίας. Παραθέτομεν κατωτέρω τὸ πλεῖστον τούτου:

Α' «Στόμιον πάλων ἀδαῶν,
πτερόν ὀρνίθων ἀπλανῶν,
οἶαξ νηῶν ἀτρεχῆς,
ποιμὴν ἀρνῶν βασιλικῶν·

Β' τοὺς σοὺς ἀφελεῖς
παῖδας ἀγείρον,
αἰνεῖν ἀγίως,
ὕμνεῖν ἀδόλως,
ἀκάκοις στόμασιν
παίδων ἡγήτορα Χριστόν.

Γ' Ἀγίων Βασιλεῦ,
λόγε πανδαμάτωρ
πατὴρς ὑψίστου,
σοφίας πρύτανι,
στήριγμα πόνων
αἰωνοχαρές,
βροτέας γενεᾶς
σῶτερ Ἰησοῦ...,
ἀλιεῦ μερόπων
τῶν σαζομένων
πελάγους κακίας,
ἰχθύς ἀγνοῦς
κύματος ἐχθροῦ
γλυκερῆ ζωῆ δελεάζων.
Ἦγοῦ προβάτων
λογικῶν ποιμὴν ἕνε ἡγοῦ
βασιλεῦ παίδων ἀνεπάφων...

Δ' Χριστὲ Ἰησοῦ,
γάλα οὐράνιον
μαστῶν γλυκερῶν
νύμφης, χαρίτων
σοφίας τῆς σῆς,
ἐκθλιβόμενον
οἱ νηπίαρχοι
ἀταλοῖς στόμασιν
ἀτιταλλόμενοι,
θελῆς λογικῆς
πνεύματι δροσερῶ
ἐμπιμπλάμενοι,
αἴνους ἀφελεῖς,
ὕμνους ἀτρεχεῖς
βασιλεῖ Χριστῶ,
μισθοὺς ὁσίους
ζωῆς διδαχῆς,
μέλπωμεν ὁμοῦ,
πέμπωμεν ἀπλῶς
παῖδα κρατερόν...¹¹.

Ἐπισημαίνεται ὅτι ὁ ὠραιότατος οὗτος ὕμνος ἴσως εἶναι ὁ πρῶτος χριστιανικὸς τοιοῦτος, ὃν εἶχε γνωρίσει ὁ συγγραφεὺς.

11. Παιδ., III, κεφ. 12, 101.

2. Τὸ πρόβλημα τοῦ Κλήμεντος: Οἱ Στρωματεῖς.

Εἶναι πιθανόν, καθὼς τὰ δεδομένα τοῦ ἔργου αὐτοῦ «Στρωματεῖς» τοῦλάχιστον προσεπιδηλοῦν, ὅτι ἡ περὶ ἱστορίας ἀντίληψις τοῦ Κλήμεντος εὐρίσκειται ἐν συμφωνίᾳ μετ' ἐκείνης τοῦ Ἰουστίνου, τοῦ ἀντιπροσώπου τῆς χριστιανικῆς Σχολῆς τῆς Ρώμης. Συμφωνοῦν, τῶ ὄντι, ὁ τε Κλήμης καὶ ὁ Ἰουστίνος ἐν τούτῳ, ὅτι ἀμφότεροι εἶναι περιπαθεῖς ἐρευνηταὶ τῆς ἀληθείας καὶ διαπνέονται ὑπὸ τῆς αὐτῆς ἀγάπης καὶ ἐκτιμήσεως καὶ τοῦ αὐτοῦ θαυμασμοῦ πρὸς τὴν ὑψητέτιδα Ἑλληνικὴν φιλοσοφίαν καὶ σκέψιν, ὅτι ἀμφότεροι ἀποδέχονται σπέρματα τοῦ Λόγου εἰς τοὺς σοφοὺς τῆς ἀρχαιότητος, τὴν θέσιν τῆς ὑπεξαιρέσεως καὶ τῆς ἐξαρτήσεως τῶν ἐθνικῶν φιλοσόφων καὶ ποιητῶν ἐκ τῶν Γραφῶν καὶ θεωροῦν ἀμφότεροι τὸν Χριστιανισμόν ὡς φιλοσοφίαν ὑψηλοτέραν, ὑπερφυσικὴν, κατ' ἐξοχὴν ἀληθῆ καὶ ἀκτινοβολοῦσαν ἐκ τοῦ ὑπερλάμπρου φωτὸς τοῦ Λόγου, τοῦ αἰείποτε καὶ πανταχοῦ παρόντος καὶ συνέχοντος τὰ πάντα καὶ παρέχοντος ἐνότητά τῶν εἰς πάσας τὰς μεταπτώσεις καὶ ἀλλαγὰς τῆς ἱστορίας, κατὰ τὸν Ἰουστίνον, ὅσον καὶ εἰς πᾶν τὸ παιδαγωγικὸν διάγραμμα, τὸ ὑπὸ τοῦ Κλήμεντος σκιαγραφούμενον.

Βεβαίως, τὸ διάστημα, τὸ χωρίζον τὸν Κλήμεντα ἀπὸ τοῦ Ἰουστίνου, δὲν συνιστᾷ χρόνον πτερόντα. Τὸ Εὐαγγέλιον, ἐν τῶ μεταξύ, εἶχε διεισδύσει ἔτι μᾶλλον ἐντὸς τῆς σφαίρας τῶν διανοουμένων καὶ πεπαιδευμένων, ἢ θεμιτῆ ἐπιθυμία τῆς διανοίας ἵνα διαφωτισθῆ ἐπὶ τῶν δεδομένων τῆς θείας Ἀποκαλύψεως, ὠξύνθη καὶ ἐθερμάνθη ἔτι μᾶλλον, οὐχ ἦττον δὲ καὶ ἐπεβουλεύθη αὕτη συχνάκις, καὶ διεφθάρη αὕτη ὑπὸ τῶν συγκεχυμένων τάσεων τῆς ἐποχῆς ἵνα μολύνουν θρησκευτικὰς πείρας καὶ φιλοσοφικὰς διδασκαλίας. Τοιαῦται τάσεις ἦσαν ὁ συγκρητισμὸς καὶ ἡ θεοκρατία, τῶν ὁποίων ὁ ὀριμώτερος καρπὸς εἶναι ὁ γνωστικισμὸς. Σοβαρὰ καὶ ἐπικίνδυνος διὰ τὴν Ἐκκλησίαν ὑπῆρξεν ἡ γνωστικὴ κρίσις, γενομένη ἀτίθαστος καὶ ἰσχυρὰ ἀπὸ τοῦ τέλους τοῦ δευτέρου αἰῶνος, ἐπιρρηπῆς οὕσα εἰς τὸ νὰ εὐαρεστῆ τὴν διανοητικὴν περιέργειαν καὶ νὰ μυθιστοριογραφῆ τὸν Χριστιανισμόν, ὅστις σκληρῶς ἠγωνίζετο τότε ἵνα διατηρήσῃ μόλις καὶ μετὰ βίας τὰς βασικὰς αὐτοῦ θέσεις τῆς ἀπλότητος, ἀγνότητος καὶ πνευματικότητος.

Ὁ συναγερμὸς, παρὰ ταῦτα, ὁ ἀναρριπεῖς ὑπὸ τῶν ποιμένων εἰς τὴν ποιμνὴν τοῦ Χριστοῦ, ἐπέφερε τὸ ἀποτέλεσμα αὐτοῦ. Μεταξὺ μάλιστα τοῦ λαοῦ, τῶν ἀμαθῶν, τῶν πιστῶν καὶ προσκεκολλημένων εἰς τὴν παράδοσιν, τοσοῦτον ἐπέδρασεν οὗτος, ὥστε νὰ ἀνατρέψῃ καὶ ἀνταποδώσῃ τὸν δυσφημισμὸν τὸν προελθόντα ἐκ «τῶν βεβήλων κενοφωνιῶν καὶ ἀντιθέσεων τῆς ψευδωνύμου ἐπιστήμης»¹², εἰς αὐτὴν ταύτην τὴν ψευδωνύμου ἐπιστήμην τῶν γνωστικῶν, ἥτις ὑπεβλέπετο ὡς μία διαβολικὴ μηχανουργία, περὶ ἧς ἀνεκάλουν τὰς νοουθεσίας τοῦ Ἀποστόλου Παύλου: «Βλέπετε μὴ τις ὑμᾶς ἔσται ὁ συλαγωγῶν διὰ τῆς φιλοσοφίας»¹³,

12. Α' Τιμ., 6, 20.

13. Κολοσσ., 2, 8. Στρωμ., I, 11.

«..οὐχὶ ἐμώρανεν ὁ Θεὸς τὴν σοφίαν τοῦ κόσμου τούτου;»¹⁴.

Εὐνόητος δὲ καὶ ἡ ἐκ τοιούτων χωρίων καὶ συνθηκῶν προκληθεῖσα παρανόησις καὶ διάκρισις, κατὰ τὰ τέλη τοῦ δευτέρου αἰῶνος, εἰς διανοουμένην θεολογίαν καὶ λαϊκὴν πίστιν, ἐντὸς τοῦ πληρώματος τῆς Ἐκκλησίας. Τοιαύτην διάκρισιν συναντῶμεν καὶ ἐντὸς τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ρώμης μὲ τὸν Ἰππόλυτον καὶ τὸν Νοουᾶτον, τῆς Γαλλίας μὲ τὸν Ἅγιον Εἰρηναῖον, καὶ τῆς Ἀφρικῆς μὲ τὸν Τερτουλλιανόν. Κατ' οὐσίαν, ἀναμφιβόλως, οὐδεμία διαφωνία ἢ διάκρισις ὑφίστατο μεταξύ τῶν θεολόγων ἢ διδασκάλων καὶ τῶν ἀπλῶν πιστῶν, καθ' ὅτι ἀμφοτέροι τὴν αὐτὴν πίστιν ὡμολόγουν. Ἡ μόνη διαφορὰ ἦτο ὅτι οἱ ἀπλοῖκοι πιστοί, τοὺς ὁποίους ἡ αἵρεσις τῶν γνωστικῶν εἶχε κάμει δυσπίστους καὶ ὑπόπτους, ἐταράσσοντο ἀκροώμενοι τῶν διδασκαλιῶν τῶν διδασκάλων, καὶ οὗτοι πάλιν ὑπέφερον καὶ ἐνίοτε παρωργίζοντο ἐξ αἰτίας τῆς τοιαύτης δυσπιστίας τῶν ἀπλῶν πιστῶν.

Ἡ τοιαύτη ἐπιφανειακὴ διαφορὰ εἶναι πλέον αἰσθητὴ καὶ ἐκδηλὸς εἰς τὴν Ἀλεξανδρινῶν, ἔνθα ἐντὸς τῶν κόλπων τῆς Ἐκκλησίας αὐτῆς ὑπάρχουν γ ν ο σ τ ι κ ο ἰ, δηλονότι χριστιανοί, οἵτινες χωρὶς νὰ ἀπορρίπτουν τὰ δόγματα τῆς παραδόσεως, νομιμόφρονες τὸναντίον καὶ ἀφωσιωμένοι εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, ἔζων ἐντὸς βαθυτέρας ἐνσυνειδήτου καὶ ἐπεγνωσμένης γνωριμίας μετὰ τῆς ἀληθείας, ἣν ἐδίδασκον. Τοῦτο δ' ἀκριβῶς, ὅπερ ἀποτελεῖ ἓν ἰδιαίτερον χαρακτηριστικὸν τοῦ Ἀλεξανδρινοῦ Χριστιανισμοῦ, εἶναι ἡ αἰτία καὶ τῶν δευτέρων καὶ φοβερωτέρων θεολογικῶν ἐρίδων ἐντὸς τῆς Ἀλεξανδρινῆς Ἐκκλησίας¹⁵, ὡς μὴ ὄφειλεν.

Ἐντὸς τοιαύτης, ὅθεν, ἀτμοσφαιρας τὸ πρόβλημα τοῦ Κλήμεντος Ἀλεξανδρέως, πρόβλημα καταλλήλου συνδυασμοῦ καὶ ἀκριβοῦς ἀξιολογήσεως τῶν σχέσεων μεταξύ γνώσεως καὶ πίστεως, παρουσιάζεται ἐντονον, ζωτικὸν καὶ πρωτότυπον, συγκρινόμενον μὲ τὴν ἐποχὴν τοῦ Ἰουστίνου, ἐξετάζεται δὲ εἰς τὸ τρίτον ἔργον τῆς τριλογίας, τοὺς Στρωματεῖς.

Εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς τοῦ πρώτου βιβλίου τῶν Στρωματέων αὐτοῦ ὁ Κλήμης, πρὸς ὅλους ἐκείνους οἵτινες πιστεύουν «κατὰ πνεῦμα» καὶ νομίζουν ὅτι δὲν πρέπει νὰ ἐνοχλῶνται οὔτε ὑπὸ τῆς φιλοσοφίας, μήτε ὑπὸ τῆς διαλεκτικῆς, οὐδὲ νὰ ἐπιδίδωνται εἰς τὴν σπουδὴν τοῦ σύμπαντος καὶ διακηρύττουν τὴν «ἀγνὴν καὶ ἀπλὴν πίστιν»¹⁶, ἀνακράζει: «Πότερον δ' οὐδ' ὅλως ἢ τισὶ καταλειπτέον συγγράμματα; Καὶ εἰ μὲν πρότερον, τίς ἢ τῶν γραμμάτων χρεια; Εἰ δὲ τὸ ἕτερον, ἦτοι τοῖς σπουδαίοις ἢ τοῖς μὴ; Γελοῖον μεντὰν εἶη τὴν τῶν σπουδαίων ἀποδοκιμάζοντα γραφὴν τοὺς μὴ τοιούτους ἀποδέχεσθαι συντάττοντας. Ἄλλ' ἄρα Θεοπόμ-

πῶ μὲν καὶ Τιμαίῳ μύθους καὶ βλασφημίας συντάττουσιν, πρὸς δὲ καὶ Ἐπικούρω ἀθεότητος κατάρχοντι... αἰσχροῦς οὕτως ἐπιτρεπτόν γράφειν, τὸν δὲ τὴν ἀλήθειαν κηρύσσοντα κωλυτέον τοῖς ὕστερον ἀνθρώποις ὄφέλειαν ἀπολιπεῖν;»¹⁷.

Ἡ λύσις τοῦ Κλήμεντος, υἱοῦ ἐθνικοῦ καὶ προσηλύτου ἐκ τοῦ ἐθνισμοῦ, τείνει πρὸς μίαν ἐπανάστασιν τῆς διανοουμένης θεολογίας ἐναντίον τῆς ἀπλοϊκῆς πίστεως τοῦ ἀμαθοῦς, καὶ διὰ τοῦτο εἶναι μία ἀξιολογήσις καὶ ἀποκατάστασις τῆς Ἑλληνικῆς φιλοσοφίας («φιλοσοφία τῆ ὀρθῆ Ἑλληνικῆ εἶη ἂν ἀλήθεια»)¹⁸, τῆς μόνης δυναμένης ἵνα βοηθήσῃ εἰς τὴν κατανόησιν καὶ τὴν πληρῶστεραν ἐκπλήρωσιν τοῦ χριστιανικοῦ μνημάτων.

Ἡ τοιαύτη δὲ λύσις ἀνταποκρίνεται, καθὼς ὁ Κλήμης λέγει, εἰς αὐτὴν ταύτην τὴν προτροπὴν τοῦ Ἰησοῦ: «Αἰτεῖτε, καὶ δοθήσεται ὑμῖν· ζητεῖτε, καὶ εὕρησεται· κρούετε, καὶ ἀνοιγήσεται ὑμῖν»¹⁹. Ἀνταποκρίνεται δ' ὡσαύτως πρὸς τε τὸ παρελθὸν τῆς ζωῆς καὶ μορφώσεως τοῦ Κλήμεντος, καὶ πρὸς τὴν παρούσαν θέσιν αὐτοῦ, ὡς Διδασκάλου. Οὐχ ἤττον δὲ, ἡ λύσις αὐτῆ δέον νὰ ἀποφύγῃ τὸν φανταστικὸν σκεπτικισμὸν καὶ νὰ ἀρθῆ ὑπεράνω τῆς ψευδοῦς γνώσεως, γνωριζομένη καὶ ὁμολογουμένη καθαρῶς ὡς ἡ ἀπλοϊκὴ πίστις, ἥτις καὶ ἄνευ τῆς χριστιανικῆς γνώσεως θὰ ἠδύνατο νὰ εἶναι καθ' ἑαυτὴν τελεία καὶ ἐπαρκὴς εἰς τὸν χριστιανόν. Καὶ τοῦτο, ἐν συμφωνίᾳ μετὰ τῆς ὑπ' αὐτοῦ ἀπαρνήσεως τῶν ἀρχαίων περὶ Χριστοῦ δοξασιῶν καὶ τῆς διακονίας αὐτοῦ ὡς πνευματικοῦ ποιμένου²⁰, ἦτις μάλα μετὰ τοῦ ποιμαντικοῦ τόνου τῆς πλαισιώνει τὴν ὑπεράσπισιν τῆς γνώσεως.

«Εἰς τὸν Κλήμεντα», γράφει ὁ Bardy, «ἡ ἱστορία τῆς ἀνθρωπότητος ἐμανίζεται διηρημένη ἀπὸ τῆς ἐλεύσεως τοῦ Χριστοῦ εἰς δύο περιόδους, αἵτινες ἕκαστε ρίπτουν ἄπλειοι φῶς ἐπὶ τοῦ προβλήματος τῶν σχέσεων γνώσεως καὶ πίστεως, Ἑλληνισμοῦ καὶ Χριστιανισμοῦ, τῶν μὲν πρὸ Χριστοῦ σωθέντων ἀναλόγως πρὸς τὸ μέτρον τῆς ὑπ' αὐτῶν ὑπακοῆς εἰς τὰς ὑπαγορεύσεις τοῦ ἐμφύτου ἠθικοῦ νόμου τῆς συνειδήσεως, τῶν δὲ μετὰ Χριστὸν δυναμένων εὐκολώτερον νὰ σωθῶσι διὰ τῆς ἐφαρμογῆς τῶν ἐντολῶν καὶ ὑποδείξεων τοῦ Κυρίου»²¹.

Οὕτως εἰς τὰ ἐρωτήματα: ποῖαι αἱ σχέσεις μεταξύ Ἑλληνισμοῦ καὶ Χριστιανισμοῦ, γνώσεως καὶ πίστεως, ἦτοι μεταξύ πεπερασμένου καὶ ἀπείρου ἢ αἰωνίου, δύνανται νὰ δώσουν τὰς ἀπαντήσεις εἰς μὲν τὸ πρῶτον ἢ περὶ παγκοσμίου ἱστορίας ἀντίληψις τοῦ Κλήμεντος, εἰς δὲ τὸ δεύτερον ἢ περὶ ἀτομικῆς ἱστορίας ἀντίληψις αὐτοῦ.

14. Α' Κορινθ., 1, 20. Στρωμ., I, 8.

15. J. Lohreton, εἰς A. Fliche καὶ V. Martin, Histoire de l'Église, τ. II, σ. 218, 326 ἔ. Πρβλ. Hypolyte, Commentaire sur Daniel, Collect. «Sources Chrétiennes», ἀρ. 14, σ. 13.

16. Στρωμ., I, 3, 43, 1.

17. Στρωμ., I, 1, 1-2.

18. Στρωμ., I, 20, 97, 4 ἔ.

19. Ματθ., 7, 7. Στρωμ., 8, 1.

20. Παιδαγ., I, 1, 1.6, 37.

21. G. Bardy, Clément d'Alexandrie, Collect. Les moralistes chrétiennes, Paris 1926, σ. 49.

3. Ἡ διαθήκη τῶν Ἑβραίων καὶ ἡ διαθήκη τῶν ἐθνῶν.

Ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰ ὑπὸ («τῶν ἀμαθῶς ψοφοδεῶν») πρεσβευόμενα περὶ τῆς φιλοσοφίας, ἐπινοηθείσης, κατ' αὐτούς, «ἐπὶ λύμῃ τῶν ἀνθρώπων πρὸς τινος εὐρετοῦ πονηροῦ»²², ὁ Κλήμης θεωρεῖ ταύτην ὡς θεραπαινίδα τῆς Θείας Ἀποκαλύψεως καὶ ὠφέλιμον εἰς τὸν πιστὸν εἰς τοιοῦτον βαθμὸν, καθ' ὅσον οἱ ἐπὶ γῆς διεσκορπισμένοι ἄνθρωποι ἀπὸ τῆς θηριώδους καταστάσεως, εἰς ἣν καταβιβάζουσιν αὐτούς τὰ πάθη καὶ τὰ ἐλαττώματα αὐτῶν, δύνανται νὰ ἀνυψωθῶσι καὶ αὐθις εἰς τὸ ἀνθρώπινον μεγαλεῖον ἅμα τῇ ἀκροάσει τοῦ ζωηρῶτος καὶ ἀκηράτου ἄοματος τοῦ Λόγου τοῦ Θεοῦ²³, διότι τὰ πάθη διατρέφονται ἐκ τῆς ὑπ' αὐτῶν φθειρομένης φύσεως τῶν ἀνθρώπων, ἐνῶ ἡ ἀλήθεια, καθὼς ἡ μέλισσα, χωρὶς νὰ βλάβη καμμίαν ὑπαρξίν, δὲν εὐφραίνεται εἰμὴ ἐν τῇ ἐπιβιώσει αὐτῶν²⁴.

Κατὰ ταῦτα, θεωρουμένη ὑπὸ τὸ φῶς τῆς σωτηριώδους οἰκονομίας, ἡ φιλοσοφία—οὐχὶ ἡ στωϊκὴ, οὔτε ἡ πλατωνικὴ, μηδὲ ἡ ἀριστοτελικὴ, οὐδὲ ἡ ἐπικουρικὴ, ἀλλ' ὅ,τι εἰς κάθε ἐποχὴν καὶ γενεάν ἐπιστεύθη ὡς καλόν, ἡ εὐσεβὴς ἐπιστήμη ἥτις διδάσκει τὴν δικαιοσύνην—ἀντιπροσωπεύει ἐν δῶρον τοῦ Θεοῦ πρὸς τοὺς Ἕλληνας, ἐν ἔργον τῆς Θείας Προνοίας, ἐν δῶρον τοῦ Θεοῦ, τοῦ παγκοσμίως ἀναγνωριζομένου ὡς Καλοῦ καὶ διὰ τὸν λόγον αὐτὸν «ὠφέλιμον κατὰ γνώμην» καὶ ἐμψυχωμένον ἐκ τῆς φροντίδος Του περὶ ἡμῶν. Ἐργον δὲ τῆς Θείας Προνοίας, καθ' ὅτι ἡ φιλοσοφία αὕτη εἶναι «ἀληθείας εἰκὼν ἐναργής», ἐξ ἧς ἐκπορίζομεθα «συγγυμνασίαν τινὰ πίστεως ἀποδεικτικὴν»²⁵.

Μοναδικὴ εἶναι ἡ πηγὴ πάσης ἀληθείας καὶ παντὸς ἀγαθοῦ: «ἄμφω δὲ ὁ Χριστός, ἡ τε θεμέλιος ἡ τε ἐποικοδομὴ, δι' οὗ καὶ ἡ ἀρχὴ καὶ τὸ τέλος...»²⁶.

Κατὰ ταῦτα, πᾶσα ἀποκάλυψις πηγάζει ἐκ τοῦ Λόγου, τόσον τὸ ὑπέρολλον τῶν Γραφῶν καὶ τῆς Παραδόσεως φῶς, ὅσον καὶ τὰ θεῖα σπέρματα τῆς φιλοσοφίας. Εἰς καὶ ὁ Αὐτὸς Θεὸς ἐπεδαψίλευσεν εἰς τοὺς ἀνθρώπους τὴν τε Παλαιὰν Διαθήκην καὶ τὴν Καινὴν, συνιστώσας μίαν ἐνιαίαν Διαθήκην, ἐν ἐνιαίῳ σχέδιον σωτηρίας, κατὰ τοιοῦτον τρόπον, καθ' ὃν ἐν τῷ Θεῷ συμβιβάζονται δικαιοσύνη καὶ ἀγάπη²⁷ καὶ καθὼς μία ὑπῆρξεν ἡ διδασκαλία ἀπάντων τῶν Ἀποστόλων, οὕτω καὶ μία εἶναι ἡ Παράδοσις, ἥτις ὑπέβαλεν ἀμφοτέρας τὰς διαθήκας ὑπὸ μίαν καὶ τὴν αὐτὴν ἀρχήν²⁸. «Θεϊκὴ ἀπόρροια, καθὼς γράφει ὁ ἡμέτερος Κλήμης, ἐνέστακται τις πᾶσιν ἀπαξιαπλῶς ἀνθρώποις, μάλιστα δὲ τοῖς περὶ λόγους ἐνδιατρίβουσιν, οὗ δὴ χάριν

καὶ ἄκοντες μὲν ὁμολογοῦσιν ἓνα γε εἶναι Θεόν, ἀνώλεθρον καὶ ἀγέννητον τοῦτον»²⁹.

Καὶ καθὼς εἰς καὶ μόνος εἶναι ὁ Θεός, ἐπιγνωσκόμενος μόνον διὰ τοῦ ὑγιοῦς λόγου, «ὅς ἐστιν ἥλιος ψυχῆς, δι' οὗ μόνου ἐνδον ἀνατείλαντος ἐν τῷ βάθει τοῦ νοῦ αὐτῆς καταυγάζεται τὸ ὄμμα», οὕτω καὶ μία μόνον ἀλήθεια ὑπάρχει, ἧς τὸ μέτρον καὶ ἡ κρηπίς εἶναι ἡ ὑγιὴς γνώσις τοῦ Θεοῦ: «ὡςπερ οὖν τῷ μέτρῳ καταληπτὰ τὰ μετρούμενα, οὕτως δὲ καὶ τῷ νοῆσαι τὸν Θεὸν μετρεῖται καὶ καταλαμβάνεται ἡ ἀλήθεια»³⁰.

Οὕτως, ἐπεὶ μὴ μοναδικὴ εἶναι ἡ πηγὴ τῆς τε Ἀποκαλύψεως καὶ τῆς φιλοσοφίας, τοὔτεστιν ὁ Θεὸς Λόγος, Ἐκεῖνος καὶ ἐμπνέει διὰ μέσου τῶν αἰώνων δι' «ἐναυσιμάτων τινῶν» τὰς μυστηριώδεις γνώσεις τοῦ Θείου Νοῦ καὶ τῆς ἀληθείας³¹. Καὶ καθὼς ὅταν βροχῆ, παρὰ τὸ ὅτι ἡ βροχὴ ἐπιπίπτει ἐξ ἴσου καὶ ἐπὶ τῆς γῆς τῆς ἀγαθῆς καὶ ἐπὶ τῆς κοπιᾶς καὶ ἐπὶ τὰ δώματα δὲν βλαστάνουν ὅμως ὁμοίως τὰ διάφορα φυτὰ, οὕτως ὁ θεὸς γεωργὸς («ὁ ἀνωθεν σπειρών ἐκ καταβολῆς κόσμου τὰ θρηπτικὰ σπέρματα» καὶ ἡ «θεόθεν ἑλληνικὴ φιλοσοφία» μοναδικὸν σπορέα τὸν Χριστὸν ἔχουσα, ἐπιδρᾷ καὶ ἡ ἐπίδρασις αὐτῆς ποικίλλει παρὰ τοῖς διάφοροις ἀνθρώποις ἀναλόγως τῆς δεκτικῆς ἰκανότητος καὶ διαθέσεως τοῦ ψυχικοῦ ἀγροῦ αὐτῶν³². Τοῦτο, ὅμως, δὲν σημαίνει ὅτι ἡ ἱστορία τῆς θείας Ἀποκαλύψεως καὶ τῆς σωτηρίας τοῦ ἀνθρώπου δὲν ἔχει ἐνιαῖον σχέδιον καὶ ἐνότητα ἐν ἑαυτῇ. Οὕτως, ἡ φιλοσοφία εἰς τὸν κτᾶλληλον αὐτῆς καιρὸν ἐδικαίωσε καθ' ἑαυτὴν τοὺς Ἕλληνας, χρησιμεύσασα ὡς «διαθήκη οἰκεία αὐτοῖς» θεόθεν δεδομένη καὶ ὡς «ὑποβάθρα τῆς κατὰ Χριστὸν φιλοσοφίας»³³.

Ἄναμφιβόλως, «ἡ ἑλληνικὴ ἀλήθεια διέφερε τῆς Χριστιανικῆς ἀληθείας, καὶ κατὰ τὴν γνωστικὴν ἔκτασιν αὐτῆς, καὶ κατὰ τὴν ἐπιρροὴν τῆς δισκηρύξεως αὐτῆς καὶ κατὰ μίαν θεῖαν δύναμιν», ἡ δυναμικότης ἐπειτα ἀμφοτέρων ἀνεμόγλυπεν τὰς ψυχὰς κατὰ διάφορον τρόπον. Ἄναντιρρήτως, ἡ ἑλληνικὴ φιλοσοφία «καθ' ἑαυτὴν ἐδικαίω ποτέ... τοὺς Ἕλληνας οὐκ εἰς τὴν καθόλου δικαιοσύνην, εἰς ἣν εὐρίσκειται συνεργός» καθὼς ἡ πρώτη καὶ ἡ δευτέρα βαθμὶς εἰς ὅσους θὰ θελήσωσιν ἵνα ἀνέλθωσιν εἰς τὸ ὑπερῶν, ὡσάν ἡ γραμματικὴ διὰ τοὺς θέλοντας νὰ σπουδάσουν τὴν φιλοσοφίαν³⁴.

Οὕτω, καθὼς μέχρι τῆς ἐλεύσεως τοῦ Σωτῆρος εἶχε δοθῆ εἰς τοὺς Ἑβραίους ὁ Νόμος, κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον ἡ φιλοσοφία εἰς τοὺς ἐθνικοὺς ὡς, «εἰς δικαιοσύνην ἀναγκαία... καὶ προπαιδεία τις... τοῖς τὴν πίστιν δι' ἀποδείξεως καρπουμένοις»³⁵.

«Πάντων μὲν γὰρ αἴτιος τῶν καλῶν ὁ Θεός», γράφει ὁ Κλήμης εἰς τοὺς Στρωματεῖς του, «ἀλλὰ τῶν

22. Στρωμ., I, 1, 18, 2. Πρβλ. αὐτ., VI, 8, 66, 1, 17, 159, 1, I, 17, 81, 4.
23. Προτρ., κεφ. I, 6, 5έ.
24. Προτρ., κεφ. I, 6, 2—3.
25. Στρωμ., I, 2, 20, 1, 18, 16.
26. Στρωμ., VII, κεφ. 10, 55, 6. Πρβλ. κεφ. 7, 41, 7—8, 39, 3.
27. Στρωμ., VI, κεφ. 5, 41—42έ. Παιδαγ., I, κεφ. 7, 59 κ.έ.
28. Στρωμ., VII, κεφ. 16, 108, 1—2.

29. Προτρ., VI, 68, 2—3.
30. Προτρ., VI, 68, 4—69, 1—2.
31. Ππροτρ., VII, 74, 7κ.έ.
32. Στρωμ., I, 7, 37, 1. Προτρ., I, 7, 3.
33. Προτρ., IX, 84, 6έ.88, 2—3. Στρωμ., I, 20, 97. Πρβλ. αὐτ., VI, 8, 67, 1.
34. Στρωμ., I, 20, 99, 3.
35. Στρωμ., I, 5, 28, 1—2.

ΤΟ ΠΡΩΤΕΙΟΝ ΤΟΥ ΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΡΩΜΗΣ

Η'.

ΤΕΛΕΙΑ ΔΙΑΣΤΡΟΦΗ ΤΟΥ ΠΡΩΤΕΙΟΥ ΔΙΑ ΤΟΥ ΑΛΛΟΤΗΤΟΥ

27. 'Απόπειραι προσηλυτισμού των υποδουλωθέντων λαών της 'Ανατολής διά του πρωτείου.

Τὸ μοναρχικὸν τοῦ 'Επισκόπου Ρώμης πρωτεῖον, ἀφοῦ διήρесе διὰ τοῦ ἀξιοθρηνητοῦ Σχίσματος τὴν 'Εκκλησίαν, παρεκώλυσε τὴν ἔνωσιν αὐτῆς, κατὰ τὰς γενομένας ἐπὶ τέσσαρας ὅλους αἰῶνας ἀποπειράς. Δυστυχῶς δ' ἔμελλε νὰ ἐπαυξήσῃ τὸ διανοιγὲν χάσμα ἢ κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους ἐπελθοῦσα τελεία διαστροφή τοῦ πρωτείου διὰ τῆς δογματοποιηθείσης διδασκαλίας περὶ τοῦ ἀλαθῆτου τοῦ 'Επισκόπου Ρώμης. Ἡ διδασκαλία αὕτη ἄνευ τινὸς κύρους καὶ ὡς ἀπλῆ θεωρία φερομένη, ὡς εἶδομεν, κατὰ τοὺς μέσους χρόνους, ὑπὸ τὸ φῶς τῆς ἐρεύνης τῶν νεωτέρων χρόνων ἠδύνατο ν' ἀποκρουσθῆ, ἀλλὰ παρὰ πᾶσαν προσδοκίαν καὶ παρὰ πᾶσαν ἀντίδρασιν ἐκ μέρους

τῶν διαπρεπεστέρων λατίνων θεολόγων, προσέλαβε τὴν ἰσχὺν δόγματος, χάριν πολιτικῶν μᾶλλον ἢ ἐκκλησιαστικῶν σκοπῶν.

Ἡ μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς ΚΠόλεως ἐπελθοῦσα ἀναγέννησις τῶν γραμμάτων ἐν τῇ Δύσει ὑπεστηρίχθη κατ' ἀρχὰς θερμῶς ὑπὸ τῶν παπῶν Ρώμης, ἀλλ' ὕστερον κατεπολεμήθη ὑπ' αὐτῶν ὡς ἐπικίνδυνος, διότι, πρὸς τοῖς ἄλλοις, διημφισβητήθη ἡ γνησιότης πλαστῶν κειμένων, τῶν ψευδοισιδωρείων δεκρεταλίων καὶ τῆς «Δωρεᾶς Κωνσταντίνου», ἐφ' ᾧν ἐστηρίχθη τὸ παπικὸν μοναρχικὸν πρωτεῖον, ἡ δὲ μεγάλη, διὰ τοῦ Λουθήρου, θρησκευτικὴ Μεταρρύθμισις τῶν ἀρχῶν τοῦ ἰστ' αἰῶνος (1517) δὲν ὑπῆρξεν ἀπλῶς νέον Σχίσμα ἐν τῇ Ρωμαϊκῇ 'Εκκλησίᾳ, ἀλλὰ διέσεισεν αὐτὴν ἐκ βάθρων καὶ ἀπεμάκρυνεν ἀπ' αὐτῆς ἑκατομμῦρια πιστῶν. Δυστυχῶς ἡ Μεταρρύθμισις κατέφθασεν εἰς ἀκρότητα, συμπαρασύρασα κατὰ τὴν ἀνατρεπτικὴν αὐτῆς ὁρμὴν μετὰ τῶν κακῶν καὶ πολλὰ ὑγιῶς ἔχοντα. Δὲν ἠρκέσθη εἰς τὴν ἀπόκρουσιν τοῦ παπισμοῦ, ὡς οὗτος διεμορφώθη κατὰ τοὺς μέσους χρόνους, ἀλλ' ἐζήτησε ν' ἀποκαταστήσῃ τὸν

μὲν κατὰ τὸ προηγούμενον ὡς τῆς τε διαθήκης τῆς παλαιᾶς καὶ τῆς νέας, τῶν δὲ κατ' ἐπακολούθημα ὡς τῆς φιλοσοφίας. Τάχα δὲ καὶ προηγουμένως τοῖς 'Ελλησιν ἐδόθη τότε πρὶν ἢ τὸν κύριον καλέσαι καὶ τοὺς 'Ελληνας (εἰς τὴν πίστιν) 'ἐπαιδαγῶγει γὰρ καὶ αὐτὴ τὸ 'Ελληνικὸν ὡς ὁ νόμος τοὺς 'Εβραίους εἰς Χριστόν»³⁶.

«Ὅθεν, Εἰς καὶ ὁ Αὐτὸς Θεὸς εἶναι ὁ Κύριος τῆς 'Ιστορίας τῶν τε 'Ελλήνων καὶ βαρβάρων, ἡ κάλλιον εἰπεῖν, σύμπαντος τοῦ ἀνθρωπίνου γένους. Τὸ δίδαγμα δ' ἀκριβῶς τοῦτο ἀποτελεῖ τὴν κεντρικὴν ἰδέαν καὶ γραμμὴν τῆς ἐπὶ τῆς ἐνοίας τῆς ἱστορίας θεολογοῦσης σκέψεως τοῦ Κλήμεντος³⁷.

Κατὰ ταῦτα, ἡ φιλοσοφία προετοιμάζει τὸν ἄνθρωπον εἰς γνωριμίαν καὶ ἀποδοχὴν τῆς πίστεως, ὑπεραμύνεται αὐτῆς καὶ κατοχυρώνει ταύτην. Πρὸ τῆς τοῦ Κυρίου παρουσίας αὕτη ἦτο «'Ελλησιν ἀναγκαῖα εἰς δικαιοσύνην, νυνὶ δὲ χρησίμη πρὸς θεοσέβειαν γίνεται, προπαιδεῖα τις οὖσα τοῖς τὴν πίστιν δι' ἀποδείξεως καρπομένοις... Προπαρασκευάζει τοίνυν ἡ φιλοσοφία προοδοποιοῦσα τὸν ὑπὸ Χριστοῦ τελειούμενον»³⁸.

Καὶ ἀνακεφαλαιώνει ὁ Κλήμης εἰς μίαν καὶ μόνον βαθυστόχαστον παράγραφον, ὀλόκληρον τὴν λύσιν τοῦ προβλήματος τῶν σχέσεων 'Ελληνισμοῦ καὶ Χριστιανισμοῦ, Γνώσεως καὶ Πίστεως, ἣν καὶ παραβέτομεν αὐτοῦσιν:

«Αὐτοτελής μὲν οὖν», γράφει, «καὶ ἀπροσδεῆς ἡ κατὰ τὸν σωτήρα διδασκαλία, «δύναμις» οὔσα καὶ «σοφία τοῦ Θεοῦ», προσιοῦσα δὲ φιλοσοφία ἡ ἑλληνικὴ οὐ δυνατωτέρα ποιεῖ τὴν ἀλήθειαν, ἀλλ' ἀδύνατον παρέχουσα τὴν κατ' αὐτῆς σοφιστικὴν ἐπιχείρησιν καὶ διακρουομένη τὰς δολερὰς κατὰ τῆς ἀληθείας ἐπιβουλὰς φραγμὸς οἰκείως εἴρηται καὶ θριγκὸς εἶναι τοῦ ἀμπελῶνος. Καὶ ἡ μὲν ὡς ἄρτος ἀναγκαῖα πρὸς τὸ ζῆν, ἡ κατὰ τὴν πίστιν ἀλήθεια ἡ προπαιδεῖα δὲ προσοψήματι ἔοικεν καὶ τραγήματι, «δείπνου δὲ λήγοντος γλυκὺ τρωγάλιον», κατὰ τὸν Θηβαῖον Πίνδαρον»³⁹.

Τέλος, ἡ φιλοσοφία πρὸς τὴν ἀμυντικὴν αὐτῆς ἰδιότητι, ἔργον ἔχει τὴν διευκρίνισιν καὶ ἀνάπτυξιν τῆς Πίστεως. Ἡ Σάρα, σύμβολον τῆς σοφίας, εἶναι στεῖρα, ἐφ' ὅσον ἡ 'Αγαρ, σύμβολον τῶν ἐγκυκλοπαιδικῶν ἐπιστημῶν, δὲν θὰ ἀπέκτα τέκνα ἐκ τῆς συζυγικῆς ἐνώσεως μετὰ τοῦ 'Αβραάμ. Κατὰ παρόμοιον τρόπον, συμπεραίνει ὁ Κλήμης, δύναται τις νὰ εἶναι πιστὸς ἄνευ μορφώσεως, πλὴν ὅμως οὕτως δὲν δύναται νὰ ἀγνοήσῃ καὶ ἐκτιμήσῃ δεόντως τὸ περιεχόμενον τῆς Πίστεως ἀπαιδευτος ὢν: «'Αλλὰ καθάπερ», γράφει, «καὶ ἄνευ γραμμάτων πιστὸν εἶναι δυνατόν φαμεν, οὕτως συνιέναι τὰ ἐν τῇ πίστει λεγόμενα οὐχ οἶόν τε μὴ μαθόντα ὁμολογοῦμεν. Τὰ μὲν γὰρ εὖ λεγόμενα προσίσσθαι, τὰ δὲ ἄλλότρια μὴ προσίσσθαι οὐχ ἀπλῶς ἡ πίστις, ἀλλ' ἡ περὶ τὴν μάθησιν πίστις ἐμποιεῖ»⁴⁰.

(Συνεχίζεται)

ΑΙΜΙΛΙΑΝΟΣ ΤΣΙΡΗΑΝΛΗΣ

Δ.Θ., S.T.M.

36. Στρωμ., I, 5, 28, 2 — 3. Πρβλ. VI, 44. VI, 67.

37. Στρωμ., VI, 17, 159, 9.

38. Στρωμ., I, 5, 28.37. V, 67.IV, 144.

39. Στρωμ., I, 20, 100 ε. Πρβλ. αὐτ., I, 5, 28, 4 κ.ε.

40. Στρωμ., I, 6, 35, 2.

Χριστιανισμόν τῶν πρώτων χρόνων, παραγνωρίσασα τὴν παράδοσιν καὶ τὴν ἱστορίαν τῆς Ἐκκλησίας, στηριχθεῖσα δ' ἐπὶ τῆς ὑποκειμενικῆς ἐρμηνείας τῶν Γραφῶν. Ἡ δὲ Ρωμαϊκὴ Ἐκκλησία, ἀντὶ νὰ προβῆ εἰς διόρθωσιν τῶν ἐν αὐτῇ κακῶς ἐχόντων, ἐζήτησε μόνον νὰ συγκρατήσῃ ἐξωτερικῶς ἑαυτήν, προσδίδουσα δογματικὸν καὶ ἀμετάβλητον χαρακτήρα εἰς τὰς ἐκ τοῦ σκότους τοῦ μεσαιῶνος προκυψάσας ιδέας περὶ τοῦ παπικοῦ ἀξιώματος. Ἡ ἐν Τριδέντῳ Σύνοδος (1545—1563), ἥς τὴν σύγκλησιν ἐφοβήθη κατ' ἀρχὰς ἡ Ρωμαϊκὴ Ἐκκλησία, ἀλλ' ἥτις ἀπέβη ἀδιάσειστον στήριγμα τοῦ παπισμοῦ, ἀνεκήρυξε τὸν πάπαν τοποτηρητὴν τοῦ Θεοῦ ἐπὶ τῆς γῆς (ipsius Dei in terris vicarium). Ἡ ἰδέα δὲ αὕτη, χωρὶς εἰσέτι νὰ γίνηται λόγος περὶ ἀλαθῆτος, συνεζητεῖτο ζωηρῶς ὑπὸ τῶν λατίνων θεολόγων ἐν μέσῳ τῶν ἀπεριγράπτων ἀναστατώσεων καὶ τῶν ἐμφυλίων σπαραγμῶν μεταξὺ τῶν ὀπαδῶν τῆς Ρωμαϊκῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ Προτεσταντισμοῦ. Καὶ ἐνῶ οὗτος διὰ τοῦ Λουθήρου ἐκήρυσσε τὸν πάπαν Ἀντίχριστον, οἱ λατῖνοι θεολόγοι, καὶ αὐτοὶ εἰς ἀντιθέτους ἀκρότητας καταφθάνοντες καὶ εἰς δόγμα τὸ παπικὸν πρωτεῖον ἀνάγοντες, παρίσταν τὸν πάπαν ὡς ὑπερφυσικὸν καὶ μονοουχὶ θεῖον ὄν¹. Ὑπὸ τοιαύτην ἔννοιαν ἐζητεῖτο νὰ ἐπιβληθῇ καὶ ἐπὶ τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας τῆς Ἀνατολῆς ὁ πάπας Ρώμης διὰ τῆς προπαγάνδας, μηδενὸς φειδομένης πρὸς τοῦτο μέσου καὶ προσπαθοῦσης νὰ ὠφελῆθῇ ἐκ τῶν ἀπεριγράπτων κακώσεων, ἃς ὑφίσταντο οἱ χριστιανοὶ ἐκ τῆς Τουρκικῆς τυραννίδος². Τοῦτο ἐπεδιώχθη ἰδίως διὰ τοῦ πονηροῦ προπαγανδιστικοῦ συστήματος τῆς οὐνίας (unia), δι' ἧς ἐζητεῖτο παρὰ τῶν ὀρθοδόξων ἀπλῶς τοῦ παπικοῦ πρωτεῖου ἢ ἀναγνώρισιν κατὰ τὰ ἐν τῇ Φλωρεντινῇ Συνόδῳ δῆθεν ἀποφασισθέντα, ἐπὶ τῷ σκοπῷ τῆς βαθμιαίας ἐπιβολῆς τοῦ ὅλου συστήματος καὶ τῆς διδασκαλίας τοῦ παπισμοῦ.

Ἰδιαζόντως πρὸς τοῦτο εἰργάσθη ὁ πάπας Γρηγόριος γ' (1572—1585), ἰδρύσας ἐν Ρώμῃ τὴν Ἑλληνικὴν Σχολὴν τοῦ ἁγ. Ἀθανασίου, ἥς οἱ μαθηταὶ ἀπέβαινον οἱ φανατικώτεροι πρόμαχοι τοῦ παπικοῦ πρωτεῖου. Τῷ 1583 ὁ Πάπας Γρηγόριος γ' ἀπέστειλεν εἰς ΚΠόλιν πέντε Ἰησοῦϊτας, ἐγκατασταθέντας ἐν τῷ ἐν Γαλατᾶ ναῶ τοῦ ἁγίου Βενεδίκτου, ὑπὸ τῶν Γενουησίων ἰδρυθέντι δύο αἰῶνας πρότερον³. Ἐπελήφθησαν δὲ ἀμέσως οἱ Ἰησοῦϊται τοῦ προσηλυτευτικοῦ ἔργου, κηρύττοντες ἐν πάσῃ εὐκαιρίᾳ. Ἰδρυσαν δὲ καὶ Σχολήν, εἰς ἣν ἤρξαντο προστρέχοντες οἱ Ἑλληνοπαῖδες. Κατὰ τὴν ἐσπέραν εἰς τῶν Ἰησοῦϊτῶν μετέβαιναν εἰς τὴν φυλακὴν καὶ διενυκτέρευεν, ἐνίοτε, ἐν αὐτῇ διδάσκων τοὺς φυλακισμένους. Ὁ σκοπὸς τῶν Ἰησοῦϊτῶν ἦτο ἢ διὰ τῆς οὐνίας ἔνωσιν τῶν Ἑλλήνων μετὰ τῆς λατινικῆς Ἐκκλησίας. Ὅθεν προέβαινον εἰς

συζητήσεις μετὰ τῶν ὀρθοδόξων Ἱεραρχῶν, ὑποδεικνύοντες ὅτι ἡ Λατινικὴ Ἐκκλησία οὐδόλως ἐσκόπει νὰ καταργήσῃ τὰ ἥθη καὶ ἔθιμα τῆς Ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας, ἀλλ' ἐμελλε νὰ σεβασθῇ αὐτά, οὐδὲν δὲ ἕτερον ἐζήτηε παρὰ τῶν Ἑλλήνων ἢ μόνον τὴν ἀναγνώρισιν τοῦ πρωτεῖου τοῦ Πάπα, ἀντὶ τοῦ ὅποιου ἡ Ἑλληνικὴ Ἐκκλησία ἐμελλε νὰ τύχῃ βοηθείας καὶ προστασίας μεγάλης. Λίαν ταχέως τὸ πονηρὸν τοῦτο δέλεαρ τῆς οὐνίας διεδόθη ἀνά τὴν ὀρθόδοξον Ἀνατολήν καὶ τὴν νοτιοδυτικὴν Ρωσίαν, ὅπου ἐπίσης εἰργάζοντο Ἰησοῦϊται. Πολλοί, οὐ μόνον λαϊκοὶ ἀλλὰ καὶ κληρικοὶ ἐδέχοντο τὴν οὐνίαν, ἐνούμενοι μετὰ τοῦ Πάπα καὶ ὑπογράφοντες ὁμολογίαν πίστεως, διαλαμβάνουσαν πρὸς τοὺς ἄλλοις, «Ἐτι πιστεύω καὶ ἀποδέχομαι καὶ ὁμολογῶ πάντα τὰ ὑπὸ τῆς ἱερᾶς οἰκουμενικῆς ἐν Φλωρεντίᾳ Συνόδου περὶ τῆς δυτικῆς τε καὶ ἀνατολικῆς ἐνώσεως ὀρισθέντα τε καὶ δηλωθέντα... Ἐτι τὴν ἁγίαν ἀποστολικὴν καθέδραν καὶ τὸν Ρωμαῖον ἀρχιερέα εἰς πᾶσαν τὴν οἰκουμένην τὸ πρωτεῖον κατέχειν, αὐτὸν τε τὸν ρωμαϊκὸν ἀρχιερέα διάδοχον εἶναι τοῦ μακαρίου Πέτρου τοῦ κορυφαίου τῶν Ἀποστόλων καὶ ἀληθῆ τοποτηρητὴν τοῦ Χριστοῦ καὶ πάσης τῆς Ἐκκλησίας κεφαλὴν καὶ πάντων τῶν Χριστιανῶν πατέρα τε καὶ διδάσκαλον ὑπάρχων...»⁴. Τοιαύτη ὁμολογία πίστεως μαρτυρεῖ τὰς ἐλπίδας τῆς Ρώμης περὶ προσηλυτισμοῦ τῶν Ἑλλήνων, ὧν τὰ φρονήματα ἐν συνόλῳ οὐδόλως πρὸς αὐτὴν συνεβιάζοντο. Ἀλλ' ὁ ἀγωνιζόμενος ἐν τέλει τοῦ ἱστ' αἰῶνος ἐναντίον τῆς δυτικῆς προπαγάνδας ἐν τῇ Ἀνατολῇ διαπρεπέστατος πατριάρχης Ἀλεξανδρείας Μελέτιος Πηγᾶς (1590—1601) πληροφορήσας ὅτι οἱ Ἰησοῦϊται κατηγοροῦν τοὺς ὀρθοδόξους ὅτι οὐδὲ Χριστιτινοὶ εἰσι, ἅτε «μὴ πειθόμενοι ὡς κεφαλῇ τῷ τῆς πρεσβυτέρας Ρώμης πάπα», ὅτι δὲν ἔχουσιν Ἐκκλησίαν, ἀλλὰ «**διαβόλου συναγωγὴν**»⁵, προσέθηκε τὴν ὀρθοτάτην παρατήρησιν, ὅτι αἴτιος τῆς διχοστασίας μεταξὺ τῶν χριστιανῶν ἦτο ὁ πάπας Ρώμης διὰ τῶν περὶ πρωτεῖου παραλόγων ἀξιώσεων, καὶ τοῖς Ἰταλοῖς ἢ τοῖς λοιποῖς τῶν ἐσπερίων μεμφόμεθα... **μόνον δὲ τὸν τῆς πρεσβυτέρας Ρώμης Ἀρχιερέα τῆς διχοστασίας βλέπομεν αἴτιον**»⁶. Τὰ αὐτὰ περίπου ἐπανελάμβανε καὶ ὁ Ναθαναὴλ Χύχας ὁ Ἀθηναῖος, γράψας τὸ λαμπρὸν Ἐγχειρίδιον περὶ τῆς ἀρχῆς τοῦ Πάπα, ὡσαύτως ὁ μαθητὴς τοῦ Μελετίου Πηγᾶ Μάξιμος Πελοποννήσιος καὶ ἄλλοι. Δριμύτερος κατὰ τοῦ παπισμοῦ ὑπῆρξεν ὁ Κύριλλος Λούκαρις (+1638) πολλὰ παρὰ τῶν ἀντιπροσώπων αὐτοῦ ὑποστάς⁷, μακρὰ δὲ σειρὰ Ἑλλήνων ὀρθοδόξων συγγραφέων κατὰ τὸν ἱζ' καὶ ἱη'

1. Pichler, ἐνθ' ἀν. II, 666 ἐξ.

2. Πρβλ. Χρυσοστόμου Παπαδοπούλου (Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν), Πρῶται σχέσεις Ὁρθοδόξων καὶ Λατίνων μετὰ τὴν ἄλωσην τῆς ΚΠόλεως, ἐν Ἱεροσολύμοις 1908.

3. Belin, Histoire de la latinité de Constantinople, Paris 1894, σ. 239.

4. Χρυσοστόμου Παπαδοπούλου, Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν, Σχέσεις ὀρθοδόξων καὶ λατίνων κατὰ τὸν ἱστ' αἰῶνα. Ἐν Ἀθήναις 1925, σ. 29. 30. Πρβλ. τοῦ αὐτοῦ, Σχέσεις Ὁρθοδόξων καὶ Διαμαρτυρομένων ἀπὸ Ἱερουσάλης μέχρι Κυρίλλου Λουκάρεως. Ἐν Ἱεροσολύμοις 1927.

5. Μελετίου Ἀλεξανδρείας, Περὶ τῆς ἀρχῆς τοῦ πάπα ἐν εἰδεί ἐπιστολῶν, ἐν ΚΠόλει 1627, σ. 6. 24. 26.

6. Αὐτόθι, σ. 29.

7. Χρυσοστόμου Παπαδοπούλου (Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν), Κύριλλος Λούκαρις. Ἐν Τεργέστῃ 1907.

αίωνα ἀνῆρσαν θεωρητικῶς τὸ πρωτεῖον τοῦ πάπα, καθ' ὃν χρόνον οἱ Τούρκοι τύραννοι κατεδίδωκον τὴν χριστιανικὴν Ἐκκλησίαν. Ἡ Ἐκκλησία τῆς Ρώμης, μὴ σεβομένη, δυστυχῶς, τὴν δεινὴν θέσιν τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας ὑπὸ τοὺς Τούρκους, ἠγωνίζετο νὰ ἐπιβάλλῃ τὸ παπικὸν πρωτεῖον, ὡς τοῦτο διεμορφώθη κατὰ τοὺς μέσους χρόνους.

28. Καταδίκη τοῦ μοναρχικοῦ πρωτείου ὑπὸ τῆς Ἀνατολῆς.

Ἐν ἀρχῇ τοῦ ιη' αἰῶνος εἶχεν ἐπιταθῆ ἡ λατινικὴ προπαγάνδα μεταξύ τῶν ὀρθοδόξων τῆς Συρίας ἰδίως. Ὅθεν τῷ 1722 ὁ Πατριάρχης Κων/πόλεως Ἱερεμίας γ' (1716—26, 1732—33) συνεκάλεσεν ἐν Κων/πόλει Ἐνδημοῦσαν Σύνοδον, ἧς συμμετέσχον ὁ Ἀντιοχείας Ἀθανάσιος γ' (1686—1724), ὁ Ἱεροσολύμων Χρυσάνθος (1707—1731) καὶ ἱκανοὶ τῶν μητροπολιτῶν τοῦ Πατριαρχείου Κων/πόλεως. Ἡ Σύνοδος αὕτη συντάξεν ἀναίρεσιν τῆς διδασκαλίας τῆς λατινικῆς Ἐκκλησίας, ἧς ἀναίρεσεως τὸ πρῶτον κεφάλαιον ἀνεφέρετο εἰς τὸ πολύκροτον παπικὸν πρωτεῖον⁸, ἀπέστειλε δὲ τὴν πράξιν αὐτῆς ταύτην ὑπὸ τύπον Ἐγκυκλίου, ἐν ἀπλουστέρῃ γλώσσῃ, πρὸς τοὺς ὀρθοδόξους τῆς Συρίας. Ἀπέδειξε διὰ λεπτομεροῦς ἐκθέσεως ὅτι ὁ Ἀπ. Πέτρος «δὲν ἔγινε μοναρχὸς ἀρχῶν ἀπὸ τὸν Χριστόν, ἀλλὰ καὶ οἱ ἄλλοι Ἀπόστολοι, καθὼς τὸ μαρτυρεῖ καὶ ἡ θεία Γραφή» (ψαλμ. 18,4. Μάρκ. 25, 15. Ἰω. 20, 21). Προσαγαγοῦσα τὰ σχετικὰ χωρία λέγει ἡ Σύνοδος ὅτι «ἐκ τούτων φανερὸν γίνεταί, ὅτι καθὼς ὁ Πέτρος δὲν ἦτο μονάρχης ἀναμεταξὺ εἰς τοὺς Ἀποστόλους οὐδὲ ὁ πάπας δὲν ἔχει καμμίαν πρόφασιν εὐλογον νὰ ἀντιποιῆται τὴν ὑπερήφανον αὐτῆν μοναρχίαν, προβάλλοντας πῶς εἶναι τοῦ ἀγίου Πέτρου διάδοχος, μάλιστα ὅπου καὶ ὅσα προνόμια εἶχεν ὁ ἅγιος Πέτρος, αὐτὰ ταῦτα ἔχουσι καὶ οἱ λοιποὶ ἅγιοι Ἀπόστολοι». Εἰς ἀπόδειξιν τούτου προσάγει ὅτι οὗτοι κοινῶς ὅλοι ἐκλέγονται παρὰ τοῦ διδασκάλου Χριστοῦ (Ματθ. 4, 19, 19, 28. Λουκ. 6, 13), κοινῶς ἀποστέλλονται εἰς τὸ βάπτισμα, κοινῶς παραδίδεται εἰς αὐτοὺς τὸ Μυστήριον τῆς θείας Εὐχαριστίας (Λουκ. 22, 19) καὶ κοινῶς λαμβάνουσι τὴν ἐξουσίαν κατὰ πνευμάτων ἀκαθάρτων, ὡς καὶ τὸ λύειν καὶ δεσμεῖν τὰς τῶν ἀνθρώπων ἁμαρτίας. Μετὰ τοῦτο ἀποκρούεται ἡ γνώμη τῶν λατίνων, καθ' ἣν ὁ Πέτρος ἦτο μόνος Ἐπίσκοπος τῆς οἰκουμένης, προσάγεται δὲ τὸ ἐξῆς χωρίον τοῦ ἱεροῦ Αὐγουστίνου «τίνι τρόπῳ ὁ Κύριος Ἰησοῦς Χριστὸς καὶ θύρα εἶναι καὶ ποιμὴν; θύρα μὲν ἀνοίγων ἑαυτὸν, ποιμὴν δὲ εἰσερχόμενος δι' ἑαυτοῦ· ὅτι δὲ ποιμὴν ἐστὶ δέδωκε καὶ τοῖς ἑαυτοῦ μέρεσιν, ὅτι καὶ ὁ Πέτρος ποιμὴν καὶ ὁ Παῦλος ποιμὴν καὶ οἱ ἐπίλοιποι τῶν ἀποστόλων ποιμένες καὶ οἱ καλοὶ Ἐπίσκοποι ποιμένες»⁹. Προσάγεται ἐφεξῆς χωρίον τοῦ Ἀμβροσίου Μεδιολάνων, καλοῦντος τοὺς Ἀποστόλους πάντας «ἐπιτρόπους Χριστοῦ», εἰς ἀναίρεσιν τῆς γνώμης ὅτι μόνος ὁ

Πέτρος ὑπῆρξεν Ἐπίτροπος Χριστοῦ, καὶ χωρίον τοῦ ἀγ. Ἰωάννου Χρυσοστόμου, εἰς ἀναίρεσιν τῆς γνώμης, καθ' ἣν μόνος ὁ Πέτρος ἐπιστεῦθη τὴν προστασίαν τῆς οἰκουμένης. Δι' ἄλλων χωρίων τοῦ αὐτοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Κυπριανοῦ Καρχηδόνης ἡ Σύνοδος ἀποδεικνύει ὅτι πάντες οἱ Ἀπόστολοι εἶχον τὴν αὐτὴν χάριν καὶ δωρεάν καὶ ἦσαν ἰσότημοι. Ἐξηγεῖ ἐφεξῆς ὅτι τὸ λεγόμενον ἐν τῇ Γραφῇ ὅτι ἔδωκεν ὁ Κύριος τὰς κλεῖς τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν ἔχει μεταφορικὴν σημασίαν, «τὰ κλειδιά δὲν σημαίνουσιν ἄλλο παρὰ τὴν ἐξουσίαν καὶ πνευματικὴν δύναμιν, διὰ τῆς ὁποίας λύνοντες οἱ πνευματικοὶ τὰς τῶν ἐξομολογουμένων καὶ μετανοούντων ἁμαρτίας, ἀνοίγουσι τοὺς οὐρανοὺς καὶ εἰσέρχονται, καθὼς πάλιν δένοντες κανονικῶς τοὺς ἀνθρώπους, κλείουσι τοὺς οὐρανοὺς, καὶ δὲν δύναται νὰ εἰσεέλθουν». Τὸ συμπέρασμα αὐτῆς τοῦτο κατοχυροῖ ἡ Σύνοδος διὰ χωρίων τῶν Πατέρων. Ἀξιοσημειώτον εἶναι τὸ χωρίον τοῦ ἀγ. Θεοδώρου Στουδίτου «Μανθάνω ὅτι ἐν Ρώμῃ καὶ τὰς κλεῖς τοῦ κορυφαίου τῶν Ἀποστόλων διὰ τιμῆς ἄγουσι· καίτοι γε ὁ Κύριος οὐ κλεῖς αὐτῷ δίδουσι αἰσθητάς, ἀλλὰ τὰς διὰ λόγου, εἰς τὸ δεσμεῖν καὶ λύειν»¹⁰. Ὡς δὲ παρατηρεῖ ἡ Σύνοδος, τὸ «σοὶ δώσω τὰς κλεῖς» ὑπῆρξεν ἐπαγγελία τοῦ Κυρίου πρὸς τὸν Πέτρον (δὲν εἶπε «σοὶ δίδωμι») ἐκπληρωθεῖσα μετὰ τὴν ἀνάστασιν ὅτε τῷ Πέτρῳ καὶ τοῖς λοιποῖς «ἐνεφύσητε καὶ λέγει αὐτοῖς, Λάβετε Πνεῦμα ἅγιον ἅντινων ἀφῆτε κ.τ.λ.». Ὁ ἱερός Αὐγουστίνος ἐσημείωσε, τὸ ἀνωτέρω χωρίον ἐρμηνεύων «τὰς κλεῖς οὐχὶ ἐνί, ἀλλὰ τῇ ἐνότητι ἔδωκεν ὁ Χριστὸς» (κυρίως : «Has claves non homo unus sed unitas accepit ecclesiae», Serm. 295) καὶ ὁ Θεοφύλακτος «Εἰ γὰρ καὶ πρὸς τὸν Πέτρον μόνον εἴρηται τὸ δώσω σοι, ἀλλὰ πᾶσι τοῖς Ἀποστόλοις δέδοται»¹¹.

Περαιτέρω ἡ Σύνοδος ἐρμηνεύει τὸ χωρίον «Σὺ εἶ Πέτρος καὶ ἐπὶ ταύτῃ τῇ πέτρᾳ οἰκοδομήσω μου τὴν Ἐκκλησίαν», ἀποδεικνύουσα ὅτι ὑπὸ τὴν πέτρᾳ νοεῖται ἡ ὁμολογία τοῦ Πέτρου, ὡσαύτως τὸ χωρίον «ποιμαίνετε τὰ πρόβατά μου», ἀποδεικνύουσα ὅτι ποιμένες ἦσαν καὶ οἱ ἄλλοι Ἀπόστολοι καὶ οἱ διάδοχοι αὐτῶν, οὐχὶ δὲ μόνος ὁ Πέτρος. Τὸ ρηθὲν εἰς τὸν Πέτρον «ποιμαίνετε τὰ πρόβατά μου» νοεῖται διὰ πάντας τοὺς Ἀποστόλους, ὡς καὶ τὸ «ἐγὼ δὲ ἔδεθην περὶ σοῦ ἵνα μὴ ἐκλίπη ἡ πίστις σου» ἐννοεῖται δι' ὅλους τοὺς Ἀποστόλους καὶ δι' ὅλην τὴν ὀρθόδοξον τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίαν, «μάλιστα δὲ ἐπειδὴ ὁ μακάριος Πέτρος διὰ τῆς ἀρνήσεως ἐξέπεσεν ἀπὸ τὴν τιμὴν καὶ ἀξίαν τῆς ἐπισκοπῆς, διὰ τοῦτο ὁ Χριστὸς πρῶτον μὲ τὴν τρίτην ἐρώτησιν τοῦ ἱάτρευσε τὴν πληγὴν τῆς ἀρνήσεως καὶ ἀκολούθως πάλιν τοῦ ἐνεχείρισε τὴν ποιμαντικὴν ἐξουσίαν, λέγοντας ἰδίως εἰς αὐτόν : «Ποίμαίνετε τὰ πρόβατά μου», καθὼς καὶ ὁ Χρυσόστομος Ἰωάννης ἐρμηνεύων τὸ κα' τοῦ κατὰ Ἰωάννην λέγει «ἅμα δὲ καὶ δεικνύς αὐτῷ ὅτι χρῆ

8. Mansi, XXXVII, 129—157.

9. Augustini, In Joh. tract. 47, 3.

10. E. Auvray, Theodori Studitis praepositi parva catechesis, Parisiis 1891, σ. 55. παρὰ Mansi, XXXVII, 138 σημ. 1.

11. Πατρ. Migne ἑλλ. 123, 320.

θαρρῆν λοιπὸν ὡς τῆς ἀρνήσεως ἐξεληλαμένης, ἐγχειρίζεται τὴν προστασίαν τῶν ἀδελφῶν». Προσάγουσα τὰ χωρία τῆς Γραφῆς ἐν οἷς ὁ Κύριος ἀπαγορεύει εἰς τοὺς μαθητὰς νὰ λέγωνται κύριοι ἢ καθηγηταὶ καὶ νὰ ἐξουσιάζουσι τῶν ἀδελφῶν (Ἰωάν. 13, 13, Ματθ. 23, 8, 9, 20, 25) λέγει ὅτι ὁ Ἅπ. Παῦλος ὡς καὶ οἱ λοιποὶ Ἀπόστολοι ἦσαν ἰσοτίμοι πρὸς τὸν Πέτρον (Γαλ. 2, 8), ἄλλως δὲν ἠδύνατο ὁ Παῦλος νὰ ἐλέγξῃ τὸν Πέτρον ἔμπροσθεν πάντων. Ἐρμηνεύουσα τὸ χωρίον «Σίμων, Σίμων, ἰδοὺ ὁ Σατανᾶς ἐζήτησατο ὑμᾶς τοῦ συνιάσαι ὡς τὸν σίτον· ἐγὼ δὲ ἐδεήθην περὶ σοῦ, ἵνα μὴ ἐκλίπῃ ἡ πίστις σου καὶ σὺ ποτε ἐπιστρέψας στήριξον τοὺς ἀδελφούς σου» (Λουκ. 22, 32), διδάσκει ὅτι «ὁ κοινὸς ἐχθρὸς διάβολος θέλοντας νὰ βλάβῃ καὶ νὰ σκανδαλίσῃ ὄχι μόνον τὸν Πέτρον ἀλλὰ καὶ τοὺς λοιποὺς Ἀποστόλους καὶ νὰ σηκώσῃ τὴν ὑποταγὴν καὶ τὴν ἀγάπην ὅπου εἶχον εἰς τὸν Χριστόν, καθὼς τὸ ἔκαμε εἰς τὸν Ἰούδαν, διὰ τοῦτο λέγει ὁ Χριστὸς «ἐζήτησατο ὑμᾶς τοῦ συνιάσαι». Καὶ ἐπειδὴ πάλιν ὅταν ἐρώτησεν ὁ Χριστὸς τοὺς Ἀποστόλους «ὕμεις δὲ τίνα με λέγετε εἶναι» ἀποκριθεὶς πρῶτος ὁ Πέτρος εἶπε «Σὺ εἶ ὁ Χριστὸς, ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ τοῦ ζῶντος» δι' αὐτὴν τὴν πίστιν καὶ τὴν ὁμολογίαν εἶπεν ὁ Χριστὸς ἐγὼ ἐπαρεκάλεσα ἵνα μὴ ἐκλίπῃ ἡ πίστις σου, ἡ ὁποία καὶ ποτὲ δὲν ἔλειψε οὔτε θέλει λείψει ἀπὸ τὴν θεῖαν τοῦ Ἐκκλησιαίου. Καὶ πάλιν ἐπειδὴ ὁ Χριστὸς ὡς καρδιογνώστης προγνωρίζοντας τὸν ξεπεσμὸν καὶ τὴν ἄρνησιν τοῦ μακαρίου Πέτρου ὅπου ἐμελλεν ὑστερον νὰ πάθῃ, τοῦ ἐπροεῖπεν ὅτι «καὶ σὺ ποτε ἐπιστρέψας» ἤγουν ἐπίστρεψον διὰ μετανοίας καὶ πικρῶν δακρύων, ἤγουν ὅταν ἐπιστρέψῃς καὶ μετανοήσῃς διὰ τὸ ἁμάρτημα αὐτὸ τῆς ἀρνήσεως, στήριξον τοὺς ἀδελφούς σου, εὐγάνοντάς τους δηλαδὴ ἀπὸ κάθε ἀμφιβολίαν ὅπου ἔχουν διὰ λόγου σου· βεβαιώσαι τους νὰ μένωσιν εἰς τὴν αὐτὴν ἀγάπην καὶ τὴν πίστιν, ὅπου ἔχεις καὶ ἐσὺ πρὸς ἐμέ. Ταυαύτην ἔνοιαν ἔχει τὸ «στήριξον», ἤγουν στηριγμὸν καὶ νουθεσίαν καὶ παραγγελίαν καὶ συμβουλὴν, ὄχι ἀρχὴν καὶ ἐξουσίαν καὶ κυριότητα τοῦ Πέτρου, πρὸς τοὺς ἄλλους Ἀποστόλους, καθὼς οἱ λατῖνοι λέγουσιν, ὅτι μόνον τοῦ Πέτρου ἐδόθη νὰ στηρίξῃ καὶ νὰ βεβαιώσῃ τοὺς ἄλλους Ἀποστόλους, καὶ ἀκολούθως καὶ ὁ πάπας τοὺς ἄλλους πατριάρχας καὶ μετὰ τὸν τρόπον τοῦτον σπουδάζουσι νὰ τοῦ δώσουν μίαν **τυραννικὴν μοναρχίαν**. Καὶ ἂν ὁ Πέτρος ἦτον τοιοῦτος, καθὼς λέγουσιν οἱ λατῖνοι, ὅπου αὐτὸς νὰ βεβαιώσῃ τὰ χαρίσματα τοῦ Χριστοῦ πρὸς τοὺς Ἀποστόλους καὶ χωρὶς τὴν βεβαίωσιν ἐκείνην νὰ μὴ ἔχωσι τὸ κύρος καὶ τὴν ἰσχύν, ἀκολουθεῖ ὁ Πέτρος νὰ ἦτον οὐ μόνον τῶν λοιπῶν Ἀποστόλων πρῶτος, ἀλλὰ καὶ αὐτοῦ τοῦ Χριστοῦ ἀνώτερος, τὸ ὅποῖον, οὐδεὶς νοῦν ἔχων ἤθελε τολμήσει νὰ τὸ εἰπῇ. Ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὰς Πράξεις τῶν Ἀποστόλων, τὰς ὁποίας ἔγραψεν ὁ ἅγιος Λουκᾶς, γίνεται φανερόν, ὅτι ὁ μακάριος Πέτρος δὲν εἶχε καμμίαν ἐξουσίαν καὶ αὐθεντίαν ἐπάνω εἰς τοὺς ἁγίους Ἀποστόλους, ἀλλὰ μόνον νὰ εἶναι πρῶτος τῆ τάξεϊ καὶ τῆ πρωτοκαθεδρία». Ἐκθέτουσα τὸ γεγονός τῆς ἐκλογῆς τοῦ Ματθίου (Πράξ. 1, 15) ἀποδεικνύει ἡ Σύνοδος ὅτι ὁ

Πέτρος «δὲν ἦτο μονάρχης μήτε ἐξουσιαστής ἀλλ' ἓνας τῆς συνόδου καὶ πρῶτος τῆ τάξεϊ». Τὸ αὐτὸ ἀποδεικνύει καὶ ἐξ ἄλλων γεγονότων (Πράξ. 4, 38, 6, 6, 11, 22, 15, 2). «Ὅτι δὲν ἦσαν ὑποκείμενοι οἱ Ἀπόστολοι εἰς τὸν Πέτρον μαρτυρεῖ τὸ γεγονός ὅτι ὁ Παῦλος, ὁ Ἰωάννης, ὁ Ἰάκωβος, ὁ Ἰούδας, ἔγραψαν τὰς ἐπιστολάς των ἀνεξαρτήτως τοῦ Πέτρου. Ὅτι ἐπίσης ὁ Πέτρος δὲν ἦτο ἀνώτερος βασιλέων, ὡς ἰσχυρίζονται οἱ λατῖνοι, μαρτυρεῖ ἡ προτροπὴ αὐτοῦ πρὸς τοὺς πιστοὺς ὅπως ὑποτάσσωνται τοῖς Ἀρχουσι (Ἀ' Πέτρ. 2, 13—15) ὁμοίως καὶ ἡ τοῦ Παύλου (Ρωμ. 13, 1—14). Ἄν ὁ Πέτρος λοιπὸν καὶ οἱ λοιποὶ Ἀπόστολοι ἦσαν ὑποτεταγμένοι εἰς τὰς ἐξουσίας τὰς κοσμικὰς «πῶς ἀποτολμῶσιν οἱ διάδοχοι τοῦ Πέτρου νὰ λέγουν, ἡμεῖς ὀρίζομεν μόνον καὶ ἐξουσιάζομεν καὶ κρίνομεν τὰς βασιλείας τοῦ κόσμου καὶ διακυβερᾶμεν τὰς ἐξουσίας καὶ κυβερνώμεν ὄχι μόνον τὰ ἐκκλησιαστικὰ ἀλλὰ καὶ τὰ πολιτικά; Ἀλλὰ καὶ ὅσα ἄλλα προνόμια τὴν σήμερον δίδουσιν οἱ παπισταὶ εἰς τὸν πάπαν μετὰ πολλὴν ἀδιακρισίαν, φαίνονται φανερά ὅτι εἶναι ἐκτὸς πάσης εὐσεβείας καὶ φρονήσεως ὕγιου. Καὶ πρῶτον μὲν τὸν ὀνομάζουσι **Θεὸν ἐπὶ τῆς γῆς**, τὸ ὅποῖον κανένας θεοσεβὴς ποτε δὲν τὸ ἐδέχθηκεν, ἀλλ' ὡς βλάσφημον καὶ ἀντίθετον φωνὴν τὸ ἀποφεύγουσι...».

Ἡ Σύνοδος ἐφεξῆς ἐλέγχει τοὺς λατῖνους μοναρχούς, οἵτινες παρὰ τῶν ἐξομολογουμένων ἀτήτουν πίστιν εἰς τὸν πάπαν, ἀποδεικνύει δὲ τελείως ἀβάσιμον καὶ ψευδῆ τὸν ἰσχυρισμὸν τῶν λατῖνων περὶ τοῦ ἀλαθῆτου τοῦ πάπα, ὑπομιμνήσκουσα ὅτι πολλοὶ πάπαι περιέπεσαν εἰς αἵρεσιν. Ἐπίσης ἀναίρει τὸν ἰσχυρισμὸν ὅτι ὁ πάπας εἶναι ἀνώτερος τῶν Συνόδων, παραπέμπουσα εἰς τὴν Ἀποστολικὴν Σύνοδον (Πράξ. 8, 14 ἐξ.) καὶ εἰς ἄλλα γεγονότα τῶν Πράξεων, ἐξ ὧν καταφαίνεται ὅτι ὁ Πέτρος ὑπετάσσετο εἰς τὴν Ἐκκλησίαν. Προσάγουσα τὸν 39ον Ἀποστολικὸν κανόνα ἀποδεικνύει ὅτι αἱ Σύνοδοι ἦσαν ὑπέρτεροι παντὸς Ἐπισκόπου. Εἰδικώτερον δὲ προσάγει παραδείγματα παπῶν τῆς Ρώμης καθαιρεθέντων ἢ ἀθωωθέντων ὑπὸ Συνόδων. Τέλος ἐπὶ τῆ βάσει τοῦ 28ου κανόνος τῆς Δ' Οἰκουμ. Συνόδου, τοῦ 3θου τῆς ΣΤ' καὶ τῆς 131ης Νεαρᾶς τοῦ αὐτοκράτορος Ἰουστινιανοῦ α' ἡ Σύνοδος ἀποδεικνύει ὅτι **ἀπὸ τὰς συνόδους ἔλαβε τὸ πρωτεῖον τῆς τάξεως ἡ παλαιὰ Ρώμη διὰ τὴν βασιλείαν καὶ ὄχι διὰ τὸν Πέτρον**».

Ὅτω δι' ἀναντιρρήτων μαρτυριῶν ἐκ τε τῆς Ἁγίας Γραφῆς καὶ ἐκ τῆς ἱερᾶς Παραδόσεως τῆς Ἐκκλησίας ἡ ὀρθόδοξος Σύνοδος τοῦ 1722 κατέρριπτε πάντα τὰ σοφιστεύματα, δι' ὧν ἐζητεῖτο νὰ ὑποστηρικθῇ τὸ κατὰ τοὺς μέσους χρόνους μορφωθὲν παπικὸν πρωτεῖον. Κατὰ μῆνα Φεβρουαρίου τοῦ 1727 νέα Σύνοδος ἐνδημοῦσα συνεκροτήθη ἐν Κων/πόλει ὑπὸ τοῦ Πατριάρχου Παΐσιου β' κατὰ τὴν πρώτην αὐτοῦ πατριαρχίαν (1726—32), τῆ συμμετοχῇ τοῦ Σιλβέστρου Ἀντιοχείας (1724—1766), τοῦ Χρυσάνθου Ἱεροσολύμων καὶ δώδεκα μητροπολιτῶν τοῦ Οἰκουμενικοῦ θρόνου, ἧτις Σύνοδος ἐξέδωκεν Ὁμο-

λογίαν πίστεως τῆς Ὁρθοδόξου Καθολικῆς Ἐκκλησίας¹². Ἐν τῇ ἀρίστη ταύτῃ ἐκ πάσης ἐπόψεως Ὁμολογία ἐκτίθεται ἢ διασκαλία τῆς Ὁρθοδόξου Καθολικῆς Ἐκκλησίας καὶ θετικῶς καὶ ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν τῆς Ρωμαϊκῆς Ἐκκλησίας. Τὸ ἰα' κεφάλαιον ἔχει ὡς ἐξῆς: «Οὐδεμίαν ἄλλην ἦν τινα οὖν κεφαλὴν ἀποδέχεσθαι ἐν αὐτῇ τῇ Ἀποστολικῇ Ἐκκλησίᾳ, εἰμὴ τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν μόνον παρὰ τοῦ Πατρὸς δοθέντα κατὰ πάντα τῇ Ἐκκλησίᾳ καὶ θεμέλιον τὸν αὐτὸν κατὰ τὸν μακάριον Ἀπόστολον φάσκοντα «θεμέλιον ἄλλον οὐδεὶς δύναται θεῖναι παρὰ τὸν κείμενον, ὅς ἐστιν Ἰησοῦς Χριστός, καὶ αὐτός ἐστιν ἡ κεφαλὴ τῆς Ἐκκλησίας» (Ἐφεσ. 5, 23). Τὸν δὲ πάπαν Ρώμης οὐ κεφαλὴν ἡγεῖσθαι τῆς Ἁγίας καὶ Καθολικῆς Ἐκκλησίας, ἀλλὰ μέλος ὄντα ὑποκειῖσθαι τοῖς Συνόδοις καὶ ὡς δυνάμενον ἀμαρτῆσαι (οὐ μόνον ὡς ἄνθρωπον ἀπλῶς ἀλλὰ καὶ ἀπ' αὐτῆς τῆς καθέδρας διδάσκοντα) τοῦ ὁρθοῦ καὶ τοῦ ἀληθοῦς, κρίνεσθαι τε καὶ ἀνακρίνεσθαι καὶ διορθοῦσθαι καὶ παιδεύειν ἐκκλησιαστικαῖς ὑποβάλλεσθαι, ὅτε τύχοι ἂν πταῖσαι, ὑπὸ τῆς ἱερᾶς Συνόδου, ὡς μέλος ὄν οὐ κεφαλὴ τῆς Ἁγίας καὶ Καθολικῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦτο δὲ ὀπηνίκα συμφρονῇ τοῖς λοιποῖς ἀγιωτάτοις πατριάρχεις ἐν τοῖς περὶ εὐσεβείας καὶ πίστεως λόγοις, καὶ τὰ αὐτὰ δοξάζων ἢ δόγματα τῇ καθόλου τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίᾳ, οὐ μὴν δὲ ὅταν σχισματικὸς ἐστί καὶ ξένα καὶ ἀλλότρια καὶ ἀπάδοντα τῇ εὐσεβείᾳ φρονῇ: τότε γὰρ οὐδ' ὡς μέλος αὐτὸν ἀποδέχεσθαι χρή. Ὅσα δὲ ὑπέρογκα καὶ φορτικὰ αὐχμήματα προσοικειοῦσιν αὐτῷ τινες, τὸ εἶναι δηλαδὴ ὑπεράνω κανόνων καὶ νόμων καὶ τὸ ἀπταιστον καὶ ἀναμάρτητον καὶ τὸ πάντας τοὺς ἄλλους ἀρχιερεῖς αὐτῷ ὑποκεῖσθαι καὶ αὐτὸν μόνον ἐπιτροπὸν εἶναι ἐκ προσώπου τοῦ Χριστοῦ καθολικὸν εἰς πάντα καὶ πάντας καὶ κεφαλὴν ὄρατὴν, ἀντὶ τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν τῆς καθολικῆς Ἐκκλησίας καὶ ὅσα τούτοις συγγενῆ καὶ παραπλήσια, λῆρον ἡγεῖσθαι μακρὸν καὶ κολακείας ψυχοβλαβοῦς ἐφευρέματα καὶ ἠπατημένης διανοίας γεννήματα».

Τοῦτο εἶναι τὸ ὀρθὸν φρόνημα περὶ τοῦ Ἐπισκόπου Ρώμης, σύμφωνα πρὸς τὴν Ἁγίαν Γραφήν καὶ πρὸς τὴν γνησίαν παράδοσιν τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας, ἐφ' ὧν ἡ ἐν Κων/πόλει Σύνοδος τοῦ 1722 ἐστήριξε τὴν ἀνωτέρω διδασκαλίαν. Δυστυχῶς ὅμως ἡ Ρωμαϊκὴ Ἐκκλησία ἀντὶ νὰ ἐπανεέλθῃ εἰς τὰς ὑγιεῖς ταύτας ἀρχάς, παντὶ σθένει ἠγωνίζετο νὰ στηρίξῃ τὸ ἐκ τοῦ σκότους τῶν μέσων χρόνων προκύψαν διάστροφον μοναρχικὸν πρωτεῖον, πολλῶ μᾶλλον διότι ἤθελε νὰ χρησιμοποίησῃ τοῦτο ὡς ὄπλον ἐναντίον τῶν ἀντιθρησκευτικῶν καὶ ἀντεκκλησιαστικῶν ροπῶν τῆς ἐποχῆς ἐκείνης.

12. Mansi, XXXVII, 889—909. Ἐδημοσιεύθη ὑπὸ Μ. Γεδεών, ὡς Ἀνεκδότος ἐγκύκλιος τοῦ οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου Ἱερουσάλης (1727), ἐξ ἀνεκδότου κώδικος τοῦ Κριτίου, ἐν ΚΠόλει 1872. Ὁ L. Petit ἐδημοσίευσεν τὴν Ὁμολογίαν ἐν τῇ σειρά τοῦ Mansi ἐξ Ἀγιαταφικοῦ κώδικος.

29. Ἡ ἐν Βατικανῷ Σύνοδος καὶ τὸ δόγμα τοῦ ἀλαθῆτους.

Πρὸ παντὸς δὲ τοιαῦτα ἐχθρικοὶ τάσεις ἐξεληλύοντο ἐναντίον τῶν Ἰησουϊτῶν, διότι αἱ ἀρχαὶ αὐτῶν καὶ δολοπλοκαί, ὁ πλοῦτος ὃν ἀπέκτων δι' ἀθεμίτων πολλάκις μέσων, ἢ συστηματικῆ ἀντίδρασις κατὰ πάσης φιλελευθερίας τάσεως τῶν Κρατῶν καὶ τῆς κοινωνίας, προὐκάλεσαν κατ' αὐτῶν γενικὴν ἐξέγερσιν. Πολλαχοῦ, ἀρχῆς γενομένης ἀπὸ τῆς Πορτογαλίας, ἤρξατο διωγμὸς κατὰ τῶν Ἰησουϊτῶν, ὁ δὲ πάπας Κλήμης ἰδ' (1769—1774) ἐξέδωκε θέσπισμα περὶ καταργήσεως τοῦ τάγματος τῶν Ἰησουϊτῶν, ἀριθμοῦν τότε 22.000 μέλη. Μετὰ ἐν ἔτος ὁ πάπας Κλήμης ἐδηλητηριάσθη. Τελευταῖον δὲ τοῦ ἰη' αἰῶνος ἐν Γερμανίᾳ παρουσιάσθη κίνησις πρὸς ἴδρυσιν ἐθνικῆς Γερμανικῆς Ἐκκλησίας, ἀπηλλαγμένης τῆς ρωμαϊκῆς ἐπιδράσεως, ἀλλ' ἡ κίνησις ἐκείνη δὲν ἐπέτυχεν. Ἰσχυρότερον δὲ πλήγμα κατὰ τοῦ παπισμοῦ κατηνέχθη ἐν Αὐστρίᾳ διὰ τῶν μεταρρυθμίσεων τοῦ αὐτοκράτορος Ἰωσήφ β', παρασχόντος πλήρη ἐλευθερίαν εἰς τοὺς Προτεστάντας καὶ διαλύσαντος περὶ τὰ 700 λατινικὰ Μοναστήρια, διασκορπίσαντος 30 χιλιάδας μοναχοὺς, κατασχόντος τὰ κτήματα αὐτῶν καὶ τὰ ἐκπαιδευτικὰ ἰδρύματα, εἰσαγαγόντος τὴν γερμανικὴν γλῶσσαν ἐν τῇ θείᾳ λατρείᾳ καὶ διαδόσαντος τὴν Ἁγίαν Γραφήν ἐν γερμανικῇ μεταφράσει. Ὁ πάπας Πῖος στ' (1775—1799), διαμαρτυρηθεὶς καὶ μὴ εἰσακουσθεὶς, ὑπέστη τὸν ἐξευτελισμὸν ἵνα μεταβῇ προσωπικῶς εἰς Βιέννην καὶ ἐκλιπαρήσῃ τὸν αὐτοκράτορα. Καὶ ἐγένετο μὲν δεκτὸς μετὰ τιμῶν, ἀλλὰ δὲν εἰσηκούσθη. Μεγαλυτέρα ταπείνωσιν ὑπέστη ὁ παπισμὸς ἐκ τῆς Γαλλίας. Ἡ μεγάλη Ἐπανάστασις τοῦ 1789 ἐστράφη καὶ κατὰ τῆς θρησκείας. Ἡ Ἐπανάστασις ἐπεκράτησε καὶ ἐν αὐτῇ τῇ Ρώμῃ, καταληφθεῖσα ὑπὸ δημοκρατικῶν στρατευμάτων, ὁ δὲ πάπας Πῖος στ' ἀπήχθη αἰχμάλωτος εἰς Γαλλίαν, ὅπου καὶ ἀπέθανε (1799). Ὁ κατισχύσας Ναπολέων α', ἀνακρουχθεὶς αὐτοκράτωρ, ὑπεστήριξε κατ' ἀρχὰς τὴν Ἐκκλησίαν, δὲν ἠθέλησεν ὅμως νὰ ἐπιστρέψῃ τὴν δημοθεύθεισαν περιουσίαν αὐτῆς, ἀξιώσας ἅμα ὅπως ἡ ἐκλογή τῶν Ἐπισκόπων ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς Κυβερνήσεως καὶ μὴ δημοσιεῖται βούλλα τοῦ πάπα ἐν Γαλλίᾳ ἄνευ προηγουμένης ἐγκρίσεως τοῦ αὐτοκράτορος. Ὁ Πῖος ζ' (1800—1823) ἀπέκρουσε τὰς ἀξιώσεις ταύτας, ἀλλ' ὁ Ναπολέων, καταλαβὼν τὸ β' τὴν Ρώμην, κατήργησε τὴν κοσμικὴν ἐξουσίαν τοῦ πάπα καὶ ἀπήγαγεν εἰς Φοντενμπλώ τὸν Πῖον ζ' (1809). Μάτην οὗτος διεμαρτύρητο καὶ ἠτείλει τὸν Ναπολέοντα δι' ἀναθεμάτων, μόνον δὲ μετὰ τὰς πολεμικὰς ἀποτυχίας τοῦ Ναπολέοντος καὶ τὴν παραίτησιν αὐτοῦ κατάρθωσε νὰ ἐπανεέλθῃ εἰς Ρώμην ὁ πάπας, μετὰ πενταετίαν (1814). Ἡ βιαία μεταχειρίσις τοῦ πάπα ὑπὸ τοῦ Ναπολέοντος καὶ ἡ ἀντεκκλησιαστικὴ τοῦτου πολιτικὴ, προὐκάλεσεν ἀντίδρασιν καὶ συμπάθειαν πρὸς τὴν σεβασμίαν λατινικὴν Ἐκκλησίαν. Ἄλλ' οἱ πάπαι ἀντὶ νὰ ὠφελῆθῶσι μετὰ συνέσεως ἐκ τῆς συμπαθείας ἐκείνης, προέβαλον ἀξιώσεις ὑπερβολικὰς κατὰ τῶν

διαφόρων Κρατῶν, ἐπανίδρυσαν δὲ τὸ μισητὸν τάγμα τῶν Ἰησουϊτῶν, οἵτινες λίαν ταχέως ἐξήγειραν πανταχοῦ μεγάλας δυσαρρεσκείας. Ἄλλ' ἐπὶ πλέον οἱ πάπαι, καταδιώξαντες πᾶσαν φιλελευθέραν κίνησιν καὶ πᾶσαν νέαν ιδέαν δυναμένην νὰ κλονίσῃ τὸ κῦρος αὐτῶν, προὐκάλεσαν πανταχοῦ ἀνωμαλίας καὶ προήγαγον νέας πάλιν ἀντιθρησκευτικὰς καὶ ἀντεκκλησιαστικὰς ροπὰς ἐν Γερμανίᾳ, ἐν Γαλλίᾳ, ἐν Ἰσπανίᾳ καὶ ἐν αὐτῇ τῇ Ἰταλίᾳ. Ἐν τῇ τελευταίᾳ αὐτῇ χώρᾳ εἶχεν ἤδη ἀναφανῆ ζωηρὰ κίνησις πρὸς ἐθνικὴν ἀνεξαρτησίαν καὶ πολιτικὴν ἔνωσιν. Οἱ πάπαι ἀντίστησαν, προκαλοῦντες τὸ μῖσος τῶν Ἰταλῶν, οἵτινες ἔστρεφον τοῦτο καὶ πρὸς τὴν θρησκείαν. Ἐν αὐτῷ τῷ παπικῷ κράτει, ἰδίως ἐπὶ Γρηγορίου ἰστ' (1831—1846), ἐξεδηλώθησαν ζωηρόταται δυσαρρεσκείαι καὶ ἐπαναστασιακαὶ τάσεις.

Ὁ διάδοχος τοῦ Γρηγορίου Πῖος θ' (1846—1878), παρουσιασθεὶς κατ' ἀρχὰς ὡς εὐνοῶν τὴν πολιτικὴν ἐνότητά τῆς Ἰταλίας καὶ ὡς φιλελεύθερος, ἐνέπνευσε μέγαν ἐνθουσιασμόν. Παρέσχεν ἀμνηστειὰν εἰς πολιτικούς ἐξορίστους καὶ ἀπεφυλάκισε τοὺς ἐν ταῖς φυλακαῖς κρατούμενους. Ἀλλὰ παραπεισθεὶς ἰδίως ὑπὸ τῶν Ἰησουϊτῶν μετέλλαξε πολιτικὴν, ἐξεγείρας κατ' αὐτοῦ τὸν λαόν. Κατὰ Νοέμβριον τοῦ 1848 ἠναγκάσθη νὰ φύγῃ ἐκ Ρώμης ἔνθα ἀνεκηρύχθη Δημοκρατία. Στρατὸς Γαλλικὸς κατέστειλε τὴν κατὰ τοῦ πάπα στάσιν καὶ ἐγκατέστησεν αὐτὸν κατ' Ἀπρίλιον τοῦ 1850. Μέχρι δὲ τοῦ 1865 ξένοι στρατοὶ ἐφρούρου τὸν παπικὸν θρόνον. Τὰ γεγονότα ταῦτα, κλονίσαντα πράγματι τὸ κῦρος τοῦ πάπα Ρώμης, ἐνέπνευσαν εἰς τοὺς περὶ αὐτὸν τὴν ιδέαν ὅτι ἔδει διὰ μεγάλων τινῶν ἐκκλησιαστικῶν πράξεων ν' ἀποκατασταθῇ τὸ κῦρος αὐτοῦ. Τοιαῦται δὲ πράξεις, πρὸς ταῖς ἄλλαις, ἐθεωρήθησαν πρόσφοροι ἢ καταπολέμησις πάσης νέας ιδέας, ἢ ἔνωσις τῶν Ἐκκλησιῶν τῆς Ἀνατολῆς μετὰ τοῦ πάπα, ἢ ἀνακήρυξις ὑπὸ τούτου νέων δογμάτων καὶ ἢ περιβολὴ αὐτοῦ διὰ τοῦ ἀλαθῆτος.

Τὸ πρόγραμμα τοῦτο ἤρξατο ὁ Πῖος θ' ἐφαρμόζων ἀπὸ τοῦ 1848, ὅτ' ἐξέδωκεν Ἐγκύκλιον «Πρὸς τοὺς Ἀνατολικούς», δι' ἧς ἐκάλεε αὐτοὺς ὅπως ἀναγνωρίσωσι τὸ πρωτεῖον αὐτοῦ καὶ δεχθῶσι τὴν διδασκαλίαν τῆς Ρωμαϊκῆς Ἐκκλησίας. Οἱ Πατριάρχαι τῆς Ἀνατολῆς μετὰ τῶν Συνόδων αὐτῶν ἀπήντησαν ἐκδόντες «Ἐγκύκλιον τῆς Μιάς, Ἀγίας, Καθολικῆς καὶ Ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας ἐπιστολὴν πρὸς τοὺς ἀπανταχοῦ ὀρθοδόξους»¹³, δι' ἧς ἀπεκρούοντο τὸ πρωτεῖον καὶ ἡ διδασκαλία τῆς Ρωμαϊκῆς Ἐκκλησίας, ἰδίως περὶ τοῦ Filioque. Ἐκτὸς τῆς ἐπισήμου ταύτης ἀπαντήσεως ἐδημοσιεύθησαν καὶ παρὰ τοῦ πρώην Κων/πόλεως Κωνσταντίου α' τοῦ ἀπὸ Σιναίου (†1859) καὶ παρ' ἄλλων εἰς τὴν παπικὴν ἐγκύκλιον, ἀλλ' ὁ Ἕλλην Ἰ. Πιτζιπίος (βέτης—πρίγκηψ) προσῆλθεν εἰς τὴν λατινικὴν Ἐκκλησίαν, μέγαν ὑποκινήσας θόρυβον. Τῷ 1853 ὑπέβαλεν εἰς τὸν πάπαν

Πῖον θ' σχέδιον ἐνώσεως τῶν Ἐκκλησιῶν¹⁴, πιστεύων ὅτι εἶχεν ἐπιστῆ ἢ ὥρα τοιαύτης ἐνώσεως. Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον ὑπεδείκνυε τὴν σύγκλησιν Οἰκουμενικῆς Συνόδου, ὑπὸ τὴν προστασίαν ἰσχυροῦ τινος ἡγεμόνος, τοῦ Ρώσου τσάρου Νικολάου α' ἢ τοῦ Γάλλου αὐτοκράτορος Ναπολέοντος γ'. Ἐν τῇ Συνόδῳ αὐτῇ ἠδύναντο νὰ ἐξετασθῶσιν αἱ χωρίζουσαι τὰς Ἐκκλησίας Ἀνατολῆς καὶ Δύσεως διαφοραί. Πρὸς προπαρασκευὴν ὁμοῦ τοῦ ἐνωτικῆς ἔργου τῆς Συνόδου προέτεινε ὁ Πιτζιπίος τὴν ἰδρυσιν «Ἀνατολικῆς Ἐταιρείας» ἐκ μελῶν ἀνατολικῶν καὶ δυτικῶν κληρικῶν καὶ θεολόγων, ὑπὸ τὴν προεδρίαν αὐτοῦ τοῦ ἰδίου. Ὁ Πιτζιπίος, ἰδρύσας πράγματι τὴν Ἐταιρείαν ταύτην καὶ μεγάλην ἀναπτύξας δραστηριότητα πρὸς ἐπιτυχίαν τοῦ σκοποῦ τῆς ἐνώσεως, ἐγκρίσει τοῦ πάπα Πίου ἐδημοσίευσεν εἰδικὸν σύγγραμμα περὶ τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας¹⁵, προσπαθῆσας ν' ἀποδείξῃ ἐν αὐτῷ ὅτι ἡ ἔνωσις τῆς Ἀνατολικῆς μετὰ τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας δὲν παρουσιάζει μεγάλας δυσχερείας, διότι δῆθεν ἀνέκαθεν ἡ Ἀνατολικὴ ἦτο ἡνωμένη μετὰ τῆς Δυτικῆς, ἀναγνωρίζουσα τὸ πρωτεῖον τοῦ πάπα Ρώμης καὶ τὴν διδασκαλίαν αὐτῆς, διότι αἰτία τοῦ σχίσματος δὲν ὑπῆρξε δογματικὴ τις διαφωνία, ἀλλ' ἡ φιλοδοξία τοῦ Φωτίου καὶ τοῦ Κηρουλαρίου, διότι ἐγένετο μὲν ἐν Φλωρεντίᾳ ἔνωσις ἀλλὰ παρεκώλυσε τὸ ἔργον αὐτῆς ἡ ὑπερηφάνεια τοῦ Μάρκου Εὐγενικοῦ. Ὁ Πιτζιπίος ἐν τῷ συγγράμματι τούτῳ ἰσχυρίσθη ὅτι πᾶσαι αἱ συμφοραὶ τῶν λαῶν τῆς Ἀνατολῆς εἰς τὸ σχίσμα ὀφείλονται. Δι' ἄλλων συγγραμμάτων ἐζήτησε νὰ καταδείξῃ ὅτι καὶ αὐτὸ τὸ πολιτικὸν «Ἀνατολικὸν ζήτημα» ἔμελλε νὰ λυθῇ ἀφ' ἑαυτοῦ διὰ τῆς ἐνώσεως τῶν Ἐκκλησιῶν¹⁶. Ἄλλ' ὁ Πιτζιπίος γνωρίσας ἐκ τοῦ συνειρμῆς τὰ κατὰ τὴν Ρωμαϊκὴν Ἐκκλησίαν, ταχέως ἀπεγοητεύθη ἐξ αὐτῆς. Δι' εἰδικῶν συγγραμμάτων αὐτοῦ περὶ τοῦ «Ρωμανισμοῦ», τῷ 1860, παρέστησε τὰς σκιεράς ὄψεις τῆς Ρωμαϊκῆς Ἐκκλησίας μετὰ πολλῆς τῆς ζωηρότητος¹⁷. Ὁ Ρωμανισμὸς οὐσιώδη χαρακτῆρα ἔχει, κατὰ τὸν Πιτζιπίον, τὴν τάσιν πρὸς παγκόσμιον ἐπικράτησιν, ἢ τάσις δὲ αὕτη δὲν εἶναι χριστιανικὴ.

Μεταξὺ Χριστιανισμοῦ καὶ Ρωμανισμοῦ ὑπάρχει διαφορὰ οἷα μεταξὺ σκότους καὶ φωτός. Ὁ Ρωμανισμὸς εἶναι τάσις ἐθνικὴ (εἰδωλολατρικὴ), ἐκδηλωθεῖσα κατὰ τὰς πρώτας ἡμέρας τοῦ Χριστιανισμοῦ διὰ τῶν διωγμῶν κατὰ τῶν χριστιανῶν. Ἀπὸ τοῦ σχίσματος τῶν Ἐκκλησιῶν καὶ ἰδίως ἀπὸ τοῦ Ἰδεβράνδου ὁ Ρωμανισμὸς ἐγκαθιδρύθη ἐν τῷ παπικῷ θρόνῳ καὶ προσέδωκεν εἰς τὴν Ρωμαϊκὴν Ἐκκλησίαν τὸν αὐτὸν χαρακτῆρα, ὅσον εἶχε τὸ Ρωμαϊκὸν Κράτος. Θεμελιώδεις γραμμαὶ τοῦ χαρακτῆρος τούτου εἶναι ἡ βία, ἡ δολιότης, τὸ ψεῦδος, ἢ καταπάτησις

14. J. Pitzipios, Programme de la société orientale, Paris 1853.

15. L' Eglise orientale, Rome 1855.

16. J. Pitzipios—Bey, L' Orient, les réformes de l'Empire byzantin, Paris 1858.—La Question d' Orient, Paris 1960.

17. Le Romanisme, Paris 1860.

13. Ἡ Ἐγκύκλιος αὕτη ἐδημοσιεύθη τὸ δεύτερον τῷ 1863 ἐν ΚΠόλει μετὰ προσθήκης. Th. M. Popescu, Enciclica Patriarchilor Orthodoxi dela 1848, Bucuresti 1935.

παντός ἀνθρωπίνου δικαίου, ἡ κατάπνιξις τῆς ἐλευθερίας, ἡ χρῆσις ποικίλων ἔστω καὶ ἀνηθίων μέσων πρὸς ἐπιβολὴν τῆς κυριαρχίας. Ὁ Πιτζίπιός ἀπεδείκνυε τὰς χαρακτηριστικὰς ταύτας γραμμὰς τοῦ Ρωμανισμοῦ καὶ ἐν ταῖς τῆς Ρωμαϊκῆς πρὸς τὴν Ἀνατολικὴν Ἐκκλησίαν σχέσεσι, καταλήξας εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι αὐταὶ ἀποτελοῦσι τὸ κύριον κώλυμα τῆς ἐνώσεως, διότι ἡ Ἀνατολικὴ Ἐκκλησία, ἐχομένη τῶν ἀρχῶν τῆς ἐλευθερίας, δὲν θὰ ὑποταγῆ ποτε εἰς τὴν ρωμαϊκὴν βίαν. Τοιοῦτο ὑπῆρξε τὸ περιεχόμενον τοῦ συγγράμματος τοῦ Πιτζίπιου περὶ τοῦ Ρωμανισμοῦ, δὲν ἐδίστασε δὲ οὗτος νὰ εἴπῃ ὅτι δικαίως τὸ σύγγραμμα αὐτοῦ ἠδύνατο νὰ θεωρηθῆ ὡς πολιτικὴ νέα διαθήκη τοῦ Χριστιανισμοῦ («ce livre pouvait être à bon droit regardé comme le nouveau testament politique du christianisme»). Ὁ Πιτζίπιός διέψευδεν οὕτω τὰς ἐλπίδας τῶν περὶ τὸν πάπαν Πῖον θ' διὰ τῆς μεταστροφῆς αὐτοῦ¹³, ὅτε δὲ ὁ Πῖος (6 Ἰανουαρίου 1862) διὰ θεσπίσματος αὐτοῦ καθώρισεν ἰδίαν Ἐπιτροπὴν πρὸς μελέτην τῶν τρόπων τῆς ἐνώσεως τῶν Ἐκκλησιῶν ὁ Πιτζίπιός ἐξέδωκε διαμαρτυρίαν κατὰ τῆς πράξεως ταύτης¹⁴, καὶ δι' «Ἐγκυκλίου» ὡς «Πρόεδρος καὶ Γενικὸς διευθυντὴς τῆς χριστιανικῆς Ἀνατολικῆς Ἐταιρείας» διέγραψε τὸν πάπαν Πῖον θ' ἐκ τῶν κόλπων αὐτῆς, κηρύξας αὐτὸν «ἀλλότριον καὶ ξένον πρὸς πάντα τὰ μέλη αὐτῆς καὶ ἔξω τοῦ μόνου τούτου σκάφους τῆς σωτηρίας τῆς οἰκουμενικῆς καθολικῆς καὶ ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας»¹⁵.

Ἐν τῷ μεταξὺ χρόνῳ ὁ πάπας, ἐπανακάμψας εἰς Ρώμην, διὰ τῆς βούλλης *Ineffabilis Deus*, τῆς 8 Δεκεμβρίου, πρὸς κατάπληξιν τοῦ χριστιανικοῦ κόσμου εἶχεν ἀνακηρύξει νέον δόγμα, τὸ τῆς ἀσίλου συλλήψεως τῆς Θεοτόκου¹⁶. Παρὰ τὰς πανταχόθεν διατυπωθείσας διαμαρτυρίας, τὸ νέον δόγμα ἐπεκράτησεν ἐν τῇ Δυτικῇ Ἐκκλησίᾳ. *Roma locuta, causa finita*. Μετὰ δεκαετίαν, τῷ 1864, ἐξέδωκεν ὁ πάπας Ἐγκυκλίον *Quanta cura*, δι' ἧς ὑπεδείκνυε τὰς ὀλεθρίας συνεπείας τῶν ἐπικρατουσῶν φιλελευθέρων τάσεων, μετ' αὐτῆς δὲ διένειμε καὶ τὸν «Σύλ-

λαβον», τ.ε. πίνακα, ἀναγράφοντα 80 «πλάνας» τῶν νέων χρόνων, συμπεριλαμβανομένης ἐν αὐταῖς τῆς ἐλευθερίας ἐν τῇ ἐπιστήμῃ, ἐν τῇ τάσει τῆς ἀνεξαρτησίας τῆς πολιτικῆς ἀπὸ τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἐξουσίας²². Ἐν τῇ ὀγδοηκοστῇ προτάσει τοῦ Συλλάβου ἐδηλοῦτο ὅτι «δέον νὰ καταδικάζηται ὡς αἵρεσις τὸ ἀμφιβάλλειν καὶ μόνον ὅτι ὁ πάπας δύναται νὰ συνδιαλλαγῇ μετὰ τοῦ νεωτέρου πολιτισμοῦ!» Ἀτυχῶς οἱ περὶ τὸν πάπαν, μὴ ἀρκεσθέντες εἰς τα τα, ἐνόμισαν ὅτι ἔτι μᾶλλον ἠδύνατο νὰ ἐνισχυθῆ ἡ θέσις αὐτοῦ δι' «Οἰκουμενικῆς» Συνόδου, συνερχομένης ἐν Ρώμῃ.

Τὴν ιδέαν τῆς συγκλήσεως τῆς αὐτῆς Συνόδου ἐνεπιστεύθη εἰς τοὺς περὶ αὐτὸν καρδιναλίους ὁ πάπας τῇ 6 Δεκεμβρίου 1864, ζητήσας νὰ μάθῃ τὰς γνώμας αὐτῶν εἶτα δὲ καὶ τῶν σημαίνοντων ἄλλων κληρικῶν περὶ τῆς Συνόδου καὶ τῶν συζητηθησομένων ἐν αὐτῇ θεμάτων. Τὴν ὑπὲρ τῆς συγκλήσεως αὐτῆς ιδέαν ἐνίσχυσεν ἡ ἐν ἔτει 1867, κατὰ τὴν ἐορτὴν τοῦ Ἁπ. Πέτρου, συρροὴ εἰς Ρώμην 500 περίπου Ἐπισκόπων, ὁμοφώνως ἐπικροτησάντων αὐτήν, ὁ δὲ πάπας μετὰ ἐν ἔτος, τῇ 29 Ἰουνίου 1868 συνεκάλεσε τὴν Σύνοδον διὰ τὴν 8 Δεκεμβρίου 1869²³. Ὑποδεικνύων τὰς δυσμενεῖς περιστάσεις ὑφ' ἃς διετέλει ἡ Ἐκκλησία, ἔλεγεν ὅτι ἡ Σύνοδος αὕτη ἔδει νὰ μελετήσῃ ἐπισταμένως καὶ ἀποφασίσῃ πᾶν ὅ,τι ἀναφέρεται εἰς δόξαν Θεοῦ, εἰς τὴν καθαρότητα τῆς πίστεως, τὴν ἀξιοπρέπειαν τῆς θείας λατρείας, τὴν αἰωνίαν σωτηρίαν, τὴν ἐκκλησιαστικὴν εὐταξίαν, τὴν ὠφέλιμον μόρφωσιν τοῦ Κλήρου, τὴν μέριμναν περὶ τῆς ἠθικότητος, τὴν ἠθικὴν μόρφωσιν τῆς νεολαίας, τὴν εἰρήνην καὶ, πρὸ παντός, τὴν αἰωνιότητα. Τὰ θέματα τῆς Συνόδου δὲν εἶχον δηλωθῆ ὑπὸ τῆς ἐπιτροπῆς, ἥτις προεδρευομένη ὑπὸ καρδιναλίου μυστικῶς μᾶλλον εἰργάζετο. Ἀορίστως μόνον ἐγινώσκετο ὅτι προὔκειτο περὶ τοῦ ἀξιώματος τοῦ πάπα Ρώμης, οὐχὶ δὲ ἄσχετον πρὸς τὴν Σύνοδον ὑπῆρξε τὸ δίτομον σύγγραμμα τοῦ A. Pichler περὶ τοῦ Σχίσματος, μικρὸν πρότερον (1864—5) δημοσιευθέν, ἀλλὰ μὴ εὐχαριστήσαν τὸς περὶ τὸν πάπαν, διότι ὁ Pichler πεδείκνυεν ὅτι ἡ παπικὴ ἀπολυταρχία δὲν ὑπῆρξε δόγμα τῆς καθ' ὅλου Ἐκκλησίας, ἀλλὰ μᾶλλον γνώμη ὀρισμένων θεολόγων καὶ παπῶν. Ἀντιθέτως ὁ καρδινα-

13. Pichler, ἐνθ' ἀν. I, 491 ἐξ.

14. Ἀπάντησις εἰς τὸ τελευταῖον παπικὸν θέσπισμα περὶ τῆς ἐνώσεως τῶν Ἀνατολικῶν Ἐκκλησιῶν μετὰ τῆς Ρωμαϊκῆς, Βουκουρεστίου 1962, τὸ αὐτὸ καὶ Γαλλιστί.

20. Τυχοχρόνως σχεδὸν μετὰ τοῦ Ἑλληνος Πιτζίπιου μέγαν περὶ ἐνώσεως προὔκαλει θόρυβον καὶ ὁ ῥώσος ἰησοῦιτης Γαγκάριν. Τῷ 1856 ἐδημοσίευσεν ἐν Παρισίοις πρῶτον ἐπιγραφὴν «La Russie sera-t-elle Catholique»? Ἐν αὐτῇ προέτρπε τοὺς ῥώσους ὅπως ἐνωθῶσι μετὰ τῆς Ρωμ. Ἐκκλησίας. Τῷ 1862 διὰ νέου συγγράμματος *L'avenir de l'Église grecque unie* προέτρπε τὴν ὄλην Ἀνατολικὴν Ἐκκλησίαν ὅπως ἐνωθῆ μετὰ τοῦ πάπα Ρώμης, συνίστα δὲ εἰς τοῦτον ὅπως μορφώσῃ οὐνίτας ἱεραποστόλους ἐξ αὐτῶν τῶν λαῶν τῆς Ἀνατολῆς καὶ ὅπως πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον ἰδρύσῃ οὐνιτικὸν Σεμινάριον ἐν ΚΠόλει ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν ἀνδρῶν ἀφωσιωμένων μὲν εἰς τὸν πάπην ἀλλὰ δεχομένων ν' ἀκολουθῶσι τὴν λειτουργίαν καὶ τὰ ἥθη καὶ ἔθιμα τῶν ἀνατολικῶν! Τὸ ἰησοῦιτικὸν τοῦτο σχέδιον ἐφηρμόσθη βραδύτερον ἐπὶ τοῦ πάπα Λέοντος γ'. Εἰς αὐτὸ δὲ ὀφείλεται καὶ ἡ ἐμφάνισις τῶν Ἑλλήνων «οὐνιτῶν» ἐν ΚΠόλει καὶ ἐκείθεν εἰς Ἀθήνας.

21. Denzinger, ἐνθ' ἀν. σ. 440.

22. Denzinger, ἐνθ' ἀν. σ. 464 ἐξ.

23. Τὰ πρακτικὰ τῆς Συνόδου ἐδημοσιεύθησαν ἐπιστασίᾳ τοῦ μακαρίτου Louis Petit ἐν τῇ σειρᾷ τοῦ Mansi. Ἀρχαιότερα ἔκδοσις ἐν τῇ *Collectio Lacensis* tome VII, *Acta et decreta sacrosancti oecumenici concilii Vaticani, Friburgi Brisgoviae* 1890. Πρβλ. J. Friedrich, *Documenta ad illustrandum Concilium Vaticanum anni 1870, Nördlingen* 1871. Τοῦ αὐτοῦ: *Tagebuch während des Vaticanischen Concils geführt, Nördlingen* 1871 (mit Beilagen). Friedberg, *Die Sammlung der Actenstücke zum ersten Vaticanischen Concil 1870*. Schulte, *Die Stellung der Concilien, Päpste, Bischöfe von historischen und canonischen Standpunkte und die päpstliche Constitution vom 18 Juli 1870, mit den Quellenbelegen, Pragae* 1871. C. Mirbt, *Vatikanische Konzil, ἐν Herzog-Hauck Realencyklopädie f. prot. Theol. und Kirche*, XX, 455 ἐξ.

λιος Hergenröther διὰ τοῦ πολυκρότου περὶ τοῦ Φωτίου ἔργου του, δημοσιευθέντος καθ' ὃν χρόνον συνήρχετο ἡ Σύνοδος (1867—69), διὰ μεροληπτικῆς ἐκθέσεως τῶν γεγονότων καὶ διαστροφῆς αὐτῶν ἐζήτησε νὰ δείξῃ ὅτι δῆθεν ἀνέκαθεν ἀνεγνωρίζετο τὸ ἀπολυταρχικὸν πρωτεῖον τοῦ πάπα. Ἐπειδὴ λοιπὸν μεταξὺ τῶν σκοπῶν τῆς Συνόδου ὠρίζετο καὶ ἡ ἔνωσις τῶν Ἐκκλησιῶν πάντως τὰ συγγράμματα ταῦτα δὲν ἦσαν ἄσχετα καὶ πρὸς τὸ ἔργον τῆς Συνόδου. Οἱ τὸ πρῶτον ἐρωτηθέντες περὶ τῆς σκοπιμότητος τῆς συγκλήσεως τῆς Συνόδου καὶ τῶν θεμάτων, ἅτινα ἠδύναντο αὐτὴν ν' ἀπασχολήσωσιν ἐτόνισαν ἰδίως τὸ ζήτημα τῆς ἐνώσεως τῶν ἐλλήνων καὶ τῶν ἄλλων τῆς Ἀνατολῆς λαῶν ὡς καὶ τῶν Προτεσταντῶν μετὰ τῆς Ρώμης²⁴. Ὄθεν τῇ 8 Σεπτεμβρίου 1868 ὁ πάπας ἀπήλυθον ἐπιστολὴν «Πρὸς πάντας τοὺς Ἐπισκόπους τῶν Ἐκκλησιῶν τοῦ ἀνατολικοῦ τύπου, τοὺς μὴ ὄντας ἐν κοινῶνι πρὸς τὴν Ἀποστολικὴν ἔδραν». Διὰ τῆς ἐπιστολῆς αὐτῆς ὁ πάπας ἐκάλεε τοὺς ἑλλήνας ἰδίως ἵνα μετάσχωσι τῆς Συνόδου, καθ' ὃν τρόπον οἱ «πρόγονοι» αὐτῶν μετέσχον τῆς ἐν Λουγδούνῳ καὶ ἐν Φλωρεντίᾳ Συνόδου. Ἀλλὰ διαβιβασθεῖσα πρὸς τοὺς Πατριάρχας καὶ Ἱεράρχας τῆς ὀρθοδόξου Ἀνατολῆς ἡ πρόσκλησις αὕτη ἀξιοπρεπῶς ὑπ' αὐτῶν ἀπεκρούσθη²⁴.

Μετέσχον δὲ τῆς ἐν Βατικανῷ Συνόδου 4 καρδινάλιοι Ἐπίσκοποι, 33 καρδινάλιοι Πρεσβύτεροι, 7 καρδινάλιοι Διάκονοι, 10 Πατριάρχαι τιτουλάριοι (in partibus infidelium), 7 πριμᾶτοι (ὡσαύτως in partibus infidelium), 121 ἀρχιεπίσκοποι (ὧν 13 ἄνευ Ἐπισκοπῶν), 487 Ἐπίσκοποι (ὧν 49 ἀποστολικοὶ βικᾶριοι καὶ 38 τιτουλάριοι), 6 ἡγούμενοι nullius dioeceseos, 15 ἕτεροι ἡγούμενοι generales, 25 ἀρχηγοὶ μοναχικῶν ταγματῶν. Ἐν ὄλῳ 719, ὧν 586 εἶχον, κυρίως εἰπεῖν, δικαίωμα νὰ μετάσχωσι τῆς Συνόδου, οἱ δὲ 133 ἕστεροντο τοιοῦτου δικαίουματος. Τὸ μεγαλύτερον μέρος τῶν Ἐπισκόπων προήρχετο ἐξ Ἰταλίας καὶ δὴ ἐκ τῆς Ἐπικρατείας τοῦ πάπα. Τὴν κεντρικὴν Ἐπιτροπὴν, ἥτις ἔδει κυρίως νὰ προπαρασκευάσῃ τὴν διατύπωσιν τῶν ἀποφάσεων τῆς Συνόδου κατήρτισεν ὁ πάπας ἐκ προσώπων ἀφωσιωμένων αὐτῷ, τῶν δὲ τεσσάρων Ἐπιτροπῶν de fide, de disciplina, de regularibus, de ritu orientalis, μετέσχον μόνον 100 μέλη τῆς Συνόδου τ. ἔ. τὸ 1/6—1/7 τῶν μελῶν. Τὰ λοιπὰ μέλη ἔμειναν ἀδρανῶντα, μὴ ἐπιτρεπομένης κἂν τῆς ἰδιαίτερας συνελεύσεως αὐτῶν. Αἱ κοιναὶ συνελεύσεις καὶ αἱ ἐπίσημοι συνεδρίασι προεδρευόμεναι ὑπὸ τοῦ πάπα, συνεκροτήθησαν ἐν αἰθούσῃ τοῦ Βατικανοῦ, ἐν τῇ ὁποίᾳ οὐδὲν ἠκούετο τῶν λεγομένων. Μέλη δὲ τινὰ τῆς Συνόδου περιέγραψαν βραδύτερον τὸ ἐπικρατήσαν ἐν αὐτῇ πνεῦμα καχυποψίας καὶ κατασκοπείας. Ὡς εἶπομεν, δὲν εἶχε δηλωθῆ σαφῶς τὸ

δόγμα περὶ ὃ ἐμελλεν ν' ἀσχοληθῇ ἡ Σύνοδος· διεδίδετο μόνον ὅτι ἐμελλε ν' ἀνακηρυχθῇ ὁ πάπας ἀλάθητος, τοῦτο δὲ προὐκάλει μέγαν θόρυβον. Ἐν τῷ θ' κεφαλαίῳ τῶν προβληθεισῶν πρὸς συζήτησιν προτάσεων, ἐπιγραφομένῳ De ecclesiae infallibilitate οὐδεμία μείλια ἐγένετο τοῦ πάπα. Ἐν τῷ ια' κεφαλαίῳ De romani pontificis primatu οὐδὲν ὡσαύτως ἐλέγετο περὶ ἀλαθῆτου τοῦ πάπα. Ἡ παρασιώπησις ὑπῆρξε πάντως σκόπιμος. Ἄλλ' ἐν τοῖς διαδρόμοις τοῦ Βατικανοῦ ζῶνται ἦσαν αἱ συζητήσεις καὶ ἀντεγκλήσεις περὶ τοῦ ἀλαθῆτου. Κατὰ Ἰανουάριον τοῦ 1870 ὑπεβλήθη αἴτησις πρὸς τὸν πάπαν, τῇ πρωτοβουλίᾳ δύο ἐπισκόπων, ὅπως ἀνακηρυχθῇ τὸ ἀνώτατον καὶ ἀλάθητον κύρος τοῦ πάπα ἐν τοῖς ζητήμασι τῆς πίστεως. Ἡ πλειοψηφία ἐφάνη ἀμέσως σύμφωνος. Ἄλλ' ἀντίθετος πρότασις, ὑπογραφεῖσα ὑπὸ 46 μελῶν τῆς Συνόδου, ἐξ Αὐστρο-Οὐγγαρίας καὶ Γερμανίας, εἰς ᾗ προσετέθησαν 38 Γάλλοι, 27 Ἀμερικανοί, 17 Ἀνατολικοὶ καὶ 7 Ἰταλοὶ Ἐπίσκοποι, ὑπεβλήθη πρὸς τὸν πάπαν, ζητοῦσα νὰ μὴ εἰσαχθῇ τοιοῦτο ζήτημα πρὸς συζήτησιν εἰς τὴν Σύνοδον. Ἐνεκα τῆς τελευταίας αὐτῆς ἀντιδραστικῆς ἐκδηλώσεως ἐλήφθησαν νέα μέτρα πιεστικὰ κατὰ τῶν μελῶν τῆς Συνόδου. Ἀπηγορεύθη πᾶσα ἐλευθερία συζητήσεως καὶ πᾶσα διὰ τοῦ τύπου δημοσιεύσις. Εἶχον δὲ ἀποκλεισθῆ τελείως ἐκ τῆς Συνόδου οἱ θεολόγοι ἐπιστήμονες, ὧν ὁ διαπρεπέστατος Döllinger, ὑπὸ τὸ ψευδώνυμον Janus, εἶχεν ἤδη δριμύτατα ἐλέγξει αὐτὴν καὶ τὸ παρασκευαζόμενον δόγμα τοῦ ἀλαθῆτου. Μετ' αὐτοῦ δὲ συνειργάσθησαν καὶ ἕτεροι διαπρεπεῖς θεολόγοι, ὁ Friedrich καὶ ὁ Schulte²⁵. Ὁ δὲ Hefele, ὁ συγγραφεὺς τῆς Ἱστορίας τῶν Συνόδων, ἐν ἐπιστολαῖς αὐτοῦ πρὸς τὸν Döllinger περιέγραφε τὴν ἐξεγερσιν τῆς συνειδήσεώς του κατὰ τοῦ νέου δόγματος τοῦ ἀλαθῆτου. Ἐκυκλοφόρου ἀπὸ χειρὸς εἰς χεῖρα μυστικαὶ διαμαρτυριαὶ καὶ γινῶμαι κατὰ τοῦ ἀλαθῆτου. Τῇ 6 Μαρτίου 1870 εἰς τὸ ια' κεφάλαιον τῶν προτάσεων (de romani pontificis primatu) ἐγένετο προσθήκη περὶ λαθῆτου, εἰς ἣν προσεκληθήσαν ν' ἀπαντήσωσι γραπτῶς οἱ βουλόμενοι, μόνον μέχρι τῆς 17 Μαρτίου, ἐντὸς 11 ἡμερῶν! Ὑπεβλήθησαν μόνον 56 γινῶμαι ὑπὲρ τοῦ ἀλαθῆτου, ἐνῶ κατὰ τοῦ δόγματος τοῦ ἀλαθῆτου ἀπεφάνθησαν 61, διὰ δογματικούς καὶ κανονικούς λόγους, 14 ἐζήτησαν ἐπιμελεστέραν ἔρευναν τοῦ ζητήματος, ἄλλοι δὲ διεῖδον ἐν τῷ νέῳ δόγματι ἐπικίνδυνον νεωτερισμὸν καὶ ἀντίφασιν πρὸς τὰς θεμελιώδεις δογματικὰς ἀρχὰς τῆς Ἐκκλησίας. Ἀλλὰ πᾶσαι αὗται αἱ γινῶμαι προωρίσθησαν μόνον διὰ τὴν Ἐπιτροπὴν, κατὰ δὲ τὰς δημοσίας συνεδρίας ἀπηγγέλησαν ἀπλῶς λόγοι παρὰ διαφόρων Ἐπισκόπων κατὰ τὴν ἱεραρχικὴν τῶν σειρᾶν, ἀδιαφόρως ὑπὲρ ἢ κατὰ τοῦ νέου δόγματος, ἄνευ συζητήσεων, ἀφοῦ, ἄλλως τε, οὐδεὶς ἤκουε τὰ λεγόμενα, ἔνεκα τῆς κακῆς ἀκουστικῆς τῆς αἰθούσης. Διεκόπτετο δὲ ἂν τις τολμηρὸς ἐφαίνετο μὴ συμφωνῶν

24. Mansi, XLIX, 96. Ceccconi, Histoire du Concile du Vatican d'après les documents originaux. Traduit de l'italien par J. Bonhomme et D. Duillard, Paris 1877. Πρβλ. Dom Franco de Wyeles, Le Concile du Vatican et l'Union, περ. «Gréicon» VI, 1929, σ. 366 ἔξ.

25. J a n u s, Der Papst und das Concil, Leipzig 1869. Ἀπήνησεν ὁ Hergenröther ὑπὸ τὸ ψευδώνυμον Anti-Janus.

πρὸς τὸ πνεῦμα τῆς Συνόδου. Οὕτω παρήρχοντο ἀτελεύτητοι μῆνες, οἱ Ἐπίσκοποι ὑπέφερον ἐκ τοῦ καύσωνος τῆς Ρώμης κατὰ τοὺς θερινούς μῆνας, μάτην δ' ἐζήτουν ἀναβολὴν τῶν ἐργασιῶν τῆς Συνόδου, μάτην ἢ μειονότης διεμαρτύρετο καὶ ἀνθίστατο κατὰ τῶν ἀποπειρῶν πρὸς τὴν διὰ συναρπαγῆς ἐπιβολὴν τοῦ νέου δόγματος. Τῇ 13 Ἰουλίου αἴφνης ἐν γενικῇ συνελεύσει τῶν μελῶν ὑπεβλήθη πρὸς προκαταρκτικὴν ψήφισιν, ἄνευ προηγουμένης συζητήσεως, νέον σχέδιον τῆς προτάσεως περὶ τοῦ ἀλαθήτου.

Ἐκ τῶν 601 παρόντων 451 ἐψήφισαν ὑπὲρ (placet), 88 κατὰ (non placet) καὶ 62 ὑπὸ αἴρεσιν (placet juxta modum). Νέαι διαμαρτυριαὶ ἤκουσθησαν. Μερὶς δὲ 55 Ἐπισκόπων ἐκ Γαλλίας, Γερμανίας, Αὐστρίας καὶ Ἀμερικῆς ὑπέβαλε γραπτὴν δῆλωσιν εἰς τὸν πάπαν, τὴν παραμονὴν τῆς ἐπισήμου συνεδρίας πρὸς ψηφοφορίαν (17 Ἰουλίου). Ἐν αὐτῇ διεμαρτύροντο οἱ Ἐπίσκοποι κατὰ τοῦ νέου δόγματος καὶ ἔλεγον ὅτι δὲν θὰ παρίσταντο κατὰ τὴν συνεδρίαν ἐκείνην ἵνα μὴ ψηφίσωσι κατ' ἀποφάσεως ἀποβλεπούσης προσωπικῶς τὸν πάπαν. Ἄλλοι δ' ἐδραπέτευσαν ἐκ Ρώμης. Καὶ οὕτω τῇ 18 Ἰουλίου 1870 ἐν τῇ τετάρτῃ ἐπισήμῃ συνεδρίᾳ τῆς ἐν Βατικανῷ Συνόδου ἐνεκρίθη τὸ ταῦτοχρόνως τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ διὰ τῆς βούλλης Pastor aeternus θεσπισθὲν νέον δόγμα τοῦ ἀλαθήτου μετὰ τῆς ἀπλῆς προσθήκης τῆς φράσεως: *Sacro approbante concilio*. Ἐψήφισαν δὲ 535 ὑπὲρ καὶ 2 κατὰ. Ἐκ τῶν ψηφισάντων 4 ἦσαν ἐκ Γερμανίας (ἐκ τῶν 24), 9 ἐξ Αὐστρο-Οὐγγαρίας (ἐκ τῶν 46), 148 ἐξ Ἰταλίας (ἐκ τῶν 264), 44 ἐκ τῆς Γαλλίας (ἐκ τῶν 86) καὶ οὕτω καθεξῆς. Μεταξὺ τῶν ψηφισάντων ὑπὲρ τοῦ δόγματος ἦσαν 22 καρδινάλιοι ἄνευ ἐπισκοπῶν, 3 λατῖνοι Πατριάρχαι *in partibus*, 4 ἡγούμενοι *nullius dioeceseos*, 23 ἀρχηγοὶ μοναστικῶν ταγματῶν, 13 ἡγούμενοι *generales*, 88 *episcopi in partibus infidelium*, ὧν 30 ἄνευ Ἐπαρχίας καὶ ποιμνίου.

Οὕτω λοιπὸν ἐθεσπίσθη τὸ νέον δόγμα ὑπὸ τῆς ἐν Βατικανῷ Συνόδου. Ἡ σχετικὴ ἀπόφασις τῆς δ' συνεδρίας τῆς 18 Ἰουλίου 1870, ἣτις ἀποτελεῖ καὶ τὸ περιεχόμενον τῆς βούλλης *Pastor aeternus*, ποιεῖται λόγον περὶ τῆς Ἐκκλησίας, ὡς ἰδρυθείσης δῆθεν ἐπὶ τοῦ ὄρατοῦ θεμελίου καὶ τῆς ἀρχῆς τῆς ἐνότητος τοῦ Ἁπ. Πέτρου, περὶ τῆς πρὸς τοῦτον ἐπαγγελίας πρωτείου δικαιοδοσίας ἐν τῇ καθόλου Ἐκκλησίᾳ. Τὸ τελευταῖον τοῦτο ἀποδεικνύεται δῆθεν ἐκ τῆς μετονομασίας τοῦ Κηφᾶ εἰς Πέτρον (Ἰωάν. 1, 42) ἐκ τῆς ὑπὸ τούτου ὁμολογίας τῆς θεότητος τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ τῶν λόγων «Μακάριος εἶ Σίμων βάρ Ἰωνᾶ» κτλ. (Ματθ. 16, 16. ἐξ.) «βόσκε τὰ ἀρνία μου» (Ἰω. 21, 15), ἐπακολουθεῖ δὲ κανὼν δι' οὗ ὀρίζεται ἀνάθεμα κατὰ παντός λέγοντες ὅτι ὁ Ἁπ. Πέτρος δὲν ὠρίσθη ὑπὸ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ ἡγεμὸν τῶν Ἀποστόλων καὶ ἀπάσης τῆς στρατευομένης Ἐκκλησίας ὀρατὴ κεφαλὴ καὶ δὲν ἔλαβε τὸ πρωτεῖον δικαιοδοσίας παρ' αὐτοῦ τοῦ Κυρίου. Ὡστε ἐστηρίχθη ἢ διατύπωσις τοῦ δόγματος τούτου οὐχὶ ἐπὶ ἀντιρρήτων μαρτυριῶν καὶ γεγονότων τῆς Ἀγίας

Γραφῆς, ἀλλ' ἐπὶ βεβιασμένης καὶ αὐθαιρέτου ἐρμηνείας ὠρισμένων χωρίων αὐτῆς. Περαιτέρω ἀναπτύσσεται ἡ θεωρία, καθ' ἣν τὰ ἐξαιρετικὰ δικαιώματα τοῦ Ἁπ. Πέτρου δὲν ἦσαν προσωπικὰ ἀλλὰ μετεδόθησαν καὶ εἰς τοὺς Ἐπισκόπους Ρώμης ὡς διαδόχους αὐτοῦ, «ἐν οἷς ζῆ καὶ δικάζει», κατὰ τὴν ἐν τῇ Γ' Οἰκουμ. Συνόδῳ ἔκφρασιν τοῦ Πρεσβυτέρου Φιλίππου, ἀντιπροσώπου τοῦ Ἐπ. Ρώμης Κελεστίνου. Ὅθεν ὀρίζεται ἀνάθεμα διὰ πάντα μὴ παραδεχόμενον ὅτι ὁ Ἐπίσκοπος Ρώμης ὡς διάδοχος τοῦ Πέτρου ἔχει παρ' αὐτοῦ τοῦ Χριστοῦ τὸ ἐπὶ τῆς ὅλης Ἐκκλησίας πρωτεῖον. Εἰδικώτερον δὲ ζητεῖται νὰ δικαιολογηθῇ τὸ πρωτεῖον τοῦτο παραδόξως πως διὰ τῶν δῆθεν ἀποφάσεων τῆς ἐν Φλωρεντίᾳ Συνόδου, χωρὶς κἂν νὰ προσαχθῶσι καὶ αὐταὶ πλήρεις. Παρεσιωπηθήσαν τὰ λεγόμενα περὶ τῶν προνομίων τῶν Πατριαρχῶν. Εἶδομεν διὰ πόλων παρασκηνιῶν καὶ ἐκβιαστικῶν ἐνεργειῶν ἐπετεύχθη ἡ θεθεῖσα ἐν τῷ ὄρῳ τῆς ἐν Φλωρεντίᾳ Συνόδου διατύπωσις τῆς περὶ τοῦ πρωτείου διατάξεως καὶ τίς ἡ ἀληθὴς ἐννοια αὐτῆς, καὶ ὅμως οἱ ἐν τῇ Συνόδῳ τοῦ Βατικανοῦ δὲν ἐδίστασαν νὰ στηριχθῶσι ἐπ' αὐτῆς. Κατὰ τὴν δογματικὴν διατύπωσιν τοῦ σχετικοῦ κανόνος «ἐάν τις νομίση ὅτι Ρωμαῖος Ποντίφηξ ἔχει ὡς ἔργον τὴν ἐποπτείαν καὶ διοίκησιν, οὐχὶ δὲ τὴν πλήρη καὶ ὑπερτάτην δικαιοδοσίαν ἐν ἀπάσῃ τῇ Ἐκκλησίᾳ (*plenam et supremam potestatem jurisdictionis in universam Ecclesiam*) οὐ μόνον ἐν τοῖς ἀφορῶσι τὸ τῆς πίστεως καὶ τῶν ἡθῶν ἀλλὰ καὶ ἐν τοῖς τὴν πειθαρχίαν (*disciplinam*) καὶ διοίκησιν τῆς καθ' ἅπασαν τὴν οἰκουμένην Ἐκκλησίας, ἢ ὅτι ἀπολαύει μὲν οὗτος τοιούτων κρειττόνων μερῶν (*partes, προνομίων*) οὐχὶ δὲ τοῦ συνόλου τῆς ὑπερτάτης ταύτης δυνάμεως καὶ ἰσχύος (*totam plenitudinem hujus supremae potestatis*), ἢ ὅτι ἡ δύναμις αὐτοῦ δὲν εἶναι τακτικὴ καὶ ἀπεριόριστος εἴτε ἐν πάσαις καὶ ταῖς κατὰ μέρος Ἐκκλησίαις, εἴτε ἐν πᾶσι καὶ τοῖς κατὰ μέρος πιστοῖς ποιμέσι, ἀνάθεμα ἔστω».

Τέλος ἐν τῷ τετάρτῳ μέρει τῆς Βατικανείου ἀποφάσεως, ἐν ᾧ κυρίως διευτώθη τὸ ἀλάθητον, λέγεται ἀνακριβῶς ὅτι ἡ Ἀνατολὴ καὶ ἡ Δύσις ὑπῆρξαν σύμφωνοι περὶ τοῦ πρωτείου τοῦ Ρωμαίου Ποντίφηκος. Προσάγεται φράσις τῶν Πατέρων τῆς Δ' ἐν Κων/πόλει Συνόδου «*prima salus est, rectae fidei regulam custodire*». Νοεῖται δὲ ὑπὸ τὴν Σύνοδον ταύτην ἢ διαβόητος κατὰ Φωτίου Σύνοδος τοῦ 869—870 καὶ ἐπειδὴ εἶπεν ὁ Κύριος εἰς τὸν Ἁπ. Πέτρον «Σὺ εἶ Πέτρος καὶ ἐπὶ ταύτῃ τῇ πέτρᾳ οἰκοδομήσω μου τὴν Ἐκκλησίαν» (Ματθ. 16, 18) ταῦτα δὲ δῆθεν ἀναφέρονται εἰς τὴν Ρωμαϊκὴν Ἐκκλησίαν, λέγεται ἐν τῇ εἰρημένῃ ἀποφάσει ὅτι αὕτη μόνον ἢ Ἐκκλησία διασώζει τὴν ὀρθὴν καὶ ἀνεπίσφαλον πίστιν. Προσάγονται ἐφεξῆς φράσεις ἐκ τῆς ὁμολογίας τοῦ ἕλληνο Βασιλέως Μιχαὴλ Παλαιολόγου, τῆς ἀναγνωσθείσης, ὡς εἶδομεν, ἐν τῇ ἐν Λουγδούνῳ Συνόδῳ, ὡς ὁμολογίας τῶν Ἑλλήνων, ὡσαύτως φράσεις καὶ

πάλιν ἐκ τῆς περὶ τοῦ πρωτείου ἀποφάσεως τῆς ἐν Φλωρεντία Συνόδου καὶ τέλος τὸ χωρίον «Ἐγὼ δὲ ἐδεήθην περὶ σοῦ ἵνα μὴ ἐκλίπῃ ἡ πίστις σου, σὺ δὲ ἐπιστρέψας στήριξον τοὺς ἀδελφούς σου» (Λουκ. 22,32) ἵνα δῆθεν ἀποδειχθῆ ὅτι ὁ Ἀπ. Πέτρος ἐκέκτητο τὸ χάρισμα τοῦ ἀλαθῆτου, ὅπερ μετέδωκεν εἰς τοὺς Ρωμαίους διαδόχους του. Ὅθεν ἀποφαίνεται ὁ πάπας Πῖος θ' «sacro approbante Concilio διδάσκωμεν καὶ ὡς θεόθεν ἀποκαλυφθὲν δόγμα ὀρίζομεν· ὁ Ρωμαῖος Ποντίφηξ λαλῶν ἐκ τῆς καθέδρας (cum ex cathedra loquitur) τούτέστι δταν ἐπιτελῶν οὗτος τὰ τοῦ ποιμένος καὶ διδασκάλου πάντων τῶν χριστιανῶν ὀρίζει, τῇ ὑπερτάτῃ αὐτοῦ ἀποστολικῇ αὐθεντίᾳ, τὴν τηρητέαν ὑπὸ συμπάσης τῆς Ἐκκλησίας διδασκαλίαν ἐν τε τῇ πίστει καὶ ἐν τοῖς ἤθεσι, θεία συνάρσει. τῇ ἐπηγγελμένῃ αὐτῷ τῷ μακαρίῳ Πέτρῳ ἀπολαύει τοῦ αὐτοῦ ἀλαθῆτου, ὥπερ ὁ θεῖος Λυτρωτὴς ἠδύοκῆσεν ἵνα καθοπλίσῃ τὴν ἑαυτοῦ Ἐκκλησίαν, ὀρίζουσαν τὰ τῆς πίστεως καὶ τῶν ἠθῶν· τούτου δὲ ἐνεκα αἱ τοιαῦται ἀποφάνσεις τοῦ Ρωμαίου Ποντίφηκος εἰσιν ἐξ ἑαυτῶν καὶ οὐχὶ ἐκ τῆς συναινέσεως τῆς Ἐκκλησίας ἀμετάτρεπτοι. Ἐὰν δέ τις, ὅπερ ὁ Θεὸς εἶθε ν' ἀποτρέψῃ, ἐκ προκαταλήψεως διανοηθῆ ν' ἀντίπηρ τῇ ἡμετέρᾳ ταύτῃ ἀποφάνσει, ἀνάθεμα ἔστω».

Κατὰ ταῦτα ἐπὶ παρερμηνειῶν χωρίων τῆς Ἁγίας Γραφῆς καὶ ἐπὶ σχολαστικῶν συλλογισμῶν, ζένων πρὸς τὰ πραγματικὰ γεγονότα τοῦ ἱστορικοῦ παρελθόντος καὶ τῆς γνησίας παραδόσεως τῆς Ἐκκλησίας, ἐστηρίχθη τὸ νέον δόγμα περὶ τοῦ ἀλαθῆτου τοῦ Ἐπισκόπου Ρώμης. Ἐπὶ αἰῶνας ἐπαναλαμβανόμενα ψευδεῖς θεωρίαι, ἀποκυήματα τῆς ἀμαθείας καὶ τοῦ σκότους τοῦ μεσαιῶνος, ἐγένοντο τέλος πιστευτὰ καὶ περιεβλήθησαν τὸν τύπον δόγματος, οὗτινος ἡ ἄρνησις συνεπάγεται ἀνάθεμα! Τὸ ἀπολυταρχικὸν πρωτεῖον εἶχεν ἀνάγκην στηρίγματος ὡς τοιοῦτον δ' ἐπενοήθη τὸ ἀλάθητον. Καὶ ὅπως πρὸς δικαιολογίαν τοῦ πρωτείου ὁ Ἀπ. Πέτρος παρεστάθη πλέον τι ἢ Ἀπόστολος, οὕτω καὶ ὁ Ρωμαῖος Ποντίφηξ διὰ τοῦ νέου δόγματος παρεστάθη ὡς πλέον τι ἢ Ἐπίσκοπος, κατέχων θέσιν μεταξὺ τοῦ Θεοῦ καὶ τῶν Ἐπισκόπων, ἀμέσως παρὰ τοῦ Θεοῦ λαμβάνων τὴν ἀρχήν, περιβεβλημένος οὐχὶ ἀπλῶς ἐπισκοπικὸν ἀξίωμα, ἀλλ' ἴδιον ἱερατικὸν ἀξίωμα, πηγὴ καθιστάμενος τῆς ἱερωσύνης τῶν λοιπῶν λειτουργῶν τῆς Ἐκκλησίας. Αὕτη δὲ πάλιν ἡ Ἐκκλησία, ἰσταμένη ἐπ' αὐτοῦ, τοῦ Ἐπισκόπου Ρώμης, ὡς ἐπὶ θεμελίῳ, κατὰ τὴν νέαν δογματικὴν διδασκαλίαν, δὲν δύναται νὰ ὑπάρξῃ ἄνευ αὐτοῦ. Εἰς τοιαύτας διαστροφὰς καὶ ἑτεροδιδασκαλίας κατήχησε, δυστυχῶς, τὸ ἀπολυταρχικὸν πρωτεῖον.

Οἱ ὑπέρμαχοι αὐτοῦ ἰσχυρίζονται ὅτι ἀνέκαθεν δῆθεν ἐκράτει ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ ἡ περὶ τοῦ ἀλαθῆτου τοῦ Ἐπισκόπου Ρώμης διδασκαλία. Ἀλλὰ δι' ἀναντιρρήτων γεγονότων καὶ ἀναμφισβητήτων μαρτυριῶν ἐν τῇ παρουσίᾳ πραγματεία ἐδείξαμεν ὅτι εἶναι ὅλας

ἀβάσιμος τοιοῦτος ἰσχυρισμός. Ὡς δὲ καὶ ἐντὸς καὶ ἐκτὸς τῆς Συνόδου τοῦ Βατικανοῦ ὑπὸ διαπρεπεστάτων λατίνων θεολόγων, ἀποκρουόντων τὸ ἀλάθητον, παρετηρήθη, οὐδεμία ἀπολύτως Οἰκουμενικὴ Σύνοδος οὐχὶ τὸ ἀλάθητον, ἀλλ' οὐδ' αὐτὸ τὸ μοναρχικὸν πρωτεῖον ἐθέσπισε. Καὶ οὐχὶ μόνον αἱ ὄντως Οἰκουμενικαὶ Σύνοδοι, ἀλλὰ καὶ αὐταὶ αἱ παρὰ τοῖς λατίνοις συγκαταλεγόμεναι μεταξὺ τῶν Οἰκουμενικῶν, οἷον ἡ τοῦ 869 ἐν ΚΠόλει, αἱ τέσσαρες ἐν Λατερανῶ τῶν ἐτῶν 1123, 1139, 1179, 1215, αἱ δύο ἐν Λουγδούνῳ 1245 καὶ 1274 καὶ τῆς Βιέννης 1311, δὲν παρέδεχθησαν ὅτι ὁ πάπας Ρώμης εἶναι μοναδικὸς καὶ ἀλάθητος διδάσκαλος τῆς χριστιανικῆς πίστεως. Τοῦναντίον δὲ ἡ ἐν Κωνσταντία Σύνοδος, ὡς εἶδομεν, δογματικῶς ἀπεφάνθη ὅτι ὁ πάπας εἶναι εἰς τῶν λατίνων Ἐπισκόπων. Καὶ αὕτη δὲ ἡ ἐν Φλωρεντία Σύνοδος δὲν παρέδεχθη τὸν πάπαν τοιοῦτον, οἷον ἠθέλησε νὰ παραστήσῃ ἡ ἐν Βατικανῶ Σύνοδος, διὰ τοῦ ἀσυστάτου δόγματος περὶ ἀλαθῆτου.

Τὸ δόγμα τοῦτο ἀντιτίθεται καὶ πρὸς τὴν Ἁγίαν Γραφήν καὶ πρὸς τὴν παράδοσιν τῆς Ἐκκλησίας, προκαλεῖ δὲ ἀπορίας ἀσυμβιβάστους πρὸς τὴν λογικὴν. Μὴ προτιθέμενοι νὰ προβῶμεν ἐνταῦθα εἰς λεπτομερῆ ἀναιρέσιν αὐτοῦ, παρατηροῦμεν ἀπλῶς ὅτι ὑπῆρξαν, ὡς εἶδομεν, πολλάκις δύο καὶ τρεῖς πάπαι, ἀλλὰ τίς λοιπὸν τούτων ἦτο ὁ ἀλάθητος; Καὶ ἂν, κατ' ἀρχήν, ὁ πάπας εἶναι ἀλάθητος, διατὶ πολλοὶ πάπαι καθηρέθησαν τοῦ ἀξιώματός των; Ὁ πάπας δὲν εἶναι ἀπλοῦς Ἐπίσκοπος, κατὰ τὸ Βατικάνειον δόγμα, ἀλλ' ἔχει ἴδιον ἀπὸ Θεοῦ ἀξίωμα, ἄνευ τοῦ ὁποίου δὲν δύναται νὰ ὑπάρξῃ ἡ Ἐκκλησία, ἀλλὰ πῶς λοιπὸν ὑπῆρξεν ἡ Ἐκκλησία ἐν Ἱεροσολύμοις καὶ ἀλλαχοῦ πολὺ πρὸ τῆς ἐν Ρώμῃ Ἐκκλησίας καὶ πῶς διακόπτεται τὸ ἀξίωμα τοῦτο, διὰ τοῦ θανάτου τῶν παπῶν καὶ διὰ τῆς ἐπὶ μακρὰ ἔτη πολλάκις χηρείας τοῦ παπικοῦ θρόνου; Ὑπελογίσθη ὅτι ἀπὸ τοῦ πάπα Λέοντος α' καὶ ἐξῆς ὁ παπικὸς θρόνος ἐχῆρευσεν ἐπὶ 40 ἔτη, ἐπτάκις ἐπὶ ἑπὶς καὶ πλέον καὶ δεκάκις καὶ τρεῖς ἐπὶ ἐξάμηνον καὶ πλέον. Ὁ Κελεστῖνος δ' (1241) ἐξελέγη δύο ἔτη μετὰ τὸν θάνατον τοῦ προκατόχου του, ὁ Γρηγόριος ι' (1271—76) μετὰ τρία ἔτη, ὁ Νικόλαος δ' (1288—92) σχεδὸν μετὰ ἔτος, ὁ Κελεστῖνος ε' (1294) μετὰ δύο ἔτη καὶ τρεῖς μῆνας, ὁ Κλήμης ε' (1305—14) μετὰ ἕνδεκα μῆνας, ὁ δὲ Ἰωάννης κβ' (1316—34) μετὰ δύο ἔτη καὶ τέσσαρας μῆνας²⁶. Ποῦ μένει λοιπὸν τὸ ἀλάθητον καὶ τὸ πλήρωμα τῆς ἐκκλησιαστικῆς δυνάμεως κατὰ τὰς χηρείας τοῦ παπικοῦ θρόνου; Εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, θὰ εἶπη τις, ἀλλὰ τότε περιττεύει ὁ πάπας. Πῶς δὲ τὸ θεόθεν δῆθεν ἀπορρέον ἰδιαίτερον χάρισμα τοῦ Πέτρου μεταδίδεται εἰς τὸν ἐκάστοτε πάπαν, ἐνῶ οὗτος ἐκλέγεται καὶ χειροτονεῖται ὑπὸ τῶν κατωτέρων αὐτοῦ καρδινάλιων; Κατὰ τ' ἀναντίρρητα γεγονότα ὁ πάπας ἐλάμβανε τὸ ἀξίωμα αὐτοῦ καθ' ὃν τρόπον καὶ οἱ λοιποὶ Ἐπίσκοποι, καθηρεῖτο δὲ ὑπὸ τῶν Συνόδων ἢ ὑπὸ τῶν δικαστηρίων, ὡς καὶ οἱ λοι-

26. Janus, ἐνθ' ἄν. σ. 232—3.

ποι Ἐπίσκοποι. Πολλάκις, ὡς εἶδομεν, ἐν τῇ ἱστορίᾳ ἀνετράπη διὰ γεγονότων ὁ ἰσχυρισμός, καθ' ὃν *primo sedes a nemine iudicatur*, διότι πολλοὶ πάπαι καὶ ἐδικάσθησαν καὶ κατεδικάσθησαν.

Εἶναι ἀλάθητος ὁ πάπας, κατὰ τὴν Βατικάνειον Σύνοδον, ἀλλ' ἐρωτᾶται ἦσαν ἀλάθητοι οἱ μολύναντες τὸν ἐπισκοπικὸν θρόνον Ρώμης ἐξώλεις ἄνδρες; ἦτο λοιπὸν ἀλάθητος τὸ δωδεκαετὲς παιδίον πάπας Βενέδικτος θ' (1033—1048); ἦτο ἀλάθητος ὁ Ἀδριανὸς ε' (1276), ὁ μηδέποτε χειροτονηθεὶς κἄν ἱερεὺς; ἀλάθητοι ὁ Ἰωάννης ια' (931—935), ὁ Λέων ε' (903), ὁ Σέργιος γ' (904—911), ὁ Λέων η' (963—965), ὁ Βενέδικτος ε' (964—965), ὁ Ἰωάννης ιγ' (965—972); Ἀλάθητος ὁ ἀνύπαρκτος Δόμνος β' ὃν ἀναγράφει τὸ λατινικὸν ἑορτολόγιον; ὁ Βενέδικτος η' (1012—1024) καὶ Βονιφάτιος ζ' (984): Ὁ Ἰωάννης ιθ' (1003—9), ὁ κατὰ τὴν αὐτὴν ἡμέραν καὶ κοσμικὸς καὶ πάπας ὑπῆρξεν ἀλάθητος; Ἀλάθητος καὶ ὁ Γρηγόριος ιβ' ὁ ἐκλεγείσ τὴν 30ὴν Δεκεμβρίου 1406 ὁμοφώνως ἀλλὰ τὴν 5 Ἰουνίου 1409 καθαιρεθεὶς ἐν Πίζῃ, παραιτηθεὶς δὲ μόλις τὴν 4ην Αὐγούστου 1415; ἦτο ἀλάθητος ὁ Ἀλέξανδρος ε' ἐκλεγείσ τὸν Ἰούνιον τοῦ 1409 καὶ δηλητηριασθεὶς τὴν 3 Μαΐου 1410, ἢ ὁ Ἰωάννης ιβ' ἐκλεγείσ τὴν 17ην Μαΐου 1410 καὶ τὴν 29 Μαΐου 1415 καθαιρεθεὶς ὑπὸ τῆς ἐν Κωνσταντίᾳ Συνόδου; ἦτο ἀλάθητος ὁ Βενέδικτος θ' χειροτονηθεὶς κατὰ Ἰανουάριον τοῦ 1033 καὶ τὴν 1 Μαΐου 1045 πωλήσας τὸ ποντιφικᾶτον εἰς τὸν Γρηγόριον στ'; Σιμωνιακῶς καταλαβὼν τὸν παπικὸν θρόνον ὁ Γρηγόριος στ' ἀπεμακρύνθη μετὰ τινος μῆνας, (20 Δεκεμβρίου 1045), ὑπῆρξε λοιπὸν καὶ αὐτὸς ἀλάθητος;²⁷ Τὸ περὶ τοῦ ἀλαθήτου δόγμα παρουσιάζει πλείστας δυσχερείας καὶ ἀνακολουθίας καὶ ἀντιφάσεις, ἃς παρετήρησαν ἤδη οἱ εἰδικῶς τὸ ἀβάσιμον αὐτοῦ ἐξελέξαντες. Οὐχὶ μόνον ὁ Ἀπ. Πέτρος, ἐφ' οὗ ζητεῖ νὰ θεμελιωθῇ τὸ νέον τοῦτο δόγμα, δὲν ὑπῆρξεν ἀλάθητος ἀλλὰ καὶ πλεῖστοι πάπαι ὑπῆρξαν αἰρετικοὶ ἢ ἐδίδαξαν ἀντίθετα πρὸς ἀλλήλους. Ὁ Ἀπ. Πέτρος οὐχὶ μόνον πρὸς στιγμὴν ἐπλανήθη ἀλλὰ καὶ αὐτὸν τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν ἠρνῆθη, μετανοήσας ὕστερον· ὁ Ἀπ. Παῦλος ἤλεγξεν αὐτὸν ἐν Ἀντιοχείᾳ ὡς πλανηθέντα (Γαλ. 2 14), ἐν ζητήματι περὶ οὗ εἶχεν ἀποφανθῆ ἢ ἀποστολικὴ Σύνοδος (Πράξ. κεφ. 15). Ὁ Ὀνώριος α' ἀνεθεματίσθη ὑπὸ Οἰκουμενικῶν Συνόδων καὶ ὑπὸ τῶν διαδόχων αὐτοῦ παπῶν ὡς αἰρετικός. Ὁμοίως ἀνεθεματίσθη ὡς αἰρετικός καὶ ὁ πάπας Βιγίλιος. Οἱ ἴδιοι πάπαι, ὡς εἶδομεν, ἀνωμολόγουν ὅτι δύνανται νὰ πλανηθῶσιν ἐν ζητήμασι τῆς πίστεως²⁸, τὸ αὐτὸ δ' ἐφρόνουν καὶ οἱ διαπρεπέστεροι κανονολόγοι, ἀπὸ τοῦ Γρατιανοῦ καὶ ἐξῆς²⁹, ὁ δὲ πάπας Ἀδριανὸς στ' (1522—23) προχρηματίσας καθηγητῆς εἶχεν εἰδικότητα ὅπως ἐξελέγχη τοὺς πάπας ἐπὶ αἱρέσει³⁰. Αἱ ἀντιφάσεις μεταξὺ τῶν παπῶν πρὸς ἀλλήλους ἐν

τοῖς θεσπίσμασιν αὐτῶν ὑπῆρξαν μέγιστα. Ὁ πάπας Νικόλαος α' ἐν ταῖς γνωσταῖς ἀποκρίσεσιν αὐτοῦ πρὸς τοὺς Βουλγάρους ἐδίδαξεν ὅτι εἶναι ἔγκυρον τὸ εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἔστω καὶ ὑπὸ Ἑβραίου, τελούμενον βάπτισμα, ἀντιθέτως ὁ Ἀλέξανδρος γ' (1159—1181) ἐθεώρει ἔγκυρον μόνον τὸ εἰς τὸ ὄνομα τῆς Ἁγίας Τριάδος τελούμενον, διὰ νὰ παραλείψωμεν ἄλλα παραδείγματα.

Ἰσχυρίζονται οἱ λατῖνοι θεολόγοι ὅτι αὐὸ πάπας οὐχὶ ὡς ἰδιώτης ἐπιστήμων, οὐχὶ ὡς κοσμικὸς ἄρχων, οὐχὶ ὡς ἀπλοῦς Ἐπίσκοπος τῆς πόλεως Ρώμης, οὔτε ὡς πριμᾶτος τῆς Ἰταλίας, οὔτε ὡς Πατριάρχης τῆς Δύσεως ἔχει τὸ ἀλάθητον, ἀλλὰ μόνον καὶ ἐξαιρετικῶς ὡς ἀνωτάτη κεφαλὴ τῆς Ἐκκλησίας (καὶ δὴ *ex cathedra*)... Ὅθεν διατάξεις ἐκπαιδευτικαί, ἀστυνομικαί, ἐκκλησιαστικοῦ διοικητικοῦ καὶ πολιτικοῦ χαρακτῆρος, ἢ ἐφαρμογὴ τῶν τῆς πίστεως καὶ τῆς ἠθικῆς ἀρχῶν ἐν ἰδιαίτεραις περιπτώσεσι, ἰθὺς οὕτως ὅσον ὄλιγον τὸν ἀλάθητον ὅσον καὶ ὅταν ἔτι ὁ πάπας, καίτοι λυεὶ ζητήματα τῆς διδασκαλίας, δὲν ἀποφαίνεται κατὰ τὸν ἀπολύτως ὑποχρεωτικὸν τύπον *ex cathedra*³¹. Ἀλλὰ ταῦτα εἶναι ὅλως ἀόριστα. Διότι πᾶσαι αἱ ἐκκλησιαστικαὶ ἀποφάνσεις τοῦ πάπα, ἐν Συνόδῳ ἢ ἐκτὸς Συνόδου, ἐν βούλλῃ ἢ ἐν Ἐγκυκλίῳ, δέον ν' ἀπορρέωσιν ἐκ τοῦ πληρώματος τῆς δυνάμεως αὐτοῦ, κατὰ τὸ δόγμα τῆς ἐν Βατικανῷ Συνόδῳ, καὶ νὰ ἐκφέρωνται *ex cathedra*. Πάντα ταῦτα εἶναι πράξεις ἐνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ προσώπου, ἀδιαχώριστοι ἀπὸ τοῦ προσώπου τοῦ πάπα. Καὶ εἶναι μὲν ἀληθὲς ὅτι κατὰ τὸ Βατικάνειον δόγμα οὐ μόνον *ex cathedra* ἀλλὰ καὶ ὅταν ἀποφαίνεται *de fide et de moribus*, εἶναι ὁ πάπας ἀλάθητος. Ἀλλ' ἅπας ὁ κύκλος τῶν πράξεων καὶ ἐνεργειῶν τοῦ πάπα περὶ τὴν πίστιν καὶ τὰ ἦθη ἐμμέσως ἢ ἀμέσως περιστρέφεται. Ἐφ' ὅσον δὲ κριτήριον πάσης ἐνεργείας ἐκκλησιαστικῆς καὶ πάσης διδασκαλίας ἀνακηρύσσεται ὁ πάπας Ρώμης, καταργεῖται ἐν τῇ πραγματικότητι ἢ ἔννοια τῆς Ἐκκλησίας, ὡς ἐμψυχουμένης ὑπὸ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος καὶ ἀποφαινομένης ἐν Ἁγίῳ Πνεύματι ἀλαθῆτως διὰ τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων. Ὁ πάπας Ρώμης, κατὰ τὸ δόγμα τῆς ἐν Βατικανῷ Συνόδου, ἀποφαίνεται ἀλαθῆτως, ἄρα εἶναι θεόπνευστος! Πρὸς ἀποφυγὴν τοιοῦτου συμπεράσματος λατῖνοί τινες θεολόγοι ἠναγκάσθησαν νὰ εἰπῶσιν ὅτι κατὰ τὸ Βατικάνειον δόγμα δὲν ἀποκλείεται ὁ πάπας νὰ πλανηθῇ περὶ τὴν πίστιν, ὅποτε δέον ἀμέσως νὰ καθαιρεθῇ³². Ἀλλὰ τότε τὸ ἀλάθητον καταντᾷ ἀπλοῦν παίγνιον. Τὰς ἰδίας ἀντιφάσεις καὶ ἀοριστολογίας παρατηρεῖ τις παρὰ τοῖς λατῖνοις θεολόγοις καὶ ἐν τῷ καθορισμῷ τῆς σχέσεως τοῦ ἀλαθήτου πρὸς τὰς Οἰκουμενικὰς Συνόδους, διότι βεβαίως δὲν δύναται νὰ ὑπάρχωσιν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ δύο ἀλάθητοι ἀρχαί, ὁ πάπας καὶ αἱ Οἰκουμενικαὶ Σύνοδοι, ἐν τῇ πραγματικότητι δὲ τὸ περὶ ἀλαθήτου δόγμα καταργεῖ τὰς Οἰ-

27. Schulte, ἐνθ' ἀν. σ. 256 σημ. 7.

28. Schulte, ἐνθ' ἀν. σ. 74 ἐξ.

29. Αὐτόθι, σ. 189.

30. Janus, ἐνθ' ἀν. σ. 399. 430.

31. Pohle, Unfehlbarkeit, ἐν Wetzler und Weltes Kirchenlexikon, 2 Aufl. Bd. XII. 244.

32. Pohle, ἐνθ. ἀν. σ. 244.

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΩΝ ΣΤΗΛΗ

Ἡ ἔννοια τοῦ «διαλόγου».

Ὁρθῶς ὁ Γενικός Γραμματεὺς τοῦ Παγκοσμίου Συμβουλίου τῶν Ἐκκλησιῶν Δρ. Visser 't Hooft κατακρίνει σημεῖα τινὰ τῆς πρώτης ἐγκυκλίου τοῦ πάπα Παύλου ΣΤ' «Ecclesiam Suam», ἣτις ἐδημοσιεύθη τὴν 10ην Ἀυγούστου εἰς λατινικὴν γλῶσσαν, διὰ τὴν διαλύσιν τὰς αὐταπάτας ἐκείνων, οἱ ὁποῖοι νομίζον, ὅτι ἡ ἔνωσις τῶν Ἐκκλησιῶν εἶναι προσεχής.

Ἐν πρώτοις ὁ διακεκριμένος ἐκπρόσωπος τοῦ Π.Σ.Ε. κατακρίνει τὴν περὶ τοῦ διαλόγου τῆς Ρωμαιοκαθολικῆς Ἐκκλησίας μετὰ τῶν λοιπῶν Ἐκκλησιῶν παπικὴν ἀντίληψιν. «Τὸ ὑπὸ τῆς (παπικῆς) Ἐγκυκλίου, — λέγει — ἀναπτυσσόμενον σχέδιον τοῦ διαλόγου δὲν εἶναι ἀκριβῶς τὸ αὐτὸ πρὸς ἐκεῖνο, ὅπερ ἡμεῖς ἀπὸ πολλῶν ἐτῶν χρησιμοποιοῦμεν καὶ ἐφαρμοζομεν ἐν τῇ οἰκουμένικῇ κινήσει. Μετὰ τὴν Ἐγκυκλίον ὁ διάλογος εἶναι κυρίως μιὰ μορφή μεταδόσεως τῆς «ἀληθείας», τὴν ὁποίαν ἀντιπροσωπεύει ἡ Ρωμαιοκαθολικὴ Ἐκκλησία. Ἡμεῖς ὅμως νοοῦμεν τὸν διάλογον πρὸ παντὸς ὡς μίαν πορείαν ἀνταλλαγῆς σκέψεων, διὰ τῆς ὁποίας ὅλοι λαμβάνομεν καὶ δίδομεν καὶ ἐκ τῆς ὁποίας ὅλοι πλουτιζόμεθα».

Μολοντοὶ οἱ ὀρθόδοξοι δὲν δύνανται νὰ συμφωνήσουν πλήρως πρὸς τὸ περιεχόμενον τῶν δηλώσεων τούτων τοῦ κ. Visser 't Hooft, αὐταὶ εἶναι ἀξιόλογοι καὶ δεόν νὰ τύχουν μεγάλης προσοχῆς ἐκ μέρους ἐκείνων τῶν Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν, αἵτινες πυρετωδῶς προετοιμάζουν ἐαυτὰς πρὸς ἑναρξιν «διαλόγου» μετὰ τῆς Ρωμαιοκαθολικῆς Ἐκκλησίας.

Τὸ πρωτεῖον τοῦ Πάπα.

Ἐν συνεχείᾳ δεόν νὰ ἐξάρωμεν τὸ γεγονός, ὅτι ὁ Δρ. Visser 't Hooft κατακρίνει καὶ ἕτερον ση-

κουμενικὰς Συνόδους. Εὐφυῶς ἐλέχθη ὅτι ἡ ἐν Βατικανῷ Σύνοδος ἠτύοκτόνησε, κηρύξασα τὸν πάπαν ἀλάθητον, τὸ δ' ἀληθές εἶναι ὅτι διὰ τοῦ νέου δόγματος τοῦ ἀλαθήτου κατέπεσε τὸ κῦρος καὶ ἡ ὑψηλὴ ἔννοια τῆς Οἰκουμενικῆς Συνόδου, διότι ἡ ἐξουσία αὐτῆς ἐζητήθη ν' ἀποδοθῆ διὰ τοῦ ἀλαθήτου εἰς τὸν Ἐπίσκοπον Ρώμης.

Διὰ τῆς ἐπινοήσεως τοῦ δόγματος τοῦ ἀλαθήτου ἐπεδιώχθη ἡ ἐνίσχυσις τοῦ μοναρχικοῦ πρωτείου, πράγματι ὅμως διεστράφη τοῦτο τελείως. Δι' αὐτοῦ ὁ πάπας Ρώμης ἔπαυσε νὰ κατέχη πλέον θέσιν Ἐπισκόπου ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ. Ἀπέβη φανταστικόν, ἀσύλληπτον ὄν, ὑπεράνω κείμενον καὶ αὐτῆς ἐτι τῆς Ἐκκλησίας, μὴ δυναμένης νὰ ὑπάρξῃ ἄνευ αὐτοῦ. Διὰ τοῦ ἐπινοηθέντος δόγματος τοῦ ἀλαθήτου εἰς τὸν πάπαν ἀπεδόθη ἡ plena potestas καὶ ἡ plena infallibilitas et irreformabilitas, ἄλλαις λέξεσιν Ἐκκλησιαστικῆς ἀπέβη ὁ πάπας Ρώμης!

(Συνεχίζεται) ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΣ ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ (†)
Ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος

μαντικὸν σημεῖον τῆς παπικῆς Ἐγκυκλίου «Ecclesiam Suam»: «Ἡ Ἐγκυκλίος, — λέγει —, ὑπογραμμίζει ἐντόνως, ὅτι τὸ πρωτεῖον τοῦ Πάπα τόσο ἐν σχέσει πρὸς τὴν πίστιν ὅσον καὶ ἐν σχέσει πρὸς τὴν ὄψιν τῆς Ἐκκλησίας εἶναι ἡ κλειδίς καὶ τὸ θεμελιώδες πρόβλημα εἰς τὴν σχέσιν τῆς Ρωμαιοκαθολικῆς Ἐκκλησίας πρὸς τὰς ἄλλας Ἐκκλησίας. Βεβαίως πρὸς χάριν τῆς σαφηνείας καὶ τῆς εἰλικρινείας τῶν διεκκλησιαστικῶν σχέσεων εἶναι ὑποβοηθητικόν, ὅτι τὸ σημεῖον αὐτὸ διασαφηνίζεται τόσο ἀποφαστικῶς ἐν τῇ παπικῇ ἐγκυκλίῳ. Ἀλλὰ τὸ γεγονός αὐτὸ δεικνύει συγχρόνως, ὅτι ἐξακολουθοῦμεν νὰ μένομεν μακρὰν τῆς ἡμέρας τῆς πλήρους ἐνότητος. Διότι οὐδεμία ἐκ τῶν μὴ ρωμαιοκαθολικῶν Ἐκκλησιῶν δύναται νὰ νισθετῆσῃ τὴν ἀποψιν, ὅτι ἡ ἀναγνώρισις τῆς παγκοσμίου δικαιοδοσίας τοῦ παπισμοῦ εἶναι ἀπαραίτητον κριτήριον διὰ τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἐνότητα. Μὲ ἄλλους λόγους ἡ Ἐγκυκλίος αἴτη διὰ τῆς ἐμφανισέως τῆς βοηθεῖ εἰς τὸ νὰ γίνῃ σαφές, ὅτι ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον δύναται νὰ γίνῃ πρὸς τὸ παρόν, συνίσταται μᾶλλον εἰς τὸ νὰ δημιουργηθοῦν καλύτεραι σχέσεις μετὰ τῆς Ρωμαιοκαθολικῆς Ἐκκλησίας καὶ τῶν λοιπῶν Ἐκκλησιῶν πρὸς τὸ νὰ γίνῃ οἰαδήποτε σημαντικὴ προσπάθεια πρὸς τὴν ἔνωσιν τῆς Ρωμαιοκαθολικῆς Ἐκκλησίας καὶ τῶν ἄλλων Ἐκκλησιῶν».

Ἄλλ' ἐὰν εἰς ἐνθουσιώδους θιασώτης τῆς οἰκουμενικῆς κινήσεως κρίνῃ οὕτω τὴν παπικὴν Ἐγκυκλίον, τί νὰ εἴπουν οἱ συντηρητικώτεροι ἐκπρόσωποι τῶν Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν; Ἀσφαλῶς πᾶσα ἐνωτικὴ προσπάθεια θὰ εἶναι οὐτοπία, ἐφ' ὅσον συνεχῶς καὶ ἀδιαλείπτως προβάλλεται καὶ ἐπομμνησκεται ὑπὸ τῶν Ρωμαιοκαθολικῶν τὸ ἀπαράδεκτον παπικὸν πρωτεῖον.

Ἐλευθέριος Βενιζέλος.

Διὰ πανδήμων ἐπιμημοσύνων τελετῶν γενομένων εἰς τοὺς ἱερὰς ναοὺς τῆς πατρίδος μας ἠχοῖσεν ὁ εορτασμός τῆς ἑκατονταετηρίδος τῆς γεννήσεως τοῦ Ἐθνάρχου Ἐλευθερίου Βενιζέλου. Συμφώνως πρὸς τὴν κατὰ τὰ μνημόσυνα ταῦτα ἀναγνωσθεῖσαν εἰς πάντας τοὺς ναοὺς σύντομον σκιαγραφίαν τῆς τιμωμένης μεγάλης μορφῆς, ἡ ζωὴ τοῦ Ἐλευθερίου Βενιζέλου «ὑπῆρξεν ὑπόδειγμα ὑψηλοῦ πατριωτισμοῦ, ἀσπίλου ἠθους, δρώσης ἀρετῆς καὶ μεγαλοφροῦς συλλήψεως τῶν προβλημάτων. Διέσχισε τὸν Ἑλληνικὸν καὶ διεθνή ὀρίζοντα ὡς φωτεινὸν μετέωρον καὶ δραματίσει πρώτους ρόλους εἰς τὴν παγκόσμιον σκηνὴν καὶ εἰς κρίσιμους διὰ τὴν ἀνθρωπότητα στιγμὰς». Διὰ τὴν Ἑλλάδα ὁ Ἐλευθέριος Βενιζέλος «ὑπῆρξε ταυτοχρόνως ὁ ἀπόστολος τῆς ἐθνικῆς ὁλοκληρώσεως καὶ ὁ δημιουργὸς τοῦ συγχρόνου Ἑλληνικοῦ Κράτους».

Ἐπὶ πλέον ὁ Βενιζέλος «ἔκαμεν ὅτι ἐξηρτάτο ἀπὸ αὐτὸν διὰ τὴν ἐξαφανίσιν τὰς συνεπείας τοῦ ἐσωτερικοῦ διχασμοῦ. Μία δὲ ἀπὸ τὰς ὑποθήκας, ποῦ

κατέλειπεν εἰς τὸ Ἔθνος ὑπῆρξεν ἡ πλήρης ἀποκατάστασις τῆς ἐσωτερικῆς μας ἐνότητος καὶ συμποίας, ὥστε νὰ δυνηθῆ καὶ πάλιν ἡ Ἑλλάς νὰ μεγαλοουργήσῃ εἰς τοὺς νέους τῆς προσανατολισμοῦς».

Οἱ ἀγῶνες τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας.

Ἡ «Ἐκκλησία» χαιρετίζει τὴν εἰς ἀγγλικὴν γλῶσσαν πρόσφατον ἔκδοσιν δύο ὀγκωδῶν βιβλίων, ἅτινα ἀποτελοῦν προβολὴν τῆς Ὁρθοδοξίας ἐπὶ διεθνoῦς ἐπιπέδου. Πρόκειται ἀπὸ ἐνὸς διὰ τὸ ὑπὸ τῆς ἀδελφότητος «Ζωή» ἐκδοθὲν βιβλίον «A Sign of God — Orthodoxy 1964 — A Pan-Orthodox Symposium» καὶ ἀπὸ ἑτέρου διὰ τὸ ἐν Ὁξφόρδῃ δημοσιευθὲν ἔργον «The Orthodox, Ethos — Studies in Orthodoxy».

Τὸ πρῶτον ἐκ τῶν δύο τούτων σπουδαιοτάτων ἔργων παρουσιάζει τὴν ἀνὰ τὸν κόσμον Ὁρθοδοξίαν διὰ μελετῶν συνταχθεισῶν ὑπὸ καταλλήλων προσώπων καὶ ἐμφανίζουσῶν τὴν πνευματικὴν ζωὴν καὶ δραστηριότητα τῶν Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν ἐν ταῖς διαφόροις χώραις τῶν πέντε ἡπείρων.

Ὡς σημειοῦται ἐν τῷ Προλόγῳ τοῦ βιβλίου, τοῦτο «θέλει νὰ βοηθήσῃ τὸν ἀναγνώστην του νὰ σχηματίσῃ μίαν στοιχειώδη ἰδέαν τῆς ζωῆς καὶ τῶν ἀγῶνων τῆς Ὁρθοδοξίας εἰς τὰ διάφορα σημεῖα τοῦ πλανήτου μας σήμερον... Εἰς τὸ βιβλίον ὁ ἀναγνώστης θὰ εἶδῃ μίαν εἰκόνα τοῦ θλιβομένου σώματος τῆς Ὁρθοδοξίας καὶ θὰ αἰσθανθῆ τοὺς κτύπους τῆς καρδίας της. Θὰ ἴδῃ τὰ δάκρυα καὶ θὰ ἀκούσῃ τοὺς στεναγμοὺς τῶν ἐξορίστων τέκνων της «παρὰ τοὺς ποταμοὺς Βαβυλῶνος». Οὕτω θὰ ἀρχίσῃ νὰ ἀντιλαμβάνεται τὰ προβλήματα καὶ νὰ παρακολουθῆ τοὺς ἀγῶνας τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, ἡ ὁποία ἀγωνίζεται τὸν καλὸν ἀγῶνα», «ἵνα λύσῃ τὰ ἔργα τοῦ διαβόλου» καὶ ἵνα «ἄσπιλον ἑαυτὴν τηρήσῃ ἀπὸ τοῦ κόσμου». Ὁ ἀγὼν αὐτὸς διεξάγεται τόσον κάτω ἀπὸ τὴν σκιάν τῶν σφραγιστῶν τῆς Ἀμερικῆς καὶ εἰς τὰς μοντέρνας πόλεις τῆς Εὐρώπης, ὅσον καὶ εἰς τὰς παγωμένας ἐκτάσεις τῆς Ἀλάσκας, τὸ φλεγόμενον ἔδαφος τῆς Ἀφρικῆς καὶ τὰς μακρινὰς περιοχὰς τῆς Ἀσίας καὶ τῆς Αὐστραλίας».

Μελέται περὶ τῆς Ὁρθοδοξίας.

Ἐν συνεχείᾳ δέον νὰ ἐξαρθῆ τὸ δεύτερον ἐκ τῶν ἐν τῇ προηγουμένῃ παρατηρήσει μνημονευθέντων βιβλίων, ὅπερ διὰ τῶν παροτρύνσεων καὶ εὐλογιῶν τοῦ Σεβ. Ἀρχιεπισκόπου Ἀμερικῆς κ. Ἰακώβου ἐξεδόθη ἐν Ὁξφόρδῃ ὑπὸ τοῦ θεολόγου κ. Ἀγγέλου Φιλίππου ἐπὶ τῇ ἑκατονταετηρίδι τῆς Ἑλληνικῆς Ὁρθοδόξου Ἀρχιεπισκοπῆς Βορείου καὶ Νοτίου Ἀμερικῆς.

Τὸ α' μέρος τοῦ βιβλίου περιλαμβάνει μελέτας, ἀναφερομένας γενικῶς εἰς τὴν ὀρθόδοξον πίστιν καὶ εἰδικώτερον εἰς τὰς θεμελιώδεις ἀρχὰς καὶ τὰ κύ-

ρια χαρακτηριστικὰ τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας· εἰς τὴν σημασίαν, τὴν ὁποίαν ἔχει διὰ τὴν ἐκκλησιαστικὴν ζωὴν καὶ θεολογίαν τὸ δόγμα τῆς Ἁγίας Τριάδος· εἰς τὸ μυστήριον τῆς Πεντηκοστῆς καὶ εἰς τὸν ἀποκαλυπτικὸν χαρακτῆρα τῆς Καινῆς Διαθήκης καὶ τῆς Ἱερᾶς Παραδόσεως ἐν τῇ Ὁρθοδόξῳ Ἐκκλησίᾳ. τὸ β' μέρος τοῦ βιβλίου ὁμιλεῖ περὶ τῆς λατρείας, τῆς προσευχῆς, τῆς μυστηριακῆς ζωῆς καὶ τῆς κοινωνίας τῶν ἁγίων ἐν τῇ Ὁρθοδόξῳ Ἐκκλησίᾳ. Τὸ γ' μέρος, ἀναφερόμενον γενικῶς εἰς τὴν λειτουργικὴν τέχνην, ὁμιλεῖ εἰδικῶς περὶ τοῦ συμβολισμοῦ τοῦ ὀρθοδόξου ναοῦ, περὶ τῆς ὀρθοδόξου εἰκονογραφίας, περὶ τοῦ Ρωμανοῦ τοῦ Μελωδοῦ καὶ τῆς βυζαντινῆς μουσικῆς. Τέλος τὸ δ' μέρος παρουσιάζει μελέτας, ἀναφερομένας εἰς τὸν κοινωνικὸν χαρακτῆρα τῆς Ὁρθοδοξίας, τὰς θεμελιώδεις ἀρχὰς τῆς ὀρθοδόξου ἠθικῆς ζωῆς, τὴν μοναστικὴν ζωὴν τῆς Ἀνατολικῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας καὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ ὀρθοδόξου ἀσκητισμοῦ.

Ὡς εἶναι φανερόν, ἡ σπουδαιότης καὶ τοῦ βιβλίου τοῦτου εἶναι μεγίστη. Δι' αὐτοῦ γίνονται γνωστὰ εἰς τὴν χριστιανικὴν Οἰκουμένην πλείστα πτυχὰ καὶ τῆς ὀρθοδόξου πνευματικότητος καὶ ζωῆς.

«Διαίρει καὶ βασίλευε».

Αἱ εἰς τὴν Κύπρον διαπραχθεῖσαι τουρκικαὶ βαρβαρότητες διὰ τῶν δολοφονικῶν ἀεροπορικῶν ἐπιδρομῶν ἐναντίον ἀμάχων γυναικοπαίδων δικαίως προεκάλεσαν τὴν ἀγανάκτησιν οὐ μόνον τῶν Ἑλλήνων, ἀλλὰ καὶ ὀλοκλήρου τοῦ ἀληθῶς πεπολιτισμένου κόσμου.

Ἄλλ' ἐκεῖνο, ὅπερ εἶναι τὸ πλέον ἐξοργιστικὸν εἰς τὴν ὄλην ὑπόθεσιν, εἶναι ἡ στάσις τινῶν ἐκ τῶν κυβερνήσεων τῶν μεγάλων συμμαχικῶν χωρῶν, αἵτινες χρησιμοποιοῦν εἰς βάρος τοῦ κυπριακοῦ λαοῦ καὶ τῆς Ἑλλάδος τὴν ἀπαράδεκτον μέθοδον τοῦ «διαίρει καὶ βασίλευε». Οὕτως ἐλησμόνησαν, ὅτι εἰς μίαν περιόδον, καθ' ἣν ἡ Τουρκία ἐπαύει διπλοῦν παίγνιον, περιχαρακωθεῖσα εἰς λίαν προσοδοφόρον σὺνδετερότητα, «ἡ Ἑλλάς ἔδωκεν εἰς τὸ δυτικὸν στρατόπεδον τὸ πρῶτον οἶγος τῆς νίκης μετὰ τὸ ἔπος τῆς Ἀλβανίας» καὶ βραδύτερον «μετεβλήθη εἰς ὀλοκαύτωμα, διὰ νὰ ἐκπληρώσῃ τὸ συμμαχικὸν της καθήκον» καὶ «μετὰ τὴν ἀπεγνωσμένην ἀντίστασιν ἐναντίον τῶν στρατιῶν τοῦ Χίτλερ ἐπεβράδυνε, ὅπως ἀναγνωρίζουν καὶ σοβιετικοὶ πλέον στρατιωτικοὶ κριτικοί, τὴν ἔναρξιν τῆς γερμανικῆς ἐπιθέσεως κατὰ τῆς Σοβιετικῆς Ἐνώσεως, μετὰ ἀποτέλεσμα νὰ καθλωθοῦν μετ' ὀλίγον οἱ ἐπιτιθέμενοι εἴτε εἰς τὴν Λάσπηρ, εἴτε εἰς τοὺς παγετώνας τῆς Λευκορωσίας».

Ἄς εὐχηθῶμεν, ὅπως οἱ μεγάλοι δυτικοὶ «σύμμαχοι» ἀνανήθουν, διὰ νὰ ἀποδοθῆ τὸ δίκαιον εἰς τὴν μαρτυρικὴν καὶ αἰμόφυρτον Κύπρον διὰ τῆς ἀναγνωρίσεως εἰς αὐτὴν τῆς ἀρχῆς τῆς αὐτοδιαθέσεως τῶν λαῶν, ἥτις περιελήφθη ὡς θεμελιώδης ἀρχὴ εἰς τὸν Χάρτην τοῦ Ἀγ. Φραγκίσκου.

Περὶ τὰ ἐκπαιδευτικὰ νομοσχέδια.

Κατὰ τὴν συνεχιζομένην συζήτησιν περὶ τὰ νέα ἐκπαιδευτικὰ νομοσχέδια ὀρθῶς παρατηρήθη πρὸς τοὺς ἄλλοις, ὅτι οὐδόλως ἀναφέρονται ἐν αὐτοῖς «τὰ πολύτιμα ὄντως ἔργα τῶν ἐκκλησιαστικῶν Πατέρων καὶ συγγραφέων, ἡ ὑπέροχος ὕμνολογία τῆς Ἐκκλησίας μας, τὰ ποιητικὰ ἀριστουργήματα τοῦ μεσαιωνικοῦ μας Ἑλληνισμοῦ καὶ γενικώτερον τὰ ἔργα τοῦ βυζαντινοῦ πολιτισμοῦ. Καὶ ὅμως μερικὰ ἐξ αὐτῶν, ἔστω καὶ ὡς ἀντιπροσωπευτικὰ μιᾶς ὑπερχλιετοῦς λαμπρᾶς περιόδου, θὰ ἔπρεπε νὰ εὑροῦν θέσιν μεταξὺ τῶν μαθημάτων τοῦ γυμνασίου. Ἡ παράλειψις αὕτη ἀπὸ τὰ νομοσχέδια εἶναι βασικῆς σημασίας».

Ἀληθῶς, ἐφ' ὅσον τὰ νομοσχέδια ἀξιωματικῶς προβλέπουσιν, ὅτι οἱ νέοι πρέπει «νὰ ἐπικοινωνήσουσιν μὲ τὸ πνεῦμα τοῦ Χριστιανισμοῦ» καὶ «νὰ κατανοήσουσιν τὸν ἱστορικὸν ρόλον τῆς Ὁρθοδοξίας εἰς τὴν διαμόρφωσιν τοῦ Νέου Ἑλληνισμοῦ», ἐπιβάλλεται ὅπως εἰς τὰ γυμνασιακὰ ἀναλυτικὰ προγράμματα παρασχεθῇ ἡ δυνατότης τῆς ἀξιοποιήσεως τῶν πατερικῶν καὶ λειτουργικῶν θησαυρῶν μας.

Ὁ ἐν Σεούλ ὀρθόδοξος ναός.

Καθ' ἃ ἀνεγράφη εἰς τὸν Τύπον, ὁ ἐν Σεούλ τῆς Νοτίου Κορέας ὀρθόδοξος ναός ἰδρῆθη ἀφ' ἐνός εἰς μνήμην τῶν Ἑλλήνων στρατιωτῶν, οἵτινες ἔπυσαν διὰ τὴν ὑπὸ τοῦ κομμουνισμοῦ ἀπειληθεῖσαν ἐλευθερίαν τῆς χώρας ταύτης καὶ ἀφ' ἐτέρου πρὸς ἐξυπηρέτησιν τῆς μικρᾶς κοινότητος τῶν Ὁρθόδοξων Κορεατῶν.

Ὁ ναός οὗτος ἠπειλήθη μὲ ἀπαλλοτριώσιν, ἥτις ἀπεφεύχθη μὲν κατὰ τὸ πρῶτον στάδιον τῆς διαδικασίας, ἀλλὰ δὲν ἀποκλείεται νὰ πραγματοποιηθῇ διὰ τῆς τελικῆς κρίσεως τοῦ Ἀρχέλυ Πάγου τῆς Νοτίου Κορέας.

Ἀσφαλῶς ἐν φιλικὸν διάβημα τῆς Ἑλληνικῆς κυβερνήσεως πρὸς τὴν Νοτιοκορεατικὴν θὰ ἦτο δυνατόν νὰ ἀποτρέψῃ τὴν κατεδάφισιν τοῦ ναοῦ αὐτοῦ, ὅστις πρέπει νὰ διατηρηθῇ εἰς τὴν μακροπρὴν αὐτὴν χώραν τῆς Ἀσίας ὡς μία ἐστία τοῦ ἑλληνορθόδοξου πνεύματος.

Εἶναι τελείως ἀκατόρθωτος.

Εἰς τὰ ἔγχα τῆς ἀνανεωθείσης ἐσχάτως ἀθεϊστικῆς ἐκστρατείας τοῦ διεθνοῦς κομμουνισμοῦ ἀκολουθεῖ καὶ τὸ πολιτικὸν καθεστὸς τῆς Ἀλβανίας. Οὕτω συμφώνως πρὸς πρόσφατον ἀνακοίνωσιν τοῦ ραδιοφωνικοῦ σταθμοῦ τῶν Τιράνων, ἐν τινι συνεδρίῳ τῶν ἀλβανικῶν κομμουνιστικῶν ὀργανώσεων νεολαίας, ὑπερ συνεκροτήθη ἐν τῇ ἀλβανικῇ πρωτεύουσῃ, ἀπεφασίσθη νὰ καταβληθῇ ὀργανωμένη προσπάθεια, διὰ νὰ συγκεντρωθῶσιν οἱ νέοι εἰς ἀθεϊστικὰ λέσχας, ἐν ταῖς ὁποίαις θὰ διεξάγεται ἔντονος ἀντιθρησκευτικὴ προπαγάνδα. Ὡς αἴτιον δὲ τῆς τοιαύτης ἀποφάσεως ἐμνημονεύθη τὸ γεγονός, ὅτι ἐν

Ἀλβανία ἡ ἀθεΐα ἔχει νὰ παρουσιάσῃ ἐλαχίστην πρόοδον.

Δὲν ἀπαιτοῦνται προφητικὰ χαρίσματα διὰ νὰ εἴπη τις, ὅτι καὶ ἡ νέα αὕτη προσπάθεια θὰ ἀποτύχῃ. Εἶναι τόσοσιν συνφασμένη μὲ τὰ μόγια βάρη τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς ἢ πρὸς τὸ θεῖον ροπή, ὥστε ἡ ἐκρίζωσις ταύτης εἶναι τελείως ἀκατόρθωτος.

Ἑλληνίδος καθηγήτριας... πρότυπον.

Μὲ κατάπληξιν οἱ ἀναγνώσται τῆς ἐφημερίδος «Θεσσαλονίκη» εἶδον παρουσιαζομένης ἐν αὐτῇ φωτογραφίας μιᾶς καθηγήτριας γυμνασίου τῶν Ἀθηνῶν εἰς κατάστασιν σχεδὸν πλήρους γυμνότητος. Ὑπὸ τοῦ συνεργάτου τῆς ἐφημερίδος χαρακτηρίζεται ἡ καθηγήτρια αὕτη ὡς «σεξοβόμβα»!

Τὸ ἀκόμη καταπληκτικώτερον εἶναι, ὅτι ἡ παιδαγωγοῦσα ἑλληνίδα μαθητριάς καθηγήτρια αὕτη, ἥτις συγχρόνως εἶναι καὶ ἡθοποιός, ἐδήλωσεν εἰς συνέντευξίν τῆς τὰ ἐξῆς περὶ τῆς γυναικείας γυμνώσεως: «Εἶμαι ὑπὲρ τοῦ γυμνοῦ. Κολυμπῶ τελείως γυμνῇ ἢ ἐλάχιστα ντυμένη, ὅταν ἔχω κόσμον γέρω μου... Φόρεσα ἤδη «τόπλες» καὶ θὰ συνήθιζα νὰ τὸ φορῶ μόνιμα, ἂν τὸ ἐθνικὸ θέατρο, στὸ ὅποιο ἐργάζομαι, δὲν ἦταν ἀντίθετο πρὸς τὴν μόδα αὐτή. Στὸ δρόμο... ὅλοι θαυμάζουν τὴν ἀναλογίαν μου... Ὅλοι, ποὺ κατακρίνουσιν τὴν γύμνια, λαχταροῦν νὰ βρεθοῦν γιὰ λίγο δίπλα σὲ μιὰ γυμνῇ γυναῖκα... Μετὰ τὴν αἰσθητικὴν ἀπόλαυσιν, ὁ ἄνδρας αὐτομάτως ἐπιθυμεῖ» καὶ «ἐπιδιώκει νὰ τὸ «πίσῃ» (τὸ γυμνὸ)! Ἀναφερομένη ἡ αὕτη παιδαγωγὸς εἰς τὰς σχέσεις τῶν δύο φύλων ἐδήλωσε: «Προτιμῶ ἓνα γέρο μὲ λεφτά, παρὰ ἓνα νέο ἀπένταρο. Συνήθιζω νὰ συναστρέφωμαι πάντα μὲ ὄριμους ἀνθρώπους». Ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὸν γάμον, οὗτος κατὰ τὴν δηλοῦσαν ἀπλῶς «εἶναι παζάρι».

Οὕτως ἡ περὶ ἧς ὁ λόγος καθηγήτρια καὶ ἡθοποιός ἐλησμόνησεν, ὅτι, ἐφ' ὅσον ἀσκεῖ ἔργον ἑλληνίδος ἐκπαιδευτικῆς λειτουργοῦ, οὐδόλως ἔχει δικαίωμα νὰ ἔγῃ τοιαύτας ἀπόψεις καὶ νὰ διδῇ τοιαύτας συνεντεύξεις, ἥμιστι ἐποικοδομητικὰς διὰ τὰς μαθητριάς. Νομίζομεν, ὅτι ἡ προϊσταμένη τῆς ἐκπαιδευτικῆς ἀρχῆς ἔνευ ἀναβολῆς πρέπει νὰ ἐπιβάλλῃ εἰς αὐτὴν τὰς δεούσας ἀστηρὰς κυρώσεις.

Ἀπάντησις εἰς τοὺς ὁπαδοὺς τοῦ μαλθουσιανισμοῦ.

Αἱ τελευταῖαι διαπιστώσεις τῶν εἰδικῶν βεβαιῶν ἡμᾶς, ὅτι «ὑπάρχουν τεράστιας δυνατότητες παραγωγῆς ἀγαθῶν ἰκανῶν νὰ διαθροῦσιν πολλαπλάσιον ἀριθμὸν ἀνθρώπων. Μία πρόσφατος ἐκθεσις εἰδικῶς συσταθείσης Διεθνοῦς Ἐπιτροπῆς βεβαιώνει, ὅτι μόνον αἱ περὶ τὸν Ἀμαζόνιον περιοχαί, ἐὰν καλλιεργηθοῦν, ἡμπεροῦν νὰ διαθροῦσιν ἐν δισεκατομμύσιον ἀνθρώπων». Ἐὰν δὲ καλλιεργηθοῦν αἱ ἀπέραντοι ἀνεκμετάλλευτοι ἐκτάσεις ὅλων τῶν ἡπείρων, Ἀσίας,

Ἀφρικής, Αὐστραλίας κ.ἄ., τότε πλέον θὰ εἶναι ἀσύλληπτος πράγματι ἢ ποσότης τῶν τροφίμων».

Πάντα ταῦτα ἀποτελοῦν ἀποστομωτικήν ἀπάντησιν εἰς τοὺς παντὸς εἶδους ὀπαδοὺς τοῦ μάλθουσιανισμοῦ, οἵτινες προπαγανδίζουν τὸν περιορισμὸν τῶν γεννήσεων ὡς τὸ μόνον μέσον ἀποφυγῆς τοῦ ὑποσιτισμοῦ καὶ ἐπιτυχοῦς ἀντιμετωπίσεως τοῦ καθ' ὅλον δημογραφικοῦ προβλήματος.

Αἱ παραμεθόριοι περιοχαί.

Ἐπὶ ἤρξεν ὁμολογούμενως μία ὥραία καὶ συγκινητική ἐκπληξίς τὸ πρόγραμμα ἐπικισμοῦ τῶν παραμεθωρίων περιοχῶν τῆς χώρας, τὸ ὁποῖον ἐξήγγειλεν ὁ ὑφυπουργὸς Γεωργίας κ. Μαλλιάρκας. Ἐθνικοὶ καὶ δημοσιονομικοὶ λόγοι ὑψίστης τάξεως ἐπιβάλλουν τὴν ἀνάληψιν τοῦ διὰ τοῦ προγράμματος τούτου διαζωγραφουμένου ἔργου, τὸ ὁποῖον ὄχι μόνον δι' ὅσους τὸ μελετοῦν εἰς τὰς λεπτομερείας του ὡς ἀρμόδιοι καὶ ἀμέσως ὑπεύθυνοι διὰ τὴν πραγματοποίησίν του, ἀλλὰ καὶ διὰ πάντα σκεπτόμενον Ἕλληνα εἶναι ἀπὸ ὀρισμένων πλευρῶν δύσκολον. Εἶναι, λοιπόν, ἀνάγκη ἢ Κυβερνήσεις νὰ μὴ μείνῃ εἰς τὴν προανάκρουσιν, ἀλλὰ νὰ προχωρήσῃ εἰς τὴν συστηματικὴν καὶ ἐμπειριστατωμένην μελέτην τοῦ ὅλου θέματος καὶ νὰ προβῇ ἀκολούθως εἰς τὴν πλήρωσιν τῶν ἐπαγγελιῶν της.

Ὁ ἐποικισμὸς οὗτος, ἐθνολογικὴ καὶ οικονομικὴ στερέωσις καὶ διασάφησις τῶν ὁρίων τῆς ἐπικρατείας, εἶναι καὶ πρόβλημα πνευματικόν. Αἱ δυνάμεις τῆς Ἐκκλησίας, φύλακος καὶ μυσταγωγὸς τῆς ἐθνικῆς συνειδήσεως, πρέπει νὰ χρησιμοποιηθοῦν εἰς τὴν στερέωσιν καὶ διαύγασιν ταύτην, λαμβανομένου ὑπ' ὄφιν ὑπὸ τῆς Πολιτείας, ὅτι ὁμοῦ μὲ ὅλα τὰ ἄλλα καὶ πρωτενόντως πρέπει νὰ ἐξασφαλισθῶν αἱ προϋποθέσεις, ὥστε ὁ ναὸς καὶ ὁ ἱερεὺς νὰ εἶναι εἰς πλήρη ἀριθμὸν παρόντα στοιχεῖα εἰς τὸ ἔργον τοῦτο.

Τὸ νόημα τῆς ἀρχαίας παραδόσεως.

Ἡ Ὁρθοδοξία εἶναι ἡ μόνη ἀληθινὴ Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ ἐπὶ τῆς γῆς, διότι μόνη Αὐτῇ ζῆ δογματικῶς, λειτουργικῶς, κανονικῶς ἐντὸς τῆς ἀρχαίας Παραδόσεως, τῆς Παραδόσεως τῆς ἡνωμένης Ἐκκλησίας. Ἀλλὰ ποῖον εἶναι τὸ νόημα τῆς Παραδόσεως ταύτης, ὡς πρέπει νὰ τὸ ἴδῃ ὁ σύγχρονος ἑτεροδόξος κόσμος; Κατὰ τὸν ἐπιφανῆ ὀρθόδοξον θεολόγον π. Γεώργιον Φλορόφσκυ, εἰς πρόσφατον ἄρθρον του, πραγματευόμενον περὶ τῶν ἐνοιῶν τῆς οἰκουμενικότητος καὶ τῆς ἐνότητος, ἡ δυσκολία ἐγκεῖται εἰς τὸ ὅτι ὁ σύγχρονος ἐξωορθόδοξος χριστιανισμὸς εἶναι δέσμιος τῆς σημερινῆς ἐποχῆς. «Παράδοσις», — γράφει — «δὲν εἶναι μόνον μεταβίβασις ἢ διατήρησις ἀρχαίων σχημάτων. Παράδοσις εἶναι ὁ ἀδιάκοπος ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ στοχασμὸς τῶν βασικῶν γεγονότων τῆς ιστορίας τῆς ἀπολυτρώσεως. Πρὸς τὴν χριστιανικὴν ἀρχαιότητα πρέπει νὰ στρεφώμεθα ὄχι ἐπειδὴ αὕτη εἶναι πρωταρχικὴ καὶ πλησιεστέρη πρὸς τὰ γεγονότα τῆς εὐαγγελικῆς ιστορίας, ἀλλὰ διότι αὕτη ἀποτελεῖ

τὸν μόνον τρόπον νὰ εἰσέλθῃ τις ἢ νὰ εἰσπλευσῇ εἰς τὸν ῥοῦν τῆς ζωῆς τῆς Ἐκκλησίας. Ἡ κυριώτερα δυσκολία τοῦ συγχρόνου ἀνθρώπου ἐγκεῖται ἀκριβῶς εἰς τὸ γεγονός ὅτι οὗτος εἶνε αἰχμαλωτισμένος ὑπὸ τῆς «συγχρόνου» ἐποχῆς καὶ ὁ ὀρίζων του εἶναι λίαν στενὸς καὶ περιορισμένος. Εἰς ὅσους ἐκ τῶν συγχρόνων χριστιανῶν ἀνυπομονοῦν καὶ θέλουν νὰ κρημίσουν τοὺς διαχωριστικὸς φραγμοὺς, τοὺς κτισθέντας οὐσιαστικῶς ἐν τῇ ἱστορίᾳ, πρέπει νὰ δοθῇ ἡ συμβουλή ὅπως διευρύνουν τοὺς ὀρίζοντας, ὅπως ἐμπελοῦν εἰς ἑαυτοὺς μὲ τὴν πείραν τοῦ παρελθόντος».

Τὰ συλλειτουργία εἰς τὴν Δυτικὴν Ἐκκλησίαν.

Ὡς ἀναφέρει τὸ περιοδικὸν τῆς μεγάλης βελγικῆς μονῆς τῶν Βενεδικτίνων τοῦ Ἁγίου Ἀνδρέου, ὁ προκαθήμενος τῆς βελγικῆς συνόδου τοῦ τάγματος τούτου, ἔχοντας, ὡς γνωστὸν, ἀνατολικὰς τὰς ρίζας τῆς παραδόσεώς του, ἔλαβε παρὰ τῆς Ἐπιτροπῆς ἐπὶ τῆς ἐφαρμογῆς τῆς λειτουργικῆς μεταορθομίσσεως, τῆς ἀποτελοῦσης βασικῶν θεσμῶν τῆς Β' Βατικανῆς Συνόδου, ἔγγραφον σχετικὸν πρὸς τὴν πράξιν τοῦ συλλειτουργοῦ. Κατὰ τὸ ἔγγραφον τοῦτο, καθωρίσθησαν ἑπτὰ μοναχικαὶ κοινότητες, αἱ ὁποῖαι δύνανται νὰ τελοῦν τακτικῶς συλλειτουργία. Οὕτως, ἐπιδιώκεται ἡ συγκεκριμένη μελέτη ὅλων τῶν πρακτικῶν προβλημάτων, τὰ ὁποῖα παρουσιάζει ἡ πράξις αὕτη τῆς Ἐκκλησίας ἢ ἐπὶ μακροῦς αἰῶνας ἐκλείψασα εἰς τὴν Δύσιν.

Εἶναι καὶ τοῦτο μία ἀκόμη ἐνδείξις, ὅτι ἡ Ρωμαιοκαθολικὴ Ἐκκλησία ἀρχίζει νὰ συνειδητοποιῇ τὴν ἀνάγκην, ὅπως, ἀντὶ νὰ προβαίῃ ἀπὸ καινοτομίας εἰς καινοτομίας, ἐπιστρέψῃ εἰς τὰ σημεῖα τῆς ἀρχαίας παραδόσεως καὶ διὰ τῆς λειτουργικῆς, τὴν ὁποίαν μόνη ἢ Ὁρθοδοξία ἐξακολουθεῖ νὰ συνεχίξῃ πλήρως καὶ καθαρῶς. Ἡ συνειδητοποίησις αὕτη εἶναι βέβαιον, ὅτι παρὰ τὰς ὑπαρχούσας ἐσωτερικὰς δυσκολίας, θὰ δώσῃ τοὺς καρποὺς της εἰς τὸν σύγχρονον καὶ τὸν ἀδριατικὸν Ρωμαιοκαθολικισμὸν καὶ θὰ συντείνῃ εἰς τὴν σμίκρυνσιν τῆς ἀποστάσεως, ἡ ὁποία τὸν χωρίζει ἀπὸ τὴν Ὁρθοδοξίαν. Τοιαῦτα γεγονότα χαίρειζονται ἀπὸ αὐτὴν μὲ ἄδολον χαρὰν καὶ ἐν Κυρίῳ ἐλπίδα.

Ἡ Α.Τ.Ε. καὶ ὁ ἀγροτικὸς κόσμος.

Ὁ νέος Διοικητὴς τῆς Ἀγροτικῆς Τραπέζης κ. Βγενόπουλος, δι' ἡμερησίας διαταγῆς του πρὸς τὸ προσωπικὸν τοῦ ἰδρύματος, ἐπὶ τῇ ἀναλήψει τῶν καθηκόντων του, τονίζει, μεταξὺ ἄλλων, ὅτι κύριος στόχος τῆς Τραπέζης πρέπει νὰ εἶναι ἡ ἀνύψωσις τοῦ βιοτικῶ ἐπιπέδου τῶν ἀγροτῶν μας, διότι ἡ σωτηρία τῆς ὑπαίθρου ἔχει ταυτισθῆ μὲ τὴν σωτηρίαν τοῦ ἔθνους καὶ τὴν διατήρησιν τοῦ κοινωνικοῦ μας καθεστώτος. Ὑπογραμμίζει δέ, ὅτι τὰ ὑποκαταστήματα τῆς Α.Τ.Ε. πρέπει νὰ εἶναι τὰ σπίτια τῶν ἀγροτῶν μας, ὅπου, προσερχόμενοι οὗτοι, πρέπει νὰ αἰσθάνονται ὅτι εἶναι ἰδικά των. Τέλος, σφιστῶ εἰς τοὺς

ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ

ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΕΛΛΑΔΟΣ

'Ιερά Σύνοδος

'Επαναληφθεισών των εργασιών της 'Ιεράς Συνόδου από της 3ης Σεπτεμβρίου, επελήφθη αυτή εὐθὺς ἀμέσως τοῦ θέματος τῆς προώθησος πρὸς ψήφισιν τοῦ Καταστατικοῦ Χάρτου. Πρὸς τοῦτο ἀπεράσισεν ὁπως Συνοδικῆ 'Επιτροπῆ ἐκ τῶν Σεβασμιωτάτων Συνοδικῶν Τρίκκης, Ναυπακτίας, Κυθήρων καὶ Γρεβενῶν ἐπισκεφθῆ τὸν 'Υπουργὸν Παιδείας καὶ Ὁρησκευμάτων κ. Λουκῆν 'Ακρίταν, παρ' οὗ νὰ ζητήσῃ πληροφορίας ἐπὶ τοῦ θέματος.

'Ομοίως ἡ 'Ιερά Σύνοδος εἰς ἑκατὸν Συνεδριῶν επελήφθη τοῦ θέματος τοῦ γάμου τῆς Α.Μ. τοῦ Βασιλέως μετὰ τῆς Α.Β.Υ. τῆς πριγκιπίσσης 'Αννης - Μαρίας τῆς Δανίας, ἐκδόσασα τὸ κάτωθι ἀνακοινωθέν.

«'Η 'Ιερά Σύνοδος τῆς 'Εκκλησίας τῆς 'Ελλάδος, συμμετέχουσα μεθ' ὅλου τοῦ πληρώματος Αὐτῆς εἰς τὴν πάνδημον χαρὰν τῆς τελέσεως τῶν γάμων τῆς Α.Μ. τοῦ Βασιλέως καὶ ἐπιθυμοῦσα ὅπως ἔρη ἐκ μέσου πάν ὅ,τι θὰ ἦτο δυνατόν νὰ ἐπισκιάσῃ πως ταύτην, φέρει εἰς γνώσιν τοῦ εὐσεβοῦς ἑλληνικοῦ λαοῦ, ὅτι οἱ γάμοι τῆς Α.Μ. τοῦ Βασιλέως μετὰ τῆς Α.Β.Υ. 'Αννης - Μαρίας, πριγκιπίσσης τῆς Δανίας, θὰ εἶναι τοῦ καθιερωμένου τύπου τῶν μικτῶν γάμων. 'Η εἰσδοχὴ τῆς Α.Β.Υ. τῆς πριγκιπίσσης 'Αννης - Μαρίας εἰς τὴν ἡμετέραν 'Εκκλησίαν γενήσεται μετὰ τὴν στέψιν, συμφώνως πρὸς τὰς ρητὰς διατάξεις τῶν 'Ιερῶν Κανόνων (8ος Ζ' οἰκουμενικῆς Συνόδου, Πηδάλιον σελ. 330-6ος τῆς ἐν Νεοκαισαρείᾳ, Πηδάλιον σελ. 389 - 52ος τῆς ἐν Κερθαγένῃ, Πηδάλιον σελ. 489 κ.λ.π.), κατόπιν ἐνδελεχοῦς προπαρασκευῆς καὶ ἐμπεριστατομένης κατηχήσεως».

'Ιερά 'Αρχιεπισκοπὴ 'Αθηνῶν

'Ο Μακαριώτατος 'Αρχιεπίσκοπος 'Αθηνῶν καὶ πάσης 'Ελλάδος κ. Χρυσόστομος κατὰ τὸ χρονικὸν διάστημα ἀπὸ τῆς 11ης Αὐγούστου μέχρι τῆς 10ης Σεπτεμβρίου ἐ.έ. ἐχοροστάτησεν εἰς διαφόρους ἱεροὺς ναοὺς, συνειργάσθη μετὰ Σεβασμιωτάτων 'Αρχιερέων καὶ τῶν παρ' Αὐτῷ Θεοφιλεστάτων Βοηθῶν 'Επισκόπων, προήδρευσε τῶν συνεδριῶν τῶν Διοικητικῶν Συμβουλίων διαφόρων 'Εκκλησιαστικῶν Ὁργανισμῶν, ἐδέχθη εἰς ἀκράσιον διάφορα πρόσωπα κ.λ.π.

'Εχοροστάτησε: Τῆ 14η Αὐγούστου εἰς τὸν 'Εσπε-
υπαλλήλους προθυμίαν καὶ εὐγένειαν πρὸς τοὺς ἀγρό-
τας.

Δὲν ἀμφιβάλλομεν, ὅτι, ἐν τῷ πλαίσῳ τῆς γενικωτέρας ἀγροτικῆς πολιτικῆς, ἡ ὁποία ἔχει χαραχθῆ, οἱ λόγοι οὗτοι τοῦ νέου Διοικητοῦ τῆς 'Αγροτικῆς Τραπέζης ἐκφράζουν τὴν ἀπόφασίν του ὅπως καταστήσῃ τὸ ἴδρυμα πράγματι προστατευτικὸν καὶ ἐνισχυτικὸν θεσμὸν διὰ τὸν ἀγρότην, ὅπως δὲν ἦτο, εἰς πολλὰ σημεῖα, κατὰ τὸ παρελθόν. 'Η Α.Τ.Ε. πρέπει, ἰδίως, νὰ διακρίνεται διὰ τὴν πρόθυμον καὶ στοργικὴν ἐτοιμότητα συμπαροστάσεως εἰς τὸ σκληρὸν καὶ ἀβέβαιον ἔργον τοῦ ἀγροτοῦ, παρέχουσα εἰς αὐτὸν τὴν διαφοριστικὴν, οἰκονομικὴν καὶ τεχνικὴν ἐκεῖνην βοήθειαν, τὴν ὁποίαν ἔχει οὗτος ἀνάγκην διὰ νὰ ἐπιτελῆ τὸ ἀρχαῖον καὶ εὐλογημένον ἔργον του, εἰς οὐδεμίαν δὲ περιπτώσιν νὰ ἀπουσιάσῃ ἀπὸ τὰ ὁργανὰ τῆς καὶ τὴν ἐν γένει λειτουργίαν τῶν ἐπὶ μέρους ὑπηρεσιῶν τῆς ἡ συμπεριφορὰ ἐκεῖνη πρὸς τὸν ἀγρότην, ἡ ὁποία ἀρμόζει εἰς αὐτὸν ὡς ἐν ἐκ τῶν ἀγροτέρων καὶ πολυτιμότερων στοιχείων τῆς ἐθνικῆς μας ὑποστάσεως.

ρινὸν τοῦ ἱεροῦ ναοῦ Κοιμήσεως Θεοτόκου Χρυσσπηλαιωτίσσης.

— Τῆ 15η Αὐγούστου εἰς τὴν ἐν τῷ ναῷ τῆς 'Ι. Μονῆς Πεντέλης τελεσεθεῖσαν θείαν Λειτουργίαν.

— Τῆ 23η Αὐγούστου εἰς τὴν ἐν τῷ Μητροπολιτικῷ Ναῷ 'Αθηνῶν τελεσεθεῖσαν θείαν Λειτουργίαν.

— Τῆ 29η Αὐγούστου εἰς τὸν 'Εσπερινὸν τοῦ ἑορτάζοντος ἱεροῦ ναοῦ τοῦ 'Αγίου 'Αλεξάνδρου Παλαίου Φαλήρου.

— Τῆ 30η Αὐγούστου εἰς τὴν ἐν τῷ Μητροπολιτικῷ Ναῷ 'Αθηνῶν τελεσεθεῖσαν θείαν Λειτουργίαν, τὸ δὲ ἀπόγευμα εἰς τὸν 'Εσπερινὸν τοῦ ἱεροῦ ναοῦ τῆς 'Αγίας Ζώνης Κυψέλης.

— Τῆ 6η Σεπτεμβρίου εἰς τὴν ἐν τῷ Μητροπολιτικῷ Ναῷ 'Αθηνῶν τελεσεθεῖσαν θείαν Λειτουργίαν.

Π ρ ο σ τ η: Τῆ 11η Αὐγούστου, ἐν τῷ Γ' Νεκροταφείῳ, τῆς Νεκρωσίμου 'Ακολουθίας εἰς τὴν κηδεῖαν τοῦ συνταγματάρχου Βιτουράτου.

— Τῆ 23η Αὐγούστου τοῦ ἐν τῷ Μητροπολιτικῷ Ναῷ 'Αθηνῶν μνημοσύνου ἐπὶ τῷ ἑορτασμῷ τῆς ἑκατονταετηρίδος τῆς γενήσεως τοῦ 'Ελευθερίου Βενιζέλου.

— Τῆ 6η Σεπτεμβρίου τῆς ἐν τῷ Μητροπολιτικῷ Ναῷ 'Αθηνῶν τελεσεθείσης Δοξολογίας ἐπὶ τῇ ἑορτῇ τῆς 'Ημέρας τοῦ Πολεμιστοῦ.

Π ρ ο ε π ε ψ ε: Τῆ 7η Σεπτεμβρίου εἰς τὸν ἀερολιμένα τοῦ 'Ελληνικοῦ τὴν Α.Μ. τὸν Βασιλέα Κωνσταντῖνον ἀναχωροῦντα διὰ τὴν Κοπεγχάγην τῆς Δανίας.

Π ρ ο ῆ δ ρ ε υ σ ε: Τῆ 4η Σεπτεμβρίου τῆς Συνοδικῆς 'Επιτροπῆς ἐπὶ τοῦ περιοδικοῦ «'Εκκλησία», τὸ δὲ ἀπόγευμα τῆς ἰδίας ἡμέρας τοῦ Συμβουλίου τοῦ 'Ιεροῦ Λόχου.

Π α ρ ε σ τ η: Τῆ 24η Αὐγούστου εἰς τὴν σὺναξιν τῆς 'Αδελφότητος Θεολόγων «'Ο Σωτήρ», καθ' ἣν ὠμίλησε καταλλήλως.

— Τῆ 27η Αὐγούστου εἰς τὸ ἐν τῷ ξενοδοχείῳ «Χίλιτον» ὀργανωθὲν ναυτιλιακὸν συνέδριον τῶν 'Ελλήνων ἐφοπιστῶν, τὴν ἐναρχίαν τῶν εργασιῶν τοῦ ὁποίου ἐκήρυξεν ἡ Α.Μ. ὁ Βασιλεὺς Κωνσταντῖνος.

— Τῆ 9η Σεπτεμβρίου εἰς τὴν δεξιῶσιν τῆς Βουλγαρικῆς Πρεσβείας ἐπὶ τῇ ἐθνικῇ ἑορτῇ.

'Εδέχθη: Τῆ 11η Αὐγούστου τοὺς Σεβασμιωτάτους Μητροπολίτας Νικοπόλεως καὶ Πρεβέζης κ. Στυλιανόν, Ρόδου κ. Σπυρίδωνα καὶ Καρπάθου καὶ Κάσου κ. 'Απόστολον, τὸν ἱεροκήρυκα τῆς 'Ι. Μητροπόλεως Σύρου ἀρχιμ. κ. Δωρόρθου Στέκαν, τὸν τμηματάρχην τοῦ Τ.Α.Κ.Ε. κ. Γεώργιον Μπεκατόρον καὶ τὸν ἐν Βιέννῃ ὀρθόδοξον 'Αρμένιον ἀρχιμ. κ. Κιχοργιάν.

— Τῆ 12η Αὐγούστου τὸν Σεβασμ. Μητροπολίτην 'Αζώμης κ. Νικόλαον, τὸν ἀκαδημαϊκὸν καὶ καθηγητὴν Παν/μίου κ. 'Ερρίκον Σκόσην, τὸν στρατηγὸν κ. 'Αναστασίου, τὸν ἡγούμενον τῆς 'Ι. Μονῆς Πεντέλης πανσο. ἀρχιμ. κ. Γεώργιον Προκόπην καὶ τὸν διευθυντὴν τοῦ Ο.Δ.Ε.Π. κ. Χατζηγιάννην.

— Τῆ 13η Αὐγούστου τὸν ἡγούμενον τῆς 'Ιεράς Μονῆς Πεντέλης πανσο. ἀρχιμ. Γεώργιον Προκόπην, τὸν καθηγητὴν τοῦ Πολυτεχνείου κ. Καραντινόν, τὸν γενικὸν γραμματέα τοῦ 'Εθνικοῦ Θεάτρου κ. Τ.'Αθανασιάδην καὶ τὸν ἀρχαιολόγον κ. Π. Λαζαρίδην.

— Τῆ 14η Αὐγούστου τὸν Σεβασμιώτατον Μητροπολίτην Ἀσωντοπόλεως κ. Κωνσταντῖνον, τὸν διευθυντὴν τοῦ Ο.Δ.Ε.Π. κ. Βασιλείου Κόγκαν, τὸν ἱατρὸν κ. Ζαμάνην, τὸν κ. Παπασπύρου καὶ τὴν κ. Μάλιασπίνην.

— Τῆ 17η Αὐγούστου τὸν ἐν 'Ελλάδι 'Εξάρχον τοῦ Παναγίου Τάφου Σεβασμιώτατον 'Αρχιεπίσκοπον Τυβεριάδος κ. 'Ανατόλιον, τὸν ἀκαδημαϊκὸν καὶ καθηγητὴν τοῦ Παν/μίου 'Αθηνῶν κ. Παν. Μπρατσιώτην, τὸν βουλευτὴν 'Αθηνῶν καὶ τὴν κ. Κουτσοχέρα.

— Τῆ 18η Αὐγούστου τὸν Σεβασμιώτατον Μητροπολίτην

Κυθήρων κ. Μελέτιον, τὸν καθηγητὴν τοῦ Πολυτεχνείου κ. Καραντινὸν καὶ τὸν διευθυντὴν τοῦ Τ.Α.Κ.Ε. κ. Ζαφ. Κέπετζην.

— Τῆ 19ῃ Αὐγούστου τοὺς Σεβασμ. Μητροπολίτας Δράμας κ. Φίλιππον, Τρίκκης καὶ Σταγῶν κ. Διονύσιον καὶ Νικολέως καὶ Πρεβεζῆς κ. Στυλιανόν, τὸν καθηγητὴν τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τῆς Χάλκης κ. Φωτιάδην καὶ τὸν ἱερέα τῆς ε.ι. Μητροπόλεως Φιλίππων κ. Γεώργιον Βλαχόπουλον.

— Τῆ 20ῃ Αὐγούστου τὸν ἐν Ἑλλάδι Ἐξάρχον τοῦ Παναγίου Τάφου Σεβασμιώτατον Ἀρχιεπίσκοπον Τιβερίადος κ. Ἀνατόλιον, τὸν καθηγητὴν τοῦ Παν/μίου Ἀθηνῶν καὶ γενικὸν διευθυντὴν τῶν Ὁρησκευμάτων τοῦ Ὑπουργείου Ἐθνικῆς Παιδείας καὶ Ὁρησκευμάτων κ. Μᾶρκον Σιώτην, τὸν προϊστάμενον τῆς Διευθύνσεως Ἐκκλησιῶν τοῦ Ὑπουργείου Ἐξωτερικῶν κ. Θεόδωρον Μπαζίζον, τὸν καθηγητὴν τοῦ Πολυτεχνείου κ. Καραντινόν, τὸν διευθυντὴν τῆς Ἀποστολικῆς Διακονίας πανσο. ἀρχιμ. κ. Παντελεήμονα Μπαρδάκον, τὸν πανσο. ἀρχιμ. κ. Νικόδημον Βαληνδράν, τὸν ἡγούμενον τῆς Ἱ. Μονῆς Πεντέλης πανσο. ἀρχιμ. κ. Γεώργιον Προκόπην, τὸν πανσο. ἀρχιμ. κ. Σέργιον τοῦ Πατριαρχείου Ἀντιοχείας καὶ τὸν διευθυντὴν τοῦ Τ.Α.Κ.Ε. κ. Ζαφ. Κέπετζην.

— Τῆ 21ῃ Αὐγούστου τοὺς Σεβασμιώτατους Μητροπολίτας Πατρῶν κ. Κωνσταντίνον καὶ Κυθήρων κ. Μελέτιον, τοὺς Θεοφιλέστατους Ἐπισκόπους Ἀγκῶνος κ. Θεοδοσίον καὶ Ἀμαθύντος κ. Καλλίνικον καὶ τὸν αἰδεσιμ. ἱερέα Ἐάνθη κ. Μαμακόπουλον.

— Τῆ 22ῃ Αὐγούστου τὸν Σεβασμιώτατον Μητροπολίτην Δράμας κ. Φίλιππον, τὸν κ. Λουϊζίδην, τὴν κ. Βοϊλα, τὸν διευθυντὴν τοῦ Ο.Δ.Ε.Π. κ. Βασίλειον Κόγκαν καὶ τὸν διευθυντὴν τοῦ Τ.Α.Κ.Ε. κ. Ζαφ. Κέπετζην.

— Τῆ 24ῃ Αὐγούστου τοὺς Σεβασμ. Μητροπολίτας Νικολέως καὶ Πρεβεζῆς κ. Στυλιανόν καὶ Ἐβρηνοπόλεως κ. Νικόλαον, τὸν ἡγούμενον τῆς ἱερᾶς Μονῆς Ἁγίας Ἀναστασίας ἀρχιμ. κ. Γεώργιον καὶ τὸν πρωτοσύγκελλον τῆς Ἱ. Μητροπόλεως Βεροίας καὶ Ναούσης ἀρχιμ. κ. Καλλίνικον.

— Τῆ 25ῃ Αὐγούστου τὸν Θεοφιλέστατον Ἐπίσκοπον Μυρίνης κ. Χρυσόστομον, τὸν καθηγητὴν τοῦ Παν/μίου Ἀθηνῶν κ. Ἰωάννην Καρμίρη καὶ τὸν βουλευτὴν Ἀθηνῶν κ. Κουτσοχέραν.

— Τῆ 26ῃ Αὐγούστου τὸν διευθυντὴν τοῦ Πνευματικοῦ Φροντιστηρίου Κληρικῶν Ἐκκλησίας Ἑλλάδος πανσο. ἀρχιμ. κ. Χρυσόστομον Γαλοῦρη, τὸν ἐκ Καβάλας αἰδεσιμ. πρεσβύτερον κ. Βλαχόπουλον, τὸν ἐκ Βουραπέστης πρωτοπρεσβύτερον κ. Φερίτζ Μπέρι, τὸν διευθυντὴν τοῦ Ἐκκλησιαστικοῦ Ὁρφανοτροφείου Βουλαγαμένης κ. Σωτ. Μάμαλην καὶ τὸν πολιτευτὴν κ. Κωνσταντινίδην.

— Τῆ 28ῃ Αὐγούστου τὸν Σεβασμιώτατον Μητροπολίτην Πατρῶν κ. Κωνσταντίνον, τὸν καθηγητὴν τοῦ Παν/μίου Θεοσολογικῆς κ. Εὐάγγελον Θεοδώρου, τὸν πανσο. ἀρχιμ. Νικόδημον Βαληνδράν, τὸν προϊστάμενον τῆς Νομικῆς Ὑπηρεσίας τοῦ Τ.Α.Κ.Ε. κ. Σταυρόπουλον, τὸν δικηγόρον τῆς Δικαστικῆς Ὑπηρεσίας τοῦ Ο.Δ.Ε.Π. κ. Χατζηκωνσταντίνου καὶ τὸν πολιτικὸν μηχανικὸν τοῦ Ὑπουργείου Προεδρίας τῆς Κυβερνήσεως κ. Γαϊτάνον.

— Τῆ 29ῃ Αὐγούστου τοὺς Σεβασμ. Μητροπολίτας Ἀζόμης κ. Νικόλαον, Ρόδου κ. Σπυρίδωνα καὶ Καρπάθου καὶ Κάσου κ. Ἀπόστολον, τὸν Σεβασμιώτατον Ἀρχιεπίσκοπον Τιβερίადος κ. Ἀνατόλιον, τὸν Αὐλάρχην κ. Παπαθανασιάδην, τὸν γενικὸν γραμματέα τοῦ Ἐρυθροῦ Σταυροῦ κ. Σπηλιωτόπουλον, τὸν ἡγούμενον τῆς Ἱ. Μονῆς Πεντέλης πανσο. ἀρχιμ. κ. Γεώργιον Προκόπην καὶ τὸν κ. Λουϊζίδην.

— Τῆ 31ῃ Αὐγούστου τοὺς Σεβασμ. Μητροπολίτας Κορινθίας κ. Προκόπιον, Ναυπακτίας καὶ Ἐβρυτανίας κ. Δαμασκηνόν καὶ Πατρῶν κ. Μελέτιον, τὸν στρατηγόν κ. Χρήστον Καρατζένην, τὸν στρατηγόν κ. Μπενιψάλτην, τὸν ἡγούμενον τῆς Ἱ. Μονῆς Πεντέλης πανσο. ἀρχιμ. κ. Γ. Προκόπην καὶ τὸν διευθυντὴν τοῦ Ὁρφανοτροφείου Βουλαγαμένης κ. Σ. Μάμαλην.

— Τῆ 1ῃ Σεπτεμβρίου τοὺς Σεβασμ. Μητροπολίτας Δράμας κ. Φίλιππον καὶ Τρίκκης καὶ Σταγῶν κ. Διονύσιον, τὸν Αὐλάρχην κ. Παπαθανασιάδην, τὸν ἱεροκήρυκα τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς Ἀθηνῶν πανσο. ἀρχιμ. κ. Χρ. Παπαγιάννην, τὸν διευ-

θυντὴν τοῦ Τ.Α.Κ.Ε. κ. Ζαφ. Κέπετζην καὶ τὸν σύμβουλον τῆς Σιβιτανίδου Σχολῆς κ. Νικολαΐδην.

— Τῆ 2ῃ Σεπτεμβρίου τὸν Σεβασμ. Μητροπολίτην Ἱερισσοῦ, Ἀγίου Ὁρους καὶ Ἀρδαμερίου κ. Παῦλον, τὸν γενικὸν γραμματέα τοῦ Ἐθνικοῦ Θεάτρου κ. Τ. Ἀθανασιάδην, τὸν πρόεδρον Ἀξιωματικῶν Ἐθνικῆς Ἀντιστάσεως, τὸν πρόεδρον τῆς Ἀνωτάτης Συνομοσπονδίας πολεμιστῶν καὶ τραυματιῶν Ἑλλάδος καὶ τὸν ἀρχιτέκτονα κ. Κώνσταν.

— Τῆ 4ῃ Σεπτεμβρίου τοὺς Σεβασμ. Μητροπολίτας Τρίκκης καὶ Σταγῶν κ. Διονύσιον καὶ Ναυπακτίας καὶ Ἐβρυτανίας κ. Δαμασκηνόν, τὸν διευθυντὴν τῶν Ὁρησκευμάτων τοῦ Ὑπουργείου Παιδείας κ. Γιανναράν, τὸν ἀρχιτέκτονα κ. Κώνσταν, τὸν βουλευτὴν Ἀθηνῶν κ. Κουτσοχέραν, τοὺς καθηγητὰς Παν/μίου κ.κ. Χωρέμην καὶ Χριστοδουλόπουλον καὶ τοὺς Ταξιάρχους κ.κ. Κουμανάκον καὶ Κογγυλάκη.

— Τῆ 5ῃ Σεπτεμβρίου τοὺς Σεβασμ. Μητροπολίτας Τρίκκης καὶ Σταγῶν κ. Διονύσιον καὶ Ναυπακτίας καὶ Ἐβρυτανίας κ. Δαμασκηνόν καὶ τὸν προϊστάμενον τῆς Διευθύνσεως Ἐκκλησιῶν τοῦ Ὑπουργείου Ἐξωτερικῶν κ. Θεόδωρον Μπαζίζον.

— Τῆ 7ῃ Σεπτεμβρίου τὸν νομικὸν σύμβουλον τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς κ. Χρυσ. Νεαμονιτάκη καὶ περὶ τοὺς 15 σπουδαστὰς γερμανικοῦ σεμιναρίου καὶ δύο Γερμανοὺς κληρικούς.

— Τῆ 8ῃ Σεπτεμβρίου τοὺς Σεβασμ. Μητροπολίτας Τρίκκης καὶ Σταγῶν κ. Διονύσιον καὶ Ναυπακτίας καὶ Ἐβρυτανίας κ. Δαμασκηνόν καὶ τὸν ὑπασιπότην τῆς Α.Μ. τοῦ βασιλέως στρατηγόν Μεσσηνίου.

— Τῆ 9ῃ Σεπτεμβρίου τοὺς Σεβ. Μητροπολίτας Κεφαλληνίας κ. Ἰερόθεον, Ναυπακτίας καὶ Ἐβρυτανίας κ. Δαμασκηνόν καὶ Γόρτυνος καὶ Μεγαλοπόλεως κ. Εὐστάθιον, τὸν Σεβ. Ἀρχιεπίσκοπον Σινᾶ κ. Πορφύριον καὶ τὸν πρωτοσύγκελλον Ἱ. Μητροπόλεως Πατρῶν πανσο. ἀρχιμ. κ. Τσαντίλλη.

— Τῆ 10ῃ Σεπτεμβρίου τοὺς Σεβ. Μητροπολίτας Αὐστρίας κ. Ἰεζεκιήλ καὶ Ναυπακτίας καὶ Ἐβρυτανίας κ. Δαμασκηνόν, τὸν καθηγητὴν κ. Κυζερίδην καὶ τὸν κ. Σοφοῦλην.

Ἱερά Μητρόπολις Μυτιλήνης

Ὁ Σεβασμιώτατος Μητροπολίτης Μυτιλήνης κ. Ἰάκωβος ἐξαπέλευσε τὴν 11 Αὐγούστου 1964 τὴν κάτωθι ἐγκύκλιον ἐπὶ τῇ ἐγκαταστάσει τῶν νέων Δημοτικῶν καὶ Κοινωνικῶν ἀρχόντων :

«Τέκνα ἐν Κυρίῳ ἀγαπητά,

Χαιρετίζομεν μετὰ μεγάλης χαρᾶς πάντας ὑμᾶς τοὺς σήμερον ἐγκατασταμένους εἰς τὴν Διοίκησιν τῶν Δήμων καὶ Κοινοτήτων τῆς καθ' ἡμᾶς Θεοσώστου Ἐπαρχίας, κατόπιν τοῦ ἀποτελέσματος τῶν τελευταίων ἐλλογῶν.

Ὁ μόνον χαιρετίζομεν πάντας ὑμᾶς, ἀλλὰ καὶ ἐπικαλούμεθα τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ ἐπὶ πάντας, ἵνα σὰς φωτίξῃ καὶ σὰς ἐνισχύῃ ἐν τῇ ἐκτελέσει τοῦ κοινωνικοῦ ἔργου, τὸ ὅποιον ἀναλαμβάνετε.

Ἔχετε νὰ ἐκτελέσητε μέγα ἔργον. Οἱ συμπολιταὶ σας σὰς ἐξέλεξαν διὰ τῆς ψήφου των, σὰς ἀναβίβασαν εἰς τὴν Ἀρχὴν καὶ ἀναμένουν νὰ ἐργασθῆτε διὰ τὸ κοινὸν συμφέρον. Ἀναμένουν νὰ ἰδοῦν τώρα πλέον διὰ τῶν ἔργων σας τὴν ἀγάπην σας πρὸς τὸν τόπον, τὴν πραγματοποίησιν τῶν ὅσων ὑπεσχέθητε. Καὶ ἡ ὑπόσχεσίς σας αὕτη εἶναι ἱερά.

ὑπηρετήσατε τὸν τόπον πιστῶς καὶ εὐσυνειδήτως μακρὰν πάσης ἰδιοτελείας ἢ ἄλλων μικροτήτων καὶ ἀδυναμιῶν.

Ἔχετε πάντοτε κατὰ νοῦν ὅτι ἡ Θεία Πρόνοια ἐπέτρεψεν νὰ ἀνέλθῃτε εἰς τὴν ἐξουσίαν. Διότι κατὰ τὸν Ἀπόστολον Παῦλον «αἱ ἐξουσίαι ὑπὸ τοῦ Θεοῦ τεταγμέναι εἰσίν» ὥστε νὰ ἀσκήτε τὰ ἔργα τῆς ἐξουσίας ἐν πάσῃ συνειδήσει «ὡς λόγον ἀποδοῦσόντες».

Ἡ ἐκτίμησις καὶ ἡ ἀγάπη τῶν συμπολιτῶν σας θὰ γίνεσθαι πρὸς ὑμᾶς σταθερωτέρα καὶ ἰσχυροτέρα, ὅσον περισσότερο ὑμεῖς θέτητε τὸν ἑαυτὸν σας εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῶν ἄλλων. Ἐνθυμεῖσθε πάντοτε τοὺς λόγους, τοὺς ὁποίους ἀπῆρθονεν ὁ Κύριος πρὸς τοὺς μαθητὰς του «ὡς ἐὰν θέλη γενέσθαι Μέγας ἐν ὑμῖν ἔσται ὑμῶν διάκονος καὶ ὅς ἐὰν θέλῃ ὑμῶν γενέσθαι

πρώτος, ἔσται πάντων δούλος» (Μάρκ. ι', 44). Δὲν ὑπάρχει ὠριότερον ἀπὸ τοῦ νὰ αἰσθάνεται ὁ ἄνθρωπος καὶ δὴ ὁ ἐν ἔξουσίᾳ εὐρισκόμενος, ὅτι ἐξυπηρετεῖ τὸν συνάνθρωπόν του, μὲ ταπεινώσειν καὶ ἀγάπην πρὸς αὐτόν. Τοῦτο καθιστᾷ τὸν ἄρχοντα ἄξιον τῆς ἐξουσίας, τὴν ὁποίαν ἔλαβε καὶ ἄξιον τῶν συμπολιτῶν του, οἱ ὅποιοι τὸν ἐψήφισαν καὶ τὸν ἀνέδειξαν ἄρχοντα.

Μὲ αὐτὰς τὰς σκέψεις, τέκνα ἐν Κυρίῳ ἀγαπητά, ἀσκήσατε τὰ καθήκοντά σας. Ὁ τόπος μας ἔχει ἀνάγκη ἀπὸ ἐργασίαν πολλήν καὶ εὐσυνείδητον. Ὁ λαὸς μας εἶναι ἄξιος τῆς ἀγάπης τῶν ἀρχόντων του καὶ ἐνὸς καλλιτέρου μέλλοντος. Βοηθήσατέ τον νὰ ἐργασθῆ ἐν εἰρήνῃ. Καλλιεργήσατε τὴν ἀγάπην. Λημονήσατε τὰς κομματικὰς διαφορὰς αἱ ὁποῖαι σὰς ἐχώριζον. Φέρετε τὴν ὁμόνοιαν μεταξὺ τῶν συμπολιτῶν σας. Συνεργασθῆτε μετὰ τῆς Ἐκκλησίας διὰ τὰ πνευματικὰ καὶ ἠθικοκοινωνικὰ ζητήματα τοῦ τόπου σας. Μεταδώσατε Χριστιανικὴν πνοὴν εἰς τὴν διοίκησιν, τὴν ὁποίαν θὰ ἀσκήσητε.

Οὕτω ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ θὰ σὰς ἐνισχύη καὶ θὰ προάγῃ τὸ ἔργον σας.

Χαιρετίζοντες καὶ αὖθις πάντας ὑμᾶς καὶ συγχαίροντες ἐπὶ τῇ ἀναλήψει τῶν καθηκόντων σας, ἐπικαλούμεθα ἐφ' ὑμᾶς τὴν εὐλογίαν τοῦ Θεοῦ.

— Τὴν Κυριακὴν 9 Αὐγούστου ἐτελέσθη εἰς τὸν Ἱ. Ναὸν τῆς ἁγίας Τριάδος Ἀγιάσου—Μυτιλήνης, ὑπὸ τοῦ Σεβασμ. Μητροπολίτου Μυτιλήνης κ. Ἰακώβου, παρουσία τῶν ἀρχῶν καὶ πλήθους λαοῦ, τὸ ἐτήσιον μνημόσυνον τοῦ ἀειμνήστου Γρηγορίου Παπαμυχήλ, καθηγητοῦ τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν καὶ Ἀκαδημαϊκοῦ, οὗτινος τὰ ὅσα εὐρίσκονται εἰς κρύπτῃν, πρὸ τῆς προτομῆς αὐτοῦ ἐν τῷ προαυλίῳ τοῦ Ἱ. Ναοῦ τῆς γενετέρας του, ἀναγνοῦς εἰς τὸ τέλος τοῦ μνημοσύνου Τρισάχιον πρὸ τῆς προτομῆς καὶ εἰπὼν τὰ προσήκοντα ἐν ἐπιμνημοσύνῃ.

— Ἄπειρα πλήθη εὐσεβῶν Χριστιανῶν παρηκολούθησαν μετὰ βαθυτάτης κατανώξεως τοὺς Παρακλητικoὺς κανόνας εἰς τὸν μέγαν καὶ ἱστορικὸν ναὸν τῆς Παναγίας Ἀγιάσου. Ἐπαυελιμμένως ἐορσάτησαν ὁ Σεβασμιώτατος Μητροπολίτης, καθ' ἡμέραν δὲ ἠκούετο ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ, τῶν ἱεροκλήρων μεταβαίνοντων ἐκ περιτροπῆς εἰς τὸ ἱερόν τοῦτο προσκύνημα. Ἄπαν τὸ ἐκκλησιασμα ἐψάλλε μετὰ κατανώξεως μετὰ τῶν ἱεροψαλτῶν, ἦτο δὲ καταφανὴς ἡ συγκίνησις τῶν προσερχομένων, ἰδιαίτερος ὑπὲρ εἰρηνεύσεως τῆς ἀγωνιζομένης Κύπρου καὶ ἐν γένει ἀποσοβήσεως τοῦ ἐπαπειλουμένου πολέμου.

Τὸ ἐσπέρας τῆς ἐορτῆς ἐτελέσθη μὲ πάσαν μεγαλοπρέπειαν ὁ ἐσπερινὸς τῆς ἐορτῆς, τοῦ Ἀρχιερέως ἐνδυσθέντος εἰς τὴν αἵθουσαν τῶν τελετῶν τοῦ Ναοῦ, κατὰ τὸ ἐπικρατοῦν ἀρχαῖον ἔθος, ἅπασαν τὴν ἀρχιερατικὴν στολήν, παρουσία τῶν ἀρχῶν. Μετὰ τὴν ἐκκίνησιν τῆς πομπῆς ἐκ τῆς αἰθούσης, ἐπηκολούθησεν μεγαλοπρεπῆς λιτανεῖα περὶ τοῦ Ναοῦ ἐν μέσῳ χιλιάδων λαοῦ, ἥτις κατέληξεν εἰς τὸν Ναόν, ὅτε ἤρχισεν ἡ ἀκολουθία τοῦ μεγάλου ἐσπερινοῦ, τὴν ὁποίαν παρηκολούθησαν ὁ Ὑφυπουργὸς τῆς Γεωργίας κ. Νικόλαος Μαλλιῆσ καὶ μετὰ τῆς ἀκολουθίας του καὶ ἅπασαι αἱ πολιτικαὶ καὶ στρατιωτικαὶ ἀρχαὶ τῆς Νήσου, ὡς καὶ αἱ τοπικαὶ τοιαῦται.

Τὴν ἐπομένην, μετ' ἐξαιρετικῆς λαμπρότητος, ἐτελέσθη ἡ θεία λειτουργία, ἱερουργούντος τοῦ Σεβασμ. Μητροπολίτου ὅστις κατὰ τὴν λιτανεύσειν τῆς θαυματουργοῦ εἰκόνης ὠμίλησεν ἐπικαίρως πρὸς τὰ συρρέσαντα ἄπειρα πλήθη τῶν προσκυνητῶν. Εἰς ἀμφοτέρας τὰς λιτανεύσεις, τιμὰς ἀπέδωκεν τμῆμα στρατοῦ καὶ ἡ μουσικὴ τοῦ Ὁρφανοτροφείου.

Ἱερὰ Μητρόπολις Ἐδέσσης καὶ Πέλλης

ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΙΣ

Ὡς γνωστὸν, τὰ ὅρια τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Ἐδέσσης καὶ Πέλλης δὲν περιλαμβάνουν ὀλόκληρον τὸν νομόν Πέλλης ἀλλὰ τὰς δύο ἐπαρχίας αὐτοῦ, ἦτοι τὴν ἐπαρχίαν Ἐδέσσης καὶ αὐτὴν οὐχὶ πλήρῃ, διότι τὰ χωρία Σανθόγεια, Ζέρβη, Ἅγιος Ἀθανάσιος, Ἄνω καὶ Κάτω Γραμματικόν, Κερασιά, Περαιά, Σωτήρα καὶ Μαργαρίτα ὑπάγονται εἰς τὴν Ἱερὰν Μητρόπολιν Φλωρίνης, καὶ ὀλόκληρον τὴν ἐπαρχίαν Γιαννιτσῶν, πλὴν τῆς Κοινότητος Κράμνης ὑπαγομένης καὶ αὐτῆς εἰς τὴν

Ἱερὰν Μητρόπολιν Φλωρίνης. Ἐπι δὲ ἡ Ἱερὰ Μητρόπολις Ἐδέσσης καὶ Πέλλης περιλαμβάνει ἐκ μὲν τοῦ νομοῦ Θεσ/νίκης τὴν πόλιν τῶν Κουφαλιῶν καὶ τὰς κοινότητας Νέας Χαλκηδῶνος, Βαλτοχωρίου, Μικροῦ Μοναστηρίου, Νέας Ζαῆς Κουδιά, Ἐλεούσης καὶ Παρθενίου. Ἐκ δὲ τοῦ νομοῦ Ἡμαθίας τὰς κοινότητας Πολλὰ Νερά, Μαρίνα, Γιαννακοχώριον, Ροδοχώριον, Ροδακινέα, Λευκάδια, Ἐπισκοπὴν καὶ Πολυπλάτανον. Ἐχει περίπου 130.000 κατοίκων, 93 ἐνορίας, 100 ὀργανικὰς θέσεις ἱερέων, ὄλων πεπληρωμένων, πλὴν 2—3 μικροχωρίων. Ἐχει περὶ τοὺς 30 Ἱεροκήρυκας ἐφημερίους, ἐξ ὧν 3 θεολόγοι καὶ 20 Ἱερεῖς ἀπόφοιτοι Ἀνωτέρων Ἐκκλησιαστικῶν Σχολῶν. 2 θεολόγους Ἱεροκήρυκας, 20 Πνευματικούς Ἐξομολόγους καὶ πλεόν τῶν 150 Κατηχητῶν Διδασκάλων εἰς τὰ 254 Κατηχητικὰ Σχολεῖα τῶν 3 Διαφόρων Τύπων. Ἐν τῇ Ἱερᾷ Μητροπόλει ἐξασκηθεῖται ἡ φιλανθρωπία διὰ τῆς φιλανθρωπικῆς ὀργανώσεως «Ὁ ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ ΛΟΥΚΑΣ», ἥτις ἔχει παραρτήματα εἰς ὅλας τὰς ἐνορίας. Προσωπικῶς ὁ Σεβασμιώτατος Μητροπολίτης σπουδάζει ἰδίαις δαπάναις 2 φοιτητὰς καὶ ἐπίσης διὰ τοῦ Παγκοσμίου Συμβουλίου Ἐκκλησιῶν χορηγεῖ εἰς χιλιάδας Χριστιανῶν ἐνδύματα καὶ ὑποδήματα. Ἡ Ἱερὰ Μητρόπολις συντηρεῖ παιδικὸν νοσητήριον δι' 100 μαθητὰς καὶ θερινὴν κατασκήνωσιν δι' ἐκ τῶν ἐργαζόμενων παιδιὰ 14—17 ἐτῶν καὶ ἑκατὸν ἐπίσης ἐργαζόμενα κορίτσια ἐπὶ ἓνα μῆνα δι' ἐκάστην ὁμάδα.

ΧΡΗΣΤΟΤΗΣ ΚΑΙ ΕΥΣΕΒΕΙΑ ΤΩΝ ΧΡΙΣΤΙΑΝΩΝ

Δεῖγμα τῆς χρηστότητος καὶ θεοσεβείας τῶν Χριστιανῶν τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως εἶναι τὰ ἀκόλουθα: Πρὸ τοῦ ἔτους 1951, πλὴν μηδαμῶν ἐξαιρέσεων, ὅλα σχεδὸν τὰ χωρία ἐστεροῦντο Ἱερῶν Ναῶν, τῆς Θείας Λατρείας ἐπιτελουμένης εἰς ἄπειρα καὶ ἄθλια κατασκευάσματα καὶ ἀθλίους τουρκικοὺς τεκέδες. Ἡ οἰκρότης τούτων προῦκαλεῖ τὴν ἀηδίαν καὶ τὸ αἴσχος. Καὶ οἱ καλοὶ καὶ εὐσεβεῖς Χριστιανοὶ μας καταλλήλως οἰστρολητηθέντες ἐκτίσαν πλεόν τῶν 100 μεγαλοπρεπῶν Ἱερῶν Ναῶν, ἀληθῶν κοσμημάτων καὶ χαίροντες ἤδη καὶ ἀγαλλόμενοι τελοῦν τὰ τῆς Θείας Λατρείας καὶ Τελετὰς. Καὶ ἡ δαπάνη διὰ τοὺς Ἱεροὺς Ναοὺς αὐτοὺς ἀριθμεῖ πολλὰ ἑκατομμύρια. Καὶ ὁ εὐσεβὴς λαὸς τακτικὰ καὶ πυκνὰ ἐκκλησιάζεται. Ἀκούει Θεῖον Κήρυγμα τακτικὰ καὶ πειθορθεῖ εἰς τοὺς Πνευματικούς αὐτοῦ πατέρας καὶ τὰς Ἀρχὰς καὶ τὰς ἔξουσίας τοῦ Κράτους. Πραθμῶς ποσφέρει εἰς τοὺς ὀργανομένους ἐράχνους π.χ. Ἐρυθρὸν Σταυρόν, Φανέλλαν Στρατιώτου, Βοήθειαν Παναγίου Τάφου, Οἶκον Τυφλῶν κλπ.

Ἡ χρηστότης τοῦ λαοῦ τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως δείκνυται ἐκ τοῦ ὅτι οὐδὲν ἀποτρόπαιον ἐγκλήμα ἀπὸ ὅσα ἄλλοι συμβαίνουν, ἔχει παρουσιασθῆ μέχρι σήμερον. Τὰ Δικαστήρια τῆς Ἐδέσσης καὶ τῶν Γιαννιτσῶν, πλὴν μικροζημιῶν καὶ μικροπταισμάτων, δὲν δικάζουν χρόνια τώρα κανὲν ἐγκλήμα.

Ὁ κόσμος ἄρχεται ὄλων τῶν ἐργασιῶν του ἀγιάζων αὐτὰς μὲ τὴν εὐλογίαν τῆς Ἐκκλησίας. Σέβεται τὴν Ἐκκλησιαστικὴν περιουσίαν καὶ βοηθεῖ εἰς τὴν διαφύλαξιν αὐτῆς. Εἶναι φιλόπατρις καὶ ἀποφασιστικός.

ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΣΕΡΒΙΑΣ

Ὁ Μακαριώτατος Πατριάρχης Σερβίας κ. Γερμανὸς ἀνεχώρησε τὴν 3ην Σεπτεμβρίου ἐ.ε. διὰ τὴν Σόφειαν πρὸς δεκαήμερον ἐπίσημον ἐπίσκεψιν εἰς τὴν Ὁρθόδοξον Ἐκκλησίαν Βουλγαρίας, ἀνταποδίδων οὕτω τὴν περυσινὴν ἐπίσκεψιν τοῦ Μακαριώτατου Πατριάρχου Βουλγαρίας κ. Κυρίλλου εἰς τὴν Σερβικὴν Ἐκκλησίαν.

Ὁ Πατριάρχης Σερβίας κ. Γερμανὸς συνοδεύεται ὑπὸ τοῦ Σεβασμιωτάτου Μητροπολίτου Σκοπίων κ. Δοσιθέου, τοῦ Πανιερωτάτου Ἐπισκόπου Σλαυονίας κ. Αἰμιλιανοῦ, τοῦ αἰδεσιμ. πρωθιερέως κ. Μίλαν Τρυφονόβιτς καὶ τοῦ ἱερολογιατάτου διακόνου κ. Ἀλεξάνδρου Πόποβιτς.

BIBLIOKRISIAI

Α'

ΝΕΑΙ ΞΕΝΑΙ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΑΙ ΕΚΔΟΣΕΙΣ

Reihe Lebendiger Gottesdienst, τεύχη 1—6, Verlag Regensburg Münster 1961—1964.

Πάντα τὰ τεύχη τῆς σειρᾶς ταύτης ἀποσκοποῦν εἰς τὴν δημιουργίαν ζώσης λειτουργικῆς κινήσεως καὶ εἰς τὴν λειτουργικὴν μόρφωσιν τῶν ἀναγνώστων.

Τεύχος 1ον: Heinrich Rennings, Richtlinien der deutschen Bischöfe für die Feier der heiligen Messe, 2α ἔκδοσις, Verlag Regensburg Münster 1962, σελίδες 68, τιμὴ D. M. 3,20.

Τὸ τεύχος τοῦτο, εἰς τὸ ὁποῖον παρουσιάζονται αἱ κατευθυντήριαι γραμμαὶ τῆς τελέσεως τῆς Θείας Λειτουργίας ὡς αὐταὶ καθωρίσθησαν ὑπὸ τῶν γερμανῶν ἐπισκόπων, εἶναι ὠραῖον ὑπόδειγμα βιβλίου λειτουργικῆς ἀγωγῆς, καθοδηγούντος τοὺς πιστοὺς, ἵνα οὗτοι μετέχουν μετὰ κατανόησεως τῆς τελέσεως τῆς Θείας Λειτουργίας καὶ ἵνα προσέρχονται ἀξίως εἰς τὴν Θεῖαν Εὐχαριστίαν.

Τεύχος 2ον: Johannes Bours, Meditationen zur Messfeier, 2α ἔκδοσις, Verlag Regensburg Münster 1964, σελίδες 44, τιμὴ D. M. 2,80.

Καὶ τὸ τεύχος τοῦτο εἶναι ὠραῖον πρότυπον βιβλίου παρέχοντος στοιχεῖα λειτουργικῆς μορφώσεως, διότι καθοδηγεῖ τοὺς ἀναγνώστας νὰ βιώσουν συνειδητῶς τὴν Θεῖαν Λειτουργίαν διὰ τῆς ὁποίας, πρὸς τοὺς ἄλλοις, μετέχομεν τῆς ἐν οὐρανοῖς λατρείας (σελ. 9), λυτρούμεθα ἀπὸ τῆς ἁμαρτίας καὶ τοῦ θανάτου καὶ συνάπτομεν νέον δεσμὸν μετὰ τοῦ Θεοῦ (σελ. 13 ἐξ.), ἐορτάζομεν τὸ νέον Πάσχα τῆς Καινῆς Διαθήκης καὶ προαπολαύομεν τοῦ οὐρανοῦ δείπνου (σελ. 21 ἐξ.), κοινωνοῦμεν τοῦ Σώματος καὶ τοῦ Αἵματος τοῦ Ἀναστάντος καὶ Νικητοῦ Κυρίου καὶ μετέχομεν τῆς «κοινωνίας τῶν ἁγίων» ἐν ἐνότητι καὶ ἀγάπῃ (σελ. 36 ἐξ.).

Τεύχος 3ον. Josef Spital, Kirch- und Altarweihe, Verlag Regensburg Münster 1962, σελίδες 100, τιμὴ D. M. 7,80.

Τὸ τεύχος τοῦτο παρουσιάζει μετὰ ποιμαντικῆς λειτουργικῆς εἰσαγωγῆς τὸ γερμανο-λατινικὸν κείμενον, ὅπερ ἀναφέρεται εἰς τὰς ἀκολουθίας τῆς κα-

θιερώσεως ναῶν καὶ θυσιαστηρίων συμφώνως πρὸς τὸ Pontificale Romanum (ἔκδ. τοῦ 1961). Εἰδικώτερον εἰς τὸ τεύχος παρουσιάζονται ἀφ' ἑνὸς ἢ τελετῆ τῶν ἐγκαινίων ἐνὸς ναοῦ, ἀφ' ἑτέρου ἢ τελετῆ τῆς καθιερώσεως ἐνὸς θυσιαστηρίου ἄνευ ἐγκαινίων ναοῦ, ἐκ τρίτου ἢ τελετῆ εὐλογίας ἐνὸς ναοῦ, τέταρτον ἢ τελετῆ τῆς θεμελιώσεως ἐνὸς ναοῦ καὶ πέμπτον διάφοροι διατάξεις καθιερώσεως ναῶν καὶ θυσιαστηρίων. Τὸ βιβλίον διὰ τὸν ρωμαιοκαθολικὸν ἀναγνώστην εἶναι ἀρκούντως κατατοπιστικόν. Ἀλλὰ καὶ ἡμεῖς οἱ ὀρθόδοξοι διὰ τῆς ἀναγνώσεως τοῦ βιβλίου δυνάμεθα νὰ ὀδηγηθῶμεν εἰς τὴν κατανόησιν τῆς σημασίας καὶ τοῦ μεγαλείου τοῦ χριστιανικοῦ ναοῦ καὶ θυσιαστηρίου.

Τεύχος 4ον: Georg Geppert, Gebetseinladungen zu den Oratio-nen aller Sonntage und der Feste erster Klasse, Verlag Regensburg Münster 1963, σελίδες 64, τιμὴ D. M. 3,80.

Πρὸς καταπολέμησιν τῆς ἀποξενώσεως τοῦ ρωμαιοκαθολικοῦ λαοῦ ἐκ τῆς ἐνεργοῦ συμμετοχῆς εἰς τὴν λατρείαν ἕνεκα τῆς συχνάκις μὴ κατανοουμένης ὑπ' αὐτοῦ λατινικῆς γλώσσης ἐλήφθησαν κατὰ καιροὺς διάφορα μέτρα. Ἐν τούτων εἶναι καὶ ἡ ὑπόδειξις εἰς τὸν λαὸν τῆς χρήσεως ὑπ' αὐτοῦ εἰς τὴν γλώσσάν του μικρῶν προσευχῶν, ὧν τὸ περιεχόμενον ἔχει σχέσιν πρὸς τὸ ἑορταστικὸν περιεχόμενον τῆς Κυριακῆς ἢ τῆς ἑορτῆς. Ἀκριβῶς εἰς τὸ παρὸν βιβλίον παρουσιάζονται τοιαῦται προσευχαί, ἀναφερόμεναι εἰς τὰς Κυριακάς καὶ εἰς τὰς μεγάλας ἑορτάς. Ὁ ὀρθόδοξος ἀναγνώστης ἔχει τὴν εὐκαιρίαν νὰ διαπιστώσῃ πόσον ἀνωτέρα εἶναι ἡ ἰδική του λατρεία, εἰς τὴν ὁποῖαν ὁ λαὸς μετέχει ἐνεργῶς ἄνευ τῆς βοήθειας τοιούτων ἐξωτερικῶν μέσων.

Τεύχος 5/6: Emil Joseph Lengeling, Die Konstitution des zweiten Vatikanischen Konzils über die heilige Liturgie, Verlag Regensburg Münster 1964, σελίδες 375, τιμὴ D. M. 13,80.

Τὸ ὀγκῶδες ἔργον τοῦτο, ὅπερ ἐγένετο τῇ φροντίδι τοῦ διακεκριμένου λειτουργιολόγου καθηγητοῦ Emil Joseph Lengeling, εἶναι λίαν ἐνδιαφέρον, διότι μετὰ πλουσιωτάτων σχολίων καὶ ἐκτενοῦς ὑπομνήματος παρουσιάζει τὸ λατινογερμανικὸν κείμενον τῶν νέων λειτουργικῶν ἀποφάσεων τῆς Β' Συνόδου τοῦ Βατικανοῦ.

Πρὸ τῆς παραθέσεως τοῦ κειμένου τούτου παρουσιάζονται ἀφ' ἑνὸς ἀξιόλογοι ποιμαντορικαὶ ἐγκύκλιοι ἐπισκόπων διαφόρων χωρῶν, ἀναφερόμεναι εἰς τὴν λειτουργικὴν ζωὴν τῆς Ἐκκλησίας (σελ. 5—36) καὶ ἀφ' ἑτέρου ἐκτενῆς εἰσαγωγικῆ πραγματείας τοῦ καθηγητοῦ Lengeling, ὁμιλοῦσα περὶ τοῦ τρόπου λήψεως καὶ τῆς σημασίας τῶν νέων λειτουργικῶν

ἀποφάσεων τῆς Β' Συνόδου τοῦ Βατικανοῦ (σελ. 37—98). Ἡ παράθεσις τοῦ λατινογερμανικοῦ κειμένου τῶν ἀποφάσεων τούτων γίνεται κατ' ἄρθρα, ἕκαστον τῶν ὁποίων συνοδεύεται ὑπὸ πλουσιωτάτων σχολίων. Αἱ ἀποφάσεις περιλαμβάνονται εἰς 130 ἄρθρα. Ἐκ τούτων τὰ ὑπ' ἄρ. 1—4 περιλαμβάνουν προλεγόμενα. Τὰ ὑπ' ἄρ. 5—13 ὁμιλοῦν διὰ τὴν οὐσίαν τῆς λατρείας καὶ τὴν σημασίαν αὐτῆς διὰ τὴν ζωὴν τῆς Ἐκκλησίας. Τὰ ὑπ' ἄρ. 14—46 παρουσιάζουν τὰς γενικὰς ἀρχὰς τῆς ἀνανεώσεως καὶ τῆς προαγωγῆς τῆς λειτουργικῆς ζωῆς τῆς Ἐκκλησίας. Τὰ ὑπ' ἄρ. 47—58 ἄρθρα ὁμιλοῦν περὶ τοῦ μυστηρίου τῆς Θ. Εὐχαριστίας, ἐνῶ τὰ ὑπ' ἄρ. 59—82 ἀναφέρονται εἰς τὰ λοιπὰ μυστήρια καὶ τὰς λοιπὰς ἁγιαστικὰς τελετὰς τῆς Ἐκκλησίας. Εἰς τὰ ὑπ' ἄρ. 83—101 ἄρθρα γίνεται λόγος περὶ τῆς προσευχῆς τῶν ὁρίων, ἐνῶ τὰ ὑπ' ἄρ. 102—111 εἶναι ἀφιερωμένα εἰς τὸ λειτουργικὸν ἔτος. Τέλος τὰ ὑπ' ἄρ. 112—130 ἄρθρα ποιοῦνται λόγον περὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς, τῆς ἐκκλησιαστικῆς τέχνης καὶ τῶν λειτουργικῶν σκευῶν καὶ ἀμφίων.

Ἐκ τούτων γίνεται φανερὰ ἡ σημασία τοῦ περὶ οὗ ὁ λόγος βιβλίου. Ὁ ἀναγνώστης κατατοπίζεται πλήρως περὶ τῶν νέων λειτουργικῶν τάσεων τῆς Ρωμαιοκαθολικῆς Ἐκκλησίας, αἵτινες δι' ἡμᾶς τοὺς Ὀρθοδόξους εἶναι εὐχάριστοι, διότι, ὡς ἐτονίσθη κατὰ τὸ πρόσφατον παρελθὸν ἀπὸ τῶν στηλῶν τῆς «Ἐκκλησίας», αἱ τάσεις αὗται ἐν πολλοῖς σημείοις μαρτυροῦν διάθεσιν ἐπιστροφῆς πρὸς τὰς ἀρχαίας λειτουργικὰς παραδόσεις τῆς Μιᾶς Ἡνωμένης Ἐκκλησίας, τῆς ὁποίας ἡ ἀρίστη συνέχεια εὐρίσκεται ἐν τῇ Ὀρθοδόξῳ Ἀνατολικῇ Ἐκκλησίᾳ.

Γενικῶς παρατηροῦμεν, ὅτι ὁλόκληρος ἡ ὑπὸ τοῦ ἐκδοτικοῦ οἴκου Regensberg Münster ἐκδομένη σειρά «Ζῶσα λατρεία» (Lebendiger Gottesdienst) συμβάλλεται τὰ μέγιστα εἰς τὴν προαγωγὴν τοῦ ἔργου τῆς λειτουργικῆς μορφώσεως καὶ ἀγωγῆς καὶ εἶναι ἐν πολλοῖς διδακτικὴ καὶ διὰ τὸν ὀρθόδοξον ἀναγνώστην. Ἐπὶ πλέον σημειωτέον, ὅτι πάντα ἀνεξαιρέτως τὰ τεύχη εἶναι καλλιτεχνικῶς τετυπωμένα ἐπὶ ἀρίστου χάρτου καὶ εἰς ὠραῖον σχῆμα.

ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ ΘΕΟΔΩΡΟΥ

Β'

ΤΟ ΕΡΓΟΝ ΤΗΣ ΘΕΟΛΟΓΙΑΣ

Adolf Kolping, Einführung in die Katholische Theologie μετὰ παραρτήματος ὑπὸ τοῦ Friedrich Stegmüller ὑπὸ τὸν τίτλον «Ziele und Wege der Seminararbeit», 2α ἔκδοσις, Verlag Regensberg Münster 1963, σελίδες 122, τιμὴ D. M. 16,80.

Ἐν τῷ καλλιτεχνικῶς τετυπωμένῳ βιβλίῳ τούτῳ ὁ συγγραφεὺς, Καθηγητὴς τῆς Fundamentaltheologie ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ τῆς γερμανικῆς πόλεως Freiburg/Br. παρουσιάζει μίαν ἀξιόλογον εἰσαγωγὴν εἰς τὸ καθ' ὅλου ἔργον τῆς Θεολογίας. Ἐν πρώτοις ὁ συγγραφεὺς, ἀφοῦ ἐν τῇ εἰσαγωγῇ (σελ. 13 ἐξ.) ὁμιλεῖ περὶ τοῦ σκοποῦ τοῦ ἔργου του καὶ περὶ τῆς θεολογίας ὡς ἐννοίας, παρέχει εἰς τὸ Α' μέρος (σελ. 25 ἐξ.) μίαν σαφῆ εἰκόνα τῆς σχέσεως τῆς Θεολογίας πρὸς τὴν Ἀποκάλυψιν καὶ ἐξ ἑτέρου μίαν εὐσύνοπτον ἱστορίαν τῆς Θεολογίας. Εἰς τὸ Β' μέρος (σελ. 95 ἐξ.), εἰς τὸ ὁποῖον ἐξετάζεται ἡ ἐννοία τῆς ἐπιστημονικῆς Θεολογίας, ὁ συγγραφεὺς ὁμιλεῖ ἀφ' ἑνὸς περὶ τῆς ζώσης πίστεως ὡς προϋποθέσεως τῆς Θεολογίας, ἀφ' ἑτέρου περὶ τοῦ ἀντικειμένου τῆς θεολογικῆς γνώσεως καὶ τῆς ὑφῆς αὐτῆς καὶ ἐκ τρίτου περὶ τῶν σχέσεων τῆς Θεολογίας καὶ τῆς καθ' ὅλου ἐπιστήμης. Εἰς τὴν ἐν τῷ μέρει τούτῳ γινομένην διαίρεσιν τῶν ἐπὶ μέρους θεολογικῶν κλάδων διακρίνονται τρεῖς θεμελιώδεις κλάδοι, ἧτοι ἀφ' ἑνὸς ὁ κλάδος τῶν ἱστορικο-θεολογικῶν ἐπιστημῶν ἐξ ἐπόψεως πορείας τῆς Ἀποκαλύψεως (Βιβλικαὶ ἐπιστήμαι) καὶ ἐξ ἐπόψεως πορείας τῆς Ἐκκλησίας (Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία καὶ Ἱστορία τῶν Δογματῶν), ἀφ' ἑτέρου ὁ κλάδος τῆς Fundamentaltheologie (Δογματικὴ—Ἠθικὴ) καὶ ἐκ τρίτου ὁ κλάδος τῆς Ποιμαντικῆς Θεολογίας, ὑπὸ τὸν ὁποῖον ὑπάγονται τὸ Κανονικὸν Δίκαιον, ἡ Οὐμλητικὴ, ἡ Κατηχητικὴ, ἡ Ἱεραποστολικὴ, ἡ Λειτουργικὴ καὶ ἡ Ποιμαντικὴ ἐν στενῇ ἐννοίᾳ. Εἰς τὸ Γ' μέρος (σελ. 149 ἐξ.), ὅπερ ἐπιγράφεται Σπουδὴ τῆς Θεολογίας, ἐξετάζονται ἀφ' ἑνὸς αἱ προσωπικαὶ προϋποθέσεις διὰ τὴν ἐνασχόλησιν περὶ τὴν Θεολογικὴν Ἐπιστήμην, αἵτινες κορυφοῦνται εἰς τὴν ζῶσαν ἐπαφὴν μετὰ τοῦ Θεοῦ ἐν Χριστῷ διὰ τῆς προσευχῆς καὶ τῆς μυστηριακῆς ζωῆς τῆς Ἐκκλησίας, ἀφ' ἑτέρου ἡ σχέσις τοῦ Θεολόγου πρὸς τὰ βιβλία καὶ ἐκ τρίτου ἡ πορεία τῶν θεολογικῶν σπουδῶν. Τέλος ἐν Παραρτήματι ὁ Καθηγητὴς τοῦ ἐν Freiburg/Br. Πανεπιστημίου Friedrich Stegmüller παρέχει χρησιμωτάτας πρακτικὰς ὑποδείξεις διὰ τὴν ἀρτίαν διοργάνωσιν καὶ διεξαγωγὴν τῆς ἐργασίας ἐν τοῖς πανεπιστημιακοῖς φροντιστηρίοις (σεμιναρίοις). Τὸ ὅλον ἔργον τοῦ Καθηγητοῦ Kolping διακρίνεται διὰ τὴν χρῆσιν τῆς πλουσιωτάτης νεωτάτης σχετικῆς βιβλιογραφίας καὶ διὰ τοὺς λεπτομερεῖς καθ' ὅλην καταλόγους, τοὺς ὁποίους παραθέτει εἰς τὸ τέλος.

Γενικῶς τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος βιβλίον εἶναι ἐξαίρετον εἰσαγωγικὸν βοήθημα διὰ πάντα θεολόγον. Τοῦτο, — μολοντί εἶναι γεγραμμένον ἀπὸ τῆς ρωμαιοκαθολικῆς σκοπιᾶς, τοῦθ' ὅπερ δημιουργεῖ ἐν τισὶ σημείοις ἐπιφυλάξεις ἢ διαφανίας εἰς τὸν ὀρθόδοξον ἀναγνώστην —, εἶναι τὰ μέγιστα ὠφέλιμον καὶ κατατοπιστικὸν διὰ πάντα, ὅστις ἐπιθυμεῖ νὰ γνωρίσῃ τὴν ὑφῆν καὶ τὸ ἔργον τῆς Θεολογίας.

ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ ΘΕΟΔΩΡΟΥ

Καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Ίερά Ἀρχιεπισκοπή Ἀθηνῶν

Κλητήριον Ἐπίκριμα

Πρός

τὸν Ἀρχιμανδρίτην Δαμασκηνὸν Βελισσαρίου
ἀγνώστου διαμονῆς

Καλεῖσαι νὰ ἐμφανισθῆς αὐτοπροσώπως ἐνώπιον ἐμοῦ διενεργούντος ἐνόρκους ἀνακρίσεις δυνάμει τῆς ὑπ' ἀριθμ. 1228/4.8.64 σεπτῆς ἐντολῆς τοῦ Μακαριωτάτου Ἀρχ/που Ἀθηνῶν ἐν τῷ Γραφείῳ τῆς Ἱεράς Ἀρχ/πῆς ἀριθ. 10 τὴν 5ην Ὀκτωβρίου ἡμέραν Δευτέραν καὶ ὥραν 9ην π.μ. ἵνα ἀπολογηθῆς ἐπὶ τῶν ἀποδιδομένων σοι κατηγοριῶν.

Ἐν Ἀθήναις τῇ 18 Αὐγούστου 1964

Ὁ Ἀνακριτῆς

Πρωτοπρ. Βασίλειος Ν. Παπουτσόπουλος
Ἐφημέριος Ἱ.Ν. Ἀγίας Ζώνης

Ίερά Μητρόπολις Ἰωαννίνων

Ἐχοντες ὑπ' ὄψιν τὰς διατάξεις τῶν ἀρθρῶν 46, 47 καὶ 48 τοῦ Α.Ν. 2200/1940 «Περὶ Ἱερῶν Ναῶν καὶ Ἐφημερίων», ὡς ἐτροποποιήθη καὶ διὰ μεταγενεστέρων Νομοθετικῶν Διαταγμάτων, προκειμένου νὰ προβῶμεν εἰς τὴν ἀνακήρυξιν ὑποψηφίου πρὸς πλήρωσιν τῆς κενῆς Ἐφημεριακῆς θέσεως τοῦ Ἱεροῦ Ναοῦ Ἀγίου Νικολάου Φλαμπουραρίου Ἰωαννίνων, καλοῦμεν τοὺς βουλομένους καὶ ἔχοντας τὰ κανονικὰ καὶ νόμιμα προσόντα, ὅπως ἐντὸς μηνὸς ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως τῆς παρούσης ἐν τῷ Δελτίῳ «ΕΚΚΛΗΣΙΑ» ὑποβάλλωσιν ἡμῖν σχετικὴν αἴτησιν μετὰ τῶν ἀπαιτουμένων δικαιολογητικῶν ἐγγράφων.

Ἐν Ἰωαννίνοις τῇ 4ῃ Αὐγούστου 1964

† Ὁ Ἰωαννίνων ΣΕΡΑΦΕΙΜ

Ίερά Μητρόπολις Κασανδρείας

Ἐχοντες ὑπ' ὄψιν τὰς σχετικὰς διατάξεις τῶν ἀρθρῶν 46, 47 καὶ 48 τοῦ Α.Ν. 2200/40 «Περὶ Ἱερῶν Ναῶν καὶ Ἐφημερίων» καὶ προτιθέμενοι νὰ προβῶμεν εἰς τὴν πλήρωσιν τῆς κενῆς ἐφημεριακῆς θέσεως «Ἁγίος Νικόλαος» ἐνορίας Καλλιθέας Κασανδρείας, καλοῦμεν τοὺς βουλομένους καὶ ἔχοντας τὰ ὑπὸ τῶν Ἱερῶν Κανόνων καὶ Νόμων τῆς Πολιτείας ἀπαιτούμενα προσόντα, ὅπως ἐντὸς μηνὸς ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως τῆς παρούσης εἰς τὸ δελτίον «ΕΚΚΛΗΣΙΑ» ὑποβάλλωσιν ἡμῖν ἀπάσας τὰς διακελευόμενας πιστοποιήσεις.

Ἐν Πολυγύρῳ τῇ 5ῃ Αὐγούστου 1964

† Ὁ Κασανδρείας ΣΥΝΕΣΙΟΣ

Ίερά Μητρόπολις Αἰτωλίας καὶ Ἀκαρνανίας

Ἐχοντες ὑπ' ὄψιν τὸ ἀρθρον 63 παράγραφος 1 καὶ 2 τοῦ Α.Ν. 2000/40 «Περὶ Ἱερῶν Ναῶν καὶ Ἐφημερίων» προσκαλοῦμεν τοὺς ἔχοντας τὰ ὑπὸ τῶν Θεῶν καὶ Ἱερῶν Κανόνων καὶ τῶν Νόμων τοῦ Κράτους προβλεπόμενα προσόντα καὶ βουλομένους νὰ καταλάβωσι τὴν θέσιν τοῦ Ἱεροδιακόνου τοῦ Ἱεροῦ Ναοῦ «Ζωοδόχος Πηγή» τῆς πόλεως Ἀγρινίου, ὅπως ἐντὸς μηνὸς ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως τῆς παρούσης ἐν τῷ Δελτίῳ «ΕΚΚΛΗΣΙΑ» ὑποβάλλωσιν ἡμῖν τὰ ἀπαιτούμενα πιστοποιητικά, καθ' ὅσον μετὰ ταῦτα θέλομεν προβῆ εἰς τὴν ἀνακήρυξιν τῶν ὑποψηφίων.

Ἐν Μεσολογγίῳ τῇ 17 Αὐγούστου 1964

Ὁ Τοποτηρητῆς
† Ὁ Ἀρτης ΓΙΝΑΤΙΟΣ

Ἐχοντες ὑπ' ὄψιν τὰ ἀρθρα 46, 47 καὶ 48 τοῦ Α.Ν. 2200/1940 «Περὶ Ἱερῶν Ναῶν καὶ Ἐφημερίων», ὡς ἐτροποποιήθη

καὶ διὰ μεταγενεστέρων Νομοθετικῶν Διαταγμάτων, προκειμένου νὰ προβῶμεν εἰς τὴν ἀνακήρυξιν ὑποψηφίων πρὸς πλήρωσιν τῶν κενῶν Ἐφημεριακῶν θέσεων τῶν Ἱερῶν Ναῶν 1) «Ἁγίος Νικόλαος» Ἀγίας Βαρβάρας, 2) «Ἁγίος Κωνσταντῖνος» Αὐλακίου, 3) «Ἁγίος Γεράσιμος» Γεωργαλεῖων, 4) «Προφήτης Ἡλίας» Καρύτσης, 5) «Μεταμόρφωσις τοῦ Σωτήρος» Κοκκινοβρύσεως, 6) «Εἰσόδια τῆς Θεοτόκου» Μεγαδένδρου, 7) «Ἁγίος Ἀθανάσιος» Νεροχωρίου, 8) «Ἁγίος Βλάσιος» Σκλαβαίνων, 9) «Ἁγίος Ἀθανάσιος» Στενοῦ καὶ 10) «Ἁγίος Γεώργιος» Πτελέας, καλοῦμεν τοὺς βουλομένους καὶ ἔχοντας τὰ ὑπὸ τῶν Ἱερῶν Κανόνων καὶ Νόμων τοῦ Κράτους προβλεπόμενα προσόντα, ὅπως ἐντὸς μηνὸς ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως τῆς παρούσης προκηρύξεως ἐν τῷ Δελτίῳ «ΕΚΚΛΗΣΙΑ» ὑποβάλλωσιν ἡμῖν τὰ ἀπαιτούμενα πιστοποιητικά.

Ἐν Μεσολογγίῳ τῇ 22 Αὐγούστου 1964

Ὁ Τοποτηρητῆς
† Ὁ Ἀρτης ΓΙΝΑΤΙΟΣ

Ίερά Μητρόπολις Θεσσαλονίκης

Ἐχοντες ὑπ' ὄψιν τὰς διατάξεις τῶν ἀρθρῶν 46 καὶ 47 § 1 τοῦ Α.Ν. 2200/40 «Περὶ Ἱερῶν Ναῶν καὶ Ἐφημερίων», καλοῦμεν τοὺς βουλομένους καὶ ἔχοντας τὰ κανονικὰ καὶ νόμιμα προσόντα, ὅπως καταλάβωσι τὴν κενὴν ὀργανικὴν θέσιν τακτικοῦ ἐφημερίου τῆς Ἐνορίας τοῦ Ἱεροῦ Ναοῦ Ταξιαρχῶν Θεσσαλονίκης, ἵνα ὑποβάλλωσιν ἡμῖν ἐντὸς μηνὸς ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως τῆς παρούσης ἐν τῷ Δελτίῳ «ΕΚΚΛΗΣΙΑ» σχετικὴν αἴτησιν μετὰ τῶν ἀπαιτουμένων δικαιολογητικῶν, προκειμένου νὰ προβῶμεν εἰς τὴν ἀνακήρυξιν ὑποψηφίου πρὸς πλήρωσιν τῆς ἀνωτέρω κενῆς ἐφημεριακῆς θέσεως.

Ἐν Θεσσαλονίκῃ τῇ 24ῃ Αὐγούστου 1964

† Ὁ Θεσσαλονίκης ΠΑΝΤΕΛΕΗΜΩΝ

Ἐχοντες ὑπ' ὄψιν τὰς διατάξεις τῶν ἀρθρῶν 46 καὶ 47 τοῦ Α.Ν. 2200/40 «Περὶ Ἱερῶν Ναῶν καὶ Ἐφημερίων», καλοῦμεν τοὺς βουλομένους καὶ ἔχοντας τὰ κανονικὰ καὶ νόμιμα προσόντα, ὅπως καταλάβωσι τὴν κενὴν ὀργανικὴν θέσιν τακτικοῦ ἐφημερίου τῆς ἐνορίας τοῦ Ἱ. Ναοῦ Μεταμορφώσεως τοῦ Σωτήρος Καλαμαριάς Θεσσαλονίκης, ἵνα ὑποβάλλωσιν ἡμῖν ἐντὸς μηνὸς ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως τῆς παρούσης ἐν τῷ Δελτίῳ «ΕΚΚΛΗΣΙΑ» αἴτησιν μετὰ τῶν ἀπαιτουμένων δικαιολογητικῶν, προκειμένου νὰ προβῶμεν εἰς τὴν ἀνακήρυξιν ὑποψηφίου πρὸς πλήρωσιν τῆς ἀνωτέρω κενῆς ἐφημεριακῆς θέσεως.

Ἐν Θεσσαλονίκῃ τῇ 25ῃ Αὐγούστου 1964

† Ὁ Θεσσαλονίκης ΠΑΝΤΕΛΕΗΜΩΝ

Ἐχοντες ὑπ' ὄψιν τὰς διατάξεις τῶν ἀρθρῶν 46 καὶ 63 τοῦ Α.Ν. 2200/40 «Περὶ Ἱερῶν Ναῶν καὶ Ἐφημερίων», καλοῦμεν τοὺς βουλομένους καὶ ἔχοντας τὰ κανονικὰ καὶ νόμιμα προσόντα, ὅπως καταλάβωσι τὴν κενὴν ὀργανικὴν θέσιν τακτικοῦ Διακόνου τῆς Ἐνορίας τοῦ Ἱ. Ναοῦ Ἀγ. Τριάδος Θεσσαλονίκης, ἵνα ὑποβάλλωσιν ἡμῖν ἐντὸς μηνὸς ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως τῆς παρούσης ἐν τῷ Δελτίῳ «ΕΚΚΛΗΣΙΑ» σχετικὴν αἴτησιν μετὰ τῶν ἀπαιτουμένων δικαιολογητικῶν, προκειμένου νὰ προβῶμεν εἰς τὴν ἀνακήρυξιν ὑποψηφίου πρὸς πλήρωσιν τῆς ἀνωτέρω κενῆς Διακονικῆς θέσεως.

Ἐν Θεσσαλονίκῃ τῇ 27ῃ Αὐγούστου 1964

† Ὁ Θεσσαλονίκης ΠΑΝΤΕΛΕΗΜΩΝ

Ίερά Μητρόπολις Καλαβρυτῶν καὶ Αἰγιαλείας

Στερουμένης τῆς ἐνορίας Μυγδαλιάς τακτικοῦ Ἐφημερίου, καλοῦμεν τοὺς βουλομένους νὰ καταλάβωσι τὴν θέσιν ταύτην καὶ ἔχοντας τὰ νόμιμα καὶ κανονικὰ προσόντα, ὅπως ἐντὸς μηνὸς ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως τῆς παρούσης εἰς τὸ περιοδικὸν «ΕΚΚΛΗΣΙΑ» ὑποβάλλωσιν ἡμῖν τὰ ὑπὸ τοῦ ἀρθρου 48 τοῦ

ἀναγκαστικοῦ Νόμου 2200 «περὶ Ἱ. Ναῶν καὶ Ἐφημερίων» προβλεπόμενα πιστοποιητικά, καθ' ὅσον μετὰ ταῦτα θέλομεν προβῆ εἰς τὴν ἀνακήρυξιν τῶν ὑποψηφίων.

Ἀίγιον τῆ 18ῃ Αὐγούστου 1964

† Ὁ Καλαβρύτων καὶ Αἰγιαλείας ΓΕΩΡΓΙΟΣ

Στερουμένης τῆς ἐνορίας Σιγουνίου τακτικοῦ Ἐφημερίου, καλοῦμεν τοὺς βουλομένους νὰ καταλάβωσι τὴν θέσιν ταύτην καὶ ἔχοντας τὰ νόμιμα καὶ κανονικὰ προσόντα, ὅπως ἐντὸς μηνὸς ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως τῆς παρουσίας εἰς τὸ περιοδικὸν «ΕΚΚΛΗΣΙΑ» ὑποβάλωσιν ἡμῖν τὰ ὑπὸ τοῦ ἀρθροῦ 48 τοῦ ἀναγκαστικοῦ Νόμου 2200 «περὶ Ἱ. Ναῶν καὶ Ἐφημερίων» προβλεπόμενα πιστοποιητικά, καθ' ὅσον μετὰ ταῦτα θέλομεν προβῆ εἰς τὴν ἀνακήρυξιν τῶν ὑποψηφίων.

Ἀίγιον τῆ 18ῃ Αὐγούστου 1964

† Ὁ Καλαβρύτων καὶ Αἰγιαλείας ΓΕΩΡΓΙΟΣ

Στερουμένης τῆς ἐνορίας 1) Μικροῦ καὶ Μεγ. Λιποντιᾶ, 2) Προφήτου Ἡλιοῦ τακτικοῦ Ἐφημερίου, καλοῦμεν τοὺς βουλομένους νὰ καταλάβωσι τὴν θέσιν ταύτην καὶ ἔχοντας τὰ νόμιμα καὶ κανονικὰ προσόντα, ὅπως ἐντὸς μηνὸς ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως τῆς παρουσίας εἰς τὸ περιοδικὸν «ΕΚΚΛΗΣΙΑ», ὑποβάλωσιν ἡμῖν τὰ ὑπὸ τοῦ ἀρθροῦ 48 τοῦ ἀναγκαστικοῦ Νόμου 2200 «περὶ Ἱ. Ναῶν καὶ Ἐφημερίων» προβλεπόμενα πιστοποιητικά, καθ' ὅσον μετὰ ταῦτα θέλομεν προβῆ εἰς τὴν ἀνακήρυξιν τῶν ὑποψηφίων.

Ἀίγιον τῆ 25ῃ Αὐγούστου 1964

† Ὁ Καλαβρύτων καὶ Αἰγιαλείας ΓΕΩΡΓΙΟΣ

Στερουμένης τῆς ἐνορίας 1) Ἄνω Βλασίας, 2) Δουμανῶν 3) Καμιανίων τακτικοῦ Ἐφημερίου, καλοῦμεν τοὺς βουλομένους νὰ καταλάβωσι τὴν θέσιν ταύτην καὶ ἔχοντας τὰ νόμιμα καὶ κανονικὰ προσόντα, ὅπως ἐντὸς μηνὸς ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως τῆς παρουσίας εἰς τὸ περιοδικὸν «ΕΚΚΛΗΣΙΑ», ὑποβάλωσιν ἡμῖν τὰ ὑπὸ τοῦ ἀρθροῦ 48 τοῦ ἀναγκαστικοῦ Νόμου 2200 «περὶ Ἱ. Ναῶν καὶ Ἐφημερίων» προβλεπόμενα πιστοποιητικά, καθ' ὅσον μετὰ ταῦτα θέλομεν προβῆ εἰς τὴν ἀνακήρυξιν τῶν ὑποψηφίων.

Ἀίγιον 25ῃ Αὐγούστου 1964

† Ὁ Καλαβρύτων καὶ Αἰγιαλείας ΓΕΩΡΓΙΟΣ

Ἱερά Μητρόπολις Μαρωνείας

Ἐχοντας ὑπ' ὄψει τὰς διατάξεις τῶν ἀρθρῶν 47 καὶ 48 τοῦ Α.Ν. 2200/40 «Περὶ Ἱερῶν Ναῶν καὶ Ἐφημερίων» καλοῦμεν τοὺς βουλομένους καὶ ἔχοντας τὰ νόμιμα καὶ κανονικὰ προσόντα πρὸς κατάληψιν τῆς κενῆς Ὀργανικῆς Ἐφημεριακῆς θέσεως τοῦ Ἱεροῦ Ναοῦ Ἁγίου Γεωργίου Κίζαρι, ἵνα ὑποβάλωσιν ἡμῖν, ἐντὸς μηνὸς ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως τῆς παρουσίας ἐν τῷ Δελτίῳ «ΕΚΚΛΗΣΙΑ», τὰ ὑπὸ τοῦ Νόμου ὀριζόμενα δικαιολογητικά, προκειμένου νὰ προβῶμεν εἰς τὴν ἀνακήρυξιν τῶν ὑποψηφίων.

Ἐν Κομοτινῇ τῆ 17ῃ Αὐγούστου 1964

† Ὁ Μαρωνείας ΤΙΜΟΘΕΟΣ

Ἐχοντας ὑπ' ὄψει τὰς διατάξεις τῶν ἀρθρῶν 47 καὶ 48 τοῦ Α.Ν. 2200/40 «Περὶ Ἱερῶν Ναῶν καὶ Ἐφημερίων» καλοῦμεν τοὺς βουλομένους καὶ ἔχοντας τὰ νόμιμα καὶ κανονικὰ προσόντα πρὸς κατάληψιν τῆς κενῆς Ὀργανικῆς Ἐφημεριακῆς θέσεως τοῦ Ἱεροῦ Ναοῦ Τιμίου Προδρόμου Πελαγίας, ἵνα ὑποβάλωσιν ἡμῖν, ἐντὸς μηνὸς ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως τῆς πα-

ρουσίας ἐν τῷ Δελτίῳ «ΕΚΚΛΗΣΙΑ», τὰ ὑπὸ τοῦ Νόμου ὀριζόμενα δικαιολογητικά, προκειμένου νὰ προβῶμεν εἰς τὴν ἀνακήρυξιν τῶν ὑποψηφίων.

Ἐν Κομοτινῇ τῆ 17ῃ Αὐγούστου 1964

† Ὁ Μαρωνείας ΤΙΜΟΘΕΟΣ

Ἐχοντας ὑπ' ὄψει τὰς διατάξεις τῶν ἀρθρῶν 46, 47 καὶ 48 τοῦ Α.Ν. 2200/40 «Περὶ Ἱερῶν Ναῶν καὶ Ἐφημερίων» καλοῦμεν τοὺς βουλομένους καὶ ἔχοντας τὰ νόμιμα καὶ κανονικὰ προσόντα πρὸς κατάληψιν τῆς κενῆς Ὀργανικῆς Ἐφημεριακῆς θέσεως τοῦ Ἱεροῦ Ναοῦ Γενεσίου τῆς Θεοτόκου Λυκαίου, ἵνα ὑποβάλωσιν ἡμῖν, ἐντὸς μηνὸς ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως τῆς παρουσίας ἐν τῷ Δελτίῳ «ΕΚΚΛΗΣΙΑ», τὰ ὑπὸ τοῦ Νόμου ὀριζόμενα πιστοποιητικά προκειμένου νὰ προβῶμεν εἰς τὴν ἀνακήρυξιν τῶν ὑποψηφίων.

Ἐν Κομοτινῇ τῆ 1ῃ Σεπτεμβρίου 1964

† Ὁ Μαρωνείας ΤΙΜΟΘΕΟΣ

Ἱερά Μητρόπολις Θεσσαλιώτιδος καὶ Φαναριοφερσάλων

Ἐχοντας ὑπ' ὄψει τὸ ἀρθρον 46 τοῦ Ἀν. Νόμου 2200/40 «περὶ Ἱερῶν Ναῶν καὶ Ἐφημερίων» προσκαλοῦμεν τοὺς βουλομένους νὰ καταλάβωσι τὴν χηρεύουσαν θέσιν τακτικοῦ ἐφημερίου τῆς ἐνορίας Λαζαρινῆς, ὅπως ἐντὸς μηνὸς ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως τῆς παρουσίας ἐν τῷ Δελτίῳ «ΕΚΚΛΗΣΙΑ» ὑποβάλωσιν εἰς τὰ Γραφεῖά μας τὰ ὑπὸ τοῦ ἀρθροῦ 48 τοῦ αὐτοῦ Νόμου ὀριζόμενα δικαιολογητικά ἔγγραφα τῶν προσόντων αὐτῶν προκειμένου ἵνα προβῶμεν εἰς ἀνακήρυξιν ὑποψηφίου διὰ τὴν ὡς ἄνω ἐνορίαν.

Ἐν Καρδίτῃ τῆ 18ῃ Αὐγούστου 1964

† Ὁ Θεσσαλιώτιδος καὶ Φαναριοφερσάλων ΚΥΡΙΑΛΟΣ

Ἱερά Μητρόπολις Πατρῶν

Ἐχοντας ὑπ' ὄψει τὰ ἀρθρα 46, 47 καὶ 48 τοῦ Α.Ν. 2200/1940 «Περὶ Ἱερῶν Ναῶν καὶ Ἐφημερίων» ὡς ἐτροποποιήθη καὶ διὰ μεταγενεστέρων Νομοθετικῶν Διαταγμάτων, προκειμένου νὰ προβῶμεν εἰς ἀνακήρυξιν ὑποψηφίων πρὸς πληρωσιν τῶν κενῶν ἐφημεριακῶν θέσεων τῶν Ἱερῶν ἐνοριακῶν Ναῶν Ἁγίων Θεοδώρων Ἐηροχωρίου, Ἁγίου Βασιλείου Μαζαράκίου, Ἁγ. Νικολάου Ἄνω Σουδνεϊκιῶν, Ἁγίου Γεωργίου Γαλάρου, Γεν. Θεοτόκου Βερίνου, Προφ. Ἡλιοῦ Θεριανοῦ, Ἁγίου Ἰωάννου Φλώκα, καλοῦμεν τοὺς βουλομένους καὶ ἔχοντας τὰ ὑπὸ τοῦ Νόμου ὀριζόμενα προσόντα, ὅπως ἐντὸς μηνὸς ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως τῆς παρουσίας προκηρῦξεως ἐν τῷ Δελτίῳ «ΕΚΚΛΗΣΙΑ» ὑποβάλωσιν ἡμῖν σχετικὴν αἰτήσιν μετὰ τῶν δικαιολογητικῶν ἔγγραφων ταν.

Πάτρας τῆ 19ῃ Αὐγούστου 1964

† Ὁ Πατρῶν ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ

Ἱερά Μητρόπολις Φλωρίνης, Ἀλμωπίας καὶ Ἐορδαίας

Ἐχοντας ὑπ' ὄψει τὰς διατάξεις τῶν ἀρθρῶν 46, 47 καὶ 48 τοῦ Α.Ν. 2200/1940 «Περὶ Ἱερῶν Ναῶν καὶ Ἐφημερίων» ὡς καὶ τὴν παράγραφον 2 τοῦ ἀρθροῦ 50 τῆς κωδικοποιηθείσης Ἐνοριακῆς Νομοθεσίας καὶ προκειμένου νὰ προβῶμεν εἰς τὴν ἀνακήρυξιν ὑποψηφίων πρὸς πληρωσιν τῶν κενῶν Ἐφημεριακῶν θέσεων τῶν Ἱερῶν Ναῶν: 1ον) «Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου» τῆς Ἐνορίας Θηριοπέτρας — Ἀλμωπίας, 2ον) «Ἁγίου Δημητρίου» τῆς Ἐνορίας Παρορείου—Φλωρίνης, 3ον) «Ἁγίου Νικολάου» τῆς Ἐνορίας Ροδῶνων — Ἀμυνταίου καὶ 4ον) «Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου» τῆς Ἐνορίας Βεγῶρων — Ἀμυνταίου, καλοῦμεν τοὺς βουλομένους καὶ ἔχοντας τὰ ὑπὸ τοῦ Νόμου ὀριζόμενα προσόντα πρὸς κατάληψιν τῶν ἀνωτέρω θέσεων,

ὅπως ἐντὸς μηνὸς ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως τῆς παρουσίας ἐν τῷ Δελτίῳ «ΕΚΚΛΗΣΙΑ» ὑποβάλλωσιν εἰς τὰ Γραφεῖα ἡμῶν τὰ ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ Νόμου ὀριζόμενα δικαιολογητικά των, ἵνα προβῶμεν εἰς τὴν ἀνακήρυσιν τῶν ὑποψηφίων πρὸς πλήρωσιν τῶν ἀνωτέρω τακτικῶν κενῶν Ἐφημεριακῶν θέσεων.

Ἐν Φλωρίνῃ τῇ 21ῃ Αὐγούστου 1964

† Ὁ Φλωρίνης — Ἀλμωπίας καὶ Ἑορδαίας ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ

Ἱερά Μητρόπολις Μονεμβασίας καὶ Σπάρτης

Ἐχόντες ὑπ' ὄψει τὰς διατάξεις τῶν ἀρθρῶν 46 καὶ 47 παρ. 1 τοῦ Α.Ν. 2200/40 «Περὶ Ἱερῶν Ναῶν καὶ Ἐφημερίων» καλοῦμεν τοὺς βουλομένους καὶ ἔχοντας τὰ κανονικὰ καὶ νόμιμα προσόντα, ὅπως καταλάβωσιν τὰς κενὰς ὀργανικὰς θέσεις Τακτικοῦ Ἐφημερίου τῶν Ἑνοριῶν: 1) Ἀρχοντικοῦ τ.δ. Μελιτίνης, 2) Ἀγίου Γεωργίου τ.δ. Βοιῶν, 3) Γουβῶν τ.δ. Ἐλους, 4) Ἱέρακος τ.δ. Ζάρακος, 5) Κουπίων τ.δ. Ζάρακος, 6) Καρύτσης τ.δ. Γερονθρῶν, 7) Μελίσσης τ.δ. Μελιτίνης, 8) Μεσοχωρίου τ.δ. Βοιῶν, 9) Μελιτίνης τ.δ. Μελιτίνης, 10) Παληόβρυσης τ.δ. Μελιτίνης, 11) Σουσιτιῶν τ.δ. Σπάρτης καὶ 12) Τραπεζοντῆ τ.δ. Φάριδος, ὅπως ὑποβάλλωσιν ἡμῖν ἐντὸς μηνὸς ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως τῆς παρουσίας εἰς τὸ Δελτίον «ΕΚΚΛΗΣΙΑ», τὰ ὑπὸ τοῦ Νόμου ἀπαιτούμενα δικαιολογητικά.

Ἐν Σπάρτῃ τῇ 25 Αὐγούστου 1964

† Ὁ Μονεμβασίας καὶ Σπάρτης ΚΥΠΡΙΑΝΟΣ

Ἱερά Μητρόπολις Ναυπακτίας καὶ Εὐρυτανίας

Προκειμένου νὰ πληρωθῇ ἡ θέσις τακτικοῦ Ἐφημερίου τοῦ Ἱεροῦ ἐνοριακοῦ Ναοῦ «Ἀγίου Δημητρίου» Ἀνθοφύτου Ναυπακτίας, καλοῦμεν τοὺς βουλομένους νὰ καταλάβωσιν τὴν θέσιν ταύτην, ὅπως ὑποβάλλωσιν ἡμῖν ἐντὸς μηνὸς ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως τῆς παρουσίας ἐν τῷ Δελτίῳ «ΕΚΚΛΗΣΙΑ» τὰ ὑπὸ τοῦ Νόμου ὀριζόμενα πιστοποιητικά.

Ἐν Ναυπάκτῳ τῇ 31ῃ Αὐγούστου 1964

† Ὁ Ναυπακτίας καὶ Εὐρυτανίας ΔΑΜΑΣΚΗΝΟΣ

Ἱερά Μητρόπολις Μυτιλήνης

Ἐχόντες ὑπ' ὄψει τὰς διατάξεις τῶν ἀρθρῶν 46 καὶ 47 τοῦ Α.Ν. 2200/40 (περὶ Ἱερῶν Ναῶν καὶ Ἐφημερίων) καλοῦμεν τοὺς βουλομένους καὶ ἔχοντας τὰ κανονικὰ καὶ νόμιμα προσόντα, ὅπως καταλάβωσιν τὴν κενὴν ὀργανικὴν θέσιν τοῦ Ἱεροῦ Ναοῦ Ἀγίας Παρασκευῆς Πηγῆς, ἵνα ὑποβάλλωσιν ἡμῖν ἐντὸς μηνὸς ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως τῆς παρουσίας ἐν τῷ Δελτίῳ «ΕΚΚΛΗΣΙΑ» σχετικὴν ἀίτησιν μετὰ τῶν ἀπαιτούμενων δικαιολογητικῶν, προκειμένου νὰ γίνῃ ἀνακήρυσιν ὑποψηφίῳ πρὸς πλήρωσιν τῆς ἀνωτέρω κενῆς Ἐφημεριακῆς θέσεως.

Ἐν Μυτιλήνῃ, τῇ 1ῃ Σεπτεμβρίου 1964

† Ὁ Μυτιλήνης ΙΑΚΩΒΟΣ

ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΙΣ

Τὸ Βασιλικὸν Ὑπουργεῖον τῶν Ἐξωτερικῶν ἀνακοινεῖ, ὅτι ζητοῦνται δύο καθηγηταὶ ἀγαθοὶ, διπλωματοῦχοι τῆς ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς καὶ γνωρίζοντες τὴν ἀγγλικὴν ἢ τὴν γαλλικὴν ἢ τὴν ἀραβικὴν, πρὸς κατάληψιν θέσεως εἰς τὴν ἐν Λιβάνῳ Ἱερατικῇ Σχολῇ Μπελεμεντίου.

Οἱ ἐνδιαφερόμενοι δύνανται νὰ προσέρχωνται εἰς τὸ Βασιλικὸν Ὑπουργεῖον τῶν Ἐξωτερικῶν, Διεύθυνσιν Ἐκκλησιῶν, διὰ σχετικὰς πληροφορίας.

« ΕΚΚΛΗΣΙΑ »

ΕΠΙΣΗΜΟΝ ΔΕΛΤΙΟΝ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Ἐκδιδόμενον κατὰ δεκαπενθήμερον

ΕΠΟΠΤΕΥΟΥΣΑ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

† Ὁ Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΣ

† Ὁ Φλωρίνης, Ἀλμωπίας καὶ Ἑορδαίας ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ

† Ὁ Ναυπακτίας καὶ Εὐρυτανίας ΔΑΜΑΣΚΗΝΟΣ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ

ΘΕΟΔΟΣΙΟΣ Κ. ΣΠΕΡΑΝΤΣΑΣ

ΣΥΝΔΡΟΜΑΙ

Ναῶν Ἀρχιεπισκοπῆς Ἀθηνῶν: Δρχ. 50, 75, 100 ἐτησίως.
Λοιπῶν Ναῶν Ἐπικρατείας: 30 ἐτησίως.
Ἐξωτερικοῦ: δολλάρια 3.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Θεοδοσίου Σπεράντσα, Θὰ εἶναι χαλῆ.

Ἀρχιμ. Ἱερωνύμου Κοτσῶνη, καθηγητοῦ τοῦ Παν/μίου Θεσσαλονίκης, Αἱ ἀπαιτούμεναι ὑπὸ τῶν ἱερῶν κανόνων διατυπώσεις διὰ τὴν προσέλευσιν εἰς τὴν Ὁρθόδοξον Ἐκκλησίαν παντὸς αἰρετικοῦ.

Ἐπισκόπου Μελῆς Αἰμιλιανοῦ, Ποιμαντικὴ τοῦ Μετανάστου.

Ἰωάννου Καρμίρη, καθηγητοῦ τοῦ Παν/μίου Ἀθηνῶν, Ἀνεπίσημος συνάντησις Ὁρθόδοξον καὶ Ἀντικαθηδονεῖων θεολόγων.

Αἰμιλιανοῦ Τσιρπανλῆ, Δ.Θ., S.T.M., Ἡ θεολογία τῆς ἱστορίας κατὰ τὸν Κλήμεντα Ἀλεξανδρέα.

Χρυσοστόμου Παπαδοπούλου, Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος, Τὸ πρωτεῖον τοῦ Ἐπισκόπου Ρώμης.

Παρατηρήσεων στήλῃ.

Ἐκκλησιαστικὰ χρονικά.

Βιβλιοκρισίαι.

Προκηρύξεις.

ΜΟΝΟΤΥΠΙΚΑ ΣΥΓΚΡΟΤΗΜΑΤΑ ΤΣΙΡΩΝΗ
Μενάνδρου 4—Ἀθῆναι—Τηλ. 533.805

Ἐπεύθυνος Τυπογραφείου Γεώργιος Σ. Χρυσάφης
Ἰασιωνίδου 22 — Σούρμενα